

శ్రీ రస్తు వాసుదేవమననము

శ్రీ వాసుదేవయతీంద్రవిరచితము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్

వారిచేఁ బ్రకటితము.

1941.

All Rights Reserved.

‘అక్షరంశః’ ప్రచురించిన ‘ప్రచురణ’

Printed by

V. VENKATESWARA SASTRULU

of **V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,**

at the 'Vavilla' Press,

Madras— 1941.

విషయసూచిక.

విషయము.	పుట.
మోక్షోపాయము	1
అథ్యాయోపము	2
స్థూలసృష్టిప్రకారము	5
అపవాదము	7
సాధనచతుష్టయప్రకరణము	8
చేతనాచేతనవిచారము.	11
దుఃఖము స్వాభావికము గాదనుట	14
కర్తృవిచారప్రకారము	22
రాగద్వేషాదిప్రకరణము	31
ఆత్మానాత్మవివేకప్రకరణము	37
శరీరత్రయవిలక్షణప్రకరణము	43
జ్ఞానేంద్రియవిచారము	45
కర్తేంద్రియవిచారము	48
పంచవాయుప్రలక్షణము	50
అంతఃకరణచతుష్టయవివరణము	51
చిజ్జడంబులకు లక్షణము	54
అవస్థాత్రయసాక్షిత్వప్రకరణము	57
పంచకోశవివరణప్రకరణము	64
సచ్చిదానందస్వరూపవివేచనప్రకరణము	72
అఖండత్వమననము	80
అజ్ఞానస్వరూపనిరూపణప్రకరణము	87
జ్ఞానాజ్ఞానస్వరూపవివేచనము	97
ప్రతిబంధత్రయవివేచనము	108
తాపత్రయనిరూపణము	128
ప్రతిబంధత్రయనిరూపణము	129
అడ్విధలింగప్రమేయము	131

విషయము.

తార్కికప్రకరణము	...	134
సంశయత్రయనిరూపణము	...	138
ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికములు	...	139
నవవిధసంస్కారనిరూపణము	...	140
పుర్యష్టకములు	...	141
వైరాగ్యబోధోపరతులు	...	"
వాసనాత్రయనిరూపణము	...	143
అసురవాసనానిరూపణము	...	147
శ్రవణమనననిదిధ్యాసననిరూపణము	...	149
అసంభావన, విపరీతభావన	...	150
తత్త్వాదినిరూపణము	...	152
జితేంద్రియనిలక్షణనిరూపణము	...	153
సప్తవిధవైతన్యనిరూపణము	...	154
పంచభ్రమనిరూపణము	...	155
ప్రారబ్ధత్రయస్వరూపనిరూపణము	...	156
సంచితప్రారబ్ధాదినిరూపణము	...	158
పంచప్రళయములయొక్క మననము	...	160
ముక్తిపంచకనిరూపణము	...	161
బ్రహ్మవిద్వరపరీయవరిష్టలక్షణనిరూపణము	...	162
సప్తావస్థలనిరూపణము	...	164
తాదాత్మ్యనిరూపణము	...	166
జీవేశ్వరస్వరూపనిరూపణము	...	168
మనోనిగ్రహనిరూపణము	...	172
దేహేంద్రియనిరూపణము	...	174
సుఖదుఃఖవిచారఘట్టము	...	"
ఆత్మప్రియత్వనిరూపణము	...	178
మహావాక్యార్థవిచారఘట్టము	...	180
ఆత్మనాత్మవివేకనిరూపణము	...	187

శ్రీ రస్తు.

శ్రీరామకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

26869
20372

శ్రీ వాసుదేవమననము

ప్రథమ వర్ణకము.

శ్లో. బోధానందఘనం నిరస్తసకలం కారుణ్యపూర్ణక్షణం
మూఢానాముపదేశకం చ సతతం పాపాత్తనాం పాపహమ్,
వైరాగ్యం చ విరాగితాం సుఖకరం సంపాదకం సర్వదా
శ్రీమద్దేశికవాసుదేవయతినం మూఢాత్మకోఽహం భజే.
యస్యాత్మభూతస్య గురోః ప్రసాదా
దహం విముక్తోఽస్మి శరీరబంధాత్,
సర్వోపదేష్టుః పురుషోత్తమస్య
తస్యాంఘ్రియుగ్మం ప్రణతోఽస్మి నిత్యమ్.
మూఢాన్విపేకినః కృత్వా లోకే సర్వోపదేశికః,
యస్త్విష్టతి చ తం శ్రీమద్వాసుదేవగుణం భజే.
అనుగ్రహార్థం మర్త్యానాం సంస్కృతాసథికారిణామ్,
వివేకసారః శ్రోతృణాం రచ్యతే భాషయా మయా.
అథ్యారోపాపవాదాభ్యాం నిష్ప్రపంచం ప్రపంచ్యతే.

—ॐ మోక్షోపాయము. ॐ—

ధర్మార్థకామమోక్షములనెడి పురుషార్థచతుష్టయములో “న స
పునరావర్తతే, న స పునరావర్తతే” యను శ్రుతిప్రమాణముగ నిత్య
మైనదగుటవలన మోక్షమే పరమపురుషార్థము. ధర్మార్థకామము లనిత్య
ములు. ఏలయన; “తద్యథేవా కర్తచిత్తో లోకః క్షీయతే” ఏవమేవా
ముత్ర పుణ్యచిత్తో లోకః క్షీయతే” ఇత్యాది శ్రుతులవలన నీలోకమున
కర్మములు క్షీణించిన లోకమును క్షీణించునట్లు, పుణ్యము క్షీణింపఁగాఁ

బరలోకమును ఊణించునని తెలియుచున్నది. మోక్షము బ్రహ్మజ్ఞానము చేతనే సిద్ధించును. ఇందుకు—“తమేవం విదిత్వాతిమృత్యుమేతి”, “నాన్యః పంథా విద్యతేయనాయ”, “బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్” ఇత్యాదిశ్లోకులు ప్రమాణము. మఱియు—“న కర్తృణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనై కేఽమృతత్వమానశః” అనెడి శ్లోతిప్రకారము, అమృతత్వము (జననమరణప్రవాహవర్జితమగుముక్తి), యజ్ఞయాగాదిపుణ్యకర్మములు చేయుటవలనఁగాని, గుణవదాయుష్షత్పుత్రప్రాప్తివలనఁగాని, దానభోగసహిత ధనప్రాప్తివలనఁగాని లభింపదు. కావున ధర్మార్థకామముల నుపేక్షించి, మోక్షముకొఱకు ప్రయత్నించుటయే పరమ పురుషార్థము; నరజన్మమునకు ఫలమును. ఆమోక్షము బ్రహ్మనుభవము వలననే లభించును. ఆపరబ్రహ్మతత్త్వము అధ్యారోపాపవాదముల వల్లఁ దెలిసికొనవలెను.

◀◀ అధ్యారోపము. ౧ ▶▶

అధ్యారోపమనఁగా, ఒకవస్తువును మఱియొకవస్తువుగ భ్రమించుట. అది యెటువలె ననిన; శుక్తియందు రజతాధ్యారోపము, రజ్జువునందు సర్పాధ్యారోపము, స్థాణువునందు పురుషాధ్యారోపము, *మరుమరీచికలయందు జలాధ్యారోపము, ఆకాశంబునందు నీలత్వాధ్యారోపము.

ఇవి యెటులనో అటులనే నిష్ప్రపంచస్వరూపుఁడైన ఆత్మయందు ప్రపంచముయొక్క ఆరోపము అధ్యారోపము. ఈ యధ్యారోపము అధిష్ఠానాజ్ఞానముచేత వచ్చినది. ఆయజ్ఞానముయొక్క స్వరూపమును వెనుక స్పష్టంబుగ నిరూపించుచు నిచ్చట సామాన్యంబుగ నిరూపించుచున్నారము. ఒక అజ్ఞానమే ప్రకృతి యనియు, తమస్సనియు, మాయ యనియు ననేకవిధంబులుగాఁ జెప్పఁబడును. ఆ ప్రకృతి స్వరూపమును నిరూపించుచున్నారము. అది యెట్లు లనిన; గుణంబులయొక్క సామ్యావస్థకు ప్రకృతి యని పేరు. ఇదియే ప్రళయావస్థయనియు, మహాసుషుప్తి యనియునుం జెప్పఁబడును.

ఈ గుణసామ్యావస్థకు దృష్టాంతము —

* మరుమరీచికలు = ఎండమావులు.

తెల్లనూలు, ఎఱ్ఱనూలు, నల్లనూలు ఈమూడును సమంబుగాఁ జేర్చి వేసిన త్రాడువలె మూలప్రకృతి సత్వరజస్తమోగుణసముదాయ రూపమయి యుండును.

ఈప్రకృతిలో ననేకకోటిజీవరాసులు తమయొక్క కర్మములు వాసనలు అదృష్టములతో కూడ లయించియుండును. అది యేలా గనఁగా ; మైనపుటుండలో స్వర్ణరేణువులు ఎటుల లీనమైయున్నవో అటుల లీనమయి యుండును. ఇందుకు ఏకదేశము సర్వానుభవమయిన సుషుప్తియే దృష్టాంతము. బహుకాలము లీనమయియుండఁగా నొకసమయమందు లీనమయినజీవుల అదృష్టములు పరిపక్వమౌను. ఆసమయమందు త్రిగుణాత్మకమైన ప్రకృతి సత్త్వగుణము విజృంభించుటచేత మాయ యని చెప్పబడును. ఈమాయయందు ప్రతి ఫలించిన చైతన్యమును ఆమాయయును మాయాధిష్ఠానమయిన చైతన్యమును ఈమాడునుం గూడి యీశ్వరుడని చెప్పబడును. ఆ యీశ్వరునికే అంతర్యామి యనియు, అవ్యాకృతుఁ డనియును రెండుపేర్లు గలవు. ఇతఁడే జగత్సృష్ట యనియుం చెప్పబడును. ఇంతియకాక సృష్టిజేయుటకు నుపాదానకారణ మనియును, నిమిత్త కారణ మనియును, రెండు కారణములు గావలయు నని లోకమందు కన్నారము. అది యెటు లనిన ; ఘటశరావాదులపుట్టుకకు మృత్తు ఉపాదానకారణము. కులాలుండును, దద్వ్యాపారాదులును నిమిత్త కారణంబులు. పటనిర్మాణమందలి తంతువు లుపాదానకారణంబు. తంతువాయుఁడు, తురిమెవాదులు నిమిత్తకారణము. ఈ ప్రకారము లోకమునందు రెండుకారణములచేతను, ఘటపటాద్యుత్పత్తి యెటు లనో దాష్టాంతికమందును రెండు కారణములచేత జగత్తున కుత్పత్తి యని తోచుచున్నది. అది యెటులనఁగా ; మాయ యుపాదాన కారణంబును, ఈశ్వరుఁడు నిమిత్తకారణంబు నని చెప్పుదమన ; శ్రుతికి విరుద్ధముగా నున్నది. ఇంతియకాక, ఉపాదానకారణము సత్పదార్థమయియుండవలెను. అటుల నుండెనేని మాయయును, అత్త యును రెండు పదార్థము లాయెను. కనుక నద్వైతహాని వచ్చును. కాబట్టి యీపక్షము కూడదు. మాయ నిమిత్తకారణ మనియును,

ఈశ్వరుడు ఉపాదానకారణమనియు చెప్పద మన్న పూర్వమువలె నద్వైతశ్రుతికి విరోధముగా నున్నది.

లోకమునందు చేతనునే నిమిత్తకారణముగా కన్నారము. అచే తనమయిన మాయ నిమిత్తకారణము గా నేరదు. కనుక అద్వైతహాని వచ్చును. ఈదోషము లుండుటవలన కేవలమయినమాయ యుపాదాన కారణమును గా నేరదు. నిమిత్తకారణమును కానేరదు. కనుక నిమిత్త కారణత్వంబును, ఉపాదానకారణత్వంబును ఈశ్వరునికే చెప్ప వలెను.

రెండు కారణంబు లొకని కెట్లు చెప్పవచ్చుననిన ; లోకమునం దూర్జనాభి (సాలెపురుగు) శరీరప్రధానమయి యుపాదానకారణం బాయెను. బుద్ధిప్రధానమయి నిమిత్తకారణ మాయెను. అటులనే యీశ్వరుండును సత్త్వగుణప్రధానమయిన మాయతోఁగూడి నిమిత్త కారణ మాయెను. తమోగుణప్రధానమయిన మాయతోఁగూడి ఉపాదానకారణంబు నయ్యెను. ఈయుభయకారణ మైన యీశ్వరుఁ డొకని వలననే జగదుత్పత్తి యైనవిధంబుఁ జెప్పెదము.

ఈశ్వరుండు సత్త్వగుణప్రధానమైన మాయతోడం గూడి తమోగుణప్రధానమయినమాయను వీక్షించె. తమోగుణప్రధానమైన మాయతోడం గూడిన చైతన్యమువలన త్రిగుణాత్మకమయిన యాకా శంబు పుట్టెను. ఆకాశవిశిష్టచైతన్యంబువలన త్రిగుణాత్మకంబైన వాయువు పుట్టెను. వాయువుయొక్క విశిష్టచైతన్యంబువలన త్రిగుణాత్మకంబైన తేజస్సు పుట్టెను. తేజోవిశిష్టచైతన్యంబువలన త్రిగుణాత్మకం బైన జలంబు పుట్టెను. జలవిశిష్టచైతన్యంబువలన త్రిగుణాత్మకంబైన పృథ్వీ పుట్టెను. ఇవి అపంచీకృతభూతము లనియు, సూక్ష్మభూతము లనియు, తన్నాత్రలనియు చెప్పఁబడును. ఈ భూతములవలన వృష్టి సమష్టాత్మకమయిన లింగశరీరంబు పుట్టెను. వృష్టి సమష్టిరక్షణమును ముండఱ నిరూపించుచున్నారము.

లింగశరీరముయొక్క పదియేడవయవముల యుత్పత్తిఁ జెప్పు చున్నారము. ఆకాశముయొక్క సాత్త్వికాంశంబువలన శ్రోత్రేంద్రి యంబును, వాయువుయొక్క సాత్త్వికాంశంబువలన త్వగింద్రియం

బును, తేజస్సుయొక్క సాత్త్వికాంశంబువలన చక్షురింద్రియంబును, జలముయొక్క సాత్త్వికాంశంబువలన జిహ్వేంద్రియంబును, పృథ్వియొక్క సాత్త్వికాంశంబువలన ఘ్రాణేంద్రియంబునుం బుట్టెను. ఈ భూతములయొక్క సాత్త్వికాంశసమష్టివలన అంతఃకరణంబు పుట్టి, అది వృత్తిభేదములచే మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారంబు లాయెను. వీనిలో బుద్ధియందు అహంకారమునకును, మనస్సునందు చిత్తమునకును అంతర్భావములు.

ఆకాశముయొక్క రజోంశంబువలన వాగింద్రియంబును, వాయువుయొక్క రజోంశంబువలన పాణింద్రియంబును, తేజస్సుయొక్క రజోంశంబువలన పాదేంద్రియంబును, అప్యయొక్క రజోంశంబువలన పాద్మింద్రియంబును, పృథ్వియొక్క రజోంశంబువలన నుపస్థేంద్రియంబునుం గా నేతత్ప్రకారంబున కర్మేంద్రియంబు లుత్పత్తియాయెను.

ఈభూతములయొక్క రజోంశసమష్టివలన ప్రాణము పుట్టి అది వృత్తిభేదములచేతను, ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానంబు లన నైదు విధంబులైనవి. వీనిలో నుపవాయువులు అంతర్భూతములై యున్నవి. కర్మేంద్రియములైదు, జ్ఞానేంద్రియములైదు, పంచప్రాణములు, అహంకారము, మనస్సును జేరి యాఁబడియేడుతత్త్వములును సమష్టివృత్త్యాత్మకం బైన లింగశరీరం బని చెప్పబడును. ఆ యీశ్వరుడే లింగశరీరంబునం దభిమానము చేసి హిరణ్యగర్భం డాయెను. ఇతనికి సూత్రాత్మయనియు, ప్రాణం డనియు రెండునామంబులు గలిగె. ఇదియే సూక్ష్మసృష్టి.

—॥ స్థూలసృష్టిప్రకారము. ॥—

ఈశ్వరునియొక్క వీక్షణముచేతను తమోగుణప్రధానంబులైన యపంచీకృతభూతము లొక్కొక్కటి రెండేసిభాగంబులై యందులో సగమువిడిచి కడమసగములో నొక్కొక్కభాగంబు నాలుగేసివిధంబులై ఆయాభాగంబులు స్వాంశంబును విడిచి యితరభాగంబులతోఁ గూడి పంచీకృతభూతంబు లాయెను. వీనికి స్థూలభూతంబు లని పేరు.

ఈభూతములనుండి యీశ్వరునియొక్క వీక్షణంబుచేత బ్రహ్మాండంబును, ఈబ్రహ్మాండంబులో నతల, వితల, సుతల, రసాతల, తలాతల, మహాతల, పాతాళంబు లనెడి యేడైన యథోలోకంబులును, భూలోక, భువర్లోక, సువర్లోక, జనలోక, మహాలోక, తపోలోక, సత్యలోకంబులనెడి యేడు ఊర్ధ్వలోకంబులును, ఆయాలోకంబుల కుచితమయిన ఉద్భిజ్జ, స్వేదజ, అండజ, జరాయుజంబు లనెడి చతుర్విధభూతగ్రామాదులును బుట్టెను. ఇంతయునుగూడి స్థూలప్రపంచ మని చెప్పబడెను. దీనియందభిమాని యగు నీశ్వరునకు విరాట్టని పేరు. ఇతనికి వైరాజనుండనియు, వైశ్వానరుండనియు రెండుపేళ్లు గలవు.

వ్యష్టి సమష్టిలోనే యంతర్భూత మయినప్పటికిని విశేషంబు నెఱుంగవలసి మఱల నిరూపించుచున్నారము. అది యెటులనఁగా; జాగ్రదవస్థయందును, స్థూలశరీరంబునందును, అభిమానించిన ఆత్మకు విశ్వుండని పేరు. ఇతనికి వ్యావహారికుండనియును, చిదాభాసుండనియును రెండుపేళ్లు గలవు.

స్వప్నావస్థయందును, లింగశరీరమందును, అభిమానించిన ఆత్మకు తైజసుండని పేరు. ఇతనికి ప్రాతిభాసికుండనియును, స్వప్నకల్పితుండనియును రెండుపేళ్లు. సుషుప్త్యవస్థయందును, కారణశరీరమందును అభిమానించిన ఆత్మకు ప్రాజ్ఞుండని పేరు. ఇతనికి పారమార్థికుండనియును, అవచ్ఛిన్నుండనియును రెండుపేళ్లు. ఇది స్థూలప్రపంచము యొక్క యుత్పత్తి.

ఈ ప్రపంచముయొక్క అవాంతరసృష్టిప్రళయములకొఱకై ఆయీశ్వరుడే మాయావరణసహితుడై మాండుమూర్తులై సత్త్వగుణంబుతోఁ గూడుకొని రక్షకుండయినవిష్ణువును, రజోగుణంబుతోఁ గూడుకొని సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మయును, తమోగుణంబుతోఁ గూడి సంహారకర్తయైన రుద్రుండు నగుదురు. విరాడంతర్భూతుండు బ్రహ్మయును, హిరణ్యగర్భాంతర్భూతుండు విష్ణువును, అవ్యాకృతాంతర్భూతుండు రుద్రుండును నీప్రకారంబు ప్రపంచోత్పత్తి. ఇదే యథ్యాప మని చెప్పబడును.

— అపవాదము. —

అపవాద మనఁగా కారణవ్యతిరిక్తముగా కార్యము లేదని యెఱుంగుట. అది యేలాగనఁగా; మృత్తువలనఁ బుట్టిన ఘటశరా వాదులు మృద్వ్యతిరిక్తము లేట్లు గావో, స్వర్ణంబువలనఁ బుట్టిన కటక మకుటాదులు స్వర్ణవ్యతిరిక్తము లేట్లు గావో, అయస్సువలనఁ బుట్టిన ఖడ్గశరాదులు అయోవ్యతిరిక్తంబు లేట్లు గావో, అటులనే ఆత్మవలనఁ బుట్టిన ప్రపంచ మాత్మవ్యతిరిక్తంబు గాదని యెఱుంగుట. అటులనే పంచీకృతపంచమహాభూతంబులవలనఁ బుట్టిన బ్రహ్మాండంబును, ఆయం డంబులో పదునాలుగు లోకంబులును, ఆయాలోకంబుల కుచితమయిన చతుర్విధభూతగ్రామాదులును, వీనికి కారణంబైన పంచీకృత పంచ మహాభూతంబులకంటె వేఱుగాదని యెఱుంగుట. పంచీకృత పంచమహా భూతంబులును సమష్టివ్యష్ట్యాత్మకం బైనలింగశరీరంబును, అపంచీకృత పంచమహాభూతంబులకంటె వ్యతిరిక్తంబు గాదని యెఱుంగుట. జలంబు వలనఁ బుట్టిన పృథివి జలవ్యతిరిక్తంబు గాదని యెఱుంగుట. తేజస్సు వలనఁ బుట్టినజలంబు తేజోవ్యతిరిక్తంబుగాదని యెఱుంగుట. వాయువు వలనఁ బుట్టిన తేజస్సు వాయువ్యతిరిక్తంబు గాదని యెఱుంగుట. ఆకాశంబువలనఁ బుట్టినవాయువు ఆకాశవ్యతిరిక్తంబు గాదని యెఱుంగుట. మాయవలనఁ బుట్టిన యాకాశంబు మాయకు వ్యతిరిక్తంబు గాదని యెఱుంగుట.

మాయ యనఁగా సత్తని చెప్పఁగూడదు. కాలత్రయంబునందును బాధ్యరూపకమయి యున్నది. కనుక అసత్తనియునుం జెప్పఁగూడదు. 'అహమజ్ఞః' అని యనుభవం బున్నది. కనుక సదసత్తనియునుం జెప్పఁ గూడదు. విరుద్ధధర్మము గనుక, మఱియేమనవలయు నన; అనిర్వచనీయ మని చెప్పవలయును. అనిర్వచనీయమనఁగా; ఇట్టిది అట్టిది యని జెప్ప శక్యముగానిది. అనఁగా మిథ్యాస్వరూపము. అది యెట్లనఁగా; అవ యవోత్పత్తిచేతఁ దోచినను, 'యా మా, సా మాయా, యా న విద్యతే సా అవిద్యా' (ఏది లేనిదో అది మాయ, ఏది తెలియఁబడదో అది అవిద్య) కనుక మాయా అవిద్యలు రెండును లేనివేయై చింతా త్రము శేషించుచున్నది. అచింతాత్రస్వరూపంబు నే నని యెవఁడెఱుంగు

చున్నాడో వాడే ముక్తుడని శ్రుతులు చెప్పటచే నాచార్యుల వారును జెప్పుచున్నారు.

శ్లో. స్థూలసూక్ష్మాదిదేహానామాత్మన్యారోప ఏవ చ,
అపవాదస్తతోఽప్యేషాం సమ్యగత్రప్రదర్శితః.

ఇతి ప్రథమవర్ణకము.

ద్వితీయవర్ణకము.

— సాధనచతుష్టయప్రకరణము. —

శ్లో. యశ్చ సాధనసంపన్న ఈశ్వరస్య ప్రసాదతః,
యజ్ఞాదికర్తృకరణా తోఽధికారి నిరూప్యతే.

వేదాంతవిచారణయందు సాధనచతుష్టయసంపన్నుడే అధికారి. అది యెటులనఁగా; బృహస్పతిసచనంబునందు బ్రాహ్మణుం డెటుల నధికారియో, క్షత్రియ వైశ్యు లెటుల యధికారులు కారో, రాజసూయ మందు క్షత్రియు లెటుల యధికారులో, బ్రాహ్మణులు వైశ్యులు నెటుల యధికారులు కారో, సోమమందు వైశ్యుడు ఎట్లు అధికారియో, బ్రాహ్మణక్షత్రియులు ఎట్లు అధికారులు కారో, అటులే వేదాంతవిచారణయందును సాధనచతుష్టయసంపన్నుడే అధికారి.

1 నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, 2 ఇహాముత్రార్థఫలభోగ విరాగము, 3 శమాదిపట్కనంపత్తియు, 4 ముముక్షుత్వము ననునవియే సాధనచతుష్టయము.

1. నిత్యానిత్యవస్తువివేకము—పరబ్రహ్మము, సత్యము. ప్రపంచము మిథ్య. అది యున్నట్లు తోచుటయే కాని వాస్తవముగ లేదు. బ్రహ్మ భిన్నముకాదు అనెడి నిశ్చయము.

2. ఇహాముత్రార్థఫలభోగవిరాగము— ఈప్రపంచమందుఁగల సర్వవిషయములందును వాంతియైన అన్నమునందువలెను, మూత్రపురీ

షాదులందువలెను, ఇచ్చలేకుండుట, ఇహలోకఫలభోగవిరాగము. ఇట్లే స్వర్గాదిపరలోకములయందుగల రంభాసంభోగాదిభోగములందు సయితము విహితభోగములందువలెనే యిచ్చలేకుండుట, అముత్రార్థఫలభోగవిరాగము. ఈ రెండునుం గూడి ఇహముత్రార్థఫలభోగవిరాగ మనబడును.

3. శమాదిషట్కు మనఃగా—శమము, దమము, ఉపరతి, తితిక్ష, సమాధానము, శ్రద్ధ యను నీయాలును.

శమ మనఃగా—అంతరింద్రియనిగ్రహము. అనఁగా మనస్సును జయించి దానిని శ్రవణమనననిదిధ్యాసములయందుఁ దప్ప నితరవిషయములందుఁ బోనీయకుండుట.

దమ మనఃగా—బాహ్యేంద్రియనిగ్రహము. మనస్సును బాహ్యవిషయములను చింతింపకుండ సర్వదా శ్రవణమనననిదిధ్యాసములయందే నిలుపుట.

ఉపరతి యనఁగా—వేదమునం దుపదేశింపఁబడిన కర్తృల సన్న్యాసాశ్రమవిధిచే బరిత్యజించి సర్వదా శ్రవణాదులనే ఆచరించుచుండుట (విధ్యుక్తకర్తృలను ఫలాపేక్షగాని, కర్తృత్వాద్యభిమానముగాని లేకుండ నివర్తించుటయు) ఉపరతి యని కొందరిమతము. మనస్సు స్త్రీగాను, ప్రత్యగాత్మ పురుషుఁడుగాను భావించి, ఆమనస్సును సర్వదా ప్రత్యగాత్మయందు లక్ష్యముంచి వివశతనుండుట ఉపరతి యని కొందరిమతము.

తితిక్ష యనఁగా—శీతోష్ణాదిసహనము (చలికిని, యెండకును నోర్పుట) తనకు నెవఁ డెట్టి యపకారమొనరించినను, తన హస్తపాదాదుల నఱికినను, వానిని నిగ్రహించు శక్తియుండియు, వాని యపరాధమును సహింపఁగల మనోనిగ్రహము.

సమాధాన మనఃగా—శ్రవణాదులయందు నిలుపఁబడిన మనస్సు పూర్వసంస్కారవశమున నితరవిషయములనుగూర్చి పరుగిడునేని, ఆ విషయదోషములను విమర్శించి, వైరాగ్యమును బుట్టించి, మనస్సును మఱలించి శ్రవణాదులయందు నిలుపుట.

శ్రద్ధ యనఁగా—గురు వాక్యములందును, వేదాంతవాక్యములందును అత్యధికమగు నమ్మకము.

4. ముచుతుత్వ మనఁగా—సమస్తప్రాణులును మోక్షము కావలెనని చెప్పుచున్నారు. అది మోక్షేచ్ఛకానేరదు. గృహము దగ్గమగు చుండఁగా నట్టి గృహంబునందుండు పురుషుండు పుత్రమిత్రకళిత్రాదు లేమయిపోయిరో యని విచారింపక, అగ్ని చేత తప్పుడై ఆపుత్ర మిత్రాదులను విడిచిపెట్టి శీతలంబునం బ్రవేశించినట్లు సంసారంబునందు ఆధ్యాత్మిక, ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక తాపత్రయాదు లనెడి అగ్ని చేత తప్పుడై నపురుషుండు ఈ సంసారతాపంబు నెవరు పోగొట్టుదురో? సద్గురువు లెక్కడఁ గలరో? దీనికి సాధనంబు లేవేని కావలెనో యని తపించుకొనుచు నుండువాని చిత్తవృత్తికే మోక్షేచ్ఛ యని పేరు. మఱియును, మన స్సనెడి బెబ్బులియును, ఆశ యనెడి కృష్ణసర్పమును, కామాదు లనుదొంగలును పీనిని నిరాకరించుటకై వైనాలుగుసాధనంబులును గలవాడే అధికారి. శ్రవణంబునకు మునుపే సాధనచతుష్టయమును సంపాదించుకొని శ్రవణంబునందుఁ బూనుకొనవలయు. లేనిపక్షమునకు ఆజన్మంబునందు జ్ఞానము పుట్టదు. గురువు లైనవారు అనధికారులకు ఉపదేశము చేయనే చేయరు. అది యెటులనఁగా; శూద్రునిచే యాగము చేయించినను, వానికి స్వర్గఫలంబు లెట్లు సిద్ధింపవో, అట్టి శూద్రునకు ఉపనయనాదిసంస్కారంబులు చేయించినను వానికి బ్రాహ్మణత్వ మెటువలె సిద్ధింపవో అటువలె సాధనచతుష్టయము లేనివానికి శ్రవణాదులవలన జ్ఞానఫలంబు సిద్ధింపదు. అయితే యీ శ్రవణాదులు వ్యర్థంబులై పోవునా? యనిన; పోఁజాలవు. దానివలన నొక యదృష్టంబు పుట్టును. ఆసాధనచతుష్టయము శ్రవణంబునకుఁ బూర్వంబున లేకున్నను, శ్రవణకాలంబునం దైనను గురుముఖముగా సంపాదించుకొనవలయును.

అధికారికి నాలుగువిశేషణంబు లేల చెప్పవలె? నిత్యానిత్యవస్తు వివేకమే చాలు నని చెప్పుదమన; అది చాలదు. లోకంబునందు శాస్త్రజ్ఞులకు నిత్యానిత్యవస్తువివేకము కలదు. వారు విషయంబులయం దాసక్తి గలిగి కామ్యకర్తంబులే చేయుచున్నారు. కనుక వారల కధికారము లేదు. కాబట్టి రెండవసాధనంబునం గావలయును. అయితే రెండుసాధనములే చాలు నని చెప్పుదమన; అవి చాలవు. కొందఱు ఋషిశ్వురులకు నిత్యానిత్యవస్తువివేకంబును, ఇహముత్రార్థభోగవిరా

గంబునుం గలదుగాని, వారలకు కోపతాపంబు లధికంబై శమాది షట్కుసంపత్తి లేనందున వారల కధికారము కానము. కాబట్టి మూఁ డవసాధనంబునుం గావలయును. అట్లైన మూఁడుసాధనంబులు చాలు నా? అవియునుం జాలవు. లోకంబునం దీ చెప్పఁబడిన మూఁడుసాధనంబు లును గలవారే కొందఱు గలరు. వా రెవ రనఁగా; కృష్ణాజినంబులం జంకఁ బెట్టుకొని, తలలు పెంచుకొని, యోగుల మని పేరు పెట్టుకొని, సంసారమును విడిచి, విరక్తులై, ఉపశాంతులై, ప్రతిగ్రహాదులు లేకయే సంచరించుచు నుండువారు శ్రవణము గలచోటనే చేరరు గనుక వారికిని అధికారము లేదు. కాబట్టి నాలుగవసాధనంబు గావల యును. ఈనాలుగు సాధనంబులుంగలవాఁడే వేదాంత విచారంబున కధికారి. ఈ సాధనచతుష్టయసంపత్తి కాయికవాచికేంద్రియవ్యాపారంబు మనోవ్యాపారము గనుక విషయంబులయందు దోషదృష్టి గల వారు సులభంబుగ సంపాదించుకొనవచ్చును.

శ్లో. యావదన్యదసత్త్వక్తం తావత్సామాన్యమేవ చ,
వస్తు వా సాధ్యతే లోకే స్వాత్మలాభే తు కా కథా.
సహేతు నఫలం కర్తానర్థమూలమశేషతః,
త్యజతైవ హి తే దేయం త్యక్తుః ప్రత్యక్షరం పదమ్.

ఇది ద్వితీయవర్ణకము.

తృ తీ య వ ర్ణ క ము.

— చేతనాచేతనవిచారము. —

శ్లో. చేతనాచేతనే యే వై శ్రుతా సమ్యక్సమర్థితే,
తే ద్వే మయాభిరచ్యేతే భావయ శృణుతామిహ.

ప్రపంచము ఆత్మ యనియును, అనాత్మ యనియును రెండు విధంబులు. ఆత్మయనఁగా; ప్రపంచాతీతుఁడుగదా! ప్రపంచాతీతుడైన

యాత్మను ప్రపంచాంతరపాతిగా చెప్పవచ్చునా? అనఁగా; చెప్పవచ్చును. ప్రపంచము చేతనాచేతనాత్మకమై కదా తోచుచున్నది. కాబట్టి ప్రపంచాతీతుఁడైనఆత్మ ప్రపంచముతో కూడకపోయినచో ప్రపంచము చేతనాచేతనాత్మకముగా తోచదు. తోచుచున్నది కాబట్టి ప్రపంచాతీతుఁడైనయాత్మను ప్రపంచాంతరపాతిగానే చెప్పవచ్చును. అయితే; ప్రపంచములో చేతనం బెయ్యది? యచేతనమెయ్యది? యనిన; పాదములతో నడుచునదియు, టెక్కలతో నెగయునదియు, నేలః బారుకాడునదియునుం జేతనములు. పృథ్వీ జల వ్యవృత వృక్షాదులు అచేతనంబులు. అయితే; ప్రపంచం బనేకపదార్థంబులుగాఁ దోచుచుండఁగా రెండుపదార్థంబు లని యెటులఁ జెప్పవచ్చు ననిన; చెప్పవచ్చును. అది యేలాగన; ప్రపంచము ఆత్మయనియు, ననాత్మయనియు రెండువిధములు. అనాత్మ యొక్కటియే కార్యరూపంబుగాఁ బరిణమించి అనేకపదార్థంబు లాయెను. వానితోఁ గూడుకొని ఆత్మయు ననేకమువలెనే తోచుచున్నాఁడు. ఆయనాత్మతోఁగూడుకొని తోచెడియాత్మ జీవుఁడనియును, ఈశ్వరుఁడనియును రెండు విధంబులుగాఁ దోచుచున్నాఁడు. జీవేశ్వరులలో జీవుఁడనేకవిధంబులుగాను, ఈశ్వరుం డనేకవిధంబులుగానుం దోచుచున్నారు. జీవుం డనేకవిధంబులుగాఁ దోచినం దోచనిష్టు. ఒక్కం డైనఈశ్వరుం డనేకవిధంబులుగా నెటుల దోచునన; తోచును. పుణ్యక్షేత్రంబులయందును, పట్టణంబులయందును, గ్రామాదులయందును, ప్రతిగృహంబునందును ఈశ్వరుం డనేకవిధంబులుగాఁ దోచుచున్నాఁడు. అక్కడక్కడఁ దోచినవన్నియు మృచ్ఛిలాదారుతామ్రాదిప్రతిమలు గదా! ఇట్లుండఁగా; నీశ్వరుఁడు తోచుచున్నాఁడని యెందులకు చెప్పవలయుననిన; మృచ్ఛిలాదారుతామ్రాదిప్రతిమలయం దందఱికిని నీశ్వరబుద్ధియేగాని, ప్రతిమాదిబుద్ధి సర్వాత్మనాలేదు. వానియందు ప్రతిమాదిబుద్ధిగలిగి యీశ్వరబుద్ధిలేకపోయిన గోపురస్థాకారమంటపాదులకును, పూజాభిషేకములకొఱకును లక్షాదిద్రవ్యవ్యయము నేల చేయుదురు? అటుల సెలవుచేయరుగదా? చేయుచున్నారు; కనుకనాప్రతిమాదులయందీశ్వరబుద్ధి రావచ్చునే? అనాత్మస్వరూపమైన ప్రతిమాదులయందీశ్వరబుద్ధి రావచ్చునా? యన;రావచ్చును. మిక్కిలి నీచమైనదేహేంద్రియాది

సంఘాతమే నే ననువానికి ఆ ప్రతిమాదులయం దీశ్వరత్వబుద్ధి రావచ్చును. దేహేంద్రియాదులు నీచపదార్థంబు లగునా? యనిన; అగును. అది యెటులనఁగా? శుక్ల శోణితంబువలనబుట్టినవి గనుకను, మాంసమూ త్రపురీషాదులచేత నిర్మింపఁబడినవిగనుకను, శరీరము మృతమయిపోయి నప్పటికిని ఉండువారికి అర్థచందాలాదిక్లేశంబులం జేయుచున్నవి గనుకను, ఈదోషంబు లా ప్రతిమాదులయందు లేవు గనుక, ఆ ప్రతిమాదులయందు సమర్పించిన స్రక్చందనాదులు పరులకు కృతార్థతఁ జేయుచున్నవి గనుకను, ఆ ప్రతిమాదులకు హాని వచ్చినప్పటికిని తిరుగా నుపకారమునకు వచ్చుచున్నవి గనుకను, ఆ ప్రతిమాదులయం దీశ్వరత్వబుద్ధి రావచ్చు ననుట యుచితమే. అయితే ఒక్క యనాత్మపదార్థమే కార్యరూపంబుగాఁ బరిణమించి అనేకములుగాఁ దోచును. దానితో మఱియొక పదార్థము గూడుకొని యనేకంబుగాఁ దోచవచ్చు ననుట యందు దృష్టాంతంబునం గలదు. అది యెటులన; పృథివి యొకటియే కారణరూపంబుగాఁ బరిణమించి పర్వతవృక్షప్రాకారగోపురమంటప గృహకుడ్యకుసూలఘటశరావాదిరూపములుగాఁ దోచుచున్నది. వానితోఁ గూడుకొనిన యాకాశంబు ఘటాకాశం బనియు, మఠాకాశం బనియు, వృక్షవనాకాశ మనియు, గోపురమంటపకుడ్యకుసూలాకాశ మనియు నెటులఁ దోచుచున్నవో అట్లు కార్యరూపంబుగాఁ బరిణమించిన అనాత్మపదార్థంబులం గూడుకొని ఆత్మయు దేవదత్తుఁ డనియు, యజ్ఞదత్తుఁ డనియు, రాముఁ డనియు, కృష్ణుఁ డనియు ననేకంబులుగాఁ దోచుచున్నాడు. ఈ పృథివ్యాకాశదృష్టాంతంబునకు ప్రతిబింబ దృష్టాంతముం జెప్పెదము. అది యెటులనఁగా; ఒకజలమే ఉపాధుల వలన సముద్రంబు లనియు, తటాకంబు లనియు, సరస్సులనియుం జెప్పఁ బడుచున్నది. ఈజలంబులయందు ఆదిత్యుఁ డొక్కఁడే ప్రతిబింబించి యనేకవిధంబులుగా తోచుచున్నట్లు ఆత్మయు ననాత్మకార్యంబగు నంతఃకరణంబులయందు ప్రతిబింబించి యనేకంబులుగాఁ దోచుచున్నాడు. అటులఁ దోచినప్పటికిని అనాత్మ కార్యశరీరమైన యంతఃకరణముయొక్క ధర్మంబు లాత్మను కాలత్రయంబునందును స్పృశింప లేవు. అది యెటులనఁగా; జలగతంబులైన శైత్యచలనాదివికారంబులు జలంబునందు ప్రతిబింబించిన ప్రతిబింబంబు నెట్లు స్పృశింపలేనో అటు

లనే అనాత్మకార్యమయిన యంతగీకరణాదులయొక్క ధర్మంబులు ఆత్మను కాలత్రయమందును స్పృశింపలేవు. మఱియును, జలగతంబులయిన శైత్యచలనాదివికారంబులు జలంబునందు ప్రతిబింబించిన ప్రతిబింబంబు నెటువలె స్పృశింపలేవో అటువలె సంతగీకరణముయొక్క ధర్మంబులు వికారంబులును సంతగీకరణంబునందు ప్రతిబింబించిన జీవుని స్పృశింప నోపవు. ఆ యంతగీకరణాదులకు నధిష్ఠానరూపకమైన ప్రత్యగాత్మను స్పృశింపలేవు. అనునది చెప్పవలెనా! అంతమాత్రమే కాదు. ఎటులయిన నేమి? పృథివి వికారంబులును, పృథివి కార్యంబులయొక్క వికారంబులును, పృథివికి నాధారభూతం బైనయాకాశంబును ఎటుల స్పృశింపలేవో అటుల ననాత్మమైన అజ్ఞానంబును, అజ్ఞానకార్యంబులయిన దేహేంద్రియాదిధర్మంబులును, జ్ఞానంబునకును, అజ్ఞానకార్యంబులకును ఆధారభూతంబయిన ప్రత్యగాత్మను స్పృశింపలేవు ఈ ప్రకారం బాత్మానాత్మవిచారణంబొనర్చి యయ్యాత్మస్వరూపంబు నేనని యెవం డెఱుంగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁడని వేదాంతసిద్ధాంతము.

శ్లో. ఆత్మానాత్మవివేకేన పునస్సంసారనిర్వృతిః,

తద్వినా జన్మకోట్యాపి బంధచ్ఛేదో న సిద్ధ్యతి.

ఇది తృతీయవర్ణకము.

చతుర్థవర్ణకము.

— దుఃఖము స్వాభావికము గాఁ దనుట. —

శ్లో. జనే యద్దుఃఖమశ్చ్యేతత్కిం స్వరూపముతాస్య తత్,
సమ్యగాగంతుకం వేతి భాషయా చింత్యతే మయా.

ప్రాణులకు దుఃఖము స్వాభావికమా? లేక ఆగంతుకమా? యనిన; నాగంతుకంబే యని చెప్పవలెను. స్వాభావికం బని చెప్పినచో దుఃఖనివృత్తికొఱకై యెవరును యత్నము నేయక యుండవలయు. అట్లుండక యత్నము చేయుచున్నారు. కనుక దుఃఖము స్వాభావిక

మని చెప్పఁగూడదు. ఆగంతుకమే యని చెప్పవలెను. స్వాభావికమే కానీ, దుఃఖనివృత్తికొఱకు యత్నమే చేయనీ అనిన; స్వాభావికమనఁగా; స్వరూపమాయెను గనుక స్వరూపంబునకే నాశంబు వచ్చును. వచ్చినచో రానిప్పు. అనిన; దుఃఖమువలన నివర్తింపఁబడిన వాఁడెవఁడును లేకపోవలెను. కాబట్టి దుఃఖము స్వాభావికమై పోదా? యనిన; బోదు. అది యెటులనిన; వేపాకుకు చేదు స్వాభావికము. చేదులేని వేపాకు నెందుం గానము. అటులనే ఆత్మయందును దుఃఖంబు స్వాభావికం బయ్యేనేని పోఁజాలదు గనుక ఆత్మకు దుఃఖంబు స్వాభావికం బని చెప్పఁగూడదు. ఆగంతుకమనియే చెప్పవలెను. స్వాభావికంబే యగుం గాక. దానికి నివృత్తియు వచ్చుంగాక! అగ్నికి స్వాభావికంబగు నుష్ణత్వంబునకు మణిమంత్రైషధంబులచేత నివృత్తియు, శైత్యంబుల కావిర్భావంబునం గన్నారము. జలంబునకు శైత్యంబు స్వాభావికంబు. అట్టి స్వాభావికం బైనశైత్యంబునకు నగ్నిసూచకంబుచేత శీతనివృత్తియు, నుష్ణత్వంబునకు నావిర్భావంబునం గన్నారము. అటులే యాత్మకు దుఃఖంబు స్వాభావికంబు. స్వాభావికం బైనదుఃఖంబునకు సుత్యక్ష్మకర్తోపాసనల నివృత్తియును, సుఖంబున కావిర్భావంబును వచ్చె నని చెప్పుదమన; దుఃఖమునకు తాత్కాలికపరిభావమే కాని, ఆద్యంతక నివృత్తి రానేరదు. అది యెట్లున్న; అగ్నియందు తాత్కాలికమందు పరిభూతంబులగు నుష్ణాదులకు కాలాంతరంబునం దెటుల నావిర్భావము వచ్చుచున్నదో, అటులే యాత్మకు సుత్యక్ష్మకర్తోపాసనాఫల రూపకమయిన సుఖమునకు నాశము వచ్చుచుండఁగా దుఃఖము మరల నావిర్భవించును. దుఃఖంబున కాద్యంతనివృత్తి రానేరదు. ఇట్లు చెప్పినచో మోక్షమునకు జన్యత్వంబును, అనిత్యత్వంబును సిద్ధించును. అటుల వచ్చినను రా నిప్పునిన; నది యెవనికి సమ్యతంబు గాదు. ఇంతియేగాక ఆత్మ ఆనందస్వరూపుం డని చెప్పెడి సకలశ్రుతిస్త్రుతిహింసపురాణాదులయందుఁ గలవచనములకు వైయర్థ్యప్రాప్తి యగును. మఱియు సుషుప్త్యవస్థయందును, సమాధ్యవస్థయందును, తూష్ణింభూతావస్థయందును, ఆత్మయున్నాఁడు గనుక స్వాభావికమయి దుఃఖము తోఁచవలెను. ఈ యవస్థాత్రయంబునందును ప్రాణులకు నేను దుఃఖి నైయుంటి నని యనుభవము లేదు గనుకను, నేను సుఖముగా నుంటి

నని యనుభవ మున్నది గనుకను, ఆత్మకు దుఃఖము స్వాభావిక మని చెప్పఁగూడదు. అంగీకరించినచో నీసుఖానుభవమునకు వైయర్థ్యము వచ్చును. కనుక ఆత్మకు దుఃఖము స్వాభావిక మని చెప్పఁగూడదు. ఆగంతుకమనియే చెప్పవలెను.

అట్లయిన దుఃఖ మెందుచేత వచ్చిన దన శరీరపరిగ్రహము చేత వచ్చెను. ఎందెందు శరీరపరిగ్రహము గలదో అందెందు దుఃఖము గలదని వ్యాప్తి. అటుల నెవ్వరేనియుం జెప్పదురా? రాజప్రభృతుల యందు సుఖమే యనుభవింపబడుచున్నది. గనుక, శరీరపరిగ్రహముచే దిక్కుల నెల్ల దుఃఖ మనుభవింపబడుచున్న దని యెటుల చెప్పవచ్చు ననిన; చెప్పవచ్చును. అది యెటులనఁగా; రాజప్రభృతులయందును దుఃఖమే యనుభవింపబడుచున్నది. రాజప్రభృతులకు దేహమందు రోగమువచ్చినేని దుఃఖము, కుమారులు లేకపోయిన దుఃఖము, కుమారులు చెప్పినట్లువినకపోయిన దుఃఖము, ప్రియుండగుపుత్రుండు మృతుండయ్యెనేని దుఃఖము, శత్రువులు బలవంతులై రాజ్య మాక్రమించుకొని పోదు రని దుఃఖము, భార్య లొకరికొకరు కోపించుకొని జేషధ ప్రయోగములు సేసెద రని దుఃఖము, రాజ్యమునందు అనావృష్టికలిగె నేని దుఃఖము ఇవి మొదలయినదుఃఖంబులు రాజప్రభృతులయందునుం గానబడుచున్నవి. కనుక వారలు సుఖస్వరూపు లనుట మోహము. మోహముచేత దుఃఖము సుఖముగాఁ దోచునా? యన; దోచును. అది యేలాగన; మూటమోయువారికి కూలి అడ్డెడుబియ్యము అధికముగా దొరికిన మూటభారముచేత వచ్చినదుఃఖమును సడ్డసేయక సంతోషపడుచున్నాఁడు. అడ్డెడుబియ్యము కూలి తగ్గినచో దుఃఖపడుచున్నాఁడు. బోయలు తమదొరకు పయనము గలిగిన సంతోషపడుచున్నారు. పయనములేకపోయిన దుఃఖపడుచున్నారు. పనిచేయువారు పని లేకపోయిన భేదము నొందుచున్నారు. వేగులవారు వైనము లేకపోయిన వెతఁ జెందుచున్నారు. మావటివానికి క్రొత్తయేనుంగు నిచ్చిరేని సంతోషించుచున్నాఁడు. ఇవి మొదలైన దుఃఖములు వీరల కెటుల సుఖములుగాఁ దోచుచున్నవో అటుల రాజప్రభృతులకును దుఃఖమే సుఖమువలె మోహముచేత తోచుచున్నది. కనుక రాజప్రభృతులను ఆశ్రయించుకొని యుండువారలకు దుఃఖము కల

దనుట వేతే చెప్పవలెనా? అట్టే తే వివేకులకును దుఃఖము కలదా? యనిన; కలదు. అది యెట్టులనిన; వివేకి యనఁగా; శరీరము గలవాఁడో, లేనివాఁడో యని విచారించుచున్నాము. అశరీరయైనవానికి వివేకి యని వ్యవహారము లేదు గనుక శరీరముగలవాఁడే వివేకి యని చెప్పవలెను. కాన వివేకిని దుఃఖము గలదు. అది యెట్టులనిన; వివేకిని ఆకలిదప్పులును, శీతోష్ణాదిద్వంద్వదుఃఖములును, కడుపునొప్పి, తలనొప్పి, వ్యాఘ్రప్రశ్చికసర్పాదులవల్ల వచ్చిన భయకంపాదులును తోచుచున్నవి. కనుక వివేకులకును దుఃఖము కలదు. అట్టులైనచో వివేకిని అవివేకిని భేద మెటులనిన; వివేకియైనవాఁడు సర్వదుఃఖములును అంతగకరణనిష్ఠము కాని సాక్షియైన తనకు లేవని చూచును. అవివేకియైనచో ఈదుఃఖముల నన్నిటిని తనయం దారోపించుకొని అన్య నిష్ఠమయిన దుఃఖములుగూడ తనయందే యారోపించుకొని పుత్రుఁడు సుఖముగ నుండిన తాను సుఖంపుచున్నట్లును, పుత్రుఁడు నశించిపోయిన తా నశించిపోయినట్లును తపింపుచున్నాఁడు. కనుక వివేకిని అవివేకిని భేదము లేదని చెప్పఁగూడదు. ఎటుంగఁబడుచున్నదియ గాక శరీరము కలదని, దుఃఖము కలదని ఆశాస్త్రములే చెప్పుచున్నవి గనుక దేవతలకును దుఃఖంబు గలదు. అది యెటులన; అనోన్యన్యయుద్ధములచేతను క్రూరములైన పరస్పరశాపములచేతను, బలిమిచేతను, ఒకనియొశ్వర్యమును మఱియొకం డపహరింపం దలంచుటచేతను, రాక్షసులు తమరాజ్యములను వశపఱచుకొని తమ్ముం దఱుముటచేతనుం, గారాగృహంబులయం దుంచుటచేతను, రాక్షసులకు తాము భృత్యులై యుండుటచేతను, పుణ్యకర్తృక్షయముచేత నాశము వచ్చుటవలనను, అనేకదుఃఖములు అమరులకును కలవని శ్రుతిస్తోత్రీతిహాసపురాణములు చెప్పుచున్నవి. కనుక దేవతలకును దుఃఖము గలదు. అయితే మనవలెనే దుఃఖులయినదేవతలు మనకు నుపాస్యులై యభీష్టఫలంబుల నెవ్విధంబున నీఁగలరనిన; నీయంగలరు? అది యేలాగన; రాజప్రభృతులుతాముదుఃఖముగలవారయినను ద్రవ్యసంపన్నులగుటచేత మనకు నుపాస్యులై యిష్టార్థంబు లెటుల నొసంగుచున్నారో అటులనే దేవతలును దుఃఖములచేత పీడింపఁబడువార లయినప్పటికిని యోగైశ్వర్యాదిసంపన్ను లౌటచేత మనకు నుపాస్యులును, అభీష్టఫలప్రదాయకులును అగుదురు.

అయితే దేవతలు ఆనందస్వరూపులని చెప్పేడి శాస్త్రములకు తాత్పర్య మేమి యనిన; వివేకియైనవాడు శరీరంబుతోఁ గూడుకొని దుఃఖము గలిగినవాడై యుండియు నాదుఃఖంబు సంతోకరణనిష్ఠంబుగా నెటుల చూచుచున్నాఁడో అటులే ఉత్కృష్టులైన దేవతలను దుఃఖంబు సంతోకరణనిష్ఠంబుగానే చూచుచు సర్వదా బ్రహ్మానందనిమగ్నులై యుండును. కాబట్టి, దేవతలు ఆనందస్వరూపులని శాస్త్రంబులు చెప్పుచున్నవి.

అయితే, దేవతలకు దుఃఖము కలదని చెప్పు శాస్త్రమునకు తాత్పర్య మేమనఁగా; ఎక్కడెక్కడ శరీరపరిగ్రహము కలదో అక్కడక్కడ దుఃఖము కలదు. కనుక హిరణ్యగర్భశరీరపర్యంతంబును దుఃఖాక్రాంతం బయియుండును గాన సశరీరము క్షర్ధమయి యత్నము సేయరాదు. అశరీరము క్షర్ధమయి యత్నము సేయవలె నని తాత్పర్యము. శరీరము క్షియొకటి కలిగి గదా అశరీరము క్షికి యత్నంబు సేయవలయును. అశరీరము క్షి యని యొకటి కానమే! ఎవ్విధంబుగా యత్నంబు సేయ నగు? శరీరము క్షి యనియు నొకటి కలదా? యనిన; కలదు. అశరీరము క్షి లేదనుటకు ప్రమాణం బున్నది. అది యేలాగనిన; శరీరముక్తులయిన నక్షత్రాదులు ప్రత్యక్షంబుగాఁ దోచినట్లు, అశరీరముక్తులు ప్రత్యక్షంబుగాఁ గనుపడ లేదు గనుకను యోగులైనవారు యోగ మహిమచేత లోకాంతరంబులకుం బోయి సశరీరముక్తులంజూచి వచ్చిరని శాస్త్రంబులలోఁ జెప్పియున్నచందంబునం జెప్పలేదు గనుక శరీరముక్తుండగువాడు నేను బహుకాలము శరీరముక్తుండనై యుండి వచ్చితినని శాస్త్రంబునం జెప్పినతెఱుగున నాశరీరముక్తుండగునతండు 'నేను బహుకాలము అశరీరముక్తుండనై యుండి వచ్చితే' నని శాస్త్రంబులలోనఁ జెప్పియుండలేదు గనుకను శరీరముక్తి కలదు. అశరీరముక్తి లేదని చెప్పద మన; చెప్పఁగూడదు. అది యెవ్విధంబున ననిన; సుఖప్తిసుఖము సకలప్రాణులకు నెవ్విధంబునం బ్రత్యక్షమో అదేప్రకారము శరీరముక్తియునుం బ్రత్యక్షమే. సుఖప్తిసుఖము ప్రత్యక్షమయితే ముక్తిసుఖంబునుంహడ ప్రత్యక్షం బగునా? యనిన; నద్వితీయ సుఖస్వరూపంబుగా నుండెడిది సర్వసుఖపులయండును సమంబుగా నున్నది గనుక నీకు సుఖప్తిసుఖంబు ప్రత్యక్షం బగునపుడు ముక్తి

యునుం బ్రత్యక్షమాను. అయితే, ప్రత్యక్షత్వము సుషుప్తిముక్తుల యందు సమంబుగా నున్నది గాన సుషుప్తిని ముక్తి యని చెప్పుద మనిన; సుషుప్తియం దజ్ఞానంబును బునరుత్థానంబును ఉన్నది గనుకను ముక్తియందు పునరుత్థానంబును అజ్ఞానంబును లేదు గనుకను సుషుప్తి ముక్తియని చెప్పఁగూడదు. సుషుప్తి సుఖంబు తెఱంగున ముక్తిసుఖం బునుం బ్రత్యక్షంబై యున్నది గనుక శరీరముక్తికంటె అశరీరముక్తి ప్రత్యక్షము. యోగియైనవాఁడు అశరీరముక్తునికి వచ్చి చెప్పుచుండెడి యిదియు, నశరీరముక్తుం డశరీరముక్తుండనైయుండి వచ్చితి నని చెప్పు కుండుటయు అశరీరముక్తి లేదు. సశరీరముక్తి కలదని చెప్పుటయందు నేనక్షత్రాదులు ప్రమాణంబుగాఁ జెప్పబడినవో అవియెల్ల స్వర్గలోక విషయంబులై, అనిత్యంబులై ప్రత్యక్షంబుగాఁ గానఁబడినవి గనుకను బ్రహ్మలోకవిషయంబులు గాకపోయెను గనుకను నక్షత్రంబులకు సశరీరముక్తి కల దనుటయందు ప్రమాణంబులు కావు. శాస్త్రమాత్ర ప్రమాణంబు ప్రమాణాంతరంబు లేదు. అశరీరముక్తి కల దనుట యందు శాస్త్రము, యుక్తి అనుభవంబు నున్నవి. అట్లుండుటవలన అశరీరముక్తికొఱకే యత్నము నేయవలయును. సశరీరముక్తికొఱకై యత్నంబు నేయరాదు. చేసిన దుఃఖంబు పో దనుటకు శాస్త్రంబును యుక్తియుం జెప్పబడెను. దుఃఖంబు పోదనుటకు అనుభవంబుం జెప్పు చున్నారము.

సుషుప్త్యవస్థయందు శరీరపరిగ్రహంబు లేదు గాన దుఃఖంబును లేదు. జాగ్రత్స్వప్నాదులయందు శరీరపరిగ్రహం బున్నది గాన దుఃఖంబు ననుభవింపఁబడుచున్నది. అట్లగుటవలన శరీరపరిగ్రహం బెచ్చటఁ గలదో అచ్చట దుఃఖంబునుం గలదు. శరీరపరిగ్రహం బెచ్చట లేదో అచ్చట దుఃఖంబును లే దనుట అన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్తిచేత సిద్ధంబు. ఇట్లే అత్తకు శరీరపరిగ్రహంబుచేతనే దుఃఖంబు వచ్చుచున్నది. కావున దుఃఖంబు స్వాభావికం బని చెప్పఁగూడదు. ఆగంతుకమనియే చెప్పవలెను. అయితే యీశరీర మెందుచేత వచ్చిన దనఁగా; కర్తృంబు తోడఁగూడిన పంచీకృతపంచమహాభూతంబులవలననే వచ్చినదని తోచు చున్నది. అట్లెందుకుఁ జెప్పవలె? కేవల పంచీకృతపంచమహాభూతం బులచేతనే శరీరంబు వచ్చిన దని చెప్పుద మనిన; నట్లు చెప్పఁగూడదు.

అది యెట్లు లనిన; అంతటను పంచీకృతపంచమహాభూతంబులున్నవి గావున అందందు శరీరంబులు పుట్టవలెను. ఆవిధంబునం బుట్టలేదు. కాబట్టి కేవల పంచీకృతపంచమహాభూతంబులచేతనే శరీరంబు వచ్చినదని చెప్పఁగూడదు. పంచమహాభూతంబులు శుక్లశోణితాకారంబులుగా నెక్కడఁ బరిణమించుచున్నవో అక్కడ శరీరంబులు పుట్టుచున్నవని చెప్పద మనిన; ఆమేరకు చెప్పఁగూడదు. నిత్యంబును స్త్రీపురుష సంయోగంబువలన శుక్లశోణితంబులు పుట్టుచున్నవి గనుక, అందు శరీరంబులు పుట్టవలెను. అట్లు పుట్టుటలేదు. కాబట్టి ఆమేరకు చెప్పఁగూడదు. శుక్లశోణితంబులు లేవని చెప్పద మనిన; ప్రత్యక్షంబుగా నగపడుచున్నవి గాన లేవని చెప్పఁగూడదు. అయినను శుక్లశోణితంబులకు సంయోగంబు లేదని చెప్పద మనిన; శుక్లశోణితంబులకు సంయోగంబు లేకపోయినట్లయితే స్త్రీపురుషులకు రతి యుండఁగూడదు. అయినను శుక్లశోణితంబులే దేశకాలంబుల నవేక్షించి శరీరాకార మగుచున్నదని చెప్పద మనిన; చెప్పఁగూడదు. అటులఁ జెప్పినట్లాయెనా? ప్రాణులకు వైచిత్ర్యంబు లేకపోవలెను. అయిన, ప్రాణులకు వైచిత్ర్యంబు గలదా యనిన; నొకడివలె నొక రుండలేదు గనుక ప్రాణులకు వైచిత్ర్యంబు కలదు. అయిన ప్రాణి వైచిత్ర్యంబు దేశకాలంబులచేత వచ్చుచున్నదని చెప్పద మన; దేశకాలంబులు సర్వప్రాణులకును సాధారణంబులుగా నున్నవి. గనుక దేశకాలాదులచేతను జగదైచ్చిత్ర్యంబు వచ్చుచున్నదని చెప్పఁగూడదు. ఆదేశకాలాదులు సాధారణకారణంబులునుం గానివానిచేతను జగదైచ్చిత్ర్యంబు రానీయనఁగా; అసాధారణమయినదేశకాలాదులచేతను ఘటాదివైచిత్ర్యంబు గానము గనుక దేశకాలాదులచేత జగదైచ్చిత్ర్యము వచ్చుచున్నదని చెప్పఁగూడదు. మఱి యెందువలన ఘటాదివైచిత్ర్యము వచ్చుచున్నదనఁగా; అసాధారణకారణంబులైన కులాలవైచిత్ర్యంబువలన తోచుచున్నది. అటులనే పంచీకృతంబులును శుక్లశోణితాకారంబుగాఁ బరిణమించి సాధారణకారణమైన దేశకాలాదుల నవేక్షించి యున్నప్పటికిని అసాధారణకారణమయిన కారణాంతరంబు నవేక్షించి విదిత్రశరీరాద్యాకారంబులుగాఁ బరిణమించుచున్నవని చెప్పవలెను. ఆకారణాంతరం బెయ్యది యనిన; కర్తృత్వే కావలయు. అటుల నయ్యె

నేని కర్తృంబున కిట్టి సామర్థ్యం బున్నయదిగాన కేవలం బగుకర్తృచేతనే శరీరంబు వచ్చెనని చెప్పద మనిన; కర్తృంబు నిరాశ్రయంబై యుండ లేదు గనుకను త్రిక్షణావస్థయై యున్నది గనుకను కేవలంబగు కర్తృంబు వలన శరీరంబు వచ్చెనని చెప్పఁగూడదు. మఱియెట్లనిన; కర్తృంబుతోడఁ గూడుకొనిన పంచీకృతపంచమహాభూతంబులవలననే శరీరంబు వచ్చెనని చెప్పవలెను. ఇటుల చెప్పటచేత రెండుకారణములచేత శరీరంబు పుట్టె నని చెప్పఁబడును. ఆ రెండుకారణంబు లెవ్వి యనిన; కర్తృంబులును పంచమహాభూతంబులును. ఈ రెండుకారణంబులలోపల నిమిత్తకారణంబగు కర్తృవైచిత్ర్యంబువలన శరీరవైచిత్ర్యంబు వచ్చుచున్నది. ఈ యర్థంబునందు దృష్టాంతం బేమియైనం గలదా యనిన; గలదు. అది యెట్టులనిన; ఘటము పుట్టుటయందు కేవలంబగు నుపాదానకారణంబైన మృత్తుచేతను కార్యం బెటులఁ బుట్టలేదో కేవలనిమిత్తకారణంబగు కులాలవ్యాపారము మృత్తును ఆశ్రయించినందుచేతనే కార్యం బెటులఁ బుట్టుచున్నదో మృత్తు ఏకరూపమయి యున్నప్పటికిని కులాలవ్యాపారముచేత కార్యమందు వైచిత్ర్యం బెటుల వచ్చుచున్నదో అటులనే దార్ఘాంతికమందును కేవలపంచమహాభూతములచేతను దేహము పుట్ట లేదు. కేవలకర్తృచేతను శరీరము పుట్టలేదు. కర్తృముతోడఁ గూడుకొనిన పంచీకృతపంచమహాభూతంబులవలననే శరీరము పుట్టుచున్నది. కర్తృవైచిత్ర్యముచేతనే శరీరవైచిత్ర్యంబు వచ్చుచున్నదని కనుంగొనుటకు దృష్టాంతమందు ఉపాదానకారణమైనట్టి మృత్తుండినను నిమిత్తకారణమైన కులాలవ్యాపారము లేకపోయినచో ఘటం బెటుల పుట్టలేదో అటులనే దార్ఘాంతికమందు ఉపాదానకారణమయిన యీశ్వరసృష్టంబగు భూతంబులును కార్యంబగు భౌతికప్రపంచంబును స్థాయియై యున్నప్పటికిని అద్వితీయుండగు ఆత్మ నేననే జ్ఞానముచేతను నిమిత్తకారణంబగు కర్తృం బెవనికి నశించిపోవుచున్నదో వానికి శరీరమురాదు. ఇది సిద్ధము. ప్రపంచము కాలత్రయంబులయందును లేకున్నను తోచుచున్నది. అటులఁ దోచినను లేదను నిశ్చయం బెవనికి కలిగియుండునో వానికి జన్మము లేదనుట యన్వయవ్యతిరేకములచేత సిద్ధము. అన్వయవ్యతిరేకంబు లన నెయ్యవి యనిన; కర్తృము గలిగినేని శరీరంబును

గలదు. కర్తంబు లేకున్న శరీరంబు లేదనుట. అటుల నెక్కడ ననుభవించబడెను? అనిన; జాగ్రత్తస్వప్నములయందు స్థూలసూక్ష్మభోగప్రదమైన కర్తము ఉన్నది గనుక శరీరంబు నున్నది. సుషుప్తియందు స్థూలసూక్ష్మభోగప్రదంబగు కర్తంబు లేదు గావున శరీరంబు లేదు. కర్తము గలిగిన శరీరమునుం గల దనుట శ్రుతియు క్త్యనుభవములచేత సిద్ధము.

సశరీరులయ్యును శరీరమును కుణపమువలె భావించి దేహాభిమానశూన్యులై సర్వావస్థలందును పరబ్రహ్మనిష్ఠులై ప్రపంచస్థులై లేనివారలే జీవన్ముక్తు లని భావము.

శ్లో. సశరీరస్య దుఃఖత్వాద్వాస్త్యప్తితో వ్యాహతా యతః,

అతోఽశరీరము క్త్యర్థం యత్నం కుర్వాదతందితః.

సభూతపంచకం నాదీకరణః కేవలాదపి,

ఉభాభ్యాం మిళితాభ్యాం తచ్ఛరీరముపజాయతే.

తచ్ఛరీరానవాప్తిశ్చ జ్ఞానాదేవచ శూన్యతః,

అతస్సర్వప్రయత్నేన జ్ఞానాభ్యాసరతో భవేత్.

ఇది చతుర్థవర్ణకము.

పంచమవర్ణకము.

❀ కర్తవీచారప్రకారము. ❀

పుణ్యకర్తంబనియు, మిశ్రకర్తంబనియు, పాపకర్తంబనియు కర్తంబు త్రివిధంబు. ఈ పుణ్యపాపమిశ్రకర్తంబులకు ఫలంబు లెట్లనిన; పుణ్యకర్తంబునకు దేవాదిశరీరప్రాప్తి, పాపకర్తంబునకు తిర్యగాదిశరీరప్రాప్తి, మిశ్రకర్తంబునకు మనుష్యశరీరప్రాప్తి, పుణ్యోత్కర్షణంబునకు హిరణ్యగర్భశరీరప్రాప్తి, పుణ్యమధ్యమంబున నింద్రాదిశరీరప్రాప్తి, పుణ్యసామాన్యంబునకు యక్షరక్షగిషికాచాదిశరీరప్రాప్తి, పాపోత్కర్షణంబునకు పదులకు సంతాపకరంబైన గుల్మవృశ్చిక యూకవనమక్షికాదిశరీరప్రాప్తి, పాపమధ్యంబునకు అన్లుఁససనారికేళమహిషాశ్వగర్గభాదిశరీర

ప్రాప్తి, పాపసామాన్యంబున గోగజాశ్వత్థవృక్షాదిశరీరప్రాప్తి, మిశ్రోత్కర్షంబునకు నిష్కామకర్మానుష్ఠానముచేతను చిత్తశుద్ధి, తద్వారా సాధనచతుష్టయసంపత్తి, తద్వారా సద్గురులాభపూర్వకంబుగాఁ జేయఁబడిన శ్రవణమనననిదిధ్యాననములచేతను గలిగిన జ్ఞానముద్వారా జీవన్ముక్తిసుఖంబు నిచ్చునట్టిశరీరప్రాప్తి, మిశ్రమధ్యమంబునకు స్వాశ్రమోచితకామ్యకర్తంబులకు యోగ్యమైన శరీరప్రాప్తి, మిశ్రసామాన్యంబునకు చండాలవ్యాధాదిశరీరప్రాప్తియు నగును. కనుక వివేకియైనవాఁడు కర్మఫలతారతమ్యమును విచారించి మిశ్రోత్కర్షం బెవ్విధంబున సిద్ధించునో యని అందుకుం దగిన యత్నమును చేయవలయును. ఈపుణ్యపాపమిశ్రరూపంబులైన కర్తంబు లెందుచేతఁ జేయఁబడుచున్నవనిన; త్రివిధకరణంబులచేతఁ జేయఁబడుచున్నవి. సమస్తమైన వారలును నీకర్తంబు నొనర్చితిమని చెప్పుచున్నారు గనుక వారలయొక్క అనుభవముచేతను ఆత్మనిష్ఠముగా కర్తృత్వము దోచుచున్నది. కనుక కర్తృత్వం బాత్మనిష్ఠముగానే చెప్పుద మనఁగా; ఆత్మ నిర్వికారుఁడు గనుక నిర్వికారుం డైనయాత్మకు కర్తృత్వము చెప్పఁగూడదు. అట్లయితే ఈకర్తృత్వం బాత్మయందు తోచుచున్నది గదా? దీనికి గతి యేమి యనిన; అన్యనిష్ఠ మైనకర్తృత్వం బాత్మయందు తోచుచున్నది. కాఁబట్టి ఆత్మకు కర్తృత్వ మాగంతుకమని చెప్పవలెను. అన్యనిష్ఠమయిన కర్తృత్వ మాత్మయందుఁ దోచుచున్న దని యెందుకు చెప్పవలెను? స్వాభావికమే యని చెప్పుద మన; అటులను చెప్పఁగూడదు. మంచిది, స్వాభావిక మని చెప్పిన కర్తృత్వము పోవుట కొఱకు యత్నము చేయక యుండవలెను. అటులగాదు; ముముక్షువులయినవారలు అనేకులు యత్నము సేయుచున్నారు గనుక కర్తృత్వము స్వాభావికమని చెప్పఁగూడదు. కర్తృత్వము స్వాభావికము, కర్తృత్వము పోవుటకై యత్నంబునుం జేయనీ అంటే స్వాభావికమనఁగా; స్వరూపమాయెను గనుక స్వరూపనాశనార్థంబుగా యత్నంబొనర్చుచున్నారని చెప్పఁబడును. స్వరూపనాశనార్థ మెవరును యత్నముసేయరు గాన స్వాభావికకర్తృత్వనివృత్త్యర్థమై యత్నముచేయుచున్నారని చెప్పఁగూడదు. మంచిది, స్వాభావికమయిన కర్తృత్వంబునకు నివృత్తి చెప్పనప్పుడు స్వరూపమే నశించిపోవుచున్నది. కాఁబట్టి

కర్తృత్వము విడువఁబడి అకర్తయైనవాఁడు యెవఁడును లేకపోవును గావున కర్తృత్వము స్వాభావికమని చెప్పఁగూడదు. కర్తృత్వము స్వాభావికముగానీ, నివృత్తియునుగానీ అనిన; అగ్నికి ఉష్ణత్వంబు స్వాభావికంబు. ఉష్ణత్వంబునకు మణిమంత్రప్రధంబులవలన నెటుల నివృత్తి వచ్చుచున్నదో అటులనే ఆత్మకును స్వాభావికమైన కర్తృత్వంబునకు నుత్కృష్టకర్తోపాసనాద్యనుష్ఠానంబులవలన నివృత్తి వచ్చుచున్నదని చెప్పుదమన; అగ్నికి ఉష్ణత్వము కాలాంతరమందు మణిమంత్రాదివియోగంబువలన నెటుల యావిర్భవించుచున్నదో అటులనే ఆత్మకును కర్తృత్వము ఉత్కృష్టకర్తోపాసనఫలంబునకు నాశముకాఁగా తిరుగా నావిర్భవించును. ఇటువలె చెప్పినట్లయిన కర్తృత్వనివృత్తిరూపమయిన ముక్తికి జన్యత్వంబును అనిత్యంబును వచ్చును ఇంతియ గాదు. ఆత్మ కర్తయని వచించునట్టి శ్రుత్యాదులకు వైయర్థ్యంబును సంభవించును. సుషుప్తియం దాత్మ యున్నాఁడు గనుక, అందునుం గర్తృత్వము దోచవలయును. అటులఁ దోచలేదు కాఁబట్టి ఆత్మకు కర్తృత్వంబు స్వాభావికం బని చెప్పఁగూడదు. సుషుప్తియం దాత్మయుండిన నెందుకు కర్తృత్వంబుఁ దోచవలయు. అత్యోదులకు స్వకార్యంబులఁ గూర్చి కర్తృత్వం బుండినప్పటికిని స్నానభోజనశయనవిహారకాలాదులయందు దాస్యాదికరణసంయోగంబు లేదు గాన కర్తృత్వం బెటుల తోచలేదో, దాస్యాదికరణయోగానంతరంబునం దెటుల తోచుచున్నదో అటులనే ఆత్మకును సుషుప్త్యవస్థయందు కర్తృత్వంబు నున్నది. ఉండినను త్రివిధకరణసంయోగంబు లేదు. కాఁబట్టి తోచలేదు. జాగ్రత్స్వప్నంబులయందు కరణసంయోగం బున్నది గనుక కర్తృత్వంబు దోచుచున్నదని చెప్పుదమనిన; తూష్ణీంభూతావస్థయందును కరణసంయోగం బున్నది గనుక అక్కడను కర్తృత్వంబు దోచవలెను. అటుల తోచలేదు గనుక కర్తృత్వంబు స్వాభావికంబు గాదు. మఱి యెటులనిన; ఆగంతుకం బనియే చెప్పవలయును ఆగంతుక మనఁగా; అన్యనిష్ఠమయినధర్మము అన్యనిష్ఠంబుగాఁ దోచునది యాగంతుకము. అటుల తోచునా? యనిన; తోచును. అది యెటులనఁగా; ఓడయొక్క పోయెడి పురుషునకు నజ్ఞానముచేతను ఓడయందున్న చాంచల్యము శీరస్థములయిన వృక్షాదులయందును, తీరస్థవృక్షాదినిష్ఠమయిన అచాం

చల్యమును ఓడయందు నెటుల తోచుచున్నదో, అటులనే త్రివిధకరణ నిష్ఠమయిన కర్తృత్వము అజ్ఞానముచేతను ఆత్మనిష్ఠముగాఁ దోచుచున్నది. ఆత్మనిష్ఠమయిన అకర్తృత్వము త్రివిధకరణనిష్ఠముగాఁ దోచుచున్నది. ఇందుకు దృష్టాంతము.—

చంద్రనిఃజూచు పురుషునికి మేఘనిష్ఠమయిన చాంచల్యము చంద్రనిష్ఠముగాను, చంద్రనిష్ఠమయినచాంచల్యము మేఘనిష్ఠముగాను యెటుల తోచుచున్నదో, అటుల త్రివిధకరణనిష్ఠమయిన కర్తృత్వము అజ్ఞానముచేతను ఆత్మనిష్ఠముగాఁ దోచుచున్నది. కనుక ఆత్మకు కర్తృత్వము ఆగంతకుమే అయిన, త్రివిధకరణంబులకును కర్తృత్వము కలిగినఁగదా! అది ఆత్మనిష్ఠంబుగాఁ దోచుచున్నదని చెప్పవచ్చును. త్రివిధకరణంబులును అచేతనంబులు గాన వానికి కర్తృత్వము చెప్పనే కూడదు. అది యెటు లనిన; లోకంబునందు చేతనులకు కరణసాపేక్షంబుగాఁ గర్తృత్వము కానఁబడుచున్నది గనుక అచేతనంబు లయిన త్రివిధకరణంబులకు కర్తృత్వము చెప్పనే కూడదు. చెప్పినచో చేతనత్వంబును కరణాంతరంబునుం గల్పింపవలయును. అటుల కల్పింపఁగూడదు గనుక త్రివిధకరణంబులకును కర్తృత్వమే కూడదని చెప్పద మన; అటుల చెప్పఁగూడదు. అది యెట్లు లనిన; లోకంబునం దచేతనంబులకే కర్తృత్వము కానఁబడుచున్నది. గనుక, అచేతనంబు లయిన త్రివిధకరణంబులకును కర్తృత్వము చెప్పవచ్చును. లోకమునం దచేతనంబులకుఁ గర్తృత్వం బెక్కడ కానఁబడుచున్నదనిన; వాయ్యాదులయందు కానఁబడుచున్నది. ఎటువలె ననిన; అచేతనమయిన వాయువునకు కరణంబులును, చేతనత్వంబును అపేక్షింపకయే 'వృక్షాదులను విఱచుట'యనెడి క్రియనుగూర్చి కర్తృత్వము కానఁబడుచున్నది. ఇంతమాత్రమే కాదు. ప్రవాహమునకుఁ గరణంబును, జేతనత్వంబును అపేక్షింపకయే వృక్షాదులను పెరుకుటయనెడి క్రియనుగూర్చి కర్తృత్వము కానఁబడుచున్నది. కనుక అచేతనంబులయిన త్రివిధకరణంబులకును జేతనత్వంబును కరణాంతరంబును కల్పింపకయే త్రివిధకర్తృములను గూర్చి కర్తృత్వము కూడును. అయితే త్రివిధకరణములచేతం జేయఁబడిన పుణ్యాపాపమిశ్రకర్తంబులెవ్వీ యనిన; సవిశేషచింతయు, నిర్విశేషచింతయు, పరలోకచింతయు,

పరహితచింతయు, భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యచింతయు, మనస్సుచేతఁ జేయుఁ బడిన పుణ్యకర్తంబులు; సర్వదా విషయచింతయు, పరాహితచింతయు, వేదశాస్త్రప్రామాణ్యచింతయు, ధర్మాధర్మాద్యభావచింతయు, పరలోకాద్యభావచింతయు ననునివి మొదలగునవి మనస్సుచేతఁ జేయఁబడిన పాపకర్తంబులు. సవిశేషనిర్విశేషధ్యానకాలాదులయందుఁ జేయఁబడిన విషయాపిచింత మనస్సుచేతఁ జేయఁబడిన మిశ్రకర్తము. వేదాధ్యయనంబును, శాస్త్రపఠనంబును, గీతాసహస్రనామాదిపఠనంబును, గాయత్రీపంచాక్షర్యాదిజపంబులును, భగవన్నామసంకీర్తనంబును, పరోపకారవార్తాదులును ఇవి మొదలగునవి వాక్కుచేతఁ జేయఁబడిన పుణ్యకర్తంబులు. పెద్దలను దూషించుటయు, పరుల నాడరానిమాట లాడుటయు, అసత్యములు పలుకుటయు, చాడీలు చెప్పటయు నివి మొదలగునవి వాక్కుచలనఁ జేయఁబడిన పాపకర్తంబులు వేదాధ్యయనజపాదికాలంబులయందు లౌకికవార్తయు, ప్రమాణములు నేయుటయును, వాక్కుచేతఁ జేయఁబడిన మిశ్రకర్తంబులు. పుణ్యతీర్థంబులందు స్నానంబొనర్చుటయు, గురుదేవతానమస్కారంబు లాచరించుటయు, పరులను పీడింపకుండుటయు, అంగప్రదక్షిణంబును ఇవి మొదలగునవి కాయముచేతఁ జేయఁబడిన పుణ్యకర్తంబులు. సర్వదా పరులను పీడించుటయును, పరస్త్రీసంగమంబును, పరధనాపహరణంబును, దొంగిలుటయును, విటకాండ్రంగూడి సంచరించుటయును ఇవి మొదలైనవి కాయముచేతఁ జేయఁబడిన పాపకర్తములు. బ్రాహ్మణజనభోజననిమిత్తమయి బ్రాహ్మణులను పీడించుటయు, పరులద్రవ్యము నపహరించి చలివెందరలు పెట్టుటయు, గుడిగోవురములును, మఠాదులును గట్టుటయు, వెట్టిమనుష్యులచేత గుంటలు మొదలైన వానిని త్రవ్వించుటయు, బ్రాహ్మణవృత్తుల నపహరించి దేవాలయంబులకు విడుచుటయు ఇవి మొదలైనవి కాయముచేతఁ జేయఁబడిన మిశ్రకర్తములు ఇటువలెనే త్రివిధకరణములచేతను, త్రివిధకర్తములును చేయఁబడుచున్నవి. ఈ విచారణకు ఫలమెద్ది యనిన; ముఖ్యఫలమనియు, అవాంతరఫలమనియు రెండు విధములు. ఇందున ముఖ్యఫల మేమనిన; ఈ త్రివిధకర్తంబులును త్రివిధకరణంబులే చేయుచున్నవి. ఆత్మయొకకర్తంబునుం జేయదు. ఆ యకర్తయైనయాత్మ నే నని దృఢనిశ్చయము

కలుగుటయే ముఖ్యఫలము. అవాంతరఫలం బెయ్యది యనిన; ఇటు వలెనే నిశ్చయజ్ఞానము గలిగినను త్రివిధకరణములను పుణ్యాకర్షంబుల యందే వర్తింపఁ జేయవలయును. ప్రమాదవశంబున పుణ్యాకర్షంబుల యందు త్రికరణంబులును వర్తింపక పోయినను ఆ త్రివిధకరణములను మిశ్రకర్షలయం దైనను వర్తించునటులఁ జేయింపవలయును. సర్వవిధములచేతను పాపకర్షలయందు కరణములను వర్తింపకుండఁ జేయవలయును. ఇది యీవిచారణకు అవాంతరఫలము ఒకటికి రెండుఫలములు కలుగునా యనిన; కలుగఁను. అది యెటువలెనంటే; అరటి చెట్టు పైరు పెట్టినవానికి అరటిపండ్లు తనకు కావలసినట్లు వినియోగము చేసికొనుట యెటుల ముఖ్యఫలమో, ఆకులు పువ్వులు కాయలు నారబొందె పిల్లలు మొదలైనవి యనుభవించుట యెట్లు అవాంతరఫలమో అటులనే ఈవిచారణకును ముఖ్యఫలమనియు, నవాంతరఫలమనియు రెండు విధంబులు. అయితే త్రివిధకరణంబులును ఒకదానివలన ప్రేరేపింపబడి త్రివిధంబు లగుకర్షంబులం జేయుచున్నదో, లేక తానేచేయుచున్నదో యనిన; తానే చేయుచున్నదని చెప్పుదమనిన; అటుల చెప్పఁ గూడదు. చెప్పినట్లయిన పరుసవేది మొదలయినవి కారణంబులు గనుక వానికిని ప్రేరకుని యపేక్షలేకయే కర్తృత్వము కావలెను. అటుల లేదు. కనుక ఒకటిచేత ప్రేరేపింపబడుచున్నదని చెప్పువలెను. అయితే చేతనునివలన ప్రేరేపింపబడి చేయుచున్నదో, ఆచేతనునివలనం బ్రేరేపింపబడి చేయుచున్నదో యనిన; చేతనునిచేత ప్రేరేపింపబడి చేయుచున్నదని చెప్పుద మనిన; చేతనుఁదైనయాత్మ నిర్వికారుఁడు గనుక చేతనునిచే ప్రేరేపింపబడి చేయుచున్నదని చెప్పఁగూడదు. మఱి యెటులనిన; ఆచేతనునిచేతనే ప్రేరేపింపబడి చేయుచున్నదని చెప్పవలయును. ఇటుల నచేతనునిచేత ప్రేరేపింపబడ్డదని చెప్పనచ్చు ననిన; చెప్పఁ గూడదు. అటుల చెప్పిన, ఘటము ఘటాంతరంబుచే ప్రేరేపింపబడినదై జలాహరణాదిక్రియలను చేయవలయును. అటుల కానము గనుక నేను గుడి గట్టించితి. సహస్రబ్రాహ్మణభోజనమునేయించితి నని యాత్మ నిష్ఠముగానే కారయితృత్వము తోచుచున్నదని చెప్పుద మనిన, ఆత్మ నిర్వికారుఁడు గాన ఆత్మకు కారయితృత్వము చెప్పఁగూడదు. అయిన. ఈకారయితృత్వానుభవంబునకు గతి యేది యనిన; అన్య

నిష్ఠమైన కారయితృత్వము ఆత్మయందు తోచుచున్నది గనుక ఆత్మకు కారయితృత్వము అగంతకు మనియే చెప్పవలెను. అన్యనిష్ఠమైన కారయితృత్వము ఆత్మయందు తోచుచున్న దని యెందుకు చెప్పవలెను. ఆత్మకు స్వాభావికమే యని చెప్పరాదా అనిన; అటుల చెప్పరాదు. స్వాభావికమని చెప్పినట్టులయితే కారయితృత్వనివృత్తిర్థమై యెవరును యత్నము సేయక యుండవలయును. ముముక్షువులయినవారలు యత్నము సేయుచున్నారు. గనుక ఆత్మకు కారయితృత్వము స్వాభావిక మని చెప్పఁగూడదు. ఆత్మకు కారయితృత్వము స్వాభావికంబునుంగానీ, యత్నంబును జేయనీ అనిన; స్వాభావిక మనఁగా; స్వరూపము గనుక స్వరూపనాశనార్థముగానే చేయుచున్నారని ప్రమాదదోషము వచ్చును. అటుల స్వరూపనాశనార్థముగా నెవరును యత్నము సేయరు గనుక స్వాభావిక కారయితృత్వనివృత్తిర్థమై యత్నము సేయుచున్నారని చెప్పఁగూడదు. ఇంతియ కాదు; స్వాభావికమైన కారయితృత్వమునకు నివృత్తి వచ్చునప్పుడు స్వరూపమే నశించి పోవుచున్నది గనుక కారయితృత్వముచేత విడువఁబడి అకారయితయై ఉండేవాడు ఎవఁడును లేకపోవలయును. కాన కారయితృత్వము స్వాభావిక మని చెప్పఁగూడదు. కారయితృత్వము స్వాభావికమును గానీ, నివృత్తియుఁ గానీ అనిన; అగ్నికి ఉష్ణత్వము స్వాభావికముగదా! స్వాభావికమైన ఉష్ణత్వమునకు మణిమంత్రాపదములచేత నెటుల నివృత్తి వచ్చుచున్నదో అటులనే ఆత్మకును స్వాభావికమయిన కారయితృత్వమునకును, ఉత్కృష్టకర్తోపాసనాద్యనుష్ఠానములచేత నివృత్తి వచ్చుచున్నదని చెప్పుద మనిన; అగ్నికి ఉష్ణత్వము కాలాంతరమందు మణిమంత్రాదివియోగముచేత నెటుల నావిర్భవించుచున్నదో అటులనే యాత్మకును కారయితృత్వము ఉత్కృష్టకర్తోపాసనాఫలమునకు నాశము వచ్చుచుండఁగా తిరుగా నావిర్భవించును. ఇటుల చెప్పినట్టులయిన కారయితృత్వనివృత్తిరూపమయిన ముక్తికి జన్యత్వంబును అనిత్యత్వంబును వచ్చును. ఇంతియ కాదు; 'ఆత్మ అకారయిత' అని చెప్పు శ్రుతులకు వైయర్థ్యము సంభవించును. సుషుప్తియం దాత్మ ఉన్నాడు గనుక అచట కారయితృత్వము తోచవలయును. సుషుప్తియం దాత్మయున్నచో కారయితృత్వ మెందుకు తోచవలయును అనిన; ఉపా

ధ్యాయులకు అధ్యాపకత్వంబు స్వాభావికంబుగా నున్నను నియమ్యులయిన శిష్యులు సన్నిధానంబునందు లేకున్నపక్షంబున నెటుల నధ్యాపకత్వము తోచుచున్నదో, శిష్యులు సన్నిధానమందుండుటవలన నెటుల నధ్యాపకత్వము తోచుచున్నదో, రాజప్రభృతులకు నియంతృత్వము స్వాభావికంబుగా నున్నను నియమ్యులయిన మంత్రిపురోహితాదులు సన్నిధానమునందు లేకున్నపక్షమందు నియంతృత్వ మెటుల తోచలేదో, ఆమంత్రిపురోహితాదులు సాన్నిధ్యమునందున్న నియంతృత్వంబెటుల దోచుచున్నదో, ఆలాగుననే ఆత్మకును సుషుప్త్యవస్థయందు కారయితృత్వము స్వాభావికమై యున్నప్పటికిని నియమ్యులగు త్రివిధ కరణసంపర్కము లేనందున కారయితృత్వము తోచలేదు. జాగ్రత్స్వప్నంబులయందు నియమ్యంబు లగు కరణసంయోగం బున్నది గనుక కారయితృత్వంబు దోచుచున్నదని చెప్పిన తూట్టింభూతావస్థయందు కరణసంపర్కం బున్నది గాన నచ్చట కారయితృత్వము గనుక ఆత్మకు కారయితృత్వము స్వాభావిక మని చెప్పఁగూడదు. ఆగంతుక మనియే చెప్పవలయును. ఆగంతుక మనఁగా, అన్యనిష్ఠమయిన ధర్మం బన్యనిష్ఠంబుగఁ దోచును. అది యెటులనిన; జపాకుసుమముయొక్క లోహితత్వము స్ఫటికనిష్ఠముగా నెటుల దోచుచున్నదో, అగ్నినిష్ఠమయిన ఉష్ణప్రకాశత్వములు అయగిపిండనిష్ఠముగాను, అయగిపిండనిష్ఠమయిన దీర్ఘత్వవర్తులత్వాదులు అగ్నినిష్ఠముగాను, రాగద్వేషాదినిష్ఠమయిన కారయితృత్వము అజ్ఞానముచేత నాత్మనిష్ఠముగాను, ఆత్మనిష్ఠంబయిన అకారయితృత్వము రాగద్వేషాదినిష్ఠముగాను తోచుచున్నది. అచేతనంబులకు కారయితృత్వము చెప్పఁగూడదు. చెప్పినచో ఘటంబు ఘటాంతరంబును ప్రేరేపింప వలయును గదా. అందుకు సమాధానంబేమి యనిన; అక్కడ యోగ్యత లేదు గనుక ప్రేరకత్వము కూడదు. యోగ్యత కలదనియందు ప్రేరకత్వము కూడు నని తోచుచున్నది. యోగ్యత గలచోటను ప్రేరేపకత్వ మెక్కడ కనుపడిన దనిన; అగ్నిహోత్రము మందుతోఁ గూడుకొనియుండు ఫిరంగిగుండ్లచేత చతురంగ బలమును సంహారము చేయుచున్నది. కనుక అచేతనం బగునగ్నికి అచేతనములయిన పాపాణాదులనుగూర్చి ప్రేరకత్వము కానఁబడుచున్నది. ఇంతియ గాక, ప్రేతశరీరంబునకును స్వకీయజ్ఞాతిజనులచేతఁ

జేయఁబడిన క్రియలనుగూర్చి కారయితృత్వంబు గానఁబడుచున్నది. అటులనే అచేతనంబులగు రాగద్వేషాదులకును త్రివిధకరణంబుల వలనఁ జేయఁబడిన త్రివిధకర్తృత్వంబులం గూర్చి కారయితృత్వంబుఁ జెప్పవలయును. ఇటుల చెప్పినపక్షమందు ఆత్మకు సర్వాంతర్యామిత్వమును జెప్పనట్టి శ్రుత్యాదులకు తాత్పర్యం జేమి యనిన, ఆత్మనిర్వికారుఁడు గనుక ఆత్మకు నస్తదాదులవలె కారయితృత్వము చెప్పఁగూడదు. మఱి యెట్టులనిన, ఆదిత్యునియొక్క సన్నిధానముచేతను, సమస్తప్రాణులును, స్వకార్యంబులం దెటుల ప్రవర్తించుచున్నారో, అయస్కాంతసాన్నిధ్యముచేత అయస్సు ఎటుల చలించుచున్నదో, అటుల నాత్మసాన్నిధ్యమాత్రముచేత సమస్తమయిన జగత్తును చలించుచున్నదని, శ్రుతిస్తృత్యాదులకు తాత్పర్య మని చెప్పవలయును. అటుల చెప్పినందువలన ఆత్మకు నిర్వికారత్వము సిద్ధించునా? యనిన; సిద్ధించును. అది యెటు లనఁగా; ఆదిత్యప్రకాశసాన్నిధ్యముచేతను సకలప్రాణులును వ్యాపారము నేయుచున్నప్పటికిని ప్రాణినిష్ఠములయిన వికారములు ఆ సూర్యు నెటుల నంటవో, అయస్కాంతసాన్నిధ్యమువలన అయస్సు చలించినను అయోనిష్ఠములయిన వికారము లా అయస్కాంతము నెటుల స్పృశింపలేవో అటులనే ఆత్మసన్నిధానమువలన సమస్తేంద్రియంబులు చలించినప్పటికిని ఇంద్రియనిష్ఠములయినవికారంబు లాత్మను కాలత్రయంబులయందును స్పృశింపనోపవు. కాబట్టి ఆత్మకు నిర్వికారత్వము కూడును.

ఈ విచారంబునకు ఫలం జేమనిన, రథము నడిపించుటయందు నధికారులైనవారిచేత తేరు నడపించువ్యాపారం బభిమానమువలన వారలకు నియంతలై స్వస్థులైన ప్రభువులయందు నేను రెండు గడియలలోనే తేరు పఱచునటుల చేసితి నని యెటువలెఁ దోచుచున్నదో, అటులనే రాగద్వేషాదినిష్ఠమయిన కారయితృత్వము అభ్యాసముచేత ఆత్మనిష్ఠముగాఁ దోచుచున్నది. విచారించినయెడల ఆత్మకు కారయితృత్వము లేదు గనుక అకారయితయైనను, నిర్వికారుఁడై తన్ను ఆత్మనే ననెడి దృఢనిశ్చయము గలుగుటయే యీవిచారమునకు ఫలము. ఈ యర్థంబునందు సంశయంబు లేదు. సిద్ధము.

శ్లో. త్రివిధై రేవ కరణైః పుణ్యపాపం చ మిశ్రకం,
క్రియతే స మయా కర్తృత్వేన బుద్ధిర్విముచ్యతే.
రాగాద్యైరేవ నిర్వర్త్యం ప్రేతకత్వం స మే క్వచిత్,
ఇతి యస్య దృఢా బుద్ధి స్సముక్త స్సచ పండితః.
ఇది పంచమవర్ణకము.

షష్ఠ వర్ణకము.

—●● రాగ ద్వేషాది ప్రకరణము. ●●—

శ్లో. రాగాద్యైశ్శ్రద్ధయా యుక్తో బద్ధో ముక్తో భవేన్నరః,
తద్రాగాదికం త్రివిధం కేన స్యాదితి చింత్యతే.

ఏరాగ ద్వేషములవలన నరుడు ప్రేరేపింపబడినవాడై త్రివిధ కరణంబులును, త్రివిధకర్తృములును చేయుచున్నాడో, ఆ రాగ ద్వేష పాదులు ఎన్నివిధంబులని విచారించుదము. ఎటులనగా; రాగ ద్వేష కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్య ఈర్ష్య అసూయ దంభ దర్ప అహంకార ఇచ్ఛా భక్తి శ్రద్ధ లని బదియాలువిధంబులు. వీనియొక్క భేదంబులం జెప్పుచున్నారము. స్త్రీవిషయమయి వచ్చెడి చిత్తవృత్తికి రాగమనియును, ఒకం డపకృతి యొనర్చిన నాయప కృతికి బ్రతిక్రియసేయనలయునని తోచెడిది ద్వేషమనియును, గృహ రామత్వేత్రధనధాన్యాదులను సంపాదింప వలయు ననెడిది కామమనియును, తాను సంపాదించినట్టి పదార్థంబులకు విఘ్నము నేయునట్టి వానియం దుగ్రము గలిగెడిది క్రోధమనియును, ఆర్జించిన పదార్థంబులను నెలవు నేయఁగూడ ననియెడిది లోభమును, విశ్వర్యమదముచేత కృత్యాకృత్యంబుల నెఱుంగలేనిది మోహమనియును, సకలసంపదలు గలిగిన నేను ఏమి నేసినను చెల్లునని తోచెడిది మద మనియును, ఒకడు తనకంటె నధికుడై యుండెనేని వానియుత్కర్షమును సహింప నోపనిది మాత్సర్య మనియును, దుశిఖము పరునికి రాక తనకు రావచ్చునా? యనెడిది ఈర్ష్య యనియును, మనవలెనే పరులు సుఖముగ

నుండవచ్చునా? యని తోచెడిది అసూయ యనియును, తానొనర్చిన ధర్మము నలుగురెఱింగి మెచ్చవలయు నని తోచెడిది దంభమనియును, తాను దొడ్డవాడనియు, నితరులెవరును తనకు సరికారనియును తోచెడిది దర్పమనియును, ఓరీ నిన్ను శిక్షించెడివాడ నని యెఱుంగవా? నేను పట్టిన కార్యమును విడువనట్టివాడ నని పరులను బెడరించెడిది అహంకార మనియు, అనిర్వాచ్యంబు లగుశౌచాదిక్రియలను జేయవలెననెడిది యిచ్చ యనియును, గురుదేవతాదులయందుఁగల ప్రీతికి భక్తి యనియును, గురువులయందును, వేదాంతవాక్యములయందును, యాగాదిక్రియలయందును గల విశ్వాసమునకు శ్రద్ధయనియును పేర్లు. ఈ చందంబున రాగద్వేషాదులయొక్క స్వరూపంబుల నెఱుంగవలయును. ఈవిచారంబునకు ఫలం జేమనిన; రాగాదులు యత్నము సేయకయే వచ్చుచున్నవి. అహంకారవంతములగు రాగమాదిగాఁగల పదిమూఁడింటికిని వశ్యుడై త్రివిధకరణంబులచేతను కర్తంబుల నొనర్చినచో వానికి సరకమువలన నివృత్తి లేదు గాన రాగద్వేషాదులకు చిత్తవృత్తులను ద్రిప్పి స్వవిధంబులచేతను శ్రద్ధాభక్తిరూపంబులుగాఁ జేసినచోఁ గ్రమముగా శీఘ్రంబున సంసారబంధంబువలన విముక్తుఁడగును. కనుక శ్రద్ధాభక్తులను సంపాదించవలయును. ఇచ్చచేతఁ జేయఁదగిన కుత్సిపాసాదినివృత్తియు, మూత్రపురీషాదివిసర్జనంబునుం జేయకున్నఁ దాత్కాలికంబునందు బాధకం బగును. వీనివలన స్వర్గనరకాది ప్రాప్తి లేదని యెఱుంగుట ఈ విచారంబునకు ఫలంబు. సుఖస్తవ్యవస్థయందును, తూష్ణీంభూతావస్థయందును, సమాధ్యవస్థయందును, రాగద్వేషంబులు లేవు గాన కర్తంబును లేదు. జాగ్రత్స్వప్నంబులయందు రాగద్వేషంబు లున్నవి గనుక కర్తంబునున్నది గనుక రాగద్వేషములు గలిగిన కర్తంబునుం గలదు. రాగద్వేషంబులు లేకుండిన కర్తంబును లేదనుట అన్వయవ్యతిరేకంబులచేత సిద్ధము. ఈ రాగద్వేషాదులు అభిమానముచే వచ్చుచున్నవి. సమస్తజనులకు అభిమానపూర్వకంబగు రాగాదిపూర్వకం బగుప్రవృత్తి వచ్చునా? యనిన; ఒకస్త్రీకి నేను స్త్రీని నను నభిమాన మెప్పుడు వచ్చుచున్నదో, అప్పుడు రాగాది పూర్వకంబుగా భర్తృశుశ్రూషయందును గృహసంరక్షణంబునందును, పాకాదిక్రియలయందును, ప్రవృత్తి కనుపడుచున్నది. అటులనే పురు

ఘనకును నేను పురుషుండ ననునభిమానం బెప్పుడు వచ్చుచున్నదో అప్పుడు రాగాదిపూర్వకంబుగ దారాదిపరిగ్రహంబులయందును, కృష్ణాదులయందును, ధనధాన్యార్జనములయందును ప్రవృత్తి కానఁబడుచున్నది. అటులనే, జనంబులకును వర్ణాశ్రమాద్యభిమానములచేతను, స్వస్వోచితవ్యాపారములయందు రాగాదిపూర్వకముగాఁ బ్రవృత్తి కినుపడుచున్నది గనుక రాగాదుల కభిమానము కారణము. ఈ విచారంబునకు ఫలం జేమి యనిన ; ముముక్షువు లగువారలు సర్వవస్తువులయందును నభిమానమును పూర్తిగ విడువవలెను. విడిచినట్లయిన దుఃఖమువలన విడువఁబడుదు రని ఫలము. కనుక అభిమానంబుగలిగిన రాగాదులును గలవు. అభిమానంబు లేకున్న, రాగాదులును లేవనుటకు సుషుప్తి, జాగృత్త, తూష్ణీంభూతావస్థలయందు అనుభవము చూచుకొనవలసినది. అయిన నీయభిమానము అవివేకముచేత వచ్చుచున్నది. అది యెటులనిన ; సమస్తమయినవారలకును నేను బ్రాహ్మణుడను, నేను క్షత్రియుడను, నేను వైశ్యుడను, నేను శూద్రుడను అని బ్రాహ్మణత్వాద్యభిమానము వచ్చుచున్నది గదా! అది దేని నవలంబించి వచ్చుచున్న దని తెలుసుకొను వివేకము ఎవరికిని లేదు. గనుక అభిమానము వచ్చుచున్నది. దీనికి అవలంబనము లేదా అనిన ; శరీరంబు నవలంబించుకొని వచ్చుచున్న దని చెప్పెద మనిన ; శరీరము క్షత్రియాదులకు సాధారణమై యున్నది గనుక వారలకు నేను బ్రాహ్మణుండ నని యభిమానము రాలేదు. కాఁబట్టి బ్రాహ్మణత్వాదులు శరీరంబు నవలంబించి వచ్చుచున్న వని చెప్పఁగూడదు. అయిన శిఖాయజ్ఞోపవీతాదుల నవలంబించుకొని వచ్చుచున్న వని చెప్పెద మనిన ; శిఖాయజ్ఞోపవీతములు కులాలాదులకు సాధారణమయి యున్నది గనుక వారలకును నేను బ్రాహ్మణుండ నని యభిమానము రాలేదు. కాఁబట్టి శిఖాయజ్ఞోపవీతాదుల నవలంబించుకొని వచ్చుచున్న దని చెప్పఁగూడదు. అయితే ఒక్కొక్కయవయవంబునకు బ్రాహ్మణత్వాదులను చెప్పెద మనిన ; ఆయావయవంబులకు భిన్నంబులయిననామంబు లున్నవి గనుక ఆయావయవంబులకు బ్రాహ్మణత్వాదివ్యవహారంబు లేదు గనుక ఆయావయవంబులకు బ్రాహ్మణత్వాదులు చెప్పఁగూడదు. అయిన విశిష్టమయిన మాతృపితృలవలన

జన్యములయిన అవయవంబులకు బ్రాహ్మణత్వాదులు చెప్పెదమనిన; విశిష్టమయిన మాతృపితృదులచేతఁ ద్యజింపబడిన కేశ, రోమ, నఖ, దంత, మల, మూత్రాదులకును బ్రాహ్మణత్వాదివ్యవహారము రావలెను. అట్లు రాలేదు గనుక దేనికిని బ్రాహ్మణత్వాదులు నిర్ణయించి చెప్పఁ గూడదు. బ్రాహ్మణత్వాదివ్యవహారమునకు గతి యేమనిన; శోభనంబనియును, ఉత్సవ మనియును అనేకవస్తుసమూహంబులకు ఆయా నామంబు లెటుల వచ్చుచున్నవో అటులనే అనిర్వచనీయమయిన దేహేంద్రియాదిసంఘాతంబునకు వ్యవహారంబులయందు బ్రాహ్మణుం డని పేరు. అటులనే క్షత్రియుఁ డనియు, వైశ్యుఁ డనియు, శూద్రుఁ డనియు, శాస్త్రజ్ఞుఁ డనియు, పౌరాణికుఁ డనియు, అవధాని యనియు, శైవుఁడనియు, వైష్ణవుఁడనియు ఇవి మొదలయిన సమస్తనామంబులును దేహేంద్రియాదిసంఘాతమును విషయాకరించుకొని వచ్చుచున్నవి గనుక, దేహేంద్రియాదిసంఘాతంబునకే కాని ఆత్మకు కాలత్రయంబు నందును ఈనామాదులు లేవని యెఱుంగకుండుట అవివేకము. ఈ యవివేకముచేతనే అభిమానంబు వచ్చుచున్నది. ఈవిచారంబునకు ఫల మేమనిన; బ్రాహ్మణత్వాదులు దేహేంద్రియాదిసంఘాతంబునకే యని యెఱుంగుట ఫలము. ఈయవివేక మెందుచేత వచ్చిన దనిన; అజ్ఞానము చేత వచ్చినది. అజ్ఞాన మనఁగా నెయ్యది యనిన; తన్నుఁ దా నెఱుంగ కుండుట. సదసత్తని చెప్పదమనిన; విరుద్ధము గనుక సదసత్తనియును చెప్పఁగూడదు. భిన్నమని చెప్పదమనిన; అద్వితీయబ్రహ్మమునకు హాని వచ్చును. ఆత్మ అద్వితీయుఁడని చెప్పెడిశ్రుతులకు వైయర్థ్యము వచ్చును. ఇంతియకాదు. మాయకు ఆత్మ సత్తకంటె వ్యతిరిక్తమైన సత్తలేదు గాన ఆత్మకంటె భిన్నమయినపదార్థమని చెప్పఁగూడదు. భిన్నమని చెప్పి నట్లయిన ఆత్మ శక్తి యని ప్రతిపాదించెడి శ్రుతులకు వైయర్థ్యము వచ్చును. ఇంతియకాదు; అభిన్నమని చెప్పినట్లయిన మాయకు చేతన త్వము రావలెను. అచేతనత్వము రాకపోవలెను. ఆత్మకు చేతనాచేతన స్వరూపత్వమనెడి ప్రమాదదోషంబు వచ్చును. మాయ యని చెప్పఁ బడకయుండవలెను. ఆత్మయని చెప్పబడవలెను. ఆత్మయని చెప్పెద మనిన; మాయయనియు, ప్రకృతియనియు, తన్ను తా నెఱుంగఁడనిన; ఎఱుంగఁడు. తన్నుఁదా నెఱుంగఁడని చెప్పవచ్చు ననఁగా; చెప్పవచ్చును.

అది యెటులనఁగా; నేను బ్రాహ్మణుఁడననియు, నేను క్షత్రియుఁడననియు, నేను వైశ్యుఁడననియు, నేను శూద్రుఁడననియు, ఈకులగోత్రముల యందుఁ బుట్టినవాఁడననియు, ఈశరీరము నే ఆత్మగా నెఱుంగుదు రింటియె కాని శరీరవ్యతిరిక్తుఁడైన ఆత్మను నెవరును నెఱుంగరు. ఎఱుంగరని చెప్ప వచ్చునా? శాస్త్రజ్ఞు లయినవారలు శరీరవ్యతిరిక్తుఁడైన ఆత్మయున్న వాఁ డని చెప్పుచుండఁగా ఎవరును నెఱుంగ రని యెటుల చెప్పవచ్చుననిన; చెప్పవచ్చును. అది యెటులననిన; కర్తయు, భోక్తయు, పరిచ్ఛిన్నుం డును, లోకాంతరగామియు నయినజీవుని ఆత్మగా నెఱుంగుదు రింటియ కాని యకర్తయు, నభోక్తయు, నపరిచ్ఛిన్నుండు, నసంగుండు, నద్వితీ యుండు, వేదాంతవేద్యుండు నైన ప్రత్యగాత్మ నెవరు నెఱుంగరు. ఇట్టి యాత్మ నెఱుంగమియే అజ్ఞానము. ఈయజ్ఞానముచేత నవివేకము వచ్చు చున్నది. ఈయజ్ఞాన మెందుచేత వచ్చిన దనిన; అజ్ఞాన మనాది గనుక నొకటిచేత వచ్చుచున్నదని చెప్పఁగూడదు. ఈ యజ్ఞానంబునకు స్వరూప మేమనిన; చెప్పెదము. ఈయజ్ఞానము జ్ఞానముచేత బాధింపఁ బడుచున్నది గనుక సత్తని చెప్పఁగూడదు. అసత్తని చెప్పద మనిన; శశవిషాణాదులవలె తోచకపోవలెను. అహమజ్ఞాండు నని యజ్ఞాన మనుభవం బున్నది. అందువలన నజ్ఞాన మసత్తనియును జెప్పఁగూడదు. ప్రధాన మనియు, అవిద్య యనియు, ప్రళయ మనియు, మహాసుషుప్తి యనియు, తమస్సనియు, అజ్ఞానమనియు, ఆత్మప్రతిపాదకవ్యతిరిక్తము లయిన శబ్దములచేతఁ జెప్పఁబడుచున్నది గనుక ఆత్మయని చెప్పఁగూ డదు. భిన్నా భిన్నమని చెప్పద మనిన; విరుద్ధము గనుక చెప్పఁగూడదు. సావయవమని చెప్పద మనిన; మూలకారణము గాకపోవలెను. మూల కారణమయియున్నది గనుక సావయవ మని చెప్పఁగూడదు. నిరవ యవ మని చెప్పద మనిన; జగదాకారముగాఁ బరిణమింపకపోవలెను. జగదాకారంబుగాఁ బరిణమించుచున్నది గనుక నిరవయవ మని చెప్పఁ గూడదు. ఉభయాత్మకమనిన; విరుద్ధంబు గాన చెప్పఁగూడదు. మఱి యెటుల చెప్పవలెననిన; అనిర్వచనీయ మని చెప్పవలెను. ఈయనిర్వచ నీయ మయిన అజ్ఞానముచేత అవివేకంబును, అవివేకముచేత సభిమా నంబును, అభిమానమువలన రాగద్వేషాదులును, రాగద్వేషాదులవలన కర్తంబును, కర్తంబువలన శరీరంబును, శరీరపరిగ్రహంబువలన దుఃఖం

బును వచ్చుచున్నవి. దుఃఖమున కాత్యంతికనివృత్తి యెప్పుడు వచ్చుననిన; సర్వాత్మనా శరీరపరిగ్రహంబు రాకపోయె నేని వచ్చును. ఈ శరీరపరిగ్రహము సర్వాత్మనా లేకపోవుట యెప్పటి కనిన; సర్వాత్మనా కర్తము లేకపోవునపుడు. కర్తము సర్వాత్మనా యెప్పుడు పోవు ననిన; సర్వాత్మనా రాగద్వేషాదులు పోవునపుడు. రాగద్వేషాదులు ఎప్పుడు పోవు ననఁగా; సర్వాత్మనా అభిమానము పోను. అభిమానము సర్వాత్మనా యెప్పుడు పోవుననిన; సర్వాత్మనా అవివేకము పోయినపోవును. అవివేకము సర్వాత్మనా యెప్పుడు పోవు ననిన; సర్వాత్మనా అజ్ఞానము పోయిన పోవును. ఈ అజ్ఞానము సర్వాత్మనా యెప్పుడు పోవు ననఁగా; అద్వితీయబ్రహ్మతైక్యపరోక్షజ్ఞానముచేతనే కాక మరియెందుచేతను పోదు. కర్తముచేత అజ్ఞానంబునకు నివృత్తి వచ్చు నని చెప్పద మనిన; కర్తంబునకును అజ్ఞానంబునకును విరోధము లేదు గనుక అజ్ఞానంబునకు నివృత్తి రానేరదు. వృద్ధినే కలుగఁజేయును.

ఇందుకు దృష్టాంతము:—

అమావాస్యచీకటి మేఘావరణము అంధకారము నిబిడంబుగా నెటులఁ జేయుచున్నదో, అటులనే కర్తం బజ్ఞానంబును వృద్ధిఁ బొందించుచు గాని నివృత్తి చేయనేరదు. అంధకారము తనకు విరోధంబగు సూర్యప్రకాశముచేత నెటుల నివృత్త మగుచున్నదో అటులనే అజ్ఞానంబునకు విరోధంబగు నద్వితీయ బ్రహ్మతైక్యజ్ఞానముచేతను అజ్ఞానమునకు నివృత్తి వచ్చును. మరి యెందుచేతను ఈ యజ్ఞానంబునకు నివృత్తి గానేరదు. జ్ఞానము ఎటువలె వచ్చుననఁగా; ఆత్మనాత్మ వివేకమువలన వచ్చును. మఱియెందువల్లను రానేరదు. కర్తృపాసనాది యోగములచేత వచ్చుచున్నదని చెప్పద మనఁగా; చెప్పఁగూడదు. అది యెట్లనిన; జ్ఞానము వస్తుతంత్రంబు గాన పురుషతంత్రంబగు కర్తంబువలన సంతాకరణశుద్ధి వచ్చును గాని జ్ఞానము రానేరదు. జ్ఞానము ప్రమాణజన్యంబు గావున మానసక్రియాత్మకంబగు ఉపాసనల వల్ల చిత్తైకాగ్ర్యము వచ్చునుగాని జ్ఞానము రానేరదు. యోగంబును మానసక్రియారూపకంబు గావున అణిమాయైశ్వర్యంబులను సంపాదించి జ్ఞానంబునకును జ్ఞానఫలం బగు కృతకృత్యాదులకును విఘ్నమును గలుగఁజేయును గాన జ్ఞానమును బుట్టింపనేరదు. అయితే

ఆజ్ఞాన మెటుల వచ్చునని; ఆత్మానాత్మవిచారముచేతనే రావలెను. ఇందుకు దృష్టాంతము:—

గాయత్రీసాలగ్రామరత్నాదులయొక్క తత్త్వజ్ఞానము, వాని కుచితమయిన పరీక్ష నిఘర్షణాదివిచారముచేత నెటులఁ బుట్టుచున్నదో, స్నానధ్యానప్రాణాయామాదులచేత నెటులఁ బుట్టినదో అటులనే ఆత్మానాత్మవిచారముచేత ఆత్మతత్త్వజ్ఞానము పుట్టునుగాని కర్మోపాసనాదులవలన నుదయింపనేరదు. కాఁబట్టి ముముక్షువు లయినవారలు సర్వదా సర్వప్రయత్నములచేత ఆత్మానాత్మవిచారమే చేయవలయును. ఇటుల చేసిన సంసారబంధంబువలన విడువబడి శీఘ్రంబున జీవన్ముక్తి సుఖంబును బొందుదు రని సిద్ధాంతము.

శ్లో. దుఃఖపేతుర్హి దేహస్సృద్దేహపేతుశ్చ కర్మ తత్,
కర్మపేతుశ్చ రాగాదిర్మనో రాగాదికారణమ్,
అవివేకాన్తానపేతు రజ్ఞానం తస్య కారణమ్,
జ్ఞానాన్న శ్యేత్తదజ్ఞానం జ్ఞానం తస్య విచారతః.
శ్లో. అజ్ఞానవృక్షమవివేకమహంకురం యో
దేహాభిమానవిటపం బహురాగశాఖమ్,
కర్మప్రదీప్తబహుదేహకటాహమేతం
జ్ఞానాసినార్తిరసమేషు సుధీశ్చినత్తి.
ఇది పప్రవర్ణకము.

సప్తమవర్ణకము.

—● ఆత్మానాత్మవివేకప్రకరణము. ●—

శ్లో. ఆత్మానాత్మవివేకేన మునిర్దుర్యోత బంధనాత్,
స ఆత్మా కీదృశః కోవా ఆత్మా వేత్త్యత్ర చింత్యతే.
ఆత్మానాత్మవివేకముచేతనే జ్ఞాన ముదయించు నని చెప్పఁ బడెను గాన నాయాత్మానాత్మలను విచారింపుదము. ఆత్మ యనఁగా;

శరీరత్రయవిలక్షణం దై, అపస్తాత్రయసాక్షియై, పంచకోశవ్యతిరిక్తుడై, సచ్చిదానందస్వరూపుడై యుండునట్టివాడు. ఆనాత్మయనఁగా; సమష్టి వ్యప్త్యాత్మకమైన శరీరత్రయము. ఇందులకు లక్షణంబు లనృత జడదుగ్గింబులు. మహాజన మన సమష్టి, పురుషుం డన వ్యష్టి, వనమన సమష్టి, వృక్షం బన వ్యష్టి, ఇటులనే పదార్థంబులు కూడిన సమష్టియు, ఒక పదార్థము వ్యష్టి యనియును ఎటుల చెప్పబడుచున్నదో అటుల దార్శాంతికమందును సమస్త ప్రాణులయొక్క శరీరంబులు సమష్టి. ఒక్క ప్రాణిశరీరము వ్యష్టి. ఈశరీరము స్థూలము, సూక్ష్మము, కారణము అని మూడువిధంబులు. ఈశరీరత్రయములోపల సమస్తప్రాణులయొక్క స్థూలశరీరంబులును సమష్టిస్థూలశరీరంబనియు, సమస్తప్రాణులయొక్క సూక్ష్మశరీరంబులును సమష్టిసూక్ష్మశరీరంబనియు, సమస్తప్రాణులయొక్క కారణశరీరంబులును సమష్టికారణశరీరంబనియు, ఒకప్రాణియొక్క స్థూల శరీరము వ్యష్టిస్థూలశరీరంబనియు, ఒకప్రాణియొక్క సూక్ష్మశరీరము వ్యష్టి సూక్ష్మశరీర మనియు, ఒకప్రాణియొక్క కారణశరీరము వ్యష్టికారణ శరీరం బనియు, ఈ ప్రకారముగా సమష్టి వ్యష్టివివరణం బెఱుంగం దగి నది. ఇటుల యెందుకుఁ జెప్పవలయు ననిన; ఆత్మకు జీవత్వంబును నీశ్వరత్వంబును వచ్చుటకొఱకై చెప్పవలెను. ఈశ్వరత్వ జీవత్వంబు లాత్మ కికమీఁదనా రాఁబోవుచున్నవి యన; ఈశ్వరత్వంబును జీవత్వంబును ఉపాధిచేత ననాదిగా వచ్చియుండునవి. అయినప్పటికిని ఆత్మకు ఈశ్వరత్వంబును జీవత్వంబును ఉపాధిచేత వచ్చినవి యని యెవ్వరు నెఱుంగక వాస్తవంబులని తలంతురు. అందువలన దోషం బేమి యనిన; నెంత పర్యంతము వాస్తవ మని తెలిసికొనుచున్నారో అంతపర్యంతంబును వారలకు సంసారబంధంబువలన నివృత్తి కలుగ నేరదు. కాబట్టి సర్వప్రజామాతృభూతమైన శ్రుతి ఈశ్వరత్వ జీవత్వంబులు ఉపాధి చేత వచ్చుననుటకై సమష్టియనియును, వ్యష్టియనియును విభాగించి చెప్పుచున్నది. అయిన ఏయుపాధిచేత నీశ్వరత్వము, ఏ యుపాధిచేత జీవత్వము వచ్చు ననిన; సమష్టి శరీరత్రయోపాధిచేత నీశ్వరత్వం బును, వ్యష్టి శరీరత్రయోపాధిచేత జీవత్వంబును వచ్చుచున్నది. ఈశ్వరత్వంబునందు సమష్టి కారణశరీరము మాత్రము చాలును.

అయిన సమష్టి స్థూలసూక్ష్మశరీరంబుల నెందుకు చెప్పవలెననిన ; ఉపాస
నార్థమై చెప్పబడుచున్నది. అది యెట్లనిన ; ముఖ్యాధికారియైనవానికి
సమష్టి కారణశరీరోపాధికుడైన ఆత్మ యుపాస్యుడై చెప్పబడు
చున్నాడు. ఇతనికి నీశ్వరుఁ డనియు, నంతర్యామి యనియు, నవ్యా
కృతుం డనియు పేళ్లు. మఱియు నతనికి సమష్టి కారణశరీరంబునం
దభిమానంబు గలదనిన ; అభిమానం బహంకారధర్మం బగుటవలనను,
ఆయవస్థయం దహంకారంబు లేదు గావున అభిమానము కలదని
చెప్పఁగూడదు. ఆత్మకు సమష్టి కారణశరీరవిశిష్టమాత్రత్వమే యీశ్వ
రత్వమని చెప్పవలెను. ఈయీశ్వరుని నుపాసింప నోపనివారల కీ యీ
శ్వరున కవస్థాంతరంబగు సమష్టిసూక్ష్మశరీరోపాధికు నుపాసింపవచ్చునని
శ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఈ సూక్ష్మశరీరోపాధికుడైన యీశ్వరునికి హిరణ్య
గర్భుఁడనియు, సూత్రాత్మ యనియు, ప్రాణుఁ డనియు పేళ్లు. ఇతనికి
నీసమష్టిసూక్ష్మశరీరంబునందు అభిమానము లే దనిన ; అభిమానమునకు
ఆశ్రయమైన స్థూలశరీరము లేదు గనుక అభిమానము కలదని చెప్పఁ
గూడదు. సమష్టిసూక్ష్మశరీరవిశిష్టమాత్రత్వమే హిరణ్యగర్భత్వమని
చెప్పవలెను. ఇతని నుపాసనచేయుటయందు సమర్థతలేనివారు ఈ
యీశ్వరునకు అవస్థాంతరంబైన సమష్టి స్థూలశరీరోపాధికు నుపాసింప
వచ్చునని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఇతనికి విరాట్టనియు, వైశ్వానరుఁ
డనియు, వైరాజసుఁడనియు మూఁడు నామధేయములు. ఇతనికి సమష్టి
స్థూలశరీరంబునందు అభిమానము లేదా ? యనిన ; నియతమైన శరీర
మొకటి లేదు గనుక అభిమానము కలదని చెప్పఁగూడదు. మరియెట్లు
ననిన ; ఆయీశ్వరునికి సమష్టి స్థూలశరీరమాత్రత్వ మీశ్వరత్వమని
చెప్పవలెను. అంతర్యామియైన యీశ్వరుఁడే సాత్త్విక రాజసతామస
గుణంబుల నవలంబించి సృష్టిస్థితిసంహారంబులకొఱకు బ్రహ్మదేవుఁడని
యును, విష్ణువనియును, రుద్రుఁడనియును ఎప్పుడు చెప్పబడుచున్నాఁ
డో, దుష్టనిగ్రహ శిష్టపరిపాలనకొరకై రామకృష్ణాద్యవతారముల నెప్పు
డెత్తుచున్నాఁడో అప్పుడు ఆయంతర్యామియయిన యీశ్వరునికి ఆయా
శరీరములయందు సృష్టిస్థిత్యాద్యభిమానంబు కలదు. అభిమానములేదని
చెప్పెదమనిన ; సృష్టిస్థితిసంహారాదులు కూడవు గనుక అభిమానము
కలదని చెప్పవలెను. అయిన జీవునికి నీశ్వరునికి వైలక్షణ్యం జేమి

యనిన; జీవునకు అహంతా మమతాపూర్వకంబుగా స్వశరీరాదులయందు అభిమానంబున్నది. ఇటువలె నీశ్వరునకు లేదు గనుక జీవునకును నీశ్వరునకును ఇటువలె వైలక్ష్యంబు గలదు. ఈశ్వరునకు లోకసంరక్షణార్థమగు అభిమానము స్వాభావికంబుగ లేదు. ఈ యీశ్వరుడే ప్రతిమాదులయందు పాశుర్యము చేప్పబడుచున్నాడు. ఇటుల నెందుకు చెప్పవలయు ననిన; విరాడుపాసనయందు సధికారులయినవారలకు త్రిమూర్తుల నుపాసింపవలయుననియు, ఆ త్రిమూర్తుల పాసనయందు అసధికారులైనవారలకు రామకృష్ణాద్యవతారాదుల నుపాసింపవలయుననియు, ఆయవతారములయొక్క ఉపాసనయందు అసధికారులైనవారలకు ఆయవతార సూచకములైన తామ్రాదిప్రతిమాదుల నుపాసింపవలయుననియు శాస్త్రములు చెప్పుచున్నవి. సర్వజనులు నేయేమూర్తుల నుపాసింపుచున్నారో ఆయామూర్తులద్వారా ఈశ్వరుండుంత ర్యామియై యుపాసింపబడుచున్నాడు. ఈమూర్త్యాదుల నుపాసింపుమని చెప్పు శాస్త్రములకు తాత్పర్య మేమన; క్రమక్రమముగా నంతర్యామిస్వరూపంబు నెఱుంగవలయు. ఇటుల సవప్తిత్రయోపాధిపలన ఈశ్వరత్వంబు వచ్చినది. జీవత్వం బెవ్వధంబున వచ్చెననిన; వ్యప్తిశరీరత్రయోపాధిపలన వచ్చినది. జీవత్వంబునకు శరీరత్రయము కావలెను. అది యెట్టులనగా; జీవుండుంతరికరణప్రతిబింబుడు గావున జీవత్వంబునందు సూక్ష్మశరీరంబును గావలయును. స్థూలశరీరము లేక కర్తృత్వముకూడదు గనుక ఈ రెంటికిని కారణంబగు కారణశరీరంబును గావలెను. ఈ ప్రకారముగా జీవత్వంబునందును శరీరత్రయంబును గావలెను. జీవుని కీశరీరత్రయంబునందును అభిమానము కలదా? యనిన; అభిమానంబు కర్తృత్వము లేక కూడదు గనుక శరీరత్రయంబునందును అభిమానము కలదు. అయిన నీజీవులు ఎండఱున; ముగ్ధులు. వారల నామధేయంబు లెవ్వ యనిన; జాగ్రదవస్థయందును, వ్యప్తిస్థూలశరీరంబునందును, అభిమానంబుగల జీవునికి విశ్వండునియును, వ్యాప్తహారికుండునియును, చిదాభాసుండునియును మూడునామంబులు. స్వప్నావస్థయందును, వ్యప్తిసూక్ష్మశరీరంబునందును అభిమానముగల జీవునికి లైజుసుండునియును, ప్రాతిభాసికుండునియును, స్వప్నకల్పితుండునియును మూడు పేర్లు. సుషుప్తివస్థయందును వ్యప్తికారణశరీరమునందు అభి

మానముగల జీవునికి ప్రాజ్ఞాఁడనియును, పారమార్థికుఁడనియు, అవ
చ్ఛిన్నుఁడనియును మూఁడునామధేయములు ఈ ప్రకారముగా ఆత్మ
సమష్టిశరీరత్రయముచేత నీశ్వరత్వమును వ్యష్టిశరీరత్రయముచేత
జీవత్వమును వచ్చెను. ఒక ఆత్మకేరెండైన ఈశ్వరత్వజీవత్వము లెటుల
కూడునన దృష్టాంతము.—

ఒక దేవదత్తునికి పుత్రు నవేషించి పితృత్వంబును, పౌత్రు నవే
షించి పితామహత్వంబును వచ్చినట్లు ఒకటైన ఆత్మకు వ్యష్ట్యపాధి
నవేషించి జీవత్వమును సమష్ట్యపాధి నవేషించి ఈశ్వరత్వంబును
వచ్చెను. అయితే పితృపితామహత్వధర్మంబులతోఁ గూడుకొనియుండెడి
దేవదత్తునియందు కించిద్జ్ఞత్వసర్వజ్ఞత్వాదులు కానము. జీవేశ్వర
త్వాదిధర్మములతోఁ గూడుకొనియుండెడి ఆత్మయందు కించిద్జ్ఞత్వసర్వ
జ్ఞత్వములు కానబడుచున్నవే. ఈదేవదత్తదృష్టాంతం బెటువలె కూడు
ననిన; ఒకఁడైన ఆత్మకు ఉపాధిద్వయమువలన నీశ్వరత్వజీవత్వంబులు
రావచ్చుననుటకు ఈదేవదత్తదృష్టాంతంబుఁ జెప్పితిమి. ఇంకను ఆత్మకు
మహదుపాధిచేతను, సర్వజ్ఞత్వంబును కించిదుపాధిచేతను కించిద్జ్ఞత్వం
బును రావచ్చుననుటకు దృష్టాంతము చెప్పెదము. ఏకంబగు జలంబు
నకు చెరు వనియెడి మహదుపాధిచేతను, అనేక కేదారంబులను పండిం
చెడిశక్తిత్వంబును, సమస్తప్రాణులకును స్నానపానాదిక్రియలను చేయిం
చెడి శక్తిత్వంబును, ఘటం బను నల్పపాధిచేతను, పానపాకాది
క్రియల నొనర్పునంతటి శక్తిత్వంబును నెటుల వచ్చుచున్నవో అగ్నికి
గొప్పనత్తియనెడి యుపాధిచేతను, దూరంబున నుండెడి పదార్థము
లను తోపింపఁజేసెడి శక్తిత్వంబును, చిన్ననత్తియనెడి యుపాధిచేతను,
సమీపంబునందుండెడి పదార్థములను మాత్రమే తోపింపఁజేసెడి శక్తి
త్వంబును నెటువలెనున్నదో అటువలెనే ఒకఁడయిన ఆత్మకు మహా
త్మైన సమష్టిశరీరోపాధిచేతను, సర్వజ్ఞత్వాదులును వ్యష్టిశరీరోపాధి
చేతను కించిద్జ్ఞత్వాదులును రావచ్చును. ఈ ప్రకారముగ నీశ్వరత్వ
జీవత్వంబులు ఆత్మకు ఉపాధిచేతను వచ్చినవో లేక పరమార్థమునందు
వచ్చినవో అనిన; పరమార్థమందు జీవేశ్వరులకు భేదంబు లేదని
శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి. విరుద్ధధర్మములతోఁ గూడుకొనియుండెడి జీవేశ్వ
రుల కభేదము కూడును. అది యెటులన; పూర్వోక్తదృష్టాంతమందు

విరుద్ధధర్మములతోఁ గూడుకొని యుండెడి చెరు వనే యుపాధియుక్త జలంబునకును ఘటమనే యుపాధియుక్తజలంబునకును విరుద్ధాంశంబు లయిన చెరువు ఘట మనెడి యుపాధులనువిడిచి అవిరుద్ధాంశంబగు జల త్వముచేతను ఏకత్వజ్ఞానం బెటుల వచ్చునో విరుద్ధధర్మసహితంబగు పెద్దవత్తి యనెడి ఉపాధి కాగ్నికిని చిన్నవత్తియనెడి ఉపాధి కాగ్నికిని విరుద్ధాంశము లయిన పెద్దపిన్నవత్తియనెడి యుపాధులను విడిచి అవి రుద్ధమయిన అగ్నిమాత్రముచేతను నేకత్వజ్ఞాన మెటుల వచ్చునో అటులనే విరుద్ధధర్మంబులగు సర్వజ్ఞత్వాదులతోఁ గూడుకొనిన యీశ్వరునికిని, యీవిరుద్ధధర్మములైన కించిద్జ్ఞత్వాదిధర్మంబులతోఁ గూడుకొనిన జీవునికిని విరుద్ధాంశములైన సర్వజ్ఞత్వ కించిద్జ్ఞత్వాదులను విడిచి అవిరుద్ధమయిన చైతన్యమాత్రంబునకు నేకత్వజ్ఞానము కూడును. ఈయర్థమే సకలశాస్త్రంబులయందును 'సోఽయం దేవదత్తః' అనియెడి దృష్టాంతపూర్వకంబుగా మహావాక్యంబునకు అర్థమని జహదజహల్లక్షణముచేతను చెప్పబడుచున్నది. కాబట్టి ఈప్రకారముగా విచారించి యెవఁడు తాను బ్రహ్మస్వరూప మని యెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁ డని సిద్ధాంతము.

శ్లో. సమష్టివ్యష్టిరూపాయ సృతిజాడ్యాదిలక్షణమ్,
జీవేశయోరుపాధిశ్చ నాత్మా సమ్యగ్వివేచితః.
సమష్టివ్యష్ట్యుపాధిభ్యాం జీవ ఈశ్వర ఇత్యపి,
భిన్నవదృఢతీయసోఽయమాత్మా భిన్నశ్చ వస్తుతః.
మయి జీవత్వమీశత్వం కల్పితం వస్తుతో న హి,
ఇతి యస్తు విజానాతి స ముక్తో నాత్ర సంశయః.

ఇది సప్తమవర్గకము.

అష్టమ వర్ణకము.

శరీరత్రయవిలక్షణప్రకరణము.

శ్లో. స్థూలం సూక్ష్మం కారణం వా శరీరం కిం తవాత్మనః,
విలక్షణత్వ మేతేభ్యః కిం వేత్యేత ద్విచింత్యతే.

అత్త శరీరత్రయవిలక్షణం డని చెప్పబడెను. శరీరత్రయము నెఱుంగక శరీరత్రయవిలక్షణత్వము నెఱుంగఁగూడదు. కనుక శరీరత్రయస్వరూప మేదని విచారింపుదము. శరీరత్రయ మనఁగా; శరీరము స్థూలము, సూక్ష్మము, కారణము అని మూడువిధంబులు. స్థూలశరీర మనఁగా; కరచరణాద్యవయవాకారమయిన స్తంభమువలెఁ దోచు నట్టిది. సూక్ష్మశరీరమనఁగా; పదునేడవయవములతోఁ గూడుకొని యుండునట్టిది. కారణశరీరమనఁగా; అజ్ఞానము. వీటికి శరీరములని పేరు.

ఈపేరు ఎందుకు వచ్చిన దనిన; జీర్ణించిపోవుటచేత శరీర మని పేరు వచ్చినది. అయితే యీశరీరములు జీర్ణించి పోవుచున్న వా యనిన; జీర్ణించి పోవుచున్నవి. అది యెటు లనిన; ఈస్థూలశరీరము మూడు విధములుగా జీర్ణించిపోవుచున్నది. ఆమూడువిధము లెయ్యవియనిన; అన్నములేకను, అన్నము కలిగినయెడల వ్యాధులచేతను, అన్నము గలిగి వ్యాధిరహితముగా నుండెనేని ముదిమిచేతను జీర్ణించి పోవు చున్నది. సూక్ష్మశరీరమునకు జీర్ణత్వ మెటు లనిన; వృద్ధిపూర్వకంబుగాఁ జెప్పబడును. వృద్ధి యనఁగా; రాగద్వేషాద్యాకారంబుగాఁ బరిణమించుట. వానియొక్క సంకోచము జీర్ణత్వము సూక్ష్మకారణశరీరము లకు వృద్ధిసంకోచంబు లేవరియందు కానబడుచున్న వనిన; అజ్ఞానంబు నందు వృద్ధియు, ముముక్షుత్వంబునందు సంకోచంబును గానబడు చున్నవి. కాబట్టి వీనికి శరీర మని పేరు వచ్చినది.

దేహములని పేరు ఎందుకు వచ్చిన దనిన; దహింపబడుచున్నవి కావున దేహములు. ఈదేహములు దహింపఁ బడుచున్నవా అనిన; దహింపబడుచున్నవి. అగ్నిచేత భస్మాకారములుగా దహింపబడు నవి కొన్ని శరీరములే కదా! అన్ని శరీరంబులును దహింపబడుచున్న వని

యెటుల చెప్పవచ్చు. స్థూలశరీరము సర్వదా తాపత్రయములచేత దహింపబడుచున్నది. సూక్ష్మకారణశరీరంబులకు దహ్యమారత్వ మెటు వలెననిన; జ్ఞానాన్ని చేత దహింపబడుచున్నవి గనుక ఈశరీరత్రయంబు నకును దేహము లని పేరు వచ్చినది.

పూర్వశరీరంబునకు స్థూలమని పేరు ఎందుకు వచ్చిన దనిన; స్థూ భమువలెనే ప్రత్యక్షముగఁ దోచుచున్నది గనుక దానికి స్థూలశరీర మని పేరు వచ్చినది. మధ్య శరీరమునకు సూక్ష్మశరీరమని పేరు ఎందుకు వచ్చెను? పూర్వశరీరమువలె స్థూలముగా కనుపడలేదు గనుక దీనికి సూక్ష్మశరీర మని పేరు వచ్చెను. దీనికే లింగశరీర మని పేరు ఎందుకు వచ్చిన దనిన; లీనమయిన శబ్దాదివిషయముల నంగీకరింపు చున్నది గనుక, ఆత్మను నిర్లక్ష్యముచేత తెలియపఱచుచున్నది గాన లింగశరీర మని పేరు వచ్చినది. పశ్చిమశరీరమునకు కారణ శరీరమని పేరు ఎందుకు వచ్చిన దనిన; ఈ రెండు శరీరములను బుట్టింపుచున్నది గనుక కారణ శరీర మని పేరు వచ్చినది.

స్థూలశరీరము ప్రత్యక్షంబుగాఁ గనుపడుచున్నది గావున స్థూల శరీరము కల దని చెప్పవచ్చును. స్థూలశరీరమువలె సూక్ష్మశరీరము ప్రత్యక్షంబుగాఁ గనుపడలేదే. స్థూలశరీరవ్యతిరిక్తమయిన సూక్ష్మశరీరము గలదని యెటుల నెఱుంగవచ్చు? పదు నేడువిధంబులగు కార్యంబులవలన సూక్ష్మశరీరంబు గలదని యెఱుంగవచ్చును. ఈపదు నేడువిధంబులగు కార్యంబులును స్థూలశరీరంబుచేతఁ జేయఁబడుచున్నవి. సుషుప్తి మూర్ఛానస్థలయం దుండెడి శరీరంబుచేత పదు నేడువిధంబులగు కార్యంబులును జేయఁబడవలయును. అటులను జేయఁబడలేదు. కాన స్థూలశరీరముయొక్క కార్యము లని చెప్పఁగూడదు. మరి దేని యొక్క కార్యములని చెప్పవలయు. స్థూలశరీరవ్యతిరిక్తమయిన సూక్ష్మశరీరముయొక్క కార్యములేయని చెప్పవలయును. సూక్ష్మశరీరము స్థూలశరీరమును విడిచి స్వతంత్రంబుగా నొకకార్యంబును జేయలేదు గాన సూక్ష్మశరీరముయొక్క కార్యాదులని యెటుల నెఱింగెడి దనిన; ఎఱుంగవచ్చును. అగ్నిహోత్రము కాష్ఠాదుల నాశ్రయించి దహనపా కాదిక్రియలను చేసినప్పటికిని ఆదహనపాకాదిక్రియలు కాష్ఠాదుల యొక్క క్రియలు గాక కాష్ఠవ్యతిరిక్తమయిన అగ్నియొక్క క్రియ

లెటువలె నగుచున్నవో, అటువలెనే సూక్ష్మశరీరము, స్థూలశరీరము నాశ్రయించి పదు నేడువిధములయిన కార్యములను జేసినప్పటికిని కేవల స్థూలశరీరముయొక్క కార్యములు కావు. స్థూలశరీరవ్యతిరిక్తమయిన సూక్ష్మశరీరముయొక్క కార్యములని యెఱుంగవచ్చును. ఈపదు నేడు విధములయిన కార్యము లేవి యన; కారణనిరూపణపూర్వకంబుగా నిరూపింపుచున్నారము.

వీనికి కారణం బేమన; సప్తదశావయవాత్మకమయిన సూక్ష్మశరీరము. ఆసప్తదశావయవంబులు నెయ్యివి యనిన; జ్ఞానేంద్రియ పంచకంబును, కర్తేంద్రియపంచకంబును, ప్రాణాదిపంచకంబును, చిత్తంబుతోడంగూడిన మనంబును, అహంకారంబుతోడగూడిన బుద్ధియును, ఈ పదు నేడునుంగూడి సూక్ష్మశరీరంబని చెప్పబడును. జ్ఞానేంద్రియపంచకమనఁగా; శ్రోత్రత్వక్షుత్తుర్బిహ్వప్రాణంబులు. వీనికి జ్ఞానేంద్రియంబులని పేరు ఎటుల వచ్చె? శబ్దాదివిషయజ్ఞానాదులను బుట్టింపుచున్నవి. కనుక వీనికి జ్ఞానేంద్రియంబులని పేరు. ఇవి జ్ఞానజనకంబు లెందువలన నయ్యె? సత్త్వగుణమువలనఁ బుట్టినవగుటచేత జ్ఞానజనకంబు లాయెను. కర్తేంద్రియంబు లనఁగా; వాక్పాణిపాదపాయూషస్థలు. వీనికి కర్తేంద్రియంబులను నామధేయం బెందువలన వచ్చె? వచనాదిక్రియలను బుట్టింపుచున్నవి. కనుక కర్తేంద్రియంబు లని పేరు. ఇవి క్రియాజనకంబు లెటులయ్యె? రజోగుణంబువలనఁ బుట్టిన వగుటంజేసి క్రియాజనకంబు లాయెను. ప్రాణాదిపంచకం బనఁగా; ప్రాణాపానవ్యానోదాన సమానములు. వీనికి ప్రాణంబు లని పేరు ఎందుకువచ్చెనన; స్థూలశరీరంబును జీవించుకొనియున్నవి గావున వీనికి ప్రాణము లని పేరు. మనోబుద్ధి లనఁగా; అంతఃకరణవృత్తివిశేషములు.

— జ్ఞానేంద్రియవిచారము. —

౧. శ్రోత్రేంద్రియ మనఁగా; శబ్దంబులెల్ల దేనిచేత గ్రహింపఁబడుచున్నవో అది శ్రోత్రేంద్రియము. ఆశబ్దంబు లెన్నివిధంబు లనిన; లౌకికమనియు, వైదికమనియు రెండువిధంబులు. ఇందు లౌకికం బెయ్యది యనిన; ప్రాకృతరూపంబులయిన అష్టాదశభాషలును లౌకికము. వైదికం బెయ్యది యనిన; సంస్కృతరూపంబులగు వేదశాస్త్రాదులు వైదికము.

లొకకం చెన్నివిధంబు లనిన; అనంతవిధంబులు వైదికం చెన్నివిధంబు లనిన; అదియు ననంతవిధంబులు. ఇన్నిశబ్దంబులును దేనిచేత గ్రహింపఁ బడుచున్నవో అది శ్రోత్రేంద్రియము. ఈ శ్రోత్రేంద్రియంబు కర్ణ శక్తుల్యవచ్చిన్ననభోదేశంబు నాశ్రయించుకొని యున్నది. ఆనభోదేశమే శ్రోత్రేంద్రియ మని చెప్పుదమనిన; సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరంబులయం దుండెడి నభోదేశముచేత శబ్దంబు లన్నియును గ్రహింపఁ బడవలయును. అటుల గ్రహింపఁబడలేదు గాన నానభోదేశవ్యతిరిక్తమై శబ్దగ్రహణశక్తిమత్తై సూక్ష్మమై యొకవస్తువానభోదేశంబు నాశ్రయించుకొనియున్నది. దానికి శ్రోత్రేంద్రియమని పేరు. దాని కధిష్ఠాన దేవత దిక్కు. ఆయధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపఁబడిన శ్రోత్రేంద్రియము శబ్దంబులనెల్ల గ్రహించుచుండును.

౨. త్వగింద్రియం బనఁగా, స్పర్శంబు లన్నియు దేనిచేత గ్రహింపఁబడుచున్నవో, అది త్వగింద్రియము. ఆస్పర్శంబు లెన్నివిధము లనిన; శీతమనియు, ఉష్ణమనియు, శీతోష్ణమనియు, మృదువనియు, కఠినమనియు అయిదువిధంబులు. అందులో నొక్కొకటి యనంతవిధంబులు. ఈ స్పర్శంబులన్నియు దేనిచేత గ్రహింపఁబడుచున్నవో అది త్వగింద్రియము. ఈత్వగింద్రియము త్వక్కును సర్వత్ర వ్యాపించుకొనియున్నది. అదే త్వగింద్రియమని చెప్పుదమనిన; సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరంబులయం దుండెడి త్వక్కుచేతను, స్పర్శంబు లన్నియు గ్రహింపఁబడవలయును. అటుల గ్రహింపఁబడలేదు గనుక ఆత్వగ్వ్యతిరిక్తమయి స్పర్శగ్రహణ శక్తిమత్తై సూక్ష్మమయి యొకవస్తు వాత్వక్కు నాశ్రయించుకొని యున్నది. దాని కధిష్ఠానదేవత వాయువు. ఆయధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపఁబడిన త్వగింద్రియము స్పర్శంబులనన్నింటిని గ్రహించుచుండును.

౩. చక్షురింద్రియ మనఁగా; సమస్తరూపంబులును దేనిచేత గ్రహింపఁబడుచున్నవో, అది చక్షురింద్రియము. ఆరూపంబు లెన్ని విధంబు లనిన; తెలుపు, నలుపు, ఎఱుపు, పచ్చ, ఆకుపసురు, శబలము, హ్రస్వము, దీర్ఘము, స్థూలము, సూక్ష్మము అని పదివిధములు. అందులో నొకటొకటి యనేకవిధములు. ఇన్ని రూపంబులును దేనిచేత గ్రహింపఁ బడుచున్నవో అది చక్షురింద్రియము. ఈచక్షురింద్రియము కంటి నల్ల గుడ్డు నాశ్రయించుకొనియున్నది. ఆ నల్లగుడ్డే చక్షురింద్రియ మని

చెప్పుద మనిన; సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరంబులయందుండు నల్లగుడ్డు చేత రూపంబులు గ్రహింపబడవలయును. అటుల గ్రహింపబడలేదు గాన నల్లగుడ్డునకు వేతై రూపగ్రహణశక్తిమత్తై సూక్ష్మమయి యొక వస్తు వానల్లగుడ్డు నాశ్రయించుకొని యున్నది. దానికి చతురింద్రియ మని పేరు సూర్యుం డధిష్ఠానదేవత. ఆయధిష్ఠాన దేవతచేత ప్రేరేపింపబడిన చతురింద్రియము రూపంబులనన్నిటిని గ్రహించుచున్నది.

౪. రసనేంద్రియ మనఁగా; రసంబులన్నియు దేనిచే గ్రహింపబడుచున్నవో, అది రసనేంద్రియము. ఆరసంబు లెన్నివిధంబు లనిన; ఉప్పు, పులుసు, కారము, తీపు, వగరు, చేదు అని ఆఱువిధంబులు. వీనిలో నొక్కటొక్కటి యనేకవిధంబులు. ఈరసంబులన్నియు దేనిచే గ్రహింపబడుచున్నవో అది రసనేంద్రియము. ఇది కొననాలుక నాశ్రయించుకొనియున్నది. ఆకొననాలుకే రసనేంద్రియమని చెప్పుద మనిన; సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరంబులయందుండెడి నాలుకచే రసంబు లన్నియును గ్రహింపబడవలయును. అటుల గ్రహింపబడలేదు గాన నా కొననాలుకకు వ్యతిరేకమై రసగ్రహణశక్తిమత్తై సూక్ష్మమై యొక వస్తు వాకొననాలుక నాశ్రయించుకొనియున్నది. దానికి రసనేంద్రియ మని పేరు. వరుణుం డధిష్ఠానదేవత. ఆయధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపబడిన రసనేంద్రియము రసంబుల నన్నిటిని గ్రహించుచుండును.

౫. ఘ్రాణేంద్రియ మనఁగా; గంధము లన్నియు దేనిచే గ్రహింపబడుచున్నవో అది ఘ్రాణేంద్రియము. ఆగంధము లెన్ని విధము లనిన; సుగంధము, దుర్గంధము, మిశ్రగంధము అని మూడువిధములు. అందులో నొకటి యనేకవిధంబులు. ఇన్ని గంధములును దేనివలన గ్రహింపబడుచున్నవో అది ఘ్రాణేంద్రియము. ఈఘ్రాణేంద్రియము నాసికాగ్రము నాశ్రయించుకొని యున్నది. ఆ నాసికాగ్రమే ఘ్రాణేంద్రియ మని చెప్పుద మనిన; సుప్తమృతమూర్ఛిత శరీరంబులయందుండెడి నాసికాగ్రముచేత గంధము లన్నియు గ్రహింపబడవలయును. అటుల గ్రహింపబడలేదు. కాన నాసికాగ్రవ్యతిరేకమై గంధగ్రహణశక్తిమత్తై సూక్ష్మమై యొకవస్తువానాసికాగ్రంబు నాశ్రయించుకొని యున్నది. దానికి ఘ్రాణేంద్రియ మని పేరు. దాని కధి

ష్ఠానదేవత లన్నినీదేవతలు. ఆయధిష్ఠానదేవతలచేత ప్రేరేపింపబడిన ఘోరేంద్రియముచేత గంధము లన్నియు గ్రహింపబడుచున్నవి.

—ॐ కర్తేంద్రియవిచారము. ॐ—

౧. వాగింద్రియ మనఁగా; శబ్దము లన్నియు దేనిచేత నుచ్చరింపబడుచున్నవో అది వాగింద్రియము. ఆవాగింద్రియ మెక్కడ నున్నదనిన; ఎనిమిదిస్థానముల నాశ్రయించుకొని యున్నది. ఆ యెనిమిదిచోటులు నెయ్యవి యనిన; రసనయు, తాలుమూలంబులును, ఉత్తరోష్ఠ అధరోష్ఠంబులును, కంఠహృదయంబులును, బ్రహ్మరంధ్రంబును అను నీ యెనిమిదిస్థానంబుల నాశ్రయించుకొని యుండును. ఈ యష్టస్థానములే వాగింద్రియమని చెప్పెద మనిన; సుప్తమృతమూర్ఛిత శరీరంబులయం దుండునట్టి యెనిమిదిచోటులచేతను శబ్దంబు లుచ్చరింపబడవలయును. అటుల నుచ్చరింపబడలేదు గనుక ఆయష్టస్థాన వ్యతిరిక్తమై వచనగ్రహణశక్తిమత్తై సూక్ష్మమై యొకవస్తు వా యెనిమిదిచోటుల నాశ్రయించుకొని యున్నది. దానికి వాగింద్రియ మని పేరు. దాని కధిష్ఠానదేవత *చతుర్ముఖుడు. ఆయధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపబడిన వాగింద్రియము శబ్దముల నన్నిటి నుచ్చరించుచుండును.

౨. పాణింద్రియ మనఁగా, హానోపాదానాదిక్రియలు దేనిచేతఁ జేయబడుచున్నవో అది పాణింద్రియము. ఆపాణింద్రియ మెచ్చట నున్నదనిన; అరచేతి నాశ్రయించుకొని యున్నది. అరచేయ్యే పాణింద్రియ మని చెప్పదమనిన; సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరంబులయం దుండెడి అరచేతిచేత హానోపాదానాదిక్రియలు చేయబడవలెను. అటుల చేయబడలేదు. కాబట్టి అరచేతికంటె వ్యతిరిక్తమై హానోపాదానాదిక్రియా శక్తిమత్తై సూక్ష్మమై యొకవస్తు వా యరచేతి నాశ్రయించుకొని యున్నది. దానికి పాణింద్రియ మని పేరు. దీనికి ఇంద్రుం డధిష్ఠానదేవత. ఆయధిష్ఠానదేవతచేతఁ ప్రేరేపింపబడిన పాణింద్రియము హానోపాదానాదిక్రియలను జేయుచుండును.

* 'అగ్ని' యని శ్రీశంకరాచార్యులు.

3. పాదేంద్రియ మనఁగా; గమనాదిక్రియలు దేనిచేతఁ జేయఁబడుచున్నవో, అది పాదేంద్రియము. అది ఆరకాలి నాశ్రయించి యున్నది. ఆయరకాలే పాదేంద్రియ మని చెప్పద మనిన; సుప్తమృతమూర్ఛిత శరీరంబులయం దుండు నరకాలిచేతఁ గమనాగమనాదిక్రియలు సేయఁబడవలెను. అటుల చేయఁబడలేదు గాన ఆయరకాలికంటె వ్యతిరిక్తమై గమనాదిక్రియాశక్తిమంతమై సూక్ష్మమై యొకవస్తు వా యరకాలి నాశ్రయించుకొని యున్నది. దానికి పాదేంద్రియ మని పేరు. దీని కధిష్ఠానదేవత * యుపేంద్రుఁడు. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ బ్రేరేపింపబడిన పాదేంద్రియము గమనాగమనాదిక్రియలను జేయుచుండును.

౪. పాఞ్చింద్రియ మనఁగా; పురీషవిసర్జనము మొదలైన క్రియలు దేనిచేతఁ జేయఁబడునో అది పాఞ్చింద్రియము. అది గుదము నాశ్రయించుకొని యున్నది. ఆగుదమే పాఞ్చింద్రియ మని చెప్పదమనిన; సుప్తమృతమూర్ఛిత శరీరంబులయందుండెడి గుదముచేత పురీషవిసర్జనము మొదలైన క్రియలు సేయఁబడవలెను. అటుల చేయఁబడలేదు గాన ఆగుదవ్యతిరిక్తమై పురీషవిసర్జనాదిక్రియాశక్తిమంతమై సూక్ష్మమై యొకవస్తు వాగుదము నాశ్రయించుకొని యున్నది. దానికి పాఞ్చింద్రియ మని పేరు. దీనికి మృత్యు వధిష్ఠానదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ బ్రేరేపింపబడిన పాఞ్చింద్రియము పురీషవిసర్జనము మొదలైన క్రియలను జేయుచుండును.

౫. ఉపస్థేంద్రియ మనఁగా; శుక్లమూత్రములు విసర్జనము సేయుట మొదలైన క్రియలు దేనిచేతఁ జేయఁబడుచున్నవో, అది యుపస్థేంద్రియము. అది యోనిలింగముల నాశ్రయించుకొని యున్నది. ఆ యోనిలింగములే ఉపస్థేంద్రియ మని చెప్పద మనిన; సుప్తమృతమూర్ఛిత శరీరంబులయం దుండెడి యోనిలింగములచేత శుక్లమూత్రవిసర్జనము సేయుట మొదలైన క్రియలు చేయఁబడవలెను. అటుల చేయఁబడలేదు గనుక శుక్లమూత్రవిసర్జనాదిక్రియాశక్తిమంతమై సూక్ష్మమై యొకవస్తు వాయోనిలింగముల నాశ్రయించుకొని యున్నది. దానికి ఉపస్థేంద్రియ మని పేరు. ప్రజాపతి యధిష్ఠానదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవ

తచేఁ బ్రేరేపింపఁబడిన ఉపస్థేంద్రియము శుక్లమూత్రవిసర్జనము మొదలైన క్రియలను చేయుచుండును.

— ౧౭ పంచవాయువులలక్షణము. —

ప్రాణవాయు వనఁగా; ఉచ్ఛ్వాసము దేనిచేతఁ జేయఁబడుచున్నదో, అది ప్రాణవాయువు. దానికి స్థానము హృదయము. విశిష్టకుఁ డధిష్ఠానదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ బ్రేరేపింపఁబడిన ప్రాణవాయువు ఉచ్ఛ్వాసమును జేయుచుండును.

అపానవాయు వనఁగా; నిశ్వాసము దేనిచేతఁ జేయఁబడుచున్నదో, అది అపానవాయువు. దానికి స్థానము గుదము. విశ్వకర్త యధిష్ఠానదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ బ్రేరేపింపఁబడిన అపానవాయువు నిశ్వాసమును చేయుచుండును.

వ్యానవాయు వనఁగా; శరీరము నుద్ధరించుకొని యింద్రియాదులకు బలమిచ్చుచు నేది యున్నదో, అది వ్యానవాయువు. స్థానము శరీరమాద్యంతము. విశ్వయోని యధిష్ఠానదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ ప్రేరేపింపఁబడిన వ్యానవాయువు ఇంద్రియాదులకు బలమునిచ్చుచు శరీరము నుద్ధరించుచుండును.

ఉదానవాయు వనఁగా; సుషుప్త్యవస్థయందు సకలేంద్రియముల నుపసంహరించుకొని తనకు కారణమైన అజ్ఞానమునందు లయించుచు జాగ్రదవస్థయందు ఆయాయింద్రియముల నాయాగోళకములయందు జరుపుచు ఉత్క్రమణకాలమునందు సకలేంద్రియములను గ్రహించుకొని లోకాంతరమునకుఁ బోవునది ఉదానవాయువు. స్థానము. కంతము. అజుం డధిష్ఠానదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ బ్రేరేపింపఁబడిన యుదానవాయువు వైఁ జెప్పిన వ్యాపారములనెల్లఁ జేయుచుండును.

సమానవాయు వనఁగా; భక్ష్యభోజ్య లేహ్య చోష్యము లని యెడి నాలుగువిధములైన యాహారములను జతరాగ్నితోఁ గూడుకొని పచనముచేసి శరీరంబునకు పుష్టిని నేది నేయుచున్నదో అది సమానవాయువు. స్థానము నాభిప్రదేశము. జయుఁ డధిష్ఠానదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ ప్రేరేపింపఁబడిన సమానవాయువు అగ్నితోఁ గూడు

కొని భక్ష్యభోజ్యాదులను పచనముచేసి శరీరమునకు పుష్టి నేయుచుండును. ఈ వాయువులును వీనికి చెప్పబడిన స్థానములును ఉనికియును కల దనుటకు సమ్యక్తవచనము:— శ్లో. “ప్రాణోఽపాన సమానశ్చో దానవ్యానౌ చ వాయవః, హృది ప్రాణో గుదేఽపాన స్సమానో నాభిసంస్థితః, ఉదానః కంఠ దేశస్థో వ్యానస్సర్వశరీరగః”. అని యమర నిఘంటువునందు చెప్పియున్నది.

అయితే; శ్రుతులయందు దశవాయువులు చెప్పబడియుండఁగా పంచవాయువు లని యెటుల చెప్పవచ్చు ననిన; ఆవాయువులు ఈపంచ వాయువులలో నంతర్భూతములు గనుక పంచవాయువు లని చెప్పవచ్చును. అయినప్పటికిని ఆవాయువులను వివరించుచున్నారము. అవి యెవ్వి యనిన; నాగము, కూర్మము, కృకరము, దేవదత్తము, ధనంజయము అని యైదు ఉపవాయువులు. వీనియొక్క వ్యాపారము లెవ్వి యనిన; నాగవాయువు వాంతి చేయించును. కూర్మవాయువు పెదవులను కంటితెప్పలను మూయుటకును, లేఱచుటకును కారణమైయుండును. కృకరవాయువు తుమ్మునటుల చేయును. దేవదత్తవాయువు ఆవులించునటుల చేయును. ధనంజయవాయువు శరీరమును పోషింపజేయును. ఆ యుపవాయువు లైదును పంచవాయువులలో నంతర్భూతములు గాన నా పంచవాయువులయొక్క స్థానములు, నధిష్ఠానదేవతలును వీనికి స్థానదేవతలు.

—● అంతఃకరణచతుష్టయవివరణము. ●—

మనస్సనఁగా; సంకల్పవికల్పములు దేనిచేతఁ జేయఁబడుచున్నవో, అది మనస్సని చెప్పఁబడును. దానికి స్థానము గళాంతము. చంద్రుఁడధిదేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపబడిన మనస్సు సంకల్పవికల్పములను చేయుచుండును.

బుద్ధియనఁగా; నిశ్చయము దేనిచేతఁ జేయఁబడుచున్నదో, అది బుద్ధి. దానికి స్థానంబు ముఖంబు. * చతుర్ముఖుం డధిష్ఠానదేవత. ఆయధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపబడినబుద్ధి నిశ్చయమును చేయుచుండును.

* ‘బృహస్పతి’ యని శ్రీ శంకరాచార్యులు.

అహంకార మనఁగా; అభిమానంబు దేనివలన కలుగుచున్నదో, అది అహంకారము. స్థానంబు వృద్ధయంబు. రుద్రుం డధిష్ఠాన దేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపబడిన యహంకారం బభిమానమును జేయుచుండును.

చిత్తమనఁగా; ధారణ దేనిచేతఁ జేయఁబడుచున్నదో, అది చిత్తము. దానికి స్థానంబు నాభి. క్షేత్రజ్ఞుం డయినజీవుం డధిష్ఠాన దేవత. ఆ యధిష్ఠానదేవతచేతఁ ప్రేరేపింపబడినచిత్తము ధారణమును చేయుచుండును.

ఈ లింగశరీరము షోడశాత్మక మని యొకశ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఆపక్షంబునం దంతగకరణముమాత్ర మే చెప్పఁబడుచున్నది. సప్తదశ లింగమని యొకశ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఆపక్షంబునందు మనస్సు, చిత్తము ఒకటి యనియు, బుద్ధియు నహంకారంబు నొకటి యనియును చెప్పఁ బడుచున్నది. నవదశలింగ మని యొకశ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఆ పక్షం బున మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారంబులు నాలు గని చెప్పవలెను. ఎటులఁ జెప్పినను విరోధము లేదు. ఈ చెప్పఁబడిన పదు నేడువిధములయిన కార్యములచేతను సప్తదశావయవమయిన లింగశరీరము కలదని నిశ్చయింపఁబడెను.

కారణశరీరము కల దని యెటువలె నెఱుంగుట యనిన; స్థూల శరీరంబులు సూక్ష్మకార్యములయి కానఁబడుచున్నవి గనుక, వీని కొక కారణము కలదని యూహింపఁబడుచున్నది. కార్యములచేత కారణం బూహింపఁబడును. అది యెట్లనిన; కార్యమైన ధూమముచేత కారణం బగు నగ్ని యెటుల నూహింపఁబడుచున్నదో అటులే కార్యమయిన స్థూలసూక్ష్మశరీరముచేత కారణశరీర మొకటి యున్నదని యూహింపఁ బడుచున్నది. ఇంతియే గాక; అహ మజ్ఞాండ్ల నని అజ్ఞానము ప్రత్యక్ష ముగా ననుభవింపఁబడుచున్నది గనుక కారణశరీర మొకటి కలదని చెప్పవచ్చును. ఈరీతిని శరీరత్రయము గలదని నిశ్చయించి ఆత్మకు శరీరత్రయవిలక్షణత్వం బెటువలె నని విచారింప వలయును. ఆత్మవిలక్షణత్వము శరీరత్రయంబునందును, శరీరత్రయలక్షణం బాత్మయందును లేకుండుటయే శరీరత్రయవిలక్షణత్వము ఆత్మలక్షణంబెఱుఁగినది.

సచ్చిదానందరూపము. అనాత్మలక్షణము అన్యతజడదుగీభాత్మకము. ఈలక్షణముల కన్యోన్యవిలక్షణత్వము కలదు.

ఇందుకు దృష్టాంతం బెట్టనిన; పురుషునిలక్షణంబు స్త్రీయందును, స్త్రీలక్షణంబు పురుషునియందును నెఱులలేదో, అట్లే సల్లక్షణ మాసత్తునందును, అసల్లక్షణము సత్తునందును లేదు. అది యెఱులనిన; ప్రకాశలక్షణం బంధకారంబునందును, అంధకారలక్షణంబు ప్రకాశంబునందును నేలాగున లేదో అట్లే చిల్లక్షణము జడంబునను, జడలక్షణంబు చిత్తునను లేదు. మఱియు నెట్టులనిన; చంద్రికాలక్షణం బాతపంబునందును, ఆతపలక్షణంబు చంద్రికయందును నెఱుల లేదో అటులే ఆనందలక్షణంబు దుగీభంబునందును, దుగీభలక్షణం బానందంబునందును లేదు. ఇవిధంబున సత్తు చిత్తు ఆనందంబులకును, అన్యతజడదుఃఖంబులకును అన్యోన్యవిలక్షణత్వము. సల్లక్షణము, అసల్లక్షణము, చిల్లక్షణము, జడలక్షణము, ఆనందలక్షణము, దుగీభలక్షణము నెఱుగకయే వీనికి అన్యోన్యవిలక్షణత్వం బెఱుంగం గూడదు గాన వీనికి లక్షణంబును జెప్పుచున్నారము. ఒకదానిచేతను బాధింపబడక భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలంబులయం దేకరూపంబుగా నుండునది సల్లక్షణము. కాలత్రయంబులయందును లేనిదై తోచుచు నొకదానిచేత బాధింపబడినశించెడిది అసల్లక్షణము. ఇందుకు రజ్జువును, రజ్జువునం దారోపింపబడిన సర్పమాల్యాదులును దృష్టాంతము. రజ్జువునందు సల్లక్షణము గలదు. ఎఱులనిన; రజ్జువునం దారోపింపబడిన సర్పమాల్యాదులలో పల నొకదానిచేతను ఆరజ్జువు బాధింపబడక భ్రాంతికాలంబునందును, దత్పూర్వకాలంబునందును, భ్రాంతి పరిసమాప్తికాలంబునందును ఏకరూపం బయియున్నది గాన రజ్జువునందు సల్లక్షణం బున్నది. రజ్జువునం దారోపింపబడిన సర్పమాల్యాదులయం దసల్లక్షణము కలదు. ఎఱులనిన; ఆ సర్పాదిభ్రాంతికాలంబునందును, భ్రాంతికి పూర్వకాలంబునందును, భ్రాంతిపోయినతరువాతను, తాను లేకున్నను తోచి బాధింపబడుచున్నది గనుక అసల్లక్షణ మాసర్పమాల్యాదులయం దున్నది. రజ్జులక్షణము సర్పంబునందును, సర్పలక్షణంబు రజ్జునందును లేదు. కావునను ఆరజ్జువును సర్పాదులకు శబ్దముచేతను, అర్థముచేతను, లక్షణముచేతను, ప్రతీతిచేతను, వ్యవహారముచేతను వైలక్షణ్య మెఱుల

నున్నదో అటులే సల్లక్షణము అసత్తైనటువంటి దేహేంద్రియాదిప్రపంచంబునందు లేదు గనుక ఆయసల్లక్షణము సత్తైనటువంటి ఆత్మయందు లేదు. కనుక అసత్తుసత్తులకు శబ్దముచేతను, అర్థముచేతను, లక్షణముచేతను, ప్రతీతిచేతను, వ్యవహారముచేతను వైలక్షణ్యమున్నది. ఇందువలన సిద్ధించునది యేమి యనిన; అసల్లక్షణము సల్లక్షణము కాదు. సచ్చబ్ధార్థ మసచ్చబ్ధార్థము కాదు. అసచ్చబ్ధార్థము సచ్చబ్ధార్థము కాదు. సల్లక్షణ మసల్లక్షణమును, అసల్లక్షణము సల్లక్షణంబును కాదు. సత్ప్రతీతి యసత్ప్రతీతియు, అసత్ప్రతీతి సత్ప్రతీతియును గాదు. కనుక సద్రూపమైన ఆత్మకును, అసద్రూపమయిన దేహేంద్రియాదిప్రపంచంబునకును రజ్జుసర్పంబులకువలె వైన చెప్పిన యయిదువిధంబులచేతను కాలత్రయంబునందును అన్యోన్యవైలక్షణ్యము సిద్ధించును.

❖ చిజ్జడంబులకు లక్షణము. ❖

చిల్లక్షణం జేదియనిన; ఒకసాధనంబు నేనియు నపేక్షింపక తానే తోచుచు తనయం దారోపింపఁబడినపదార్థంబులను తోఁపింపఁ జేయునది చిల్లక్షణము. జడలక్షణంబెద్దియనిన; తాను తోచక అన్యవస్తువును తోఁపింపఁజేయక యుండునట్టిది జడలక్షణము. ఇందుకు ఆదిత్యుండును ఆదిత్యునిచేత భాస్యమయిన ఘటంబును దృష్టాంతము. ఆదిత్యునియందు చిల్లక్షణము గలదా? యనిన; దృష్టాంతమంతయు నేకదేశము గనుక యేకదేశదృష్టాంతమయిన ఆదిత్యునియందు చిల్లక్షణము కలదు. అది యెటులనిన; సూర్యుడు ప్రకాశాంతరము నపేక్షింపక తాను దోచుచు తనప్రకాశమును సంబంధించుకొని యుండెడిఘటమును తోఁపింపఁ జేయుచున్నాడు గనుక ప్రకాశస్వరూపుడయిన ఆయాదిత్యునియందు చిల్లక్షణము కలదు. అయితే, ఘటంబునందు జడలక్షణంబు కలదు. అది యెటులనిన; ఘటము తాను తోచక అన్యవస్తువును తోఁపింపఁ జేయలేదు గావున ఘటంబునందు జడలక్షణము గలదు. ఆదిత్యలక్షణము ఘటంబునందును, ఘటలక్షణం బాదిత్యునియందును లేదు గనుక ఆదిత్యునికిని ఘటమునకును శబ్దార్థలక్షణప్రతీతివ్యవహారంబులచేత నెటువలె వైలక్షణ్యమున్నదో అటులే చిల్లక్షణము జడమయిన దేహేంద్రియాదులయందును జడలక్షణము చిత్తైనయాత్మయందును లేదు గనుక చిత్తునకు జడమునకు శబ్దార్థలక్షణప్రతీతివ్యవ

హారములచేతను వైలక్షణ్యము కలదు. ఇందువలన సిద్ధించు తేమి యనిన; అప్రకాశ్యనిష్ఠమయిన వికారములచేతను ప్రకాశ్యమయిన వస్తువునకు కాలత్రయంబులయందును సంబంధంబు లేదని సిద్ధించెను. అది యెటులనిన; అప్రకాశ్యఘటాదినిష్ఠమయిన చిద్రత్వాచ్చిద్రత్వంబులవలన హానిలాభంబులను, సృష్టిమత్త్యాసృష్టిమత్త్వంబులవలన ప్రత్యవాయాభ్యుదయంబులును, శ్లక్ష్యత్వాశ్లక్ష్యత్వంబులవలన హర్షవిషాదంబులును, సమీచీనాసమీచీనత్వంబులవలన నతిశయానతిశయత్వంబులును ప్రకాశస్వరూపుం డగు నాదిత్యు నెటుల స్పృశింపలేదో అటులే అప్రకాశ్యదేహాదినిష్ఠమైన వికారంబులును గుణంబులును ధర్మంబులును జాతినామాదులును వర్ణాశ్రమాదులును కర్తృత్వభోక్తృత్వాదులును కామక్రోధాదులును ప్రకాశస్వరూపుండై సాక్షియై చిద్రూపుండయిన యాత్మను కాలత్రయంబులయందును స్పృశింప లేవని సిద్ధించెను. ఆనందంబునకును దుఃఖంబునకును లక్షణంబెటులనిన; నిరుపాధికమయి నిత్యమయిన సుఖస్వరూపత్వ మానందలక్షణము. తాపత్రయాత్మకమయిన క్లేశత్వము దుఃఖలక్షణము. ఇందుకు క్రొత్తమృత్కుంభంబులోని శీతలజలంబును, కంచుకుండలోని చింతనిప్పులును దృష్టాంతము. ఆజలంబునం దానందలక్షణము కలదు. అది యెటులనిన; ఆతపంబుచేత కొట్టువడి తపించుచువచ్చిన పురుషుం డాశీతలభాండమును స్పృశించి నేత్రముల నొత్తుకొనినమాత్రముచేతనే వానియొక్క తాపమణిగిపోవుచున్నది. అది జలముయొక్క యావేశమేకాని సాక్షాజ్వలముకాదు. ఈజలావేశమునకే తాపనివర్తకత్వము ప్రత్యక్షంబుగఁ గనుకడుచుండఁగా నాజలపానముఁ జేసినచో సకలతాపంబులును పోవు ననునది సర్వానుభవసిద్ధంబగుటవలన ఆజలంబునం దానందలక్షణంబున్నది. చింతనిప్పులయందు దుఃఖలక్షణము కలదు. అది యెట్లన; దాహతాపంబులు లేనివాఁడు ఆచింతనిప్పులతో కూడుకొని యుండెడి కంచుభాండమును స్పృశించినట్లయిన ఆభాండనిష్ఠమయిన చింతనిప్పులయొక్క ఆవేశము వానికి దాహతాపములనుకలుగఁజేసి చేతులు బొబ్బలగునట్లు చేయుచున్నది. అది చింతనిప్పులయొక్క యావేశమేగాని ప్రత్యక్షమగు నగ్ని కాదు. చింతనిప్పులయొక్క యావేశమువలననే తాపము కలుగుచుండఁగా నా చింతనిప్పులను స్పృశించినచో సమస్తప్రాణులను

భస్మము సేయుననెడిది సర్వానుభవసిద్ధము. కనుక ఆచింతనిష్ఠుల యందు దుఃఖలక్షణంబు గలదు. ఇందుకే మఱియొక దృష్టాంతముఁ జెప్పెదము. అమృతంబునుం గాలకూటవిషంబును దృష్టాంతము. అమృతంబునం దానందలక్షణం బున్నదా యనిన; అమృతంబు తాను సుఖస్వరూపమయి యుండి తన్ను పానంబొనర్చినవారలకు నిరతిశయసుఖంబు నిచ్చుచున్నది కనుక ఆ అమృతంబునం దానందలక్షణం బున్నది. కాలకూటవిషంబునందు దుఃఖలక్షణం బున్నదా యనిన; కాలకూట విషంబు తాను పాపాత్మకంబయియుండి తనసమీపంబునొందినవారలకు మిక్కిలి దుఃఖకరమయిన ప్రాణహానిని గలుగఁజేయుచున్నది. కనుక ఆకాలకూటవిషంబునందు దుఃఖలక్షణం బున్నది. అమృతలక్షణము కాలకూటవిషంబునందును, కాలకూటవిషలక్షణం బమృతంబునందును, జలలక్షణం బగ్నియందును, అగ్నిలక్షణంబు జలంబునందును లేదు గనుక జలాగ్నిలకును అమృతకాలకూటవిషంబులకును శబ్దార్థలక్షణ ప్రతీతివ్యవహారములచేత అనోన్యవైలక్షణ్య మెటువలె నున్నదో, అటువలెనే ఆనందలక్షణము దుఃఖాత్మకమైన దేహేంద్రియాదిప్రపంచంబునందును, భార్యాపుత్రాదిప్రపంచంబునందును లేదు. కాఁబట్టి ఈ దుఃఖలక్షణము సుఖస్వరూపుఁడగు ఆత్మయందు లేదు. కనుకను ఆయానందంబునకును దుఃఖంబునకును శబ్దార్థలక్షణప్రతీతివ్యవహారం బులవలన ననోన్యవైలక్షణ్యము కలదు. ఇందువలన సిద్ధించెడి దేమి యనిన; కాలకూటనిష్ఠమయిన తాపము జలము నెటుల స్పృశింప లేదో అటులే దేహేంద్రియాదిప్రపంచనిష్ఠమయిన తాపత్రయములు సుఖస్వరూపుఁడయిన ఆత్మను కాలత్రయమందును స్పృశింప వనుట సిద్ధించెను.

ఈవిచారమునకు ఫలమెయ్యది యనిన; రజ్జువువలె సద్రూపుఁడయి, ఆదిత్యునివలె చిద్రూపుఁడయి, జలామృతమువలె ఆనందస్వరూపుఁడయిన ఆత్మ, సర్పమువలె నన్యతమును, ఘటమువలె జడమును, అగ్ని కాలకూటవిషమువలె దుఃఖస్వరూపము నగు దేహేంద్రియాదిప్రపంచంబునకంటె విలక్షణుం డని యెఱుంగుట ఫలము. ఇటుల నెవ్వ రెఱుంగుచున్నారో వారు జీవన్ముక్తులని వేదాంతసిద్ధాంతము.

శ్లో. అనేకావయవః స్థూలశ్శుక్లశోణితసంభవః,
 దేహస్సూక్ష్మస్తథా సప్తదశావయవలక్షణః.
 కారణం చాజ్ఞానసంజ్ఞోఽన్యతదుఃఖాత్త కా అమీ,
 తేభ్యో విలక్షణస్త్వాత్తా సత్యజ్ఞానాదిలక్షణః.
 ఆత్మలక్షణసత్యాదే స్తథాభిన్నోఽన్యతాదితః,
 పీయూషవిషవద్భాను భాండవద్రజ్జుసర్పవత్.
 ఇతి యస్తు వివిచ్యేత విజానాతి పునఃపునః,
 స సంసారాద్విముక్తస్సాత్ నాన్యథా కర్తకోటిభిః.

ఇది అష్టమవర్ణకము.

న వ మ వ ర్ణ క ము.

—ॐ అవస్థాత్రయసాక్షిత్వప్రకరణము. ॐ—

శ్లో. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాఖ్యా అవస్థాః కాః కిమాత్తనః,
 సా తే త్రమాసామిత్యేత త్సదృష్టాంతం విచార్యతే.

ఆత్మకు అవస్థాత్రయసాక్షిత్వము శ్రుతులయందుఁ జెప్పఁబడియున్నది. అవస్థాత్రయంబునెఱుంగకయే అవస్థాత్రయసాక్షిత్వంబు నెఱుంగరాదు గాన ముందుగ నవస్థాత్రయం బన నెయ్యదియో విచారింపుదము. అవస్థాత్రయ మనఁగా; జాగ్రదవస్థ, స్వప్నావస్థ, సుషుప్త్యవస్థ అని మూఁడువిధంబులు. అందులో జాగ్రదవస్థ యనఁగా; సకలేంద్రియంబులవలనను బాహ్యార్థజ్ఞానం బెంతపర్యంతంబు గలుగుచున్నదో అంతపర్యంతంబును జాగ్రదవస్థ. స్వప్నావస్థ యనఁగా; సకలేంద్రియంబులవలనను బాహ్యార్థజ్ఞానమురాక మనస్సే విషయాకారంబుగాఁ బరిణమించి కర్తృద్యాకారంబుగా నెంతపర్యంతంబు దోచుచున్నదో అంతపర్యంతంబును స్వప్నావస్థ. సుషుప్త్యవస్థ యనఁగా; సకలేంద్రియంబులవలనను బాహ్యార్థజ్ఞానంబు లేక మనస్సునుం గర్తృద్యాకారంబుగాఁ

బరిణమింపక, విషయాద్యాకారంబుగానైనను దోషింపక, బుద్ధికారణాద్యాకారంబుగా నెంతవర్యంతం బుండునో అంతవర్యంతంబును సుఖవృత్తి. ఈయవస్థాత్రయసాక్షిత్వం బాత్తకు ఎటుల వచ్చినదనిన; అవస్థాత్రయంబుతోడం గూడుకొని యుండియు నామూఁడవస్థలను వానియొక్క వ్యాపారంబులను అవస్థాత్రయవాసులను నెటుంగునదియే యవస్థాత్రయసాక్షిత్వమని చెప్పబడును. ఈసాక్షిత్వంబున కీ విశేషంబులన్నియుం గావలయును.

ఇందుకు దృష్టాంతము.— ఏకాంతముగా మతాదిస్థలవిశేషంబులందు జపంబు చేసికొనుచుండునట్టి యొకపురుషునిసన్నిధియందు అప్పు యిచ్చి పుచ్చుకొనిన యిద్దరు పురుషులు అచ్చట నొకముహూర్తకాలము జపముచేయుచుండి తరువాత అప్పుయిచ్చినవాడు పుచ్చుకొనిన వాడు లేకయే చేత నప్పుగాఁ దీసుకొనిన ద్రవ్యంబు నిమ్మని యడుగ నతం దీతరుణంబునం దియ్యజాల నని చెప్పటయు నావిషయమయి యొకముహూర్తమాత్ర మాయిరువురును వాదించుచుండి యటు తరువాతను అప్పుయిచ్చినవాడు పుచ్చుకొన్నవానిని పైక మిమ్మని యిబ్బంది చేయఁగా నతఁడు నీకు నేను బాకీ లేదని పలుక నాబుణదాత యాబుణస్థునిమీఁద కోపించి కలహించి న్యాయస్థలంబునకుఁ బోయి న్యాయాధిపతితో ఫలానివాడు నాయొద్ద అప్పతీసికొనిన ద్రవ్యమును నే నడుగఁగా ధనము నిచ్చుటకు బదులుగా నన్నుఁగొట్టి నీకు నేను పైకంబు నియ్యవలసినది లేదని చెప్పినాడు. కాఁబట్టి న్యాయమును విచారించి నాబాకీదారునివల్ల నాకు రావలసినధనమును నిష్పించవలసిన దని విన్నవింపఁగా ఆన్యాయాధిపతి బుణముఁ బుచ్చుకొనిన మనుష్యుని పిలువం బనిచి నీకు అప్పు యిచ్చినవాడు తనపైక మిమ్మనియడుగ న్యాయప్రకార మియ్యక యతని నేలకొట్టితి వని యడిగిన నాబుణస్థుడు న్యాయాధిపతికి నెదురుగా నిలిచి అయ్యా! నేనితనిం గొట్టలేదు. యితఁడే నన్నుఁ గొట్టి నేను తనతప్పిదమును బయలుపఱచు నను శంకచేత ఫిర్యాదు చేసినాఁడని జవాబు జెప్పెను. అప్పుడు ఆన్యాయాధిపతి యావాదిప్రతివాదులవాఙ్మూలములు అన్యోన్యవిరుద్ధములయి యుండుటను చూచి 'యిందుకు సాక్షు లెవ్వరైనం గలరా' యని యడిగెను. అప్పుడు వారు ఉభయులును సాక్షులుకలరని చెప్పిన

ట్లయిన నే సాక్షివలన వారియొక్క యాథార్థ్యము బయలుపడునో ఆ సాక్షియందు పూర్వము చెప్పబడిన సాక్షిత్వమున్నది. అది యెట్లనిన; ఆవాది ప్రతివాదు లిద్దఱును ఎంతవర్యంతంబు మానంబుగా నుండిరో అంతవర్యంతంబును సుషుప్త్యవస్థకు దృష్టాంతము. ఆ యవస్థయందు వ్యాపారత్రయంబును లేదు. ఆ మానంబుగా నుండిన యిరువురును అవస్థావాసులు. ఆవాది ప్రతివాదు లెంతవఱకు సౌజన్యంబుగా మాట లాడుకొనుచుండిరో అంతవఱకును స్వప్నావస్థకు దృష్టాంతము. ఆ స్వప్నావస్థయందు వ్యాపారత్రయంబును గలదు. ఆ మూడువ్యాపారంబులు నెయ్యవి యనిన; హస్తచలనాదులు, కాయకవ్యాపారములు, అన్యోన్యసంభాషణంబులు, వాచికవ్యాపారములు, ఉత్తరప్రత్యుత్తరంబులకు చింతించుట మానసికవ్యాపారములు, మృదుభాష లగు వారు ఉభయులు నవస్థావాసులు. ఆ వాదిప్రతివాదులు ఎంతసేపు కల హంబు నేయుచుండిరో అంతసేపటివఱకు జాగ్రదవస్థకు దృష్టాంతము. ఆ యవస్థయందు వ్యాపారత్రయంబును గలదు. ఆ మూడువ్యాపారంబులు నెయ్యవి యనిన; అన్యోన్యతాడనాదులు, కాయకవ్యాపారంబులు, పరస్పరపౌరుషోక్తులు, వాచికవ్యాపారములు, అన్యోన్యమర్తచింతనంబులు, మానసికవ్యాపారములు. కలహించుచున్న వారిరువురును అవస్థావాసులు. వీరలకలహమును చూచుచుండిన మధ్యస్థుడయిన దేవదత్తుడు అవస్థాత్రయము క్తు లగువారలకు సహాయంబుగా నొక్కమాటయైన నాడలేదు గాన అవస్థాత్రయముతోఁ గూడుకొని యుండి యా మూడవస్థలను వాటియొక్క వ్యాపారంబులను ఆ యవస్థాత్రయవాసులను నెఱుఁగుచున్నాఁడు. కనుక ఆమధ్యస్థుడయిన దేవదత్తునియందు సాక్షిలక్షణం బున్నది. కాబట్టి సాక్షియైన ఆత్మయం దిన్ని విశేషంబులు నున్నవి. అది యెట్లనిన; అవస్థాత్రయముతోఁ గూడుకొని యుండుటయును, అవస్థాత్రయంబును, అవస్థాత్రయవ్యాపారంబును నెఱుఁగుటయును ఈనాలుగువిశేషణంబులును సాక్షియైన ఆత్మయం దున్నవి. దార్జ్వాంతికంబునం దవస్థాత్రయం బేమి యనిన ; జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తు లని మూడువిధంబులు. అందు జాగ్రత్తయనగా; నిదురపోయి లేచినది మొదలుకొని తిరుగా నిదురవచ్చునంతవర్యంతంబును జాగ్రత్త యని చెప్పబడును. ఇందుకు దృష్టాంతము—విశాల

మైన పట్టణమువలె జాగ్రదవస్థ. ఆపట్టణంబునందు బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యశూద్రవీధులవలె జాగ్రదవస్థయందు కాయికవాచికమానసిక వ్యాపారంబు లున్నవి. ఆపట్టణముయొక్క హానివృద్ధులకు అభిమానియైన ప్రభువువలె జాగ్రదవస్థయందు వచ్చెడి సుఖదుఃఖములచేత తపించుచుండెడి విశ్వుం డవస్థావాసుడు. స్వప్నావస్థయనిన; నిద్రాకాలంబునందు జాగ్రద్వాసనామయంబయిన మనస్సుచేత కల్పింపబడిన ప్రపంచంబునందు ప్రాతిభాసికజీవుం డెంతపర్యంతము వ్యవహరించుచున్నాఁడో అంతపర్యంతంబును స్వప్నావస్థయని చెప్పబడును. ఇందుకు దృష్టాంతము.—వైనఁజెప్పిన పట్టణములోపలికోటవలె స్వప్నావస్థ. ఆకోటలోపలి బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రవీధులవలె నీ స్వప్నావస్థయందు కాయికవాచికమానసికవ్యాపారంబు లున్నవి. ఆకోటయొక్క హానివృద్ధులకు అభిమానియైన ప్రభువువలె నీ స్వప్నావస్థయందు వచ్చెడి సుఖదుఃఖములచేత తపించుచుండెడి తైజసుడు స్వప్నావస్థావాసుడు. సుషుప్త్యవస్థయనఁగా; బాహ్యవ్యాపారంబును, అంతర్వాప్తపారంబును, దేహేంద్రియాదిస్పర్శరణయును లేక జీవుఁడు నిశ్చేష్టుఁడై యెంతపర్యంతము నిద్రపోవుచున్నాఁడో అంతపర్యంతంబును సుషుప్త్యవస్థ యని చెప్పబడును. ఇందుకు దృష్టాంతము.— ఆకోటయందుండు నగరువలె సుషుప్త్యవస్థ ఆ నగరునందు బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్య శూద్రవీధులెటుల లేవో అటుల సుషుప్త్యవస్థయందు కాయిక వాచిక మానసిక వ్యాపారంబులు లేవు. ఆనగరుయొక్క హానివృద్ధుల కభిమానియయిన ప్రభువువలె సుషుప్త్యవస్థయందు నిజానందము ననుభవించు చుండెడి ప్రాజ్ఞుడు సుషుప్త్యవస్థావాసుడు.

ఆత్మకు అవస్థాత్రయమును గూర్చి సాక్షిత్వ మెట్లనిన; నిన్నటి జాగ్రదవస్థయును, జాగ్రదవస్థయందు చేయబడిన కాయికవాచికమానసికవ్యాపారంబులును, ఆయవస్థావాసుడును నిన్నటిస్వప్నావస్థయును, ఆస్వప్నావస్థయందు చేయబడిన కాయికవాచికమానసికవ్యాపారంబులును, ఆయవస్థావాసుడును నిన్నటి సుషుప్త్యవస్థయును, ఆ సుషుప్త్యవస్థయందు ఏ వ్యాపారంబును జేయకుండుటయును ఆయవస్థావాసుడును ఇవియన్నియు నేడు దోచుచున్నది. కనుక ఇది స్మరణమో అనుభవమో యనిన; స్మరణ మని చెప్పవలెను. అనుభవ

మని చెప్పదమనిన; ఇప్పు డావిషయసన్నికర్షణము లేదు గనుక అనుభవ మని చెప్పఁగూడదు. స్మరణ మని చెప్పవలెను. అయితే ఈస్మరణంబనుభూతవస్తువిషయమైవచ్చుచున్నదా యనిన; అనుభూతవస్తువిషయమయ్యే వచ్చుచున్నది అయినను భూతవస్తువిషయమై వచ్చుచున్నదని చెప్పెద మనిన; ప్రపంచవ్యాపారంబంతయును మనస్సుచేత స్మరింపఁబడవలయును. అటుల స్మరింపఁబడ లేదు గాన స్మరణంబనుభూతవిషయమని చెప్పవలెను. అయినచో అనుభూతవిషయమై యెవరిచేత ననుభవింపఁబడిన దనిన; మనచేతనే అనుభవింపఁబడినది. అట్లయిన మనము కూడియుండి యనుభవించితిమో కూడియుండక యనుభవించితిమో యనిన; కూడి యనుభవించితిమి. కూడకయుండి యనుభవించితి మని చెప్పద మనిన; స్వర్గాదులయందుండెడి విషయానుభవములను మనమిప్పుడే యనుభవింపవలెను. అటుల యనుభవింపలేదు గాన కూడుకొనియుండి విషయాదుల ననుభవించితిమని చెప్పఁగూడదు. చెప్పినయెడల అవస్థలను అవస్థావ్యాపారంబులను అవస్థావాసులను అనుభవించితి మని చెప్పవలెను. అయినను కూడకయుండుట యెట్లనిన; నిన్నటి జాగ్రత్తస్వప్నసుషుప్త్యవస్థలును ఆయవస్థావ్యాపారములను అవస్థావాసులును నశించి పోయి మనము ఉన్నాము గనుక మనమాయవస్థావాసులతోఁ గూడ లేదు. అటుల కూడినట్లయిన ఆయవస్థాదులు నశించిపోయినట్లు మనము నశించిపోదుము. కూడియుండిన నశించిపోవలెనని నియమము కలదు. అది యెట్లనిన; వస్త్రముతోఁ గూడుకొనియుండెడి చిత్రవిశేషములు వస్త్రములు నశించినప్పుడు వానితోఁగూడ నెటుల నశించిపోవుచున్నవో అటులనే మనము ఆయవస్థాత్రయముతో కూడియుండినట్లే. అవి నశించినప్పుడే నశించిపోదుము. కాబట్టి అవస్థాత్రయములతో మనము కూడక ఆయవస్థలను, అవస్థావ్యాపారములను, అవస్థావాసులను నెఱుఁగుచున్నాము. అందువలన సాక్షిలక్షణము మనయందు ఉన్నది. కనుక మనమే అవస్థాత్రయసాక్షియని యెఱుఁగునది. అయితే యిప్పుడు చెప్పినప్రకారము అవస్థాదుల నెఱింగెడివాఁడు సాక్షి యని నెలవిచ్చితిరి. అవస్థలను, అవస్థావ్యాపారములను ఎఱుఁగుచున్నవాఁడు అవస్థావాసుఁడుగదా యనిన; ఆయవస్థావాసునికి సాక్షిత్వము సిద్ధించి యుండఁగా నతనికి సాక్షిత్వము లేదను

టయు, ఆయవస్థావాసునికంటె వ్యతిరిక్తుడైనవానికి సాక్షిత్వము కలదనుటయు కూడును. అది యెట్లనిన; అవస్థావాసుడు బాహ్యములయిన వృక్షాదులవలె అంతరమయిన దేహాదులవలె వికారియై యున్నాడుగనుక ఆవృక్షాదులకు దేహాదులకు అన్యపదార్థావభాసకరూపమయిన సాక్షిత్వము ఎట్లు లేదో అటులే వికారియైన యవస్థావాసునికిని అవస్థలకు అవస్థావ్యాపారములకును అవభాసకరూపమయిన సాక్షిత్వము లేదు. అయిన అవస్థావాసుడు వికారి యగును. అది యెట్లనిన; అవస్థావాసుడు నిన్న ఎటువంటిసుఖదుఃఖములచేత తపించుచుండెనో అటుల నేడును తపించుచుండక అంతకంటె సతిశయముగా నయినను కొద్దిగా నయినను సుఖదుఃఖములచేత తపింపుచున్నాడు. కనుక వీడు వికారి యగును. కనుక వీనికి సాక్షిత్వము కూడదు. అయితే వీనికంటె వ్యతిరిక్తమయిన సాక్షి యని యొకటి కానమే; కలదని యెటుల యెఱుంగవచ్చుననిన; యెఱుంగవచ్చును. ఎటు లనిన; ఈ యవస్థావాసుడు నిన్న ఏసుఖదుఃఖములతోఁ గూడుకొనియుండెనో ఆ సుఖదుఃఖములలో నేడును గూడుకొనియుండక అంతకంటె న్యూనాధికములగు సుఖదుఃఖములతోఁ గూడుకొనియున్నాడని ఈ యవస్థావాసునియొక్క వికారముల నెవఁడెఱుఁగుచున్నాడో, వాడు అవస్థావాసునికంటె వ్యతిరిక్తుడయిన సాక్షి యని యెఱుంగవచ్చును. అయితే నిర్వికారియైన ఆత్మ నేను సాక్షి యని యెఱుంగదు. వికారియైన యవస్థావాసుడు కదా నేను సాక్షి యని యెఱుఁగుచున్నాడు. ఆపక్షమందు నిర్వికారుడయిన ఆత్మను ఎటుల సాక్షి యని చెప్పవచ్చును. ఇందుకు దృష్టాంతము.—దర్పణాలోకంబునందు గ్రీవస్థమయిన ముఖము దర్పణంబునందు ప్రతిబింబింప నాప్రతిబింబద్వారా తనయొక్క సౌందర్యకురూపత్వాదుల నెటుల యెఱుఁగుచున్నాడో అటుల నిర్వికారుడయిన ఆత్మ అంతగీరణంబునందు ప్రతిబింబించి యాప్రతిబింబరూపమయినవాడు కర్తయై శ్రుత్యర్థ విచారముచేసి యావికారములయిన ప్రతిబింబరూపము తాను నిర్వికారుడును పరిపూర్ణుడయిన బ్రహ్మంబును సాక్షియు నని యెఱుఁగుచున్నాడు. ఈదృష్టాంతంబునందలి దృశ్యమైనదర్పణంబును, ఆదర్పణంబునందు దృశ్యమై తోఁచెడి యాభాసమును గ్రీవస్థముఖంబునందుండెడి సౌందర్యకురూపత్వాదుల నెటుల నెఱుంగలేదో అటుల దృశ్యమయి

వికారియైన అంతఃకరణంబును ఆయంతఃకరణంబునందు ప్రతిబింబించి దృశ్యంబును వికారియు నైన చిదాభాసుండును తనకు పరమార్థస్వరూప మయి అధిష్ఠానాత్మ నిష్ఠమయిన సాక్షీత్వనిర్వికారత్వపరిపూర్ణత్వాదులను నెఱుంగలేదు. గాన నిర్వికారుఁ డయిన ఆత్మ నేను సాక్షి నని యెఱుంగకున్నను వికారియైన యవస్థావాసుండు నేను సాక్షిని యెఱిగి నట్లుగా నున్నప్పటికిని వికారులగు నవస్థాత్రయవాసులకు సాక్షీత్వము కూడదు. ఆనిర్వికారుఁడయిన ఆత్మకే సాక్షీత్వము చెప్పవలెను. ఆ సాక్షీలక్షణము మనయందే యున్నది గనుక మనమే సాక్షియనుటకు సందేహము లేదు. అయితే మనయందు ఈసాక్షీత్వము పూర్వమే సిద్ధించియున్నదా లేక యిప్పుడు సాధనముచేత సిద్ధింపవలసియున్నదా? యనిన; వివాదకర్తృత్వసాక్షియం దుండునట్టి సాక్షీత్వము సాధనములచేత సిద్ధింపక పూర్వమే యెఱుల సిద్ధించియున్నదో అట్లులే మనయం దుండెడిసాక్షీత్వంబును సాధనములచే సిద్ధింపక పూర్వమే సిద్ధించి యున్నది. అయితే సాక్షీత్వ మెందుచేత తోఁపలేదనిన; విచారింపలేదు గనుక తోఁపలేదు. విచారించినచో మనకే సాక్షీత్వము నిత్య సిద్ధమయి యున్నది. ఈవిచారమునకు ఫలం జేమనిన; వైన చెప్పిన వివాదకర్తృసాక్షియైన దేవదత్తునికంటె నన్యలయినసంవాదులయొక్క అవస్థలును అవస్థావ్యాపారములును అవస్థావ్యాపారత్వములును వివాదకర్తృసాక్షి యైన దేవదత్తునికి లేదు గనుక ఈ యవస్థాదివికారములు వానినెఱువలె స్పృశింపలేవో ఈయవస్థాదులనెల్ల నుదాసీనుడై చూచుచున్నాఁడు గనుక ఈయవస్థాదులకు సాక్షియయి యెఱువలె నున్నాఁడో అట్లులే మనకంటె నన్యమయిన సాభాసాహంకారముయొక్క అవస్థాత్రయంబును ఆ యవస్థాత్రయవ్యాపారంబులును ఆ యవస్థావత్త్వంబును మనకు లేదు. కనుక ఆ యవస్థాదివికారములు సాక్షియయిన మనలను స్పృశింపలేవు. మన మియవస్థాదులనెల్ల నుదాసీనులమయి చూచుచున్నాము గనుక ఈ యవస్థాదులకెల్ల ను కాలత్రయంబునందును సాక్షియై యున్నారము. అనుటయే ఈ విచారమునకు ఫలము. ఇట్లుల లెస్సగా విచారణచేసి నేనే సాక్షీస్వరూపుడ నని యెవఁ డెఱుంగుచున్నాఁడో వాడే కృతార్థుండును జీవన్ముక్తుండు నని వేదాంతసిద్ధాంతము.

శ్లో. ఇంద్రియైరుపలభిస్సన్న్య దక్షానాం జాగ్రదాత్మనః,
 నిద్రాయాం మనసై వార్థోపలభిస్సన్న్య ఉచ్యతే.
 సర్వేషాం జ్ఞానరహితా సుషుప్తి స్సన్న్య త్సుఖాత్తి కా,
 తద్వ్యాపారాః కాయకాద్యా స్తథా విశ్వాదినామకః.
 అవస్థాద్యై సుసంయుక్త స్తద్జ్ఞాతృత్వాదయం భవేత్,
 అవస్థాద్యై రయుక్తశ్చ తన్నా శేఽప్యన్యసంస్థితేః.
 యథా వివాదకర్తృణాం సాక్షీ చైత్రరథస్తథా,
 అవస్థాదివికారాణాం సాక్షీ వ్యక్తా స్వయం యథా.
 అహం సాక్షీతి యో విద్వాన్విచిన్ద్యైవ పునఃపునః,
 స ఏవ ముక్త స్సో విద్వా నితి వేదాంతడిండిమః.

ఇది నవమవర్ణకము.

దశమవర్ణకము.

పంచకోశవివరణప్రకరణము.

శ్లో. కింయాపాః పంచకోశాస్సన్న్యః కా వా తద్వ్యతిరిక్తతా,
 ఆత్మవచ్ఛేతి తత్సర్వం సదృష్టాంతం విచార్యతే.

ఆత్మ పంచకోశవ్యతిరిక్తుః డని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి. కనుక పంచకోశముల నెఱుంగకయే పంచకోశవ్యతిరిక్తమయిన ఆత్మ నెఱుంగఁ గూడదు గాన ముందు పంచకోశస్వరూపమును విచారింపుదము. అది యెటు లనఁగ; పంచకోశము లనఁగా; అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ, ఆనందమయకోశము లని యైదువిధంబులు. వీనియం దన్నమయకోశ మనఁగా; అన్నమువలన జన్యమై స్తంభము వలె స్థూలమైన కరచరణాద్యవయవాకారమై షడ్భావవికారమై *

* “జాయతే = పుట్టుట, అస్తి = పుట్టియుండుట, వర్ధతే = పెఱుంగుట, విపరిణ మతే = పండుట, అపక్షీయతే = తఱుంగుట, వినశ్యతి = నశించుట” యనునవి షడ్భావవికార ములు. ఇది దేహధర్మములు.

పట్కొక్కాత్తకమై తోచునట్టి స్థూలశరీరము అన్నమయకోశ మని చెప్పబడును. ప్రాణమయకోశ మనఁగా; కర్తేంద్రియంబు లైదును, ప్రాణము లైదును. ఈపదియును, గూడి ప్రాణమయకోశ మాయెను. మనోమయకోశ మనఁగా; మనస్సును, జ్ఞానేంద్రియంబు లయిదును. ఈ యాఱునుంగూడి మనోమయకోశ మాయెను. విజ్ఞానమయకోశ మనఁగా; బుద్ధియును, జ్ఞానేంద్రియంబు లైదును. ఈ యాఱునుంగూడి విజ్ఞానమయకోశ మాయెను. ఆనందమయకోశ మనఁగా; ప్రియమోద ప్రమోదవృత్తిమత్తై అజ్ఞానప్రధానమైన అంతఃకరణము ఆనందమయకోశమని చెప్పబడును. ప్రియమోద ప్రమోదము లనఁగా; ఇష్టమైన వస్తువును చూచినమాత్రముననే వచ్చునట్టి సంతోషమునకు ప్రియమని పేరు. ఆచూచినవస్తువు లభించినతర్వాత వచ్చిన సంతోషంబునకు మోద మని పేరు. ఆ లభించినవస్తువు ననుభవించిన తర్వాత వచ్చిన సంతోషమునకు ప్రమోద మని పేరు.

వీనికి కోశము లను పేరు ఎందుకు వచ్చిన దనిన; కోశములు ఆత్మ నెఱుంగనిక కప్పుచున్నవి గనుక వీనికి కోశములని పేరు. ఇందుకు దృష్టాంతము.—ఖడ్గమును ఒఱ కప్పినట్టును, తంబురను గవినెన కప్పినట్టును, పసిరికెవురుగును పసిరికెత్తి కప్పినట్టును, చింతగుల్ల చింత పండును గప్పినట్టును, ఆత్మను పంచకోశంబులును గప్పియున్నవి గాన వీనికి కోశములని పేరు వచ్చెను. అయితే ఈదృష్టాంతమందు ఒఱయును కత్తియును, గవినెనయుం దంబురయును, పసిరికెత్తిత్తియు జంతువును, చింతగుల్లయుం జింతపండును, పరిచ్చిన్నంబు లగుటవలనను సమాన సత్తాకంబులు కావు గనుకను ఒకటి నొకటి యుపజీవించుకొని యుండ లేదు గనుకను ఆయొర మొదలయినపదార్థంబులు కప్పనట్టి వగును. దాహ్వాంతికమందైతే సమానసత్తాకములు కావు గనుకను ఆత్మసత్త నుపజీవించుకొని తోచెడి పంచకోశములు ఆత్మను కప్పట కెటుల సమర్థములగు ననిన; ఆదిత్యకిరణపరిణామవిశేషమైన మేఘంబు లాయాదిత్యునియొక్క సత్తచే నుపజీవించుకొని యుండినప్పటికిని ఆమేఘంబు లాదిత్యుని నెటుల కప్పుచున్నవో, అగ్నిసత్త నుపజీవించుకొని తోచెడి ధూమం బగ్ని నెటుల కప్పుచున్నదో, రజ్జుసత్త నుపజీవించుకొని తోచెడి

సర్ప మారజ్జువు నెటుల కప్పుచున్నదో, మృత్సత్త నుపవించుకొని తోచెడి ఘటము మృత్తు నెటుల కప్పుచున్నదో, స్వర్ణసత్త నుప జీవించుకొని తోచెడికుండలంబు లాస్వర్ణము నెటుల కప్పుచున్నవో, అటులనే ఆత్మసత్త నుపజీవించుకొని తోచెడి పంచకోశంబులును ఆత్మను కప్పవచ్చును. ఇటువలె పంచకోశంబులును ఆత్మను కప్పను గాన వీనికి కోశము లని పేరు చెప్పవచ్చును.

అయితే, ఆత్మకు పంచకోశవ్యతిరిక్తత్వ మెటు లనిన ; దృష్టాంత మందు ఖడ్గము మొదలగునవియును, బర మొదలగునవియును ఏకముగా వ్యవహరింపబడునవియై తోచినప్పటికిని ఆఖడ్గాదులు ఒక మొదలైనవానికంటె భిన్నంబులయి యెటుల దోచుచున్నవో అటుల నే ఆత్మయును పంచకోశంబులు నేకముగా వ్యవహరింపబడునవియై తోచినప్పటికిని ఆత్మ కాలత్రయమందును పంచకోశంబులకంటె వ్యతిరిక్తుడయి తోచుటయే పంచకోశ వ్యతిరిక్తత్వము. పంచకోశంబులతోఁ గూడియుండెడి ఆత్మను గదా? పంచకోశవ్యతిరిక్తుఁ డని చెప్పవలెను. ఈయాత్మకు పంచకోశములతో కూటమి కలదు. ఆకూటమి యెందుచేత వచ్చిన దనిన; అన్యోన్యధ్యాసచేత వచ్చినది. అన్యోన్యధ్యాస యేది యనిన ; ఒకవస్తువునందలి ధర్తము మఱియొక వస్తువునందు తోచుట అన్యోన్యధ్యాసము. అన్యోన్యధ్యాసద్వారా పంచకోశములకును ఆత్మకును కూటమి కలదు. అది యెట్లనిన ; అన్నమయకోశమునకును ఆత్మకును అధ్యాసద్వారాకూటమి వచ్చినప్రకారమును సంక్షేపరూపంబుగాఁజెప్పెదము. జీవసామాన్యజాతివికారలింగవర్ణవిశేషజాత్యాశ్రమనామరూపసంస్కారవేషక్రియాదిద్వారా కూటమి వచ్చినది. అది యెట్లనిన; నేను జీవుండనని జీవాధ్యాసము. నేను మనుష్యుండనని సామాన్యజాత్యధ్యాసము. నేను పుట్టి పెరిగి యుండి యింతపొడవై ఊఁచించి నశించిపోవుచున్నాననియెడి వికారద్వారా వికారాధ్యాసము. నేను పురుషుండను, స్త్రీని యని లింగద్వారా లింగాధ్యాసము. నేను బ్రాహ్మణుండ, క్షత్రియుండ, వైశ్యుండ, శూద్రుండ నని వర్ణద్వారా వర్ణాధ్యాసము. నేను తెలుఁగువాఁడను, అరవవాఁడను, కన్నెడివాఁడను, వెలవాఁటివాఁడను, వేగినాఁటివాఁడను, మరికినాఁటివాఁడను, పాకనాఁటివాఁడను, నియోగివాఁడను, గుజరాతివాఁడను, మహారాష్ట్రుఁడను, నేను

కాశ్యపగోత్రిని, భారద్వాజగోత్రిని, ఆశ్వలాయనసూత్రముగలవాడను, ఆపస్తంబసూత్రము గలవాడను, బోధాయనసూత్రము గలవాడను, కాత్యాయనసూత్రము గలవాడ నని విశేషజాతిద్వారా విశేషజాత్యధ్యాసము. నేను బ్రహ్మచారిని, గృహస్థుడను, వానప్రస్థుడను, సన్యాసిని యని ఆశ్రమద్వారా యాశ్రమాధ్యాసము. నేను కృష్ణదాసుడను, రామదాసుడను, ఎల్లంభట్టను, తిప్పంభట్టను, పోలంభట్టను, నల్లనివాడను, ఎఱ్ఱనివాడ నని నామరూపద్వారా నామరూపాధ్యాసము. నేను దీక్షితుడను, సోమయాజిని, ప్రతివసంతయాజిని, మహావ్రతయాజిని, వాజపేయయాజిని, పాండరికయాజి నని సంస్కారద్వారా కర్తాధ్యాసము, నేను మాయావాదిని, సత్త్వవాదిని, విశిష్టాద్వైతవాదిని, పరమభాగవతుడను, శైవుడను, శాస్త్రజ్ఞుడను, పౌరాణికుడను, యోగీశ్వరుడను, గంగాయాత్రచేసినవాడ నని వేషద్వారా వేషాధ్యాసము. నేను ఉపాధ్యాయుడను, శిష్యుడను, భక్తుడను, యాజ్ఞికుడను, జ్ఞానిని, పెండ్లికుమారుడను, వడ్లవాడను, కుమ్మరివాడను, మంగలవాడను, చాకలివాడను, మణియగాడను, కరణమువాడ నని క్రియాద్వారా క్రియాధ్యాసము. ఇవి మొదలైన అన్నమయకోశ నిష్ఠములయిన ధర్మములు ఆత్మయందును, ఆత్మనిష్ఠమయిన సచ్చిదానందలక్షణంబులు స్థూలంబుగాఁ దోచెడి అన్నమయకోశంబునందును దోచుచున్నవి గాన, ఈఅనోన్యన్యాధ్యాసముచేతను అన్నమయకోశంబునకును ఆత్మకును కూటమి వచ్చినది.

ప్రాణమయకోశమునకును ఆత్మకును కూటమి యెట్లనిన; అధ్యాసపూర్వకముగానే వచ్చినది. అది యెట్లనిన; నేను తుత్పిపాశలు గలవాడను, శక్తివీర్యబలములు గలవాడను, వక్తను, దాతను, మూగను, పంగువును నను నివి మొదలయిన ప్రాణమయకోశనిష్ఠమయిన ధర్మంబు లాత్మనిష్ఠములుగాను, ఆత్మనిష్ఠములయిన సచ్చిదానందధర్మములు ప్రాణమయకోశనిష్ఠములుగాను ప్రాణము లెన్నగాఁ దోచుచున్నదని ప్రాణమయకోశంబునందును తోచుచున్నది గనుక ప్రాణమయకోశంబునకు ఆత్మకును అనోన్యన్యాధ్యాసచేత కూటమి వచ్చినది.

మనోమయకోశంబునకు ఆత్మకును అనోన్యన్యాధ్యాసము ఎట్లనిన; నేను సంకల్పవాసిని, వికల్పవాసిని, శోకిని, మోహిని, కామిని,

క్రోధిని, ద్వేషిని, శ్రోతను, స్రష్టను, ఇచ్ఛగలవాడను, రసయితను, ఘాతను, బధిరుడను, అజిహ్వుడను, కారణుడను, విగతనాసికుండ నను నివి మొదలయిన మనోమయకోశనిష్ఠమయిన సంకల్పాదిధర్మంబులు ఆత్మయందును, ఆత్మధర్మంబులయిన సచ్చిదానందంబులు మనస్సున లెస్సగాఁ దోచుచున్నవని మనోమయకోశంబునందును తోచు చున్నది. కాబట్టి మనోమయకోశంబునకును ఆత్మకును అన్యోన్యన్య ధ్యాసముచేత కూటమి వచ్చినది.

విజ్ఞానమయకోశంబునకును ఆత్మకును అన్యోన్యన్య ధ్యాసముచేత కూటమి యెటుల వచ్చిన దనిన; నేను కర్తను, నిశ్చయవాసిని, బుద్ధి మంతుడను, ఊహాపోహాచతురుడను, ఏకసంధాగ్రహిని, శ్రోత్రి యుడను, విరక్తుడను, పండితుడను, లోకాంతరంబునకుఁ బోవు వాడ నని విజ్ఞానమయకోశనిష్ఠమయిన ధర్మంబు లాత్మయందు, ఆత్మ ధర్మంబులైన సచ్చిదానందంబులు బుద్ధిని లెస్సగాఁ దోచుచున్నవని విజ్ఞానమయకోశంబునందును తోచుచున్నది గనుక విజ్ఞానమయకోశం బునకును ఆత్మకు సన్యోన్యన్య ధ్యాసముచేత కూటమి వచ్చినది.

ఆనందమయకోశంబునకును ఆత్మకును కూటమి యెట్లు వచ్చిన దనిన; నేను భోక్తను, ఆసంతుష్టుడను, సుఖిని, సాత్వికుడను, రాజ సుడను, తామసుడను, అజ్ఞుడను, మూఢుడను, భ్రాంతుడ నను నివి మొదలగు నానందమయకోశధర్మంబు లాత్మయందును, ఆత్మధర్మం బులగు సచ్చిదానందంబులు ఆజ్ఞానము లెస్సగాఁ దోచుచున్న దని ఆనందమయకోశనిష్ఠముగాఁ దోచుచున్నది. కాబట్టి ఆనందమయ కోశంబునకును ఆత్మకును అన్యోన్యన్య ధ్యాసముచేత కూటమి వచ్చినది. ఈ అధ్యాసముచేత ఆత్మకు పంచకోశములతో కూటమి వచ్చెను గనుక పంచకోశములకంటె ఆత్మను పృథక్పర్చి యెఱుంగవలసి వచ్చెను. అయితే పంచేంద్రియక్రమం బెట్లనిన; దృష్టాంతపూర్వకముగా నెఱింగించుచున్నారము.

నాయాపు, నాదూడ, నాభార్య, నాపుత్రుడు అని తన్ను సంబంధించుకొని తోచు పశ్వాదులు తా నెటుల కాఁడో అటులనే దాగ్ధాంతకమందును నాశరీరము నాస్రాణము నామనసు నాబుద్ధి యని

తన్ను సంబంధించుకొని తోచు పంచకోశంబులును తాను కాడు. పంచకోశంబులకంటె వ్యతిరిక్తుడనే యెఱుంగవచ్చును. దృష్టాంతమందు ఆపు బలినియున్నది. దూడ చిక్కిపోయినది. కోడె బ్రతుకదు. కుమారుడు చెప్పినట్లు వినలేదు. భార్య యింటికి స్వతంత్రురాలయినను బిడ్డలు లేనిది. నాయర్థము నెవరికిని నెలపునేయకుము. అని తనకు హితమయిన కార్యము లొకటియును నేయలేదు. కొమార్తె మిక్కిలి మూఢురాలై యున్నది. నాకుమారుడు దుర్బిజుడై యున్నాడు అను నివి మొదలైన పశ్వాదినిష్ఠవికారములును విషయములును తన్ను ఎటుల స్పృశింపలేవో అటుల దాహ్లాంతికమందును అన్నమయకోశనిష్ఠమైన జీవత్వ మానుషత్వాదివికారంబులును ప్రాణమయకోశనిష్ఠమైన శుద్ధిపాపాది వికారంబులును మనోమయనిష్ఠమైన సంకల్పాదివికారంబులును విజ్ఞానమయకోశనిష్ఠమైన కర్తృత్వాదివికారంబులును ఆనందమయకోశనిష్ఠమైన భోక్తృత్వాదివికారంబులును పంచకోశవ్యతిరిక్తుడను సాక్షియైన తన్ను (ఆత్మను) కాలత్రయంబునందును స్పృశింపలేవు. ఇటుల ప్రత్యేకించి యెఱుంగునది పంచకోశవ్యతిరిక్తజ్ఞానము.

పంచకోశవ్యతిరిక్తజ్ఞానము రావచ్చునా యనిన; రావచ్చును. ఎటువలె రావచ్చుననిన; అధ్యయనకాలంబునందు అధ్యయనముచేయు పురుషులచేత ఉచ్చరింపబడి కూడుకొని పుట్టినశబ్దంబులను పంచుటకు వశము గాకున్నప్పటికిని విచారించి వివేకయుక్తమయిన బుద్ధిచేతను 'ఇది దీనిశబ్దము, ఇది దీనిశబ్దము' అని యెటుల యెఱుంగుచున్నాఁడో, జలముతో కూడుకొనియుండెడి ఉష్ణత్వమును తనచేత పంచుటకు వశము గాక పోయినప్పటికిని త్వగింద్రియముచేత స్పృశించి వివేకయుక్తమయిన బుద్ధిచేతను జలంబును ఉష్ణత్వంబును ప్రత్యేకంబుగా నెటుల యెఱుంగుచున్నాఁడో, గోడయందు వ్రాయబడిన చిత్తరువులోని నీలపీతాది రూపంబులను పంచుటకు శక్యము గాకపోయినను చక్షురింద్రియముచేత చూచి వివేకయుక్తమయిన బుద్ధిచేత ఇది గోడయనియు, దీనియందుఁ దోచెడి చిత్తరుప్రతిమలు నీలపీతాదు లనియు నెటువలె నెఱుంగుచున్నాఁడో, జలముతోఁ గూడుకొనియుండెడి ఉష్ణ, పులుసు, తీపు మొదలయిన రసములను పంచుటకు శక్యముగాకపోయినను రసనేంద్రియంబు

వలన ననుభవించి వివేకయు క్తమయిన బుద్ధిచేత ఇది ఉప్పు, ఇది పులుసు, ఇది తీపు, ఇది వగరు, ఇది చేదు, ఇది కారము అని ప్రత్యేకంబుగా నెటుల యెఱుఁగుచున్నాఁడో, వస్త్రము నాశ్రయించుకొని యుండెడి గంధవిశేషములను పంచుటకు శక్యము గాకపోయినప్పటికిని ఘ్రాణేంద్రియముచేత నాఘ్రాణముచేసి వివేకశీలమయిన బుద్ధిచేత నిది సుగంధమిది దుర్గంధమని గంధవిశేషములను ప్రత్యేకంబుగ నెటులెఱుఁగుచున్నాఁడో, అటులనే దార్ఢాంతికమందును పంచకోశంబుల నున్న వానితోఁ గూడుకొనియుండెడి ఆత్మను పంచుటకు శక్యముగాక పోయినప్పటికిని వివేకయుక్తం బగుబుద్ధిచేత పంచకోశస్వరూపంబు లిట్టివనియు ఆత్మస్వరూప మిట్టిదనియు విచారించినయెడల పంచకోశంబులతోడ ఆత్మకు కాలత్రయంబులయందును సంబంధంబు లేదని ప్రత్యేకంబుగా విభజించి యెఱుఁగవచ్చును.

ఇంతవ్యంతంబును వ్యవహారకాలంబునందు పంచకోశంబుల నొక్కొక్కవస్తువుగాఁ బెట్టుకొని ఆత్మను పంచకోశంబులకంటె వ్యతిరిక్తుఁడని వివేకించి యెఱిఁగెడి ప్రకారమును చెప్పితిమి. వస్తుతః విచారించునప్పుడు రజ్జ్వాదులయం దారోపింపఁబడిన సర్పాదులు రజ్జ్వాది వ్యతిరిక్తంబుగా నెట్లో, అటులనే ఆత్మయం దారోపింపఁబడిన పంచకోశంబులును అధిష్ఠానంబగు ఆత్మకంటె వ్యతిరిక్తముగా లేవు. అయినచో నీదృష్టాంతమందు రజ్జ్వాదిజ్ఞానము వచ్చినతర్వాత సర్పాది ప్రతీతి యెటుల లేదో అటులనే దార్ఢాంతికంబునందును ఆత్మజ్ఞానము వచ్చినతర్వాత ఆత్మపంచకోశములయొక్క ప్రతీతి రాకపోవలెను. అటుల రాలేదు గనుక ఆరోపితంబులగు పంచకోశంబులు నధిష్ఠానమయిన ఆత్మకంటె వ్యతిరిక్తంబుగ లేవనుట బుద్ధి కలువలె ద్రుఢిమకలుగుననిన; కలుగును. అది యెట్లనిన; మరుమరీచికలయందు జలభ్రాంతి వచ్చినవెనుక ఆజలమందు పానాదిక్రియలను చేయవలెనని వర్తించిన పురుషుఁడు విచారించి ఇది జలముగాదు, మరుమరీచిక అని తెలియక భ్రమగొంటి నని మరుమరీచికాజ్ఞానము వచ్చినతర్వాత తిరుగా జల ప్రతీతి యెటుల వచ్చునో, అటులనే ఆత్మయం దారోపింపఁబడిన పంచకోశంబులు నధిష్ఠానమయిన యాత్మకంటె వేరుగా లేదని యెఱింగినప్ప

టికిని తిరుగా పంచకోశములయొక్క ప్రతీతి రావచ్చును. అయినచో దృష్టాంతమయిన మరుమరీచికలయందు జలప్రతీతి మాత్రమే కాని పాన స్నానాదిక్రియలునేయుట కానమే. దాహాంతికమందైన అధిష్ఠానమైన యాత్మకంటె వేటుగా పంచకోశములు లేవని యెఱిగిన తర్వాత పంచ కోశములయొక్క ప్రతీతియు వ్యవహారంబును వచ్చుచున్నదే, రావచ్చు నాయనిన; రావచ్చును. అది యెట్లనిన; మృత్తునం దారోపింపబడిన ఘట శరావాదులు మృద్వ్యతిరిక్తంబుగా లేవని యెఱిగినప్పటికిని ఆఘట శరావాదులయొక్క ప్రతీతియును వ్యవహారంబును ఎటుల వచ్చుచున్నదో స్వర్ణంబునం దారోపింపబడిన కటకమకుటాదులు స్వర్ణవ్యతిరిక్తంబుగా లేవని యెఱిగినప్పటికిని ఆకటకమకుటాదులయొక్క ప్రతీతియును వ్యవహారంబును ఎటుల వచ్చునో అటులనే ఆత్మయం దారోపింపబడిన పంచకోశములను అధిష్ఠానమయిన ఆత్మకంటె వ్యతిరిక్తముగా లేవని యెఱిగినప్పటికిని పంచకోశములయొక్క ప్రతీతియును వ్యవహారంబును రావచ్చును. అయినను ఈదృష్టాంతమందు ఘటాదులు తోచుచు వ్యవహారంబునకు వచ్చినప్పటికిని సూక్ష్మబుద్ధిగల వానికి మృద్వ్యతిరిక్తముగా ఘటాదులు లేవని యెటుల బుద్ధియందు దృఢమగుచున్నదో అటులనే దాహాంతికమందును పంచకోశములు తోచుచు వ్యవహారమునకు వచ్చినప్పటికిని సూక్ష్మబుద్ధియైనవానికి ఆత్మ వ్యతిరిక్తముగా పంచకోశములు లేవని బుద్ధియందు దృఢపడవచ్చును. ఇటు లెఱుంగుటయే పంచకోశవ్యతిరిక్తత్వజ్ఞానము. ఈ విచారమునకు ఫలం జేమనిన ; ఆత్మ అవస్థాత్రయంబునందు ననుసూతుండై యున్నాడు. పంచకోశంబు లవస్థాత్రయంబులయం దెందును అనుసూయ తములయి యుండలేదు. కాబట్టి వ్యావృత్తములయిన పంచకోశములు తోచుచు వ్యవహారములకు వచ్చినప్పటికిని ఈపంచకోశములు ఆత్మ వ్యతిరిక్తముగా లేవనుటయే యీవిచారమునకు ఫలము. ఈప్రకార మున పంచకోశములను ఆత్మను భిన్నములుగా విచారించి పంచకోశ ములు తోచినప్పటికిని ఆత్మ వ్యతిరిక్తముగా లేవని యెవఁ డెఱుగు చున్నాడో, వాడే కృతార్థుండును, విద్వాంసుండును, జీవన్ముక్తుండును, బ్రహ్మము నని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

శ్లో. శుక్లశోణితసంభూత దేహోఽన్నమయఉచ్యతే,
 ప్రాణాదిపంచకం ప్రాణమయః కర్తేంద్రియై ర్బృతమ్.
 జ్ఞానేంద్రియై ర్మనోయుక్తం మనోమయ ఇతీరితః,
 బుద్ధి జ్ఞానేంద్రియై ర్మ్యుక్తం విజ్ఞానమయకోశకమ్.
 ప్రియాదియుక్త మజ్ఞాన మానందమయఉచ్యతే,
 ఏతేభ్యో వ్యతిరిక్తోఽయ మాత్మా సర్వాంతరత్వతః.
 కోశాఽప్యేతే హ్యనాత్మానో మహతో విషయత్వతః,
 ధేనుతద్వత్సపుత్రస్త్రీ కన్యాదయ ఇవానిశమ్.
 మృదారోపితకుంభాద్యా భాతా అపి న తత్పుథక్,
 ఆత్మన్యారోపితాః కోశాః భాతా అపి పృథజ్జహీ.
 ఏవం కోశాతిరిక్తత్వం స్వాత్మనో యో విబుధ్యతి,
 స సంసారి వభాతోఽపి పరంబ్రహ్మైవ నాన్యథా.

ఇది దశమవర్ణకము.

ఏకాదశవర్ణకము.

—● సచ్చిదానందస్వరూప వివేచన ప్రకరణము. —●

శ్లో. కిమస్యసత్త్వరూపత్వం చిద్రూపత్వం కిమాత్మనః,
 కిం వానందస్వరూపత్వమిత్యేతచ్చింత్యతే స్ఫుటమ్.

ఆత్మ సచ్చిదానందస్వరూపుడని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి గనుక
 ఆ సచ్చిదానందస్వరూపములను వివరింపుచున్నారము. సద్రూప
 మనఁగా; ఏవస్తువు దేనిచేతను బాధింపబడక కాలత్రయంబునందు
 నేకరూపమయియున్నదో ఆ వస్తువు సద్రూపము. ఈసద్రూప మాత్మ
 యం దున్నదా? యనిన; ఆత్మ కాలత్రయంబునందు దేనిచేతను
 బాధింపబడకయున్నాడు గనుక ఆత్మయందు సద్రూపత్వ మున్నది.
 ఆత్మ కాలత్రయంబునందు నున్నాడనుటకు ప్రమాణం జేమి యనిన;
 స్వచ్ఛనులయొక్క యనుభవమే ప్రమాణము.

సర్వజనులనఁగా నెవ్వరనిన; దరిద్రుఁడు, ధనాఘ్యుఁడు, కర్మి, భక్తుఁడు, ముముక్షువు అనువారలు. వీరలయొక్క అనుభవము చెప్పెదము. దరిద్రుఁడు నేను జన్మాంతరంబునం దెవ్వరికి నేమియు నిచ్చినవాఁడను కాను గనుక నీజన్మంబునందును దారిద్ర్యమే యనుభవింపుచున్నాను. ఈజన్మంబునందును నొకనికైన నేమియు నిచ్చుటకు శక్తి లేనివాఁడ నయియున్నాను. ఇందువలన నింకొకజన్మమునకును దరిద్రుఁడనై పుట్టుదు ననెడి దరిద్రునియొక్క వాక్యముచేతను, ధనాఘ్యుఁడు నేను జన్మాంతరంబునందు పెద్దలయినవారలకు దానముచేసియున్నందున ఈజన్మంబున ధనాఘ్యుఁడనై యున్నాను. ఈజన్మంబునం దెవ్వరికేనియు నేమేనియు నిచ్చినంగదా యింకొకజన్మంబునను కలిమి గలవాఁడనై పుట్టుదు ననెడి ధనాఘ్యునియొక్క మాటచేతను, కర్మియైనవాఁడు నే ననేకజన్మములయందు సత్కర్మమునే చేసియున్నాఁడను, ఈసత్కర్మముచేత తనకు పరలోకసౌఖ్యము కలదనెడు కర్మియొక్క పలుకులచేతను, భక్తుఁడు నే ననేకజన్మములయందు భగవంతు నుపాసించినవాఁడ నగుటచేత నాయుపాసనావిశేషమువలన నీజన్మంబునందును తనకు నిరతిశయమయిన భక్తి గలిగెను. ఈభక్తిచేతను తనకు భగవత్సాన్నిధ్యము కలుగు ననెడి భక్తునియొక్క వార్తచేతను, ముముక్షువు నే ననేకజన్మసంసిద్ధుఁడను. ఈశ్వరార్పణగానే సమస్తకర్మములను చేసినవాఁడను. కాబట్టి తనకీజన్మంబునందు చిత్తశుద్ధియు, సద్గురులాభంబును, శ్రవణాదులును కలిగెను. నేను కృతార్థుఁడ నైతిని. ఇళకమీఁద తనకు జన్మములు లేవని పలికెడి ముముక్షువుయొక్క వాక్యముచేతను, తటస్థుడైన వివేకికి ఆత్మకాలత్రయమునందు నున్నాఁడనెడి యనుభవము సిద్ధించెను. సమస్తజనులు నీ యయిదుగురిలో నంతర్భూతులు గనుక నీ యయిదుగురియొక్క అనుభవముచేతను ఆత్మకు సద్రూపత్వము సిద్ధించెను. మనము గూడ నీ యయిదుగురిలో నంతర్భూతులమే కనుక మనకును సద్రూపత్వము సిద్ధించెను. అనుభవమునకు మాత్రము సద్రూపత్వము సిద్ధించె నింతియే కాని యుక్తిచేతను సద్రూపత్వము సిద్ధింపలేదు గదా యనిన; మనము కాలత్రయంబునం దున్నాము గనుక యుక్తిచేతను మనకు సద్రూపత్వము సిద్ధించెను.

ఇందుకు దృష్టాంతము:—మన మిప్పుడున్నామో, లేదో యనిన; ఉన్నాము. అయిన శరీరులమయి యున్నామో, లేక అశరీరులమయి యున్నామో యనిన; అశరీరులమై యున్న, వ్యవహారము కూడదు గనుక మన మిప్పుడు ప్రత్యక్షముగా వ్యవహారము చేయుచున్నాము గనుక శరీరులమై యున్నాము. మన కీశరీర మెందుచేత వచ్చిన దని; కర్తచేత వచ్చినది. ఎవరు చేసినకర్తవలన వచ్చిన దని; తాను చేసిన కర్తమువలన వచ్చినది. అన్యులు చేసిన కర్తముచేత వచ్చిన దని చెప్పదమనిన; అన్యులు చేసిన అగ్నిప్రోమాదులఫలములు తనకు రావలెను. అట్లు రాలేదు. కాబట్టి అన్యులు చేసిన కర్తమువలన తనకు శరీరము వచ్చిన దని చెప్పఁగూడదు. తాను చేసినకర్తమువలననే తనకు శరీరము వచ్చిన దని చెప్పవలెను. అయితే యీజన్మము నందు చేసిన కర్తమువలననా? లేక జన్మాంతరమున జేసిన కర్తమువలననా? తనకు శరీరము వచ్చిన దని; ఈజన్మమందు జేసిన కర్తము వలన శరీరము వచ్చిన దని చెప్పఁగూడదు. ఎందువలన ననిన; వృక్ష నిష్ఠమైన బీజము తనకు కారణమైన వృక్షంబు నెటుల పుట్టింప నేరదో అటులనే యీశరీరమువలననే చేయఁబడిన కర్త పశ్చాద్భావ మైయున్నది గనుక తనకు ఆశ్రయమై పూర్వభావియైన శరీరమును బుట్టింపనేరదు గనుక ఈజన్మమందు జేసిన కర్తచేత శరీరము వచ్చిన దని చెప్పఁగూడదు. జన్మాంతరమందు తాను జేసిన కర్తచేతనే శరీరము వచ్చిన దని చెప్పవలెను. అయితే, జన్మాంతరమందు శరీరులమై యుండి కర్తము నొనర్చితిమో, లేక అశరీరులమై యుండి కర్తము నొనర్చితిమో యనిన; అశరీరులమైయుండి కర్తచేయఁగూడదు గనుక సశరీరులమైయుండే కర్తచేసితిమి. ఆశరీర మెందుచేత వచ్చిన దని; దానికి పూర్వజన్మమందు చేసిన కర్తచేత వచ్చినది. ఈ యుక్తి వలన మన మనేకకోటికల్పంబులయందు, శరీరులమైయుండి అనేకకోటి కర్తంబులను చేయుచు, నాయాకర్తములవలన ననేకశరీరములను పరిగ్రహింపుచు, నాయాశరీరనిష్ఠమైన సుఖదుఃఖముల ననుభవింపుచు, అనేకకోటికల్పములయందు శరీరులమై యుండినటుల నూహింపఁ బడుచున్నారము గనుక యుక్తిచేతను మనము భూతకాలమందును వర్తమానకాలమందును ఉన్నా మనుట సిద్ధించెను. అయితే,

మనకు యుక్తిచేత భవిష్యత్కాలమందు విద్యమానత్వ మెటుల ననిన; ఇప్పుడు మనము శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనములచేతను, జ్ఞానము సంపాదించక పోయినట్లయిన పూర్వజన్మమందుఁ జేసియున్న కర్తములకు ఫలభూతమై యీ జన్మము వచ్చినటుల నీజన్మంబునం దీశరీరము చేతఁ జేయఁబడిన కర్తములకు ఫలభూతంబు లగు ననేకశరీరంబు లిఁక మీఁదను వచ్చును. వర్తమాన కాలంబునం దీశరీరపరిగ్రహముచే బహువిధంబు లగు కర్తంబుల నెటుల చేయుచున్నారమో అటులే భవిష్యత్కాలమందును శరీరపరిగ్రహమువలన బహువిధములయిన కర్తలను జేయఁబోవుచున్నారము. ఆకర్తంబులకు ఫలభూతంబులగు ననేకశరీరంబులును మనకు రాఁబోవు చున్నవి. ఆ శరీరపరిగ్రహము వలన ననేకవిధంబులగు కర్తలను జేయుచు నాకర్తఫలభూతంబు లయిన సుఖదుఃఖంబుల ననుభవింపుచు ననేకకోటికల్పంబు లుండఁబోవు చున్నార మని యుక్తిచేత నూహింపఁబడు చున్నారము. కనుక కాల త్రయంబునందు మనము ఉన్నామనుట యుక్తిచేతను సిద్ధించెను. ప్రళయంబునందు జగత్తు బాధింపఁబడినప్పటికిని మనము బాధింపఁ బడ లేదు గనుక మన మొకదానిచేతను బాధింపఁబడకున్నార మనుట సిద్ధించెను. మనకు నుత్పత్తి మొదలైన వికారంబులు లేవు గాన నేక రూపత్వంబును సిద్ధించెను. ఈ చెప్పఁబడిన సల్లక్షణంబులు మనయందు నున్నవి. కాఁబట్టి మనకు సద్రూపత్వము సిద్ధించెను.

ఆత్మకు చిద్రూపత్వ మెటువలె ననిన; ఏవస్తువైతే సాధనాంతరంబు నవేక్షింపక తాను తోచుచుఁ దనయం దారోపింపఁబడిన సమస్త పదార్థంబులనుం దోపింపఁజేయుచున్నదో, అది చిత్తని చెప్పఁబడును. ఏసాధనాంతరంబు నవేక్షింపక తాను తోచుచుఁ దనయం దారోపింపఁ బడిన సమస్తపదార్థంబులను తోపింపఁజేయుట యనెడి చిద్రూపత్వ మాత్మయం దున్నదా? యనిన; ఉన్నది. అది యెటువలె ననిన; మనచేత బాల్యము మొదలుకొని యేతావత్పర్యంతంబు నేయేవ్యాపారంబులు నేయఁబడెనో ఆయావ్యాపారములలోపల కొన్ని తోపక పోయినప్పటి కిని, తక్కినవ్యాపారములు ప్రకాశసాధనములైన ఆదిత్య, చంద్ర, నక్షత్ర, విద్యుచ్ఛక్తుస్ఫులలోపల నొకసాధనంబు నవేక్షింపకయే గాఢాంధ కారంబునందు ముసుగుఁబెట్టుకొని పండుకొనియుండినప్పటి

కిని మన కందఱికిని తోచుచున్నది గనుక ఆత్మస్వరూపులమైన మన యందు చిద్రూపత్వం బున్నది. అయితే బాల్యము మొదలుకొని యే తావత్పర్యంతంబును మనయం దారోపింపబడిన సమస్తపదార్థములలో కొన్ని పదార్థములు మాత్రమే కదా తోచుచున్నవి. మనయం దారోపింపబడిన చిద్రూపత్వము మనకు నెటుల కూడు నని; కూడును. అది యెటువలె ననగా, అంతరప్రపంచంబును, బాహ్యప్రపంచంబును, సర్వపదార్థములని చెప్పబడును. ఈ ప్రపంచద్వయంబును మనచేత తోపింపబడుచున్నది బాహ్యప్రపంచము మనచేత నెటుల తోపింపబడుచున్నదని; పృథివ్యప్రేక్షోవాయ్యాకాశంబు లనియు, శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబు లనియు, పంచీకృతభూతంబు లనియు, అపంచీకృతభూతంబు లనియు, బ్రహ్మాండమనియు, చతుర్ద్వితీయభువనంబు లనియు, చతుర్ద్విధభూతగ్రామంబు లనియు, వీనికి కారణంబగు మాయ యనియు, వివిధనామరూప గుణ దోష వికారధర్మశక్త్యాశ్రయమైన బాహ్యప్రపంచమంతయును మనచేత నెటుగఁ బడుచున్నదో, లేక బాహ్యప్రపంచముచేత మన మెటుగఁబడుచున్నామో యనిన; బాహ్యప్రపంచంబునలన మన మెటుగఁబడలేదు గనుకను మనచేతనే బాహ్యమైన సమస్తప్రపంచంబును నెటుగఁబడుచున్నది గనుకను బాహ్యప్రపంచంబు నెటుగఁచు నుండెడి మనకు బాహ్యమైన సర్వపదార్థావభాసకత్వము సిద్ధించెను. అంతరప్రపంచము మనచేత నెటుల తోపింపజేయఁబడుచున్నదని; అజ్ఞానమనియు, నన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయ ఆనందమయకోశంబు లనియును, స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరంబు లనియును, షడ్భావవికారంబు లనియును, షట్కోశంబు లనియును, షడూర్తులనియును, జ్ఞానేంద్రియంబు లనియును, కర్తేంద్రియంబు లనియును, ప్రాణాదిపంచక మనియును, అంతఃకరణచతుష్టయ మనియును, సంకల్పధ్యవసాయాభిమానావధారణ లనియును, జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులనియును, అవస్థావ్యాపారంబు లనియును, అవస్థావాసు లనియును, సమాధి మూర్ఛలనియును, మనోవాక్కాయంబు లనియును, కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యంబు లనియును, నిత్యానిత్యనస్తవివేక మనియును, ఇహముత్రార్థఫలభోగవిరాగ మనియును, శమాది షట్కుసంపత్తి యనియును, ముముక్షుత్వ మనియును, సాత్త్వికతామస

రాజసగుణంబు లనియును, సుఖదుఃఖంబు లనియును, జ్ఞానాజ్ఞానంబు లనియును, పంచక్లేశంబు లనియును, మైత్రీకరుణముదితోపేక్ష లనియును, యమనియమాసన ప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణ సమాధ్యష్టాంగయోగంబు లనియును, ప్రత్యక్షానుమానోపమాన శబ్దాద్యుపలబ్ధంబులనియును, రోగంబులనియును, ఆరోగ్యంబులనియును వివిధనామరూపగుణ ధర్మవికార శక్త్యాశ్రయమయిన ఆంతరప్రపంచమంతయు మనచేత నెఱుంగబడుచున్నదో, లేక ఆయాంతరప్రపంచముచేత మన మెఱుంగబడుచున్నామో అనిన; ఆయాంతరప్రపంచంబుచేత మన మెఱుంగబడలేదు గనుకను మనచేతనే యాంతరమయిన సమస్తప్రపంచంబు నెఱుంగబడుచున్నది గనుకను ఆయాంతర ప్రపంచంబు నెఱుంగుచు నుండెడి మనకు ఆంతరమయిన సర్వపదార్థావభాసకత్వంబు సిద్ధించెను. అందువలన, మనయం దారోపింపబడిన సర్వపదార్థావభాసకత్వము సాధనాంతరము నపేక్షింపకయే మనకు సిద్ధించి యున్నది. అయితే, మనస్సుచేత గదా సర్వంబు నెఱుంగబడుచున్నది. మనమును మనస్సుచేతనే కదా యెఱుంగబడుచున్నాము గనుక సాధనాంతర నిరపేక్షమై స్వప్రకాశత్వంబును సర్వపదార్థావభాసకత్వంబును మన కెఱుల కూడు ననిన; మనస్సువృత్తినాశమత్తై సావయవమయి పరిచ్ఛిన్నమయి దృశ్యమయి ఘటంబుచందంబున భూతకార్యంబై యున్నది గనుక ఆమనస్సునకు జడత్వమే కాని చేతనత్వము లేదు. కాబట్టి ఆజడమయిన మనస్సు ఒక పదార్థంబునుం దోపింపనేరదు. ఆత్మచేత తోపింపబడెడి మనస్సు ఆత్మను తోపింప నేర దనుట చెప్పవలసినది లేదు. అది యెఱులనిన; ఆత్మతానయ్యే మనస్సును సమస్తపదార్థములను తోపింపుచున్నాడు. ఇటుల తోపించుటయందు మనస్సు ఉపాధిమాత్రము. ఇందుకు దృష్టాంతము.—స్థాలియందు తైలంబువలనఁ దడువబడిన వత్తి తానునుం దోపక తైలాదులను నెఱుల తోపింపలేదో, అగ్ని తేజస్సైతే వత్తియను నుపాధితోఁ గూడుకొని తానును సాధనాంతరంబు నపేక్షింపక విశేషంబుగాఁ దోచుచు ఆవత్తిని తైలమును స్థాలిని సమీపపదార్థంబులను నెఱుల తోపింపుచున్నదో, అటుల స్థాలిస్థానమయిన స్థూలశరీరమందు తైలస్థానమయిన కర్మంబుచేత నుత్థాపితమయి వత్తిస్థాన

మయిర మనస్సు తోపనేరక యుండుకొని అన్యపదార్థంబులను తోపింప నేరదు. ఆత్మయైతే, యామనస్సుతోఁ గూడుకొని తాను సాధనాంతరంబు నవేక్షింపక విశేషంబుగాఁ దోచుచు మనస్సును దేహేంద్రియాదులను బాహ్యంతరంబులగు సర్వపదార్థంబులను తోపింపఁ జేయుచున్నది. అంతమయిన అంతఃకరణంబును, అంతఃకరణవృత్తులను ఎఱుఁగుట యందు ఆత్మ నిరుపాధికుడై యెఱుఁగుచున్నాఁడు. ఆ యాత్మస్వరూపమే మనము గనుక సాధనాంతరనిరవేక్షమయి స్వయంప్రకాశమానమయిన సర్వపదార్థావభాసకత్వము మనకు సిద్ధించెను.

ఆత్మకు ఆనందస్వరూప మెటు లనిన; నిత్యమయి నిరుపాధికమయి నిరతిశయమయిన సుఖస్వరూపత్వం బానందస్వరూపత్వము. స్రక్చందనాదులవలన బుద్ధికి సర్వోత్కృష్టమయి సర్వదుఃఖనివర్తకమయి నిత్యమయిన సుఖ మానందము. ఏమానందంబు సమస్తమయిన వారి చేతను సుఖుష్టికాలమం దనుభవింపఁబడుచున్నదో, ఆమానందమం దీలక్షణం బున్నది. అయితే, సుఖుష్టికాలమం దానందంబుగలిగినట్టాయెచా? ఆమానందమం దీలక్షణము కలదని చెప్పవచ్చును. దుఃఖాభావము మాత్రము వినాగా ఆనందంబు లేదనెడి యానందంబునకు నిరుపాధికత్వంబును నిరతిశయసుఖస్వరూపత్వంబు నిత్యత్వంబు ఎఱుల రావచ్చు ననిన; సుఖుష్టిపురుషుఁ డాసుఖవృత్త్యవస్థయందు సుఖంబు ననుభవింపక పోయినట్లయితే ఆయవస్థనుండి పునరుత్థితుఁ డయిన తర్వాత నేను సుఖంబుగ నిద్రపోయితి నని చెప్పకయుండవలయును. దుఃఖసహితుఁడయ్యే యుంటినని చెప్పవలెను. అటుల చెప్పలేదు. కాఁబట్టి సుఖవృత్త్యవస్థయందు సమస్తమయినవారలచేతను ఒక ఆనందం బనుభవింపఁబడుచున్నది. ఆయానందమందు నిత్యమై నిరుపాధికమై నిరతిశయమయిన సుఖస్వరూపత్వలక్షణత్వం బున్నది. ఆసుఖంబునకు నిరుపాధికత్వం బెఱులనిన; సుఖజనకంబులగు స్రక్చందనాదివిషయంబులు సుఖవృత్త్యవస్థయందు లేకున్నను సమస్తమయినవారలచేతను సుఖ మనుభవింపఁబడుచున్నది గనుక ఆసుఖంబునకు నిరుపాధికత్వం బున్నది. ఆసుఖంబునకు నిరతిశయస్వరూపత్వ మెటు లనిన; సమస్తవిషయజన్యం బులయిన సుఖంబులలోపల సుత్కృష్టమయిన స్త్రీసంభోగసుఖమందు విరసము పుట్టి సమస్తప్రాణులును ఆసుఖమును తృప్తించి ప్రతిదినంబును

సుషుప్తిసుఖమును బొందుచున్నారు గనుకను, ఆసుఖమునకు విఘ్నము చేసినవారలను శిక్షింపుచున్నారు గనుకను, ఇంతమాత్రమే కాదు జాగ్రత్తస్వప్నములయందు తోచునట్టి ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికములైన సమస్తదుఃఖములను బోగొట్టుచున్నవి గనుకను ఆసుషుప్తిసుఖమునకు నిరతిశయత్వమున్నది. ఆ సుషుప్తిసుఖమునకు నిత్యత్వమెటువలె ననిన; జాగ్రత్తస్వప్నములయందును భవిష్యత్కాలముననుభవించబడిన సమస్తవిషయసుఖములును ఎటు లనేకరూపములై యనుభవించబడుచున్నవో అటులనే ఈ సుషుప్తిసుఖంబును అనేకరూపంబులుగా ననుభవించబడక ప్రతిసుషుప్తియందును నేకరూపంబుగా ననుభవించబడుచున్నది. కనుక ఆసుషుప్తిసుఖమునకు నిత్యత్వంబున్నది. అయినను ఈ సుషుప్తిసుఖము నిత్యత్వమయినచో జాగ్రత్తస్వప్నంబులయందును దోచవలయు. అటుల తోచనిచో, నాసుషుప్తిసుఖంబునకు నిత్యత్వమెటుల చెప్పెడిదనిన; చెప్పవచ్చును. అది యెట్లునిన; సుషుప్తిసుఖము నిత్యమయి యున్నప్పటికిని దుఃఖరూపమయిన దేహేంద్రియాది సంపర్కమువలన నాసుషుప్తిసుఖము తిరోహితమైయున్నది. కనుక తోచలేదు. అత్తకార్యంబు లగుదేహేంద్రియాదులచేత కారణభూతమయిన ఆత్మసుఖమునకు తిరోధానమెటుల కూడును. ఎట్లునిన; అన్నికి ప్రకాశము స్వతస్సిద్ధమయి యున్నప్పటికి స్వకార్యమయిన భూమసంపర్కముచేత నాప్రకాశంబున కెటుల తిరోధానత్వము వచ్చుచున్నదో, మఱియు నాదిత్యునకు ప్రకాశత్వము స్వతస్సిద్ధమయి యున్నప్పటికిని స్వకార్యమయిన మేఘసముదాయముచేత నాయాదిత్య ప్రకాశత్వమునకు నెటుల తిరోధానత్వము వచ్చుచున్నదో అటులే ఆత్మకును సర్వదా సుఖస్వరూపత్వము స్వతస్సిద్ధమయి యున్నప్పటికిని ఆత్మకార్యంబులైన దేహేంద్రియాదులసంపర్కంబువలన జాగ్రత్తస్వప్నంబులయందు ఆసుఖంబునకు తిరోధానత్వము కూడును. బహిర్ముఖుడైనవాని కీసుఖం బాత్మసుఖం బని జాగ్రత్తస్వప్నంబులయందు తోచకున్నప్పటికిని అంతర్ముఖుడైనవానికి సర్వదా తోచును. కాబట్టి ఈ సుషుప్తిసుఖము కాలత్రయంబునందున్నది. అందువలననే యీసుఖంబునకు నిత్యత్వ నిరుపాధికత్వ నిరతిశయ సుఖస్వరూపత్వంబులు సర్వదా సిద్ధించియున్నవి. ఈ విచారంబునకు ఫలమే మనిన; ఈ చెప్పబడిన

సద్రూపత్వ చిద్రూపత్వ ఆనందస్వరూపత్వములు మనయందే సిద్ధి
యున్నవి గాన సచ్చిదానందస్వరూపుడైన ఆత్మ మనమే యని ద్
నిశ్చయము కలుగుటయే యీ విచారములకు ఫలము.

శ్లో. కేనాప్యబాధితత్వేన త్రి కాలే ఒపేకరూపతా,
విద్యమానత్వ మస్త్యేత తద్రూపత్వం సదాత్మనః.

స్వారోపితాశేషపదార్థభాసక

త్వమాత్మనస్సాధనమంతరేణ యత్,

వదంతి వేదాంతవిదో హితాం స్వయం

ప్రకాశమానస్య తు చిత్స్వరూపతామ్.

నిరుపాధికనిత్యత్వం సుప్తా సర్వసుఖాత్పరమ్,

సుఖరూపత్వ మస్త్యేతదానందత్వం తదాత్మనః.

ఏవం వివిచ్య యో విద్యాత్ సచ్చిదానందరూపతామ్,

స ఏవ వేత్తి యో విద్వాక్ స ముక్తస్స చ పండితః.

ఇది ఏకాదశపర్వకము.

ద్వాదశ పర్వకము.

— అఖండత్వమననము. —

శ్లో. అఖండత్వం సదా సచ్చిదానందానాం యథా భవేత్,

భిన్నవద్గుణవద్భాసమానానాం వర్ణ్యతే తథా.

పూర్వమం దాత్మకు సచ్చిదానందత్వమును నిరూపించి య
డాసచ్చిదానందస్వరూపుడైన యాత్మకు నఖండత్వమును ని
పించుచున్నారము. అఖండత్వ మనఁగా; దేశకాలవస్తువులవలన న
చ్ఛిన్నత్వము. ఆయఖండత్వమున కీమాడు విశేషణంబులు
చెప్ప వలయును. ఒక విశేషణమైనను, లేక రెండువిశేషణములై
చాలవా? అనిన; చాలవు. ఎందుచేత ననఁగా; ఆత్మకు దేశము
నపరిచ్ఛిన్నత్వమే అఖండత్వ మని చెప్పుద మనిన; ఆకాశము వ్యా
మయి యున్నది గాన, నా యాకాశమునకు దేశముచేత నపరిచ్ఛిన్న

మున్నందున నాకాశంబునకును అఖండత్వము వచ్చును. ఆయాకాశంబునకు అఖండత్వంబు నిరాకరించుటకొఱకు కాలముచేతను అపరిచ్ఛిన్నత్వ మఖండత్వ మని చెప్పితిమి. ఆ యాకాశమునకు కాలముచేత నపరిచ్ఛిన్నత్వము లేదా? యనిన; లేదు. అది యెటు లనఁగా; ఆకాశము ఉత్పత్తినాశవంతమై యున్నది గనుక దానికి కాలముచేత నపరిచ్ఛిన్నత్వము చెప్పఁగూడదు. కాబట్టి కాలముచేతను అపరిచ్ఛిన్నత్వ మనెడి రెండవవిశేషణమును కావలెను. అయితే, యీ రెండు విశేషణములే చాలు నని చెప్పుద మనిన; కాలము విభువై యున్నది. కనుక దేశముచేత నపరిచ్ఛిన్నమయి యుండుటచేతను, తనచేత తనకు పరిచ్ఛేదము కూడకుండుటచేతను కాలముచేత నపరిచ్ఛిన్నమయి యున్నది గనుక దానికిని అఖండత్వము వచ్చును. కాబట్టి కాలమునకు అఖండత్వము నివర్తించుటకొఱకు వస్తువుచేతను అపరిచ్ఛిన్నత్వ మనెడి మూడవవిశేషణమును కావలెను. కాలమునకు వస్తువుచేత నపరిచ్ఛిన్నత్వము లేదా? అనిన; కాలము ఆకాశము కాదు గనుక కాలమునకు వస్తువుచేత నపరిచ్ఛిన్నత్వము లేదు. కనుక ఆత్మవినాగా నాకాలాకాశాదులకు త్రివిధపరిచ్ఛేదశూన్యరూపమగు నఖండత్వము కూడదు. అయితే 'ఈదేశమం దున్నాడ, నా దేశమందు లే'నని దేశముచేతను, నేను ప్రభవసంవత్సరమందుఁ బుట్టితిని; కొంతకాలమునకు లేకపోవుదు నని కాలముచేతను, నేను పృథివ్యాదులు కాననివస్తువుచేతను పరిచ్ఛిన్నుడై తోచునట్టి ఆత్మకు త్రివిధపరిచ్ఛేదశూన్యత్వ మెటుల కూడుననిన; కూడును. నేనీ దేశమం దున్నాడను, నేనీకాలమందుంటిని, ఈవస్తువు నేను గా నని ఈత్రివిధపరిచ్ఛేదములు నధ్యాసముచేతను మానము నపేక్షించుకొని వచ్చుచున్నది గనుక దేహవ్యతిరిక్తుడైన ఆత్మకు దేశకాలవస్తువులచేత నపరిచ్ఛిన్నత్వము కూడును. అయితే, ఆత్మకు దేశముచేత నపరిచ్ఛిన్నత్వ మెటులనిన; "ఘటస్స, పటస్స, కుడ్డ్యం సత్, పృథివీ సతీ, ఆపస్సత్యః, తేజస్సత్, వాయుస్స, ఆకాశస్స" అని భూతభౌతికమయిన సమస్తప్రపంచంబునందును సదృశుడైన ఆత్మకు అనువృత్తి యున్నది గనుకను ఆత్మ వ్యాపకుడై యున్నాడు గనుకను ఈ వ్యాపకుడయిన ఆత్మకు దేశముచేతను అపరిచ్ఛిన్నత్వ మున్నది. కాలమువలన నపరిచ్ఛిన్నత్వ మెటులనిన; ఆత్మ యనా

దియై యున్నాఁడు గనుక, భూతకాలముచేతను నిత్యుండై యున్నాఁడు గనుక, భవిష్యత్కాలముచేతను దేహవ్యతిరిక్తుండై యున్నాఁడు గనుక, వర్తమానకాలముచేతను ఆత్మకు పరిచ్ఛిన్నత్వము లేదు. ఆత్మకు వస్తువు చేత నపరిచ్ఛిన్నత్వ మెటు లనిన ; ఆత్మ సర్వాత్మకుండై యున్నాఁడు. కనుక, వస్తువుచేతను ఆత్మకు పరిచ్ఛిన్నత్వము లేదు. వస్తువనఁగా ; సజాతీయ మని విజాతీయ మని స్వగత మని మూఁడువిధములై యుండును. ఆ మూఁడువిధములగు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతంబు లెవ్వీ యనిన ; దృష్టాంతపూర్వకముగఁ జెప్పచున్నారము. వృక్షంబునకు వృక్షాంతరంబు సజాతీయంబు, శిలాదులు విజాతీయంబులు, పత్ర పుష్ప ఫలాదులు స్వగతము. ఇవియెటులో అటులే యాత్మకు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతంబులు లేవు. ఈమూఁడు లేకుండుటవలన ఆత్మకు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతంబులు లేవు. అయితే ; “ ఘటస్సక్, పటస్సక్, కుడ్యం సత్, కుసూలస్సక్, దేవదత్తాత్మా, చైత్రాత్మా, మైత్రాత్మా ” అని సజాతీయ భేదంబును, పృథివ్యప్రేజో వాయ్వాకాశంబు లని ఘటపట కుడ్యకుసూలంబు లని విజాతీయ భేదంబును, ఇచ్ఛాద్వేషసుఖదుఃఖ సత్త్వైరజస్తమంబు లని స్వగత భేదంబును ఆత్మకు ఉండఁగా సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదంబులును లేవని యెటుల చెప్పవచ్చు ననఁగా ; ఆత్మకు సజాతీయస్వగత భేదంబు లుపాధిచేత వచ్చినవి కాని పరమార్థతః సజాతీయవిజాతీయస్వగత భేదంబువలన లేవని చెప్పవచ్చును. ఆత్మకు సజాతీయ భేద మెటువలె ననఁగా ; ఒక ఆకాశమే ఘటమత కుడ్యకుసూలవనవృక్షాదుపాధులచేతను ఘటాకాశమనియు, మఠాకాశమనియు, కుడ్యాకాశమనియు, కుసూలాకాశమనియు ననేకంబు లుగా నెటువలె వ్యవహరింపఁబడుచున్నదో, అటువలెనే ఆత్మ ఉచ్ఛావచంబులయిన శరీరోపాధులచేతను దేవదత్తుఁ డనియు, యజ్ఞదత్తుఁ డనియు, విష్ణుదత్తుఁ డనియు, కృష్ణుఁ డనియు, రాముఁ డనియు ననేకాత్మలుగాఁ దోచుచున్నాఁడు. పరమార్థమును విచారించునపుడు ఆయాకాశంబునకు సజాతీయ భేదంబు లేదు. విజాతీయ భేదం బెటువలె ననిన ; సద్రావుఁ డగు ఆత్మకు విజాతీయం బగు నసత్యైపంచము తాను ఆసత్యై యున్నది గనుక ఆయసత్యైన ప్రపంచంబువలన ఆత్మకు శశ విషాణ వంధ్యాపుత్ర గగనారవిందంబులవలె విజాతీయ భేదంబు లేదు.

స్వగతభేదం బెటువలె ననిన; ఇచ్చాద్వేష సుఖదుఃఖంబులెల్లను అంతః కరణవిషయమై తోచుచున్నవి గావున నాత్మగుణంబులు గావు. అట్లగుట వలన నాయుచ్చాద్వేషాదిగుణంబులచేత సచ్చిదానందస్వరూపుఁ డయిన ఆత్మకు స్వగతభేదంబును లేదు.

అయితే భిన్నంబులగు సచ్చిదానందములచేత ఆత్మకు భేదంబు లేదాయనిన; సచ్చిదానందంబు లనోన్మన్యభిన్నంబు లయ్యెనేని భేదంబును గలదు. అవి యభిన్నము లగుటవలన నాసచ్చిదానందంబులచేత ఆత్మకు భేదంబు లేదు. సత్తనియును, చిత్తనియును, ఆనంద మనియును, శబ్ద భేదంబును, అర్థభేదంబు నున్నవి గనుకను హస్తకరపాణిశబ్దంబులవలె పర్యాయశబ్దంబులు గావు గనుకను, మఱియును లోహితోష్ణప్ర కాశంబులు దీపంబునకు వలె స్వరూపంబులై యున్నవి గనుకను, ఈ లోహితోష్ణప్ర కాశంబు లెటుల పరస్పరభిన్నంబులు గావో, అటులే సచ్చిదానందంబులు శబ్దార్థంబులవలన భిన్నంబులవలె వ్యవహరింపఁ బడినప్పటి కిని ఆత్మకు స్వరూపంబై యున్నవి గనుక సచ్చిదానందంబులకు పరస్పర భేదంబు లేదు. ఈసచ్చిదానందంబులకు భేదంబు లే దేని, శ్రుతి ఆత్మ సద్రూపుఁడని మాత్రమే చెప్పవలెను. అటులు చెప్పక చిద్రూపుఁడనియు ఆనందరూపుఁడనియు నెందుకుఁ జెప్పెను? భేదము లేకున్న నటువలె చెప్పనా? యనిన; చెప్పను. అది యెటువలె ననఁగా; ఆత్మనిష్ఠంబగు నానందము దుఃఖరూపమైన పుత్రాదినిష్ఠముగాఁ దోచి, జగన్నిష్ఠం బగు నసద్రూపత్వంబును బుద్ధ్యాదినిష్ఠంబగు జడరూపత్వంబును పుత్ర భార్యాదినిష్ఠంబగు దుఃఖరూపత్వంబును నేను చచ్చిపోవుచున్నాఁడను నేను దుఃఖి నని యాత్మనిష్ఠమై తోచుచున్నది. కాబట్టి ఆవివరీత భ్రాంతిని పోగొట్టుటకై ఆత్మ సద్రూపుఁడు చిద్రూపుఁడు ఆనందరూపుఁ డని చెప్పటయే కాని ఆత్మరూపంబు లగు సచ్చిదానందంబుల కనోన్మన్య భేదము చెప్పటయందు శ్రుతికి తాత్పర్యము లేదు. ఇంతమాత్రమే కాదు. ఈముందు చెప్పఁబడిన వివరీతార్థవాదులైనవార లాత్మ జడ స్వరూపుఁడని యంగీకరించి ఆతనికి సత్తుధర్మమనియును చిత్సుఖంబులు గుణంబు లనియును జెప్పిరి గావున నామతమును పోఁద్రోయఁటకొఱకు ఆత్మ సచ్చిదానందస్వరూపుఁడని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. ఇంతయే కాని వీనికి అనోన్మన్యభేదమును జెప్పటయందు తాత్పర్యము లేదు గనుక

సత్తే చిత్తు చిత్తే ఆనందమని శ్రుతితాత్పర్యాలోచనచేత సిద్ధించెను. అయితే శ్రుతిమాత్రముచేతనే కదా సత్తే చిత్తు చిత్తే ఆనంద మనుట సిద్ధించెను. యుక్తిచేత సిద్ధింప లేదు గదా యనిన; సిద్ధించియున్నది.

అది యెట్లులనిన; సత్తు తానే తోచుచున్నదో, లేక మఱియొకటి చేత తోచింపబడె తోచుచున్నదో యనిన; తానే తోచుచున్నదని చెప్పవలయును. ఇటువలె చెప్పటచేత సత్తే చిత్తనుట సిద్ధించుచున్నది. అన్యముచేత తోచింపబడుచున్న దని చెప్పద మనిన; సద్విలక్షణంబు వలనం దోచింపఁ బడుచున్నదియో సదంతరంబువలన తోచింపబడు చున్నదియో యని శంక రాఁగా సద్విలక్షణంబుచేతనే తోచింపబడు చుండు నని చెప్పద మనిన; అటుల చెప్పఁగూడదు. చెప్పినట్లయితే సద్విలక్షణ మనఁగా; నసత్తుగావున అసత్తైన సద్విలక్షణంబుచేత సత్తు తోచింపబడు చున్న దని చెప్పఁగూడదు. అటువలె చెప్పినట్లయితే అసత్తైన శశవిషాణాదులచేత సత్తైన ఘటాదులు తోచింపబడవలెను. అటువలె తోచింపబడ లేదు. కాబట్టి సద్విలక్షణంబగు నసత్తువలన సత్తు తోచింపబడుచున్నదని చెప్పఁగూడదు. అయితే సత్తు సదంతరంబుచేత తోచింపబడుచున్న దని చెప్పద మనిన; ఆ సదంతరము తాను దోచుచుండి సత్తును తోచింపఁజేయుచున్నదో, లేక, తాను తోచకయే సత్తును తోచింపఁ జేయుచున్నదో యనిన; తాను తోచకయే అసత్తును తోచింపఁ జేయనేరదు గనుక తాను దోచుచు సత్తునుం దోచింపఁజేయుచున్నదని చెప్పవలెను. అసదంతరముచేత సత్తు తోచుచు అసత్తును తోచింపచున్న దని చెప్పిన నెందుచేత తోచింపబడుచున్నదని అనవస్థా దోషము వచ్చును. కాబట్టి ఆ సదంతరము తాను స్వతః తోచుచు నుండి సత్తును తోచింపఁజేయుచున్న దని చెప్పవలెను గనుక వేదాంత మందు సత్తాద్వయంబు లేదు గాన నేసత్తు తాను స్వతః తోచుచున్నదో అసత్తునకే చిత్త్వము సిద్ధించెను. ఇట్లు చెప్పటచేత సత్తుకే చిత్త్వము సిద్ధించినఁ జిత్తైనసత్తునకు అనందత్వంబు సిద్ధింప లేదే యనిన; సిద్ధించి యున్నది అది యెటువలె ననిన; ఆ చిత్తైన సత్తున కద్వితీయత్వంబు సదంతరంబువలన వచ్చుచున్నదో, లేక, సద్విలక్షణంబుచేత వచ్చుచున్నదో యనిన; అసత్తునకు ఉపాధి వినాగా స్వతః సదంతరము లేదు గనుక సదంతరంబుచే నద్వితీయత్వంబు వచ్చెనని చెప్పఁగూడదు. అయితే

సద్విలక్షణంబువలన నద్వితీయత్వంబు వచ్చె నని చెప్పుద మనఁగా; సద్విలక్షణ మనఁగా; రజ్జుసర్పములవలె నసత్తు గనుక దానివలనం జితైన సత్తున కద్వితీయత్వంబు చెప్పనే కూడదు. కాబట్టి అసత్తునకు సదంత రంబును సద్విలక్షణంబును వినాగా నద్వితీయత్వమును సంపాదించునట్టి పదార్థంబు లేదు గాన నాసత్తున కద్వితీయత్వంబు సిద్ధించెను. అద్వితీయత్వ మెప్పుడు సిద్ధించెనో అప్పుడే ఆనందరూపత్వంబు సిద్ధించెను. ఈ ప్రకారంబున యుక్తిచేతను సత్తే చిత్తు, చిత్తే ఆనంద మని సిద్ధించెను. అయితే శ్రుతియుక్తులచే మాత్రము సత్తే చిత్తు, చిత్తే ఆనందమనుట సిద్ధించెను. అనుభవముచేత సిద్ధింపలేదు గదా! యనిన; అనుభవము చేతను సిద్ధించియున్నది.

అది యెటువలె ననిన; సుషుప్తియందు సర్వప్రాణులచేతను ఒక సుఖం బనుభవింపబడినదిగాఁ దోచుచున్నది. ఆసుఖంబు జాగ్రత్స్వస్థంబులయందు తోచెడి సుఖమువలె నానారూపంబులై యుండక సర్వ సుషుప్తులయందు నేకరూపంబై యున్నది గాన నాసుషుప్తిసుఖంబునకు చిద్రూపత్వం బెటువలెననిన; తానును దోచుచు తనయం దారోపింపఁ బడిన సర్వపదార్థంబులను దోపించుచున్నది గాన నాసుషుప్తిసుఖంబు నకు చిద్రూపత్వం బున్నది. అది యెటువలె ననిన, సుషుప్తినొంది లేచిన పురుషునిచేత నేను సుఖంబుగ నిదురపోయితిని, ఏమియు నెఱుంగ కుండి తి నని యొక్కసుఖంబు నజ్ఞానంబును స్మరింపఁబడుచున్నవి. ఆస్మరణం బనుభవంబు లేక రానేరదు. కాబట్టి ఈసుఖంబును అజ్ఞానంబును సుషుప్తికాలంబునం దనుభవింపఁబడినదై తోచుచుండుటవలన నాసుఖ స్వరూపంబే సుఖంబు. అనుభవింపఁబడుచున్న దనెడిమోహం బజ్ఞానంబు. ఈయనుభవింపఁబడిన అజ్ఞానం బెవరివలనఁ దోచుచున్నదనిన; సుషుప్తి వస్థయందు ప్రకాశసాధనంబు లగునాదిత్యచంద్రనక్షత్రవిద్యుద్వహ్ని చక్షురాదులు లేకయే సుఖమాత్రంబున్నది గాన నాసుఖంబువలన నజ్ఞానంబు తోపింపఁ బడుచున్న దని చెప్పవలయును. ఆయజ్ఞానంబువలననే సుఖము తోపింపఁబడుచున్నదని చెప్పుదమనఁగా; అజ్ఞానంబు జడంబు గాన దానివలన సుఖంబు తోపింపఁబడుచున్నదని చెప్పఁగూడదు. అయితే సుషుప్తిసుఖము సత్తయ్యెను. సత్తయిన సుషుప్తిసుఖమును తోచకయే అజ్ఞానమును తోపింపనేరదు గనుక తాను తోచి అజ్ఞానంబును దోపింపు

చున్నది. ఆయజ్ఞానంబునందు సమస్తప్రపంచంబును లీనం బయియున్నది గాన నాయజ్ఞానమును తోఁపించుటచేత నాసుఖంబునకు సకలపదార్థావభాసకత్వంబు సిద్ధించెను. ఇది ఆత్మకు సర్వజ్ఞత్వము. కాబట్టి సుఖప్రసక్తయందు సత్తేన సుఖంబునకు చిద్రూపత్వము సిద్ధించెను. దీనికి ఆనందస్వరూపత్వ మెటువలె ననిన; నిరుపాధికనిరతిశయసుఖస్వరూపత్వము ఈసుఖమునకు నున్నది గనుక దీనికి ఆనందస్వరూపత్వము సిద్ధించెను. కాబట్టి అనుభవముచేతను సత్తే చిత్తు, చిత్తే ఆనంద మనుట సిద్ధించెను. కాబట్టి సచ్చిదానందంబు లాత్మకు స్వరూపంబయ్యె. అట్లు గుటవలన స్వకీయంబు లగు సచ్చిదానందంబులవలన ఆత్మకు స్వగత భేదము లేదు. ఆత్మకు విజాతీయం బగు ననాత్మ అసత్తు గావున నాయనాత్మవలన ఆత్మకు విజాతీయభేదంబు లేదు. ఆత్మకు ఆత్మాంతరము లేదు గావున సజాతీయభేదంబును లేదు. ఈ ప్రకారముగా నీమూటిచేతను ఆత్మకు భేదము లేదు. ఆత్మ సర్వాత్మకుడై యున్నాడు గనుక సజాతీయ విజాతీయ స్వగతరూపంబగు వస్తువుచేతను విభువై యున్నాడు. కావున దేశముచేతను నిత్యుడై యున్నాడు గనుక కాలముచేతను పరిచ్ఛేదము లేదు. ఈ ప్రకారముగా ఆత్మ దేశకాలవస్తువులవలనం ద్రివిధపరిచ్ఛేదశూన్యుడై యున్నాడు. కాబట్టి సచ్చిదానందస్వరూపుడైన ఆత్మకు అఖండత్వము సిద్ధించెను. అయితే ఈవిచారంబునకు ఫలంబేమి యనిన; సమస్తప్రాణులకును తమదేహమే తామనెడి దృఢనిశ్చయ మెటువలె నున్నదో అటువలెనే దేహము తానని దేహమం దాత్మబుద్ధి రాక అఖండసచ్చిదానందరూపుడగు నాత్మ తానని దృఢనిశ్చయము కలుగుటయే యీవిచారమునకు ఫలము. ఈ ప్రకారముగా విచారించి ఆత్మస్వరూపమే తానని యెవఁ డెఱుంగుచున్నాఁడో వాఁడే సర్వసంసారవిముక్తుండును కృతకృత్యుండును పరిపూర్ణబ్రహ్మంబు నని పృథివీహాసపురాణాగమశ్రుత్యాచార్యవచనంబులు ఘోషించుచున్నవి. ఈ యర్థంబునందు సంశయంబు లేదు. సిద్ధము.

శ్లో. భూతభౌతికభావేషు సర్వకార్యే సదాత్మనా,
వ్యాపీ దృష్టస్తతో హ్యత్మా దేశాన్నాన్యపరిచ్ఛితిః.
అదేహిత్యాదనాదిత్వా దబాధ్యత్వాన్న విద్యతే,
వర్తమానగతాగామికాలేభ్యో న పరిచ్ఛితిః.

సర్వభిన్నస్వరూపేణ సర్వాత్మత్వాత్సదాత్మనః,
 సర్వేభ్యో వస్తుజాతేభ్యః పరిచ్ఛిత్తిర్నవిద్యతే.
 న వ్యాపిత్యాద్దేశతోఽంతో నిత్యత్వాన్నాపి కాలతః,
 న వస్తుతోఽపి సర్వాత్మా భావత్వం బ్రహ్మణి త్రిధా.
 అఖండాత్తానమేవాయమిత్యేవం యో విజజ్ఞివాన్,
 స సర్వసంస్థితేర్దుక్తో బ్రహ్మానందం సమశ్నుతే,
 కిమనేన బహూక్తేన నిర్జితాదా మహాత్మభిః,
 అవిచారాద్ధి సంసారో విచారాన్తోక్ష ఇష్యతే
 ప్రమదాచ్చ ప్రమాదాద్వా యదజ్ఞానాన్తయేరితమ్,
 తతోక్షామ్యంతు సమాలోక్య పండితాస్సమదర్శినః.

ఇది ద్వాదశవర్ణకము.

త్రయోదశవర్ణకము.

—ॐ ఆజ్ఞానస్వరూపనిరూపణప్రకరణము. —

శ్లో. యదజ్ఞానప్రభావేన దృశ్యతే సకలం జగత్,
 యద్జ్ఞానాచ్చేయ ఆపన్నీతి తస్మై జ్ఞానాత్మనే నమః.

ఏ యజ్ఞానమువలన సమస్తప్రాణులును జన్మమరణదుఃఖపరం
 పరను బొందుచున్నారో, ఆయజ్ఞానముయొక్క స్వరూపమును నిరూ
 పించుచున్నారము. అజ్ఞానం బన నెయ్యది యనిన; తన్నుఁ దా నెఱుఁగ
 కుండుట అజ్ఞానము. ఎవరునుం దఱ్ఱుఁ దా మెఱుఁగరా యనిన; ఎఱుం
 గరు. ఎవ్వరును తఱ్ఱుఁదా మెఱుఁగరని చెప్పవచ్చునా? యనిన; ఎఱుఁగ
 కున్నారు గానఁ జెప్పవచ్చును. అయితే మఱియేమి యెఱుఁగుదు రనిన;
 నేను మనుష్యుఁడను, నేను స్త్రీని, నేను పురుషుఁడను అనియు, నేను
 బ్రాహ్మణుఁడను, క్షత్రియుఁడను, వైశ్యుఁడను, శూద్రుఁడను అనియు,
 నేను బ్రహ్మచారిని, గృహస్థుఁడను, వాసప్రస్థుఁడను, సన్న్యాసినిఅనియు,
 నేను మురికినాటివాఁడను, వెలనాటివాఁడను, వేగినాటివాఁడను, పాక
 నాటివాఁడను, కాసలనాటివాఁడను, నియోగపువాఁడను అనియు, నేను

తెనుగువాడను, అరవవాడను, కర్నాటకుడను, మహారాష్ట్రుడను అనియు, నేను తత్త్వవాదిని, వైష్ణవుడను, శైవుడను, భాగవతుడను, పౌరాణికుడను, శాస్త్రవాదిని అనియు, నేను కృష్ణుడను, రాముడను, నారాయణుడను అనియు, నేను వానితండ్రిని, వీనిపుత్రుడను అనియు నెఱుఁగుదురు. అయితే ముందు ఎవరును తమ్ముఁ దా మెఱుఁగరని చెప్పి యిప్పుడెఱుఁగుదు రని చెప్పటచేత ముందు చెప్పినందుకును నిష్పాడు చెప్పినందుకును విరోధము గదా! యనిన విరోధము కాదు.

అది యెట్లులనిన; తాను మనుష్యుఁడు కాఁడు గనుక మనుష్యుఁడని యెఱుఁగుట యెఱుఁగుట కాదు. స్త్రీయును పురుషుండును కాకుండుటవలన స్త్రీ యనియు, పురుషుం డనియు నెఱుఁగుట యెఱుఁగుట కాదు. తాను బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడు గాన బ్రాహ్మణుం డని యెఱుఁగుట యెఱుఁగుట కాదు గనుక నెవరును తమ్ముఁ దా మెఱుఁగరని చెప్పవచ్చును. అయితే, మనుష్యుడగు తన్ను మనుష్యునిగా నెఱుఁగుచున్నాఁడు గాని యెద్దుగా నెఱుఁగలేదు. స్త్రీయగు తన్ను స్త్రీ యని యెఱుఁగుచున్నది గాని పురుషుడని యెఱుఁగలేదు. పురుషుడగు తన్ను పురుషుం డని యెఱుఁగుచున్నాఁడు గాని పిశాచముగా నెఱుఁగలేదు. బ్రాహ్మణుండగు తన్ను బ్రాహ్మణుం డని యెఱుఁగు చున్నాఁడు గాని శూద్రుం డని యెఱుఁగలేదు. ఈ ప్రకారముగా సమస్తమైనవారలను తమ్ముఁ దాము యథార్థముగా నెఱిగియుండఁగా నెవరును తమ్ముఁ దా మెఱుఁగ రని యెఱుఁగ చెప్ప నగు ననిన; చెప్పవచ్చును. అది యెఱుఁగలేననిన; తాను మనుష్యుడే అయినట్లయితే, పోయినజన్తమందును మనుష్యుడై యుండవలయు. నికవచ్చెడి జన్తమందును మనుష్యుఁడు గానే పుట్టవలెను. పోయిన జన్తమందు తాను దేవుఁడో యక్షుఁడో గంధర్వుఁడో మనుష్యుఁడో స్థావరమో పిశాచమో యెద్దో యెను పోతో కుక్కయో నక్కయో తెలియబడలేదు. తనకు మనుష్యత్వమే స్వతస్సిద్ధమైనట్లయితే మీఁదటిదేవాదిశరీరములు కావలయు నని యీ జన్తమందెవరును యాగోపాసనాదిక్రియలను జేయక యుండవలయును. చేయుచున్నారు. కాబట్టి తన్ను మనుష్యుం డని యెఱుఁగుట యెఱుఁగుట కాదు. ఈ ప్రకారముగానే బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రాదులును తమ్ముఁ దా మెఱుఁగుట యెఱుఁగుట కాదని తెలిసికొనఁదగినది.

అయితే, అందఱు నిటువలెనే యెఱుఁగుదురా? యనిన; కొందఱు పారలొకికు లైనవారలు జీవుఁ డని యెఱుఁగుదురు. అజీవునియొక్క స్వరూప మెయ్యది యని యడిగిన నుత్తరం బీయ నేరరు గాన వారును ఎఱుఁగరు.

అది యెఱులనిన; మనుజుఁడుగాని తన్ను మనుజుఁడని యెఱిఁ గినవాఁ డెటువలె నెఱిఁగినవాఁడు కాఁడో అటువలెనే జీవుఁడుగాని తన్ను జీవునిగా నెఱిఁగినవాఁడును ఎఱిఁగినవాఁడు కాఁడు. అయితే శాస్త్రజ్ఞులైనవారలును ఆత్మ నెఱుఁగరా? వా రాత్మస్వరూప మిటువంటి దని నిశ్చయించుకొనియుండఁగా నెటువలె నెఱుఁగరని చెప్పవచ్చుననిన; శాస్త్రజ్ఞులలోపల చార్వాకుఁడైనవాఁ డనాత్మస్వరూపమైన స్థూలదేహ మును ఆత్మ యని యెఱిఁగినాఁడు గనుక వాఁడు శాస్త్రజ్ఞుఁడైనప్పటి కిని ఆత్మ నెఱిఁగినవాఁడు కాఁడు. మఱియును ప్రాణోపాసకులైన కొం దఱు శాస్త్రజ్ఞులు అనాత్మ యగు ప్రాణుఁ డాత్మ యని యెఱిఁగిరి గావున వారు శాస్త్రజ్ఞులయ్యు నాత్మ నెఱిఁగినవారు కారు. మఱికొందఱు అనాత్మ స్వరూపమగు నింద్రియంబుల నాత్మ గా నెఱిఁగిరి గాన వారు శాస్త్రజ్ఞు లైనప్పటికిని ఆత్మ నెఱిఁగినవారు కారు. మానసోపాసకులగు మఱి కొందఱు అనాత్మయగు మనస్సును ఆత్మ యని యెఱిఁగిరి గాన వారలు శాస్త్రజ్ఞు లైనప్పటికిని ఆత్మ నెఱిఁగినవారలు కారు. ఇంతియగాక, బౌద్ధులలోపలఁ గొందఱు శాస్త్రజ్ఞు లాత్మ కాక క్షీణమైనబుద్ధిని ఆత్మ యని యెఱిఁగిరి గావున వారలు శాస్త్రజ్ఞు లైనప్పటికిని ఆత్మ నెఱిఁగిన వారలు కారు. మఱియును బౌద్ధుల మని పేరుపెట్టుకొనియుండెడి కొందఱు మూఢులు శశవిషాణతుల్యమైన శూన్యమును ఆత్మ గా నెఱిఁ గిరి గనుక వారు శాస్త్రజ్ఞులైనప్పటికిని ఆత్మ నెఱిఁగినవారు కారు. అట్ల యితే శాస్త్రజ్ఞులైన మీమాంసకులును శ్రైవులును రామానుజులును మధ్వులును ఆత్మ నెఱుఁగరా? యనిన; నెఱుఁగరు. అ దెటువలెననిన; మీమాంసకాదులు పరిపూర్ణుఁడగు ఆత్మ నణపరిమాణుఁ డని యెఱిఁ గిరి గనుక వారలు శాస్త్రజ్ఞులైనప్పటికిని ఆత్మ నెఱిఁగినవారలు కారు. అయితే శాస్త్రజ్ఞులైన తార్కికాదు లాత్మకు విభుత్వము నంగీకరించిరే వార లాత్మ నెఱుఁగరా? యనిన; ఎఱుఁగరు.

అది యెటులనిన; తార్కికాదు లాత్మకు విభుత్వము నంగీకరించి నను ఆత్మకు నానాత్వంబును జడత్వంబును, ఆ జడఁడగు ఆత్మకు చిత్తు గుణం బనియును, నిర్గుణఁడైన ఆత్మకు ఇచ్ఛాదిగుణంబులును, దృక్తైశ్వర్యంబునట్టి యాత్మకు దృశ్యత్వంబును నంగీకరించిరి గాన వారలు శాస్త్రజ్ఞులైనను ఆత్మ నెఱింగినవారు కారు. అయితే సాంఖ్య యోగులును ఆత్మ నెఱుంగరా? యనిన; సాంఖ్యయోగు లాత్మకు విభుత్వ సచ్చిదానందత్వస్వరూపాసంగత్వముల నంగీకరించినప్పటికిని ఆత్మకు నానాత్వంబును జగత్తుకు సత్యత్వంబును జీవేశ్వరులకు భేదంబును నంగీకరించిరి గాన వారలు శాస్త్రజ్ఞులైనను ఆత్మ నెఱింగినవారు కారు. అయితే, యిందఱు శాస్త్రజ్ఞులు ఆత్మ నెఱుంగకపోయినఁ బోనిమ్ము. వేదాంతశాస్త్రజ్ఞు లాత్మ నెఱుంగరా? యనిన; వేదాంతశాస్త్రజ్ఞులు ముముక్షువు లనియు, నముముక్షువు లనియును రెండువిధంబులు. ఈ రెండువిధములవారలలోన ముముక్షువులు నాలుగుతెగలై యుందురు. వార లెవ్వరనిన; ప్రయోజనమునకై చదివినవారలును, ప్రసిద్ధికొఱుకై చదివినవారలును, పూజార్థులై చదివినవారలును, ఇతరమతప్రవిష్టులై యుండి వేదశాస్త్రధర్మము నెఱిగి పెద్దలను దూషింపవలె నని చదివిన వారలును, ఈనాలుగు తెగలవారలును వేదాంతశాస్త్రజ్ఞులైనప్పటికిని ఆత్మ నెఱింగినవారలు కారు. ఈ నాలుగువిధములవారికిని గలిగెడి ఫలంబు లెవ్వి యనిన; వేదాంతమును దూషించుటకొఱకు చదివిన వారికి నరకంబును, తిర్యగాదియోనిప్రాప్తియుఁ గలుగును. తక్కిన మువ్వరకును వారివారిసత్కర్మచరణానుసారముగ స్వర్గాదిలోక ప్రాప్తి కలిగినను కలుగవచ్చును. ముముక్షువులై చదివినవారు రెండు విధములుగా నుందురు. వారెవ్వరనిన; ప్రతిబంధసహితులు, ప్రతి బంధరహితులును. ప్రతిబంధసహితులై వేదాంతము చదివినవారు కాలాంతరమం దా ప్రతిబంధముచేత విడువఁబడి ఆత్మస్వరూపము నెఱింగి ముక్తు లగుదురు. ప్రతిబంధరహితులై వేదాంతమును జదివిన వారలు అప్పుడే ఆత్మస్వరూపంబు నెఱిగి ముక్తు లగుదురు. ఓయీ! పూర్వ మెవరును తప్పుఁ దా మెఱుంగరని చెప్పి యిప్పుడు ప్రతిబంధ రహితులైన వేదాంతు లాత్మ నెఱుంగుదు రని చెప్పెదవు. పూర్వము చెప్పినందుకును ఇప్పుడు చెప్పినందుకును విరోధము లేదా? లేదు. ప్రతి

బంధరహితులై చదివి యాత్మ నెఱఁగినవారలు ఆత్మయే కాన నెఱుంగ
రని చెప్పినందుకు విరోధము లేదు. అయితే పూర్వము తప్పుఁ దా
మెఱుంగరని చెప్పి వెనుక నాత్మ నెఱుంగ రని చెప్పట విరోధము గదా.
యనిన; తానే ఆత్మ గనుక యెవరును తప్పుఁ దా మెఱుంగ రని చెప్పి
నందుకు విరోధము లేదు. తన్నెఱుంగని యా యజ్ఞాన మెట్లు తొలఁగు
ననిన; ఆత్మజ్ఞానమువలనఁ దొలఁగును ఆత్మజ్ఞానముచేత పోవునని యేల
చెప్పవలెను. కర్తముచేత పోవునని చెప్పద మనిన; అటుల చెప్పఁ
గూడదు. అది యెట్లనఁగా; కర్తం బజ్ఞానంబునకు విరోధికాదు గాన
కర్తం బాత్మజ్ఞానంబువలననే పోవును. మఱొందుచేతనుం బోదు. ఆత్మ
జ్ఞానముచేతనే పోవునని యెందుకు చెప్పవలెను. కర్తం బజ్ఞానమువలనఁ
దొలఁగు నని చెప్పద మనిన; అటుల చెప్పఁగూడదు. అది యెటు
లనఁగా; దృష్టాంతపూర్వకముగ నిరూపించుచున్నారము. ఘటము
ఘటాంతరంబునకు విరోధికాదు గాన ఘటమును ఘటాంతరం బెటు
వలె పోఁగొట్టనేరదో అటువలెనే కర్తము అజ్ఞానంబునకు విరోధి
కాదు గనుక అజ్ఞానమును పోఁగొట్టనేరదు. ఇంతమాత్ర మే కాదు.
కర్త మజ్ఞానంబునకు వృద్ధి కలుగఁజేయును. అది యెట్లు లనిన;
అమావాస్యనిశియందువచ్చిన మేఘావరణమా యమావాస్యచీకటికి
విరోధి గాక యాచీకటి నెటుల పోఁగొట్టనేరక మఱియును వృద్ధి
నొందించునో అటుల కర్తము అజ్ఞానంబును పోఁగొట్టనేరక అజ్ఞానం
బును వృద్ధిచేయును. అది యెటువలె ననఁగా; అమావాస్యచీకటి
యందు మార్గమునుబట్టి పోవునట్టిపురుషునికి పసర మెదురయ్యెనేని అది
వృషభ మైనదియు, పశువై నదియు, నెనుమైనదియును దెలియక సామా
న్యముగా మృగమని తోచుచున్నది. మనుష్యుఁ డెదురయ్యె నేని
వాఁడు బ్రాహ్మణుఁ డైనదియు శూద్రుఁ డైనదియును దెలియఁబడక
పురుషుఁ డని సామాన్యముగాఁ దోచుచున్నాఁడు. ఆ చీకటియందు
మేఘు మావరించినట్లయితే ఆ మేఘ మా యంధకారమును వృద్ధి
జేసి సామాన్యముగఁ దోచిన ఆమనుష్యాదులనుగూడ సర్వాత్మనా
యెటులఁ దోచనీయదో అటులనే కర్తమును అజ్ఞానమును వృద్ధి
బొందించి ఆత్మను సర్వాత్మనా తోచనీయదు. అయితే దృష్టాంతమందు
మేఘావరణ మహంకారమును వృద్ధి బొందించి మనుష్యాదులను

సర్వాత్మనా తోచనీకుండుటను ప్రత్యక్షముగాఁ గనుచున్నారము. దార్ఢాంతికమందు కర్తము అజ్ఞానమును వృద్ధిపొందించి నిత్యుండైన ఆత్మ నెటువలె తోచనీయ దనిన; మేఘముచేత నావరింపఁబడిన నిబిడాంధకారమందు మణిపుస్తకసాలగ్రామరుద్రాక్షాదులు చేతికి లభ్యమయినపుడు ఈమణి కావమణియో, మంచిమణియో యనియు, నీపుస్తకము వేదమో, శాస్త్రమో, పురాణమో యనియు, నీసాలగ్రామము నీతారామమో, లక్ష్మీనారాయణమో, నారసింహమో యనియు, నీరుద్రాక్ష షణ్ముఖియో, పంచముఖియో, భద్రాక్షియో యనియు, నాయంధకార మెటువలె స్పష్టముగాఁ దోచనీయదో అటువలెనే కర్తముచేత వృద్ధిపొందిన అజ్ఞానము ఆత్మను తోచనీయదు. అయితే యీయంధకారమందు చేతికి లభ్యమైన మణిపుస్తకాదులయొక్క యథార్థమైన జ్ఞాన మెప్పుడు కలుగు ననిన; సూర్యోదయమైనతర్వాత నాయంధకారము నశించిపోవుచుండఁగా చేతికి లభ్యమైన మణిపుస్తకాదులయొక్క యథార్థజ్ఞాన మెటువలె వచ్చుచున్నదో అటువలెనే దార్ఢాంతికమందును కర్తముచేత వృద్ధిబొందింపఁబడిన ఆత్మావరకమైన అజ్ఞానము బ్రహ్మాత్మజ్ఞానముచేత నశించిపోవుచుండఁగా తర్వాతను యథార్థముతోచును. ఈదృష్టాంతమందు సూర్యోదయముచేతను నివృత్తమైన దెయ్యది యుండెడి దెయ్యది యని శంకరాఁగా సూర్యోదయముచేతను మణిపుస్తకాదులయొక్క స్వరూపమును దెలియనీయని యంధకారమునశించి మేఘావరణముండెను. ఆమేఘావరణ మేమి నేయుననిన; గొండటికి సుఖంబును కొండటికి దుఃఖంబును గలుగఁజేయుచుండును. అది యెట్లు లనిన; మార్గమున నడిచిపోవునట్టివారికిని కృష్ణాదులను చేయునట్టివారికిని సుఖంబును, వడ్లు మొదలైనవాని నొండఁబోనెడివారికిని స్నానము నేయునట్టివారికిని వాతశరీరము గలవారికిని దుఃఖంబునుం జేయును. అయితే దార్ఢాంతికమందు పోవునట్టి దెయ్యది? ఉండెడి దెయ్యది? యనిన; జ్ఞానముచే నజ్ఞానము నశించిపోవును అజ్ఞానకార్యములైన దేహేంద్రియాదు లుండును. అయితే యీ యుండెడి దేహేంద్రియాదులు జ్ఞానుల కేమి నేయు ననిన; సుఖదుఃఖములను జేయుచుండును. అయితే దృష్టాంతమందు మేఘావరణ మంధకారము

యొక్క కార్యము కాదు కనుక ఆయంధకారము నశించి మేఘావరణం బుడవచ్చును. దాద్వాంతికమందు దేహేంద్రియాదు లజ్ఞానముయొక్క కార్యములు కనుక కారణము నశించిపోయిన తర్వాత కార్యమయిన దేహేంద్రియము లేటువలె నుండుననిన; దృష్టాంతపూర్వకముగ నిరూపించుచున్నారము.

కలబందయును, ధూమంబును, ఇషువేగంబును దృష్టాంతము. — అది యెట్లు లనిన ; కలబందకు కారణమైన మూలము నశించిపోయినప్పటికిని ఆకలబంద యెటువలె నశింపక యున్నదో, ధూమమునకుఁ గారణమైన యగ్ని నశించినప్పటికిని ఆధూమ మెటువలె నశింపకున్నదో, ఇషువేగమునకు కారణమైన యాకర్షణముతోఁ గూడిన యల్లెత్రాటి యొక్క ఇషు బాణసంయోగము నశించినప్పటికిని ఆయిషువేగ మెటు బున్నదో అటువలెనే దాద్వాంతికమందును దేహేంద్రియములకుం గారణమైన అజ్ఞానము నశించినప్పటికిని దేహేంద్రియాదు లుండవచ్చును. అయితే యీదేహేంద్రియాదులకు నాశ మెప్పుడనిన; దృష్టాంతమందు మేఘావరణాదులయొక్క నాశమున కెటువలె నియమము లేదో అటువలెనే దేహేంద్రియాదులయొక్క నాశమునకు నియమము లేదు. ప్రారబ్ధ మెప్పుడు నశించుచున్నదో అప్పుడే దేహేంద్రియాదులకు నాశము. దృష్టాంతమందు మేఘావరణ మంధకారమును వృద్ధిచేయుట ప్రత్యక్షముగఁ గన్నారము. దాద్వాంతికమందైతే కర్తజ్ఞానమును వృద్ధి చేయుట కానము గాన నీదృష్టాంత మెటువలె కూడు ననిన; త్రివిధకరణములచేత చేయఁబడిన కర్త మకర్త యగునాత్మను కర్తగాను, అభోక్త యగు నాత్మను భోక్తగాను, సుఖదుఃఖములు లేని ఆత్మను దుఃఖముగల వానిగాను జేయుచున్నది. కాఁబట్టి ఇటువలెఁ జేయుటచే అజ్ఞానమునకు వృద్ధి యని యెఱుంగవలయు గావున నజ్ఞానమునకు వృద్ధినిజేయు కర్తజ్ఞానమును దొలఁగఁ జేయనేరదు. అయితే ; యీ అజ్ఞాన మెటుల శించు ననిన ; ఆత్మజ్ఞానముచేతనే నశించును. మరి యెందుచేతను శింప నేరదు. జ్ఞాన మెటుల వచ్చుననిన; విచారముచేతనే వచ్చును. విచారమువలన జ్ఞానము గలుగు నని యెందుకు చెప్పవలెను, కర్తము లైననే జ్ఞానము గలుగు నని చెప్పదమనిన; అటుల చెప్పఁగూడదు. అది నానుజీవ—7

యెటువలె ననిన; అగ్ని చేత తుత్తు పోగొట్టబడక వృద్ధిపొందినప్పటికిని తండులములను ఆకారముగాఁ బరిణమింపఁజేసి తుత్తు నెటువలె పోగొట్టుచున్నదో, అటువలెనే కర్తముచేత అజ్ఞానము పోగొట్టఁబడక వృద్ధిబొందినప్పటికి కర్త జన్యజ్ఞాన మాత్మజ్ఞానముగాఁ బరిణమించి అజ్ఞానమును బోగొట్టుచున్నదని చెప్పుద మనిన; అటుల చెప్పఁగూడదు. దృష్టాంతమందు అగ్ని తండులములను అన్నాకారముగాఁ బరిణమింపఁజేసి తుత్తును పోగొట్టుటను ప్రత్యక్షముగాఁ గన్నారము. కాబట్టి యీయర్థము కూడదు.

అది యెటువలె ననఁగా; కర్త మజ్ఞానమును దొలంగఁజేయునట్టి జ్ఞానమును బుట్టించి యాజ్ఞానముద్వారా అజ్ఞానమును పోగొట్టు నని చెప్పుద మనిన; చెప్పఁగూడదు. మఱి యెట్లులనిన; జ్ఞానమనఁగా; చిత్త వృత్తికి అకర్తృద్యాకారముగాఁ బరిణామము. కర్తమైతే కర్తృద్యాకారముగాఁ బరిణమింపఁ జేసెడిది గనుక అజ్ఞానమును దొలంగఁ జేయ నేరదు. అందువలన కర్తముచేత జ్ఞానము రానేరదు. మఱియెందువలన వచ్చు ననిన; విచారమువలననే రావలయును. ఏవిచారమువలన రావలయు ననిన; ఆత్మానాత్మ విచారమువలన రావలయును. అయితే ఆత్మజ్ఞానము విచారముద్వారా రావలసినదే కాని మఱియెందుచేతను రాదనుటకు దృష్టాంతము కలదా? యనిన; కలదు. అది యెద్ది యనిన; అర్థముతోఁ గూడుకొని యుండెడి గాయత్రి పురుషునిచేత పొందఁబడి యున్నప్పటికిని ఆ గాయత్రియొక్క అర్థమును విచారింపకయే తెలియఁబడదు. ఆగాయత్రియొక్క అర్థమును తెలియవలెననిన; సేతున్నానము చేసినప్పటికిని, గంగాసాగరసంగమంబునందు వేయెండ్లు తపస్సుచేసి నప్పటికిని, అనేక శివవిష్ణుదేవోపాసనలు చేసినప్పటికిని, పంచాగ్ని మధ్యయందు పదివేలయెండ్లు తపస్సు చేసినప్పటికిని, నూ అశ్వమేధములు చేసినప్పటికిని, లక్షగాయత్రిజపము చేసినప్పటికిని, గాయత్రియొక్క అర్థము తెలిసినవారియొద్ద తెలిసికొనుపర్యంతము తెలియక అర్థము తెలిసినవారి నడిగి వారు చెప్పినయర్థమును మనస్సుచేత విచారించి ఆగాయత్రియొక్క అర్థము నెటువలె తెలిసికొనుచున్నాఁడో అటువలెనే దార్ఢాంతికమందును మృత్తికాన్నానము మొదలైనవి

చేసినందున జ్ఞానము రానేరదు. అత్తానాత్మవిచారముచేతనే అత్తజ్ఞానము రావలెను. ఈయర్థమం దనుభవము గలదా యనిన; సర్వానుభవసిద్ధమయిన అనుభవము గలదు. అది యెట్టిదనిన; కర్తద్వారా చెప్పుచున్నారము. కర్తమనఁగా నెయ్యది యనిన; స్నానసంధ్యావందన జపాపాసనస్వాధ్యాయ దేశతార్పనాతిథిపూజన వైశ్వదేవ తీర్థస్నానాదులు కర్తములని చెప్పబడుచున్నవి. ఈకర్తములను మన మేమాత్రమైన జేసికొనుచు వచ్చితిమి గదా! ఆకర్తములయొక్క స్వరూపము మన కెఱుకపడలేదే, కాబట్టి కర్తములు చేసికొనుచు వచ్చినందుచేత నెవ్వరికిని అత్తజ్ఞానము రానేరదు. విచారముచేతనే అత్తజ్ఞానము రావలెను. మఱియును విచారముచేతనే బ్రహ్మజ్ఞానము రావలయు ననుట యందు సర్వానుభవములగు దృష్టాంతములను చెప్పెదము.

అవి యేవియనిన; ఒకపురుషుఁడు నేడు తిథివారనక్షత్రయోగ కరణంబు లేవి యని యడిగినట్లయితే విచారించి నేడీ తిథి, యీవార, మీనక్షత్ర, మీయోగ, మీకరణమని చెప్పుచున్నాఁడు. విచారింపక పోతే నేను విచారింపలేదు గనుక నెఱుంగనని చెప్పుచున్నాఁడు. అటువలె నేను స్నానసంధ్యావందనాదులు చేయలేదు గనుక నెఱుంగనని చెప్పలేదు మఱియును గుడియందుండెడి దేవున కభిషేకపూజానైవేద్యము లాయెనా యని యడిగితే విచారించినట్లాయెనా కాలేదు అని చెప్పుచున్నాఁడు. విచారింపకున్న నాకు తెలియ దని చెప్పుచున్నాఁడు గాని సంధ్యావందనాదులు చేయలేదు గనుక నెఱుంగనని చెప్పెడు. ఈప్రకారముగా లోకమందు సమస్తప్రాణులచేతను ఏయేవస్తువు విచారింపబడుచున్నదో ఆయావస్తుజ్ఞాన మాప్రాణులకు యథార్థముగానే కలుగుచున్నది. ఈ కర్తాదులచేతను వారలకు ఆయావస్తుజ్ఞానము రానేరదు. అటువలెనే దాష్టాంతికమందును సమస్తప్రాణులకును అత్తజ్ఞానము విచారణచేతనే రావలెను గాని కర్మోపాసన చేతను రానేరదు. కర్తచేత జ్ఞానము వచ్చునని శ్రుతులయందుఁ జెప్పబడియుండఁగా రాదని చెప్పుటచేత శ్రుతులకు వైయర్థ్యము వచ్చునంటివేని వైయర్థ్యము రాకుండఁ జెప్పెదను. అది యెఱులనగా; కర్తైకదేశమే జ్ఞానమునకు పరంపరాసాధనముగాని నానావిధకర్తములును జ్ఞానమునకు సాధనములు కావు. కనుక శ్రుతికి విరోధముకాదు.

అట్లయితే కర్మ లెన్నివిధంబు లనిన; లౌకిక మనియు వైదికమనియు రెండువిధములు. ఈ రెంటిలోపలను సగము లౌకికకర్మ. లౌకిక కర్మ జీవనమునకు హేతు వాయెను. అందువలన జ్ఞానము పుట్టినేరదు. కడమ సగమైన వైదికకర్మ నిత్యమనియు, నైమిత్తిక మనియు, కామ్య మనియు, నిషిద్ధ మనియు, ప్రాయశ్చిత్త మనియు నైదువిధములు. వాని యందు కామ్యకర్మచేత జ్ఞానము రానేరదు. స్వర్గాదులు వచ్చును. నిషిద్ధ కర్మ చేత కాలసూత్రాదినరకములు వచ్చును. ప్రాయశ్చిత్తకర్మ పురుషున కధికారత్వమును సంపాదించి ప్రత్యవాయమును బోగొట్టును. ఈత్రివిధ కర్మములును రాజస తామస కర్మము లని చెప్పబడును. ఇవి జన్మసుఖ దుఃఖముల నిచ్చుచుండును. ఈరాజసతామసకర్మలచేత జ్ఞానము రానేరదు. శేషించిన సాత్వికకర్మలయం దైతే చిత్తశుద్ధి కలుగును. ఆచిత్త శుద్ధి జ్ఞానమునకు పరంపరాసాధన మని చెప్పబడును.

అది యెటు లనగా; ఈనిత్యనైమిత్తికరూపమైన సాత్వికకర్మ వలన చిత్తశుద్ధి, చిత్తశుద్ధిద్వారా నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, నిత్యా నిత్యవస్తువివేకద్వారా ఇహాముత్రార్థఫలభోగవిరాగము, ఇహాముత్రార్థఫలభోగవిరాగద్వారా శమాదిషట్కసంపత్తి, శమాదిషట్కసంపత్తిద్వారా ముముక్షుత్వము, మోక్షేచ్ఛద్వారా సద్గురులాభము, సద్గురులాభద్వారా శ్రవణము, శ్రవణద్వారా మననము, మననద్వారా నిదిధ్యాసనము కలిగి, నిదిధ్యాసనద్వారా జ్ఞానము వచ్చును. ఈప్రకారముగా కర్తైకదేశము జ్ఞానమునుగూర్చి పరంపరాసాధనము. విచారమో సాత్మాత్సాధనము. ఈయర్థమందు దృష్టాంతము.—ఆకలి కొన్నవాని కయ్యాకలి పోవుటకు పక్షమైన అన్న మెటుల సాత్మాత్సాధనమో ఆయన్నమునకై దున్నుట విత్తుట మొదలయినవి యెటుల పరంపరా సాధనములో అటులనే విచారము జ్ఞానమునకు సాత్మాత్సాధనము. కర్తైకదేశము పరంపరాసాధనము. ఈయర్థమందు సందేహము లేదు. ఈప్రకారముగా అజ్ఞానముయొక్క స్వరూపంబును ఆత్మయొక్క స్వరూపంబును లెస్సగా విచారించి ఆయాత్మ నేనని యెవఁ డెఱుంగుచున్నాఁడో వాఁడే జీవన్ముక్తుఁడు, వాఁడే విద్వాంసుఁడు, వాఁడే యోగి, వాఁడే సచ్చిదానందస్వరూపమయిన బ్రహ్మమని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇది త్రయోదశవర్ణకము.

చతుర్దశవర్ణకము.

— ❁ జ్ఞానాజ్ఞానస్వరూపవివేచనము. ❁ —

శ్లో. జ్ఞానాజ్ఞానే విచార్యేతే కారణే బంధమోక్షయోః,
అనుగ్రహార్థం లోకానాం మయా శాస్త్రం ప్రవక్ష్యతే.

జ్ఞానస్వరూపంబును నజ్ఞానస్వరూపంబును విచారించుచున్నారము. జ్ఞానంబున నెయ్యది? అజ్ఞానం బన నెద్ది? యనిన; నేను బ్రహ్మమని యెఱుఁగుట జ్ఞానము. నేను మనుష్యుడ నని యెఱుఁగుట అజ్ఞానము. మఱియు జ్ఞానంబున నెయ్యది? యజ్ఞానం బన నెయ్యది? యని సవిశేషముగా విచారితము. అజ్ఞాన మనగా; అద్వితీయుడగు ఆత్మను సద్వితీయుఁ డనియు, అపరిచ్ఛిన్నమయిన యాత్మను పరిచ్ఛిన్నుఁ డనియు, అసంగుఁ డైనయాత్మను సంగియనియు, అకర్తయైన యాత్మను కర్త యనియు, అభోక్త యగు నాత్మను భోక్త యనియుఁ దలంపించు నట్టి దెయ్యెదియో అయ్యదియే అజ్ఞానము. జ్ఞానమనఁగా; అద్వితీయుఁ డయిన ఆత్మను అద్వితీయుఁ డనియు, అపరిచ్ఛిన్నుఁడయిన ఆత్మను అపరిచ్ఛిన్నుఁడనియు, అసంగుఁడయిన ఆత్మను అసంగుఁడనియు, అకర్తయగు ఆత్మను అకర్తయనియు, అభోక్తయగు ఆత్మను అభోక్తయనియు నేది తలంపించుచున్నదో అదియే జ్ఞానము. ఓయీ! అద్వితీయుం డగు ఆత్మ సద్వితీయుఁడుగా దోచుట యజ్ఞాన మని చెప్పితిరి. ప్రత్యక్షమందు సద్వితీయుఁడుగాఁ దోచుచున్నాఁడే యనిన; నీవు నేను వీడు వాడు దేవదత్తుడు యజ్ఞదత్తుడు అని యనేకవిధములుగాఁ దోచుటయే అజ్ఞానము. అపరిచ్ఛిన్నుఁడగు ఆత్మ పరిచ్ఛిన్నుఁడుగాఁ దోచుట యజ్ఞానమని చెప్పితిరి. ప్రత్యక్షమందు పరిచ్ఛిన్నుఁడుగానే తోచుచున్నాఁడే యనిన; ఈయింటియం దుంటిని, ఈయింటియం దుండలేదు. ఈదేశమందుంటిని, ఈదేశమం దుండలేదని పరిచ్ఛిన్నుఁడుగాఁ దోచుటయే అజ్ఞానము. అసంగుఁ డయిన ఆత్మను సంగుఁడుగాఁదోచుట యజ్ఞాన మని చెప్పితిరి. ప్రత్యక్షమందు సంగిగాఁ దోచుచున్నాఁడే యనిన; వారితోడఁ గూడుకొనియుంటిని. వీరితోడఁ గూడుకొని యుంటిని. అన్నదమ్ములతోఁ

గూడుకొనియుంటిని అని సంగిగాదోచుటయే అజ్ఞానము. ఆకర్తయైన ఆత్మకర్తగాదోచుట యజ్ఞానమని చెప్పితిరి. ప్రత్యక్షమందు కర్తగాదోచుచున్నాడే యనిన; నేను స్నానము చేసితిని. సంధ్యావందనము జేసితిని. ఔపాసనము జేసితిని. అని కర్తగాదోచుటయే అజ్ఞానము. అభోక్తయైన యాత్మభోక్తగాదోచుట యజ్ఞానమని చెప్పితిరి. ప్రత్యక్షమందు భోక్తగాదోచుచున్నాడే యనిన; నేను భోజనము చేసితిని పలాహారము చేసితిని ఆవుపాలు త్రాగితిని అని భోక్తగాదోచుటయే అజ్ఞానము. అయితే అద్వితీయుడగు నాత్మ అద్వితీయుడగుగానే తోపించెడిది జ్ఞానమని చెప్పితిరి. అట్లు అద్వితీయుడై తోచుచున్నాడా? యనిన; తోచుచున్నాడు. అది యెటులనగా; ఆత్మకు అద్వితీయత్వము నెఱిగించి యద్వితీయుడై తోచుచున్నాడని చెప్పవలెను. కాబట్టి ఆత్మకు అద్వితీయత్వమన నెయ్యది యనిన; సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదరహితత్వము.

అదెట్లనిన; దృష్టాంతపూర్వకంబుగ నిరూపించుచున్నారము. ఆ దృష్టాంత మెయ్యది యనిన; వృక్షంబునకు వృక్షాంతరము. ఆ దృష్టాంతమైన వృక్షమందు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతంబులును వానియొక్క భేదంబును కలదనుట చెప్పిచూపి దార్ఢాంతికమైన యాత్మయందు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదము లేదని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి. ఆత్మయందు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతంబులును వానియొక్క భేదంబును ప్రసక్తమయినదా! ఆత్మకు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతంబులును వానియొక్క భేదంబును లేదనెడిశ్రుతి తోచవలెను. ప్రసక్తమయినదాయనిన; ప్రసక్తమనినది. ఎట్లు ప్రసక్తమయినదనిన; వస్తుత్వసమానముచేత. వస్తుత్వసమానమనగా నెయ్యది? ఆత్మ యొక వస్తువు, అనాత్మ యొకవస్తువు నని తోచుట వస్తుత్వసమానము. అనాత్మయైన వస్తువునందు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతములును వానియొక్క భేదంబునున్నది గావున ఆత్మయు నొకవస్తువు గుటచేత ఆయాత్మయందు సజాతీయ స్వగతత్వంబును వానియొక్క భేదంబును ప్రసక్తమాయెను. కాబట్టి ఆత్మయందు సజాతీయ విజాతీయ స్వగతత్వంబులును వానియొక్క భేదమును లేదని శ్రుతి చెప్పినమాత్రముచేత నీయర్థము మనకు బుద్ధియందెటువలె నెక్కుననిన; విచారించినచో నెక్కును.

అది యెటులనఁగా ; ఆత్మయనఁగా ; సద్రాపుఁడు కదా ! సద్రాపుఁడైన యాత్మకు స్వతంత్రము లేదు కాబట్టి సజాతీయంబును సజాతీయ భేదంబును లేదు. అట్లయితే నీవున్నాఁడవు. నేనున్నాఁడను. వీడున్నాఁడు. వాఁడున్నాఁడు. దేవదత్తుఁ డున్నాఁడు. యజ్ఞదత్తుఁడున్నాఁడు. కృష్ణుఁ డున్నాఁడు. రాముఁడున్నాఁడు అనియును 'పృథివీసతీ, ఆపస్వత్యః, తేజస్సత్, వాయుస్సత్' అనియును సత్తున కనేక భేదములు కానబడుచున్నవి గనుకను ఆత్మకు సజాతీయ భేదము లేదని యెట్లు చెప్పవచ్చుననిన ; అంతటను 'సత్ సత్ సత్' అనేసత్తు యేకరూపమయియున్నది గనుక ఆత్మకు సజాతీయంబును భేదంబును లేదని చెప్పవచ్చును. సత్తు ఏకరూపమయి యున్నది. దానికి భేదములేదని చెప్పితిరి. 'ఘటః ఘటః ఘటః' అనునదియును నేకరూపంబుగా నున్నది. కాబట్టి అక్కడను భేదము లేకపోవలెను, ఉన్నది గనుక సత్తుకు నేకరూపత్వముచేతను సజాతీయంబును సజాతీయ భేదంబును లేదని చెప్పఁ గూడదని యంటివేని, ఆఘటాదులయందు ఆకారవైలక్షణ్యంబుండుటవలనను సత్తునం దయ్యాకారవైలక్షణ్యంబు లేకుండుటవలనను సద్రాపుఁడైన ఆత్మకు సజాతీయంబును సజాతీయ భేదంబును లేదు. అయితే ఆత్మకు విజాతీయంబును విజాతీయ భేదంబును గలదా ? లేదా ? యనిన ? ఆత్మయనఁగా ; సద్రాపుఁ డగుటవలన నయ్యాత్మకు విజాతీయ మసత్తు. అసత్తనఁగా ; ప్రపంచము. ఆప్రపంచము లేకయుండెడిది గావున అసత్తనఁబడియెను. ఆయసత్తైన ప్రపంచము సత్తైన ఆత్మకు సద్విత్తీయత్వమును సంపాదింప నేరదు. అది యెటు లనఁగా ; అసత్తైన వంథ్యా పుత్రుఁడు తల్లిని పుత్రవతియని యెటుల ననిపింపలేదో, అటుల అసత్తైన ప్రపంచ మాత్మకు సద్విత్తీయత్వమును సంపాదింప నేరదు. కాబట్టి సత్తైన ఆత్మకు విజాతీయంబును విజాతీయ భేదంబును లేదు. అయితే దృష్టాంత మైన వృక్షమందు పత్రపుష్పఫలాదులచేతను స్వగతంబును స్వగత భేదంబును బ్రత్యక్షంబుగఁ దోచినటువలె ఆత్మకు సచ్చిదానందములచేతను స్వగతంబును స్వగత భేదంబు నున్న దంటివేని దార్ఢాంతికమైన ఆత్మకైతే సచ్చిదానందములు స్వరూప మాయెను గనుక శబ్ద మాత్రముచేత భేదము తోచినను ఆ సచ్చిదానందములచేతను

ప్రత్యక్షముగా భేదము తోచలేదు గనుకను ఆత్మ కాసచ్చిదానందములచేత స్వగతంబును స్వగతభేదంబును లేదు. సచ్చిదానందములు శబ్దమాత్ర భేదముచేతను హస్తకరపాణిశబ్దములవలె పర్యాయపదములు కాకుండుటవలనను శబ్దభేదములవలె పర్యాయపదములు కాకుండుటవలనను శబ్దభేదమువలన నర్థభేదంబును గలిగియుండుటవలనను సచ్చిదానందములకు భేదము కలదు. కాబట్టి సచ్చిదానందములవలన నాత్మకు స్వగతభేదంబునుం గలదని చెప్పితివేని సచ్చిదానందములకు శబ్దభేదంబు నర్థభేదంబు నున్నను, ఆసచ్చిదానందములచేత నాత్మకు భేదము లేదనుట దృష్టాంతపూర్వకముగ వివరించెదము.

అగ్నియందు లోహిత మనియు, నుష్ణమనియు, బ్రకాశమనియు మూడువిధంబు లున్నవి. ఈమూడువిధంబులైన లోహితోష్ణప్రకాశంబులు ఆశబ్దభిన్నంబు లైనప్పటికిని యీశబ్దంబులయం దర్థభేదము తోచినప్పటికిని హస్తకరపాణిశబ్దములవలె పర్యాయశబ్దములు గాక పోయినప్పటికిని యీసచ్చిదానందము లాత్మకు స్వరూపమే. సందేహము లేదు. ఇంతేకాదు ; దృష్టాంతమైన అగ్నికి స్వరూపమైన లోహితోష్ణప్రకాశముల కొకసమయమందు ప్రత్యక్షంబుగఁ బ్రతిబంధము కానఁబడును గనుక వానికి ధర్మత్వగుణత్వంబులు చెప్పినఁ జెప్పవచ్చును. దార్ఢ్యంతికమైన ఆత్మయం దన్ననో సచ్చిదానందంబులకు సర్వాత్మనా భేదము చెప్పఁగూడదు. ఎందుచేత చెప్పఁగూడదనిన ; శ్రుతికి విరోధమగుటవలనను ఆత్మ నిరవయవుఁ డగుటవలనను చెప్పఁగూడదు. కాబట్టి సచ్చిదానందంబు లఖండములు. అందువలన నద్వితీయత్వము. ఆ దెట్లనిన ; సత్తే స్వయముగాఁ దోచుచున్నది గనుక చిత్తాయెను, ఆచిత్తైన సత్తు రెండువస్తువులు గలిగినది గాకపోయెను గనుక అదియే ఆనందమాయెను. కావున సచ్చిదానందంబులకు భేదంబులేదు. అయితే ఆత్మకు నద్వితీయత్వము యుక్తియుక్తమైన యనుభవము లేక యీ చెప్పినమాటమాత్రముచేతనే ఆత్మ యద్వితీయం డని బుద్ధియం దెటుల యెక్కు ననిన ; విచారింపఁగా బుద్ధియం దెక్కును. ఎటులయనిన ; లేనివస్తువున్నదని చెప్పఁగూడదు గనుక సత్తున్నదనుటకు సందేహము లేదు. ఆసత్తు తోచుచున్నదా ? యనిన ; తోచని

వస్తువు కల దనుటకు వ్యవహారంబునకు విషయంబు గాదు గావున సత్తు తోచుచున్నదని చెప్పవలయును. ఆతోచునట్టి సత్తు స్వయముగాఁ దానే తోచుచున్నదో మఱియొక దానివలన తోఁపింపబడుచున్నదో యనిన; తానే యని చెప్పవలెను. కాబట్టి ఆసత్తే చిత్తై సిద్ధించుచున్నది. అటుగాక యన్యముచేతఁ దోచుచున్నదని చెప్పినట్లయితే ఆసత్తును తోఁపించునదియే అన్యము. అది సదంతరమో సద్విలక్షణమో యనిన; సదంతర మని చెప్పవలయును. తాను నికృష్టమై యుండి సత్తును తోఁపించుచున్నదో లేక సామ్యమయి యుండి తోఁపించుచున్నదో యనిన; ఆ యాత్మ స్వరూపమయిన సత్తును తోఁపించుచునుండు సదంతర మంతకన్న నికృష్టమయియుండి ఆసత్తును తోఁపించుచున్నదని చెప్పినవక్షమందు సూర్యునికన్న నికృష్టమయిన దీపము సూర్యుని తోఁపింపవలయును. అటువలె తోఁపించలేదు. కాబట్టి సదంతరము సత్తు కంటె నికృష్టమయియుండి ఆసత్తును తోఁపించుచున్నదని చెప్పఁగూడదు.

అయితే, ఆసదంతరము సత్తుకు సమానమయి యుండి ఆసత్తును తోఁపింపఁ జేయుచున్నదని చెప్పటకు దీపమునకు సమానమయిన దీపాంతర మాదీపంబు తోఁపింపవలెను. కావున ఆసదంతరంబునకు ప్రకాశాతిశయంబును సంపాదించెడి వస్తువు సత్తనియు నిరూపింపరాదు. కనుక అది సత్తని చెప్పదమనిన; అది సప్రకాశమో అప్రకాశమో యని నిరూపింపఁగూడదు. కనుక సప్రకాశమైన సత్తే చిత్తాయెను. సత్తుకు సప్రకాశత్వమును, అద్వితీయత్వంబును వేదాంతులకన్న నన్యులచేత నంగీకరింపఁ బడలేదు. కనుక ఆయాత్మ స్వరూపమయిన సత్తును తోఁపించెడి సదంతరంబునకు ప్రకాశాతిశయంబును సంపాదించెడి సప్రకాశమని చెప్పఁగూడదు. చెప్పద మనిన; అప్రకాశ మయిన వస్తువు ప్రమాణవస్తువునకు ప్రకాశాతిశయమును సంపాదించుట కానము గనుక అప్రకాశ మని చెప్పఁగూడదు. అయితే, అన్యవస్తువు చేత నతిశయమును బొంది సదంతర మాత్మ యని యతనితోఁ జెప్పుచున్న దని చెప్పినచో అన్య వస్తు వనఁగా; నసత్తు గావున నటులనుం జెప్పఁగూడదు. అట్లయితే ఆత్మ స్వరూపమయిన సత్తుకు ప్రకాశాతిశయమును సంపాదించెడి సదంతరమునకు ప్రకాశాతిశయమును సంపాదించుట దేవరాజు అంత లాచరియమి,

దించునట్టి సత్తు మఱియొకటి యని చెప్పవలెను. అటుల చెప్పినట్లయితే ఆసత్తుకు ప్రకాశాతిశయమును సంపాదించెడి సత్తు ఒకటి, ఆసత్తుకు ప్రకాశత్వమును సంపాదించెడి సత్తు మఱియొకటి యని ఈ ప్రకారముగా ననవస్థాదోషంబును ఆప్రకాశత్వంబును వచ్చి అద్వితీయత్వమును చెప్పెడివారికి పరిహారంబుగా విడుగు పడినట్లుగును. లోకంబునం దొకవస్తువున కతిశయమును సంపాదించు వస్తువు తా నతిశయముగ నుండగ మఱియొక వస్తువున కతిశయమును సంపాదించుచున్న దనుట అజ్ఞలయందు కన్నారము గనుక పక్షత్రయంబును గూడదు. సత్తు తోఁపించెడి సదంతరము తానే ప్రకాశమయి యుండి ఆ సద్వస్తువును తోఁపించుచున్నది యని చెప్పవలయును. ఇటువలె చెప్పినట్లయితే సత్ప్రకాశ మయిన సదంతరము చిత్రై సిద్ధించును. అట్లయితే లోకంబునం దాకాశమువలె నుపాధి వినాగా సత్తాద్వయంబు నిరూపింపఁగూడదు గనుకను నిరుపాధికమయిన సత్తే అద్వితీయ మని శ్రుత్యాదులచేత నిరూపింపఁబడినది గనుక ఆప్రకాశమయిన సదంతరముచేతను ఆత్మయైన సత్తు తోఁపింపఁబడుచున్న దని చెప్పఁగూడదు.

మఱి యెటు లనఁగా; ఆత్మస్వరూపమయిన సత్తు తానే ప్రకాశమయి యున్నది గనుక అదే చిత్రనిపించుకొనును. ఇటుల చెప్పక ఘటాదులకు విలక్షణమయిన దీపాదులచేతను ఘటాదులకువలె సత్తుకు విలక్షణమైన వస్తువుచేతను సత్తు తోఁపించుచున్నదని చెప్పద మన; దృష్టాంతమందు ఘటాదులును దీపాదులును సమానసత్తాకంబులై యున్నవి గాన ఆఘటాదులకంటె దీపాదుల కవేషించిన ప్రకాశత్వము ప్రత్యక్షముగఁ గానఁబడుచున్నది గనుక దీపాదులచేతను ఘటాదులు తోఁపింపవచ్చును. దాష్టాంతికమం దయితే సద్విలక్షణ మయిన వస్తువు ఆసత్తు గనుక దానికి వస్తుత్వము చెప్పఁగూడదు. సద్విలక్షణ మగు నసత్తుచేత సత్తు తోఁపింపఁబడుచున్న దని చెప్పఁగూడదు. లోకమందు వనము కాడు వీనియందు లేనిదీపాదులచేత నైనఁగాని భ్రాంతిచేత తోఁచునట్టి యుపాధ్యనేకములచేత నైనఁగాని, ఘటాదులు తోఁచుచున్నవని చెప్పఁగూడదు. కాబట్టి లోకమందు సత్తును తోఁపించెడి పదార్థ మొకటియైన లేకుండుటవలనను సమస్తపదార్థంబులును

సత్తునం దారోపింపఁ బడుటవలనను ఆపదార్థంబులు సత్తును ఉపజీవించు కొని తోచుటవలనను సత్తు స్వప్రకాశశ్య మయినది. ఆస్వప్రకాశశ్య మయిన సత్తే చిత్తు. ఆచిత్తైన సత్తుకు విలక్షణమయియుండు వస్తువు అసత్తైయున్నది గనుక ఆసత్తే రెండువస్తువులు గలిగినది గాకపోయెను గనుక ఆసత్తే చిత్తై యానందస్వరూప మాయెను. లోకంబునందు రెండువస్తువులు గలిగినది గాకపోయిన వస్తువే యానందమైయుండుట కలదా? యనిన; కలదు.

అది యెటులనఁగా; సుషుప్తియందు రెండవవస్తువు లేనందున నదియే యానందమాయెను. జాగ్రత్స్వప్నంబులయందు రెండవవస్తువు కలిగియుండుటవలన దుఃఖమే తోచుచున్నది. జాగ్రతయందు నేకాంతమై (కార్యాలోచన, మోహము మున్నగు విషయములందు మనస్సు ఏకాగ్రత నొంది పారవశ్యమున) యున్నసమయంబున రెండవవస్తువు ననుసంధానము చేయకుండుటవలన సమస్తమైనవారికి నానందమే తోచుచున్నది. ఏకాంతమం దుండెడి పురుషుడు రెండవవస్తువును స్మరింపక సుఖముగ నున్నప్పటికిని, అవశ్యముగ రెండవవస్తువును స్మరింపక జేయునట్టి యొక శబ్దశ్రవణంబేనియు నొకరూపదర్శనంబేనియుఁ దోచుచుండఁగా నుభయరూపకమైన దుఃఖమే తోచుచున్నది. వస్త్యంతర మగపడెనేని భయము కలుగు నని శ్రుతి చెప్పుచున్నది గనుక సుషుప్తియందు వస్త్యంతరము తోచలేదు గావున ఆనంద మాయెను. ఆసుషుప్తి యానందమందుఁ గల్పింపఁబడిన దగుటవలన రజ్జ్వాదులయందు కల్పింపఁబడిన సర్పాదులవలె నానందవ్యతిరిక్తము గాకపోయెను. అందువలన నానంద మని చెప్పఁబడుచున్నది. కాబట్టి సద్రూపుఁ డయినయాత్మకు సదంతరము లేదు. కనుక సజాతీయంబును సజాతీయభేదంబును విజాతీయమును నసత్తైయున్నవి గనుక విజాతీయంబును విజాతీయభేదంబును లేదు. సత్తే చిత్తు చిత్తే ఆనందంబు నయ్యెగాన స్వగతంబును స్వగతభేదంబును లేదు. కాబట్టి ఆత్మకు సజాతీయస్వగతభేదములు లేవు. అందువలననే ఆత్మ యద్వితీయం డని శ్రుతి చెప్పెను. యుక్త్యనుభవములచేతను సిద్ధమే. అద్వితీయుఁ డయినయాత్మ నే నని ముముక్షువులయినవార లెఱుంగఁ దగినది. ఆత్మ యద్వితీయుఁ డని శ్రుతి యెట్లు చెప్పుచున్నదో అటులే

ఆత్మ పరిపూర్ణుడని శ్రుతి చెప్పుచున్నది. కనుక ఆత్మకు పరిపూర్ణత్వ మెటువలె నని విచారించుదము. పరిపూర్ణత్వ మనఁగా—వ్యాపకత్వమా? లేక విభుత్వమా? లేక అపరిచ్ఛిన్నత్వమా? యనిన; అపరిచ్ఛిన్నత్వమే పరిపూర్ణత్వమని చెప్పవలెను. వ్యాపకత్వమే పరిపూర్ణత్వమని చెప్పఁగూడదా? యనిన; వ్యాపకత్వము స్వకార్యమయినందున నాకార్యము పృథివ్యాదులకు నున్నది గనుక వ్యాపకత్వము పరిపూర్ణత్వమని చెప్పఁగూడదు. అయితే విభుత్వమే పరిపూర్ణత్వమని చెప్పుదమనిన; విభుత్వము సర్వమూర్తద్రవ్యసంయోగ మగుటవలన నది యాకాశాదులకు నున్నది. కనుక విభుత్వము పరిపూర్ణత్వమని చెప్పఁగూడదు. కనుక అపరిచ్ఛిన్నత్వమే పరిపూర్ణత్వమని చెప్పవలెను. ఈయపరిచ్ఛిన్నత్వము పరిచ్ఛిన్నమైన పృథివ్యాకాశాదులకు లేదు. ఆత్మకై తే వ్యాపకత్వవిభుత్వాపరిచ్ఛిన్నత్వములు కలవు. ఎటులనఁగా—పృథివ్యాదులకు స్వకార్యములైన చతుర్విధభూతగ్రామాదులయందు ననుసూతత్వ మెటువలె నున్నదో అటువలెనే ఆత్మకును స్వకార్యమైన ప్రపంచమం దనుసూతత్వం బుండుటవలన వ్యాపకత్వం బున్నయది. ఆకాశాదులకు సర్వమూర్తద్రవ్యసంయోగత్వ మెట్లు లున్నదో అటులే ఆత్మకును సర్వమూర్తద్రవ్యసంయోగత్వ మున్నది. కనుక విభుత్వంబు నున్నది. అట్లగుటవలన వ్యాపకుండు విభండు నగువాడే యాత్మ యని చెప్పవలయును. అటుల చెప్పినట్లయితే ఆత్మకు అద్వితీయత్వము తోచుచున్నది గనుక అపరిచ్ఛిన్నత్వమే పరిపూర్ణత్వమని చెప్పవలెను. అటుల చెప్పుటవలన పూర్వము చెప్పబడిన అద్వితీయత్వమే యపరిచ్ఛిన్నత్వముగ సిద్ధిం చెను. అయద్వితీయత్వమే యపరిచ్ఛిన్నమైనప్పటికిని మఱియును విశేషముగ విచారించుచున్నారము. అది యెటు లనిన; త్రివిధపరిచ్ఛేదశూన్యత్వమే యపరిచ్ఛిన్నత్వము. పరిచ్ఛిన్నత్వమందుఁ బ్రసక్తమాయెనా? యనిన; అనాదిగా భ్రాంతిచేతను బ్రసక్తమై యున్నది. ఎటుల ప్రసక్త మాయె ననిన; ఈదేశమందుంటి. ఈదేశమం దుండలేదని దేశముచేతను, ఈసంవత్సరంబునందుం బుట్టితిని. ఇకమీఁద లేకపోవుచున్నా నని కాలముచేతను, ఈవస్తువు నేను గానని వస్తువుచేతను, పరిచ్ఛిన్నుడై తోచుచున్నాఁడు. భ్రాంతిచేతఁ దోచునట్టి. ఈపరిచ్ఛిన్నత్వము విచారింపఁగా లేకపోవుచున్నది.

అది యెట్లు లనిన; ఆత్మ యంతటను వ్యాపకుడై యుండుటవలన దేశముచేతను, నిత్యుడై యుండుటవలన కాలముచేతను, సర్వాత్మకుడై యుండుటవలన వస్తువుచేతను పరిచ్ఛిన్నత్వము లేదు. ఆత్మకు త్రివిధ పరిచ్ఛేదశూన్యత్వమే యపరిచ్ఛిన్నత్వ మని యెందుకు చెప్పవలెను. దేశముచేత పరిచ్ఛేదము లేకుండుటయే యపరిచ్ఛిన్నత్వ మని చెప్పద మనఁగా; ఆకాశమునకును దేశముచేత పరిచ్ఛేదము లేదు. కనుక దానికి అపరిచ్ఛిన్నత్వము వచ్చును. ఆయాకాశమునకు అపరిచ్ఛిన్నత్వమును త్రోయుటకొఱకు కాలముచేతను ఆత్మ పరిచ్ఛేదరహితుఁ డని యంగీకరింపవలెను. అయితే ఆకాశమునకు కాలముచేత పరిచ్ఛిన్నత్వము కలదా? యనిన; శ్రుతియుం దాకాశమునకు నుత్పత్తిసాశములు చెప్పబడెను. కనుక కాలముచేతను ఆకాశమునకు పరిచ్ఛిన్నత్వము కలదు. అయితే ఆత్మకు దేశకాలములచేత పరిచ్ఛేదరహిత్యమే యపరిచ్ఛిన్నత్వ మని చెప్పద మనిన; కాలమునకు దేశముచేతను తనచేతను పరిచ్ఛేదరహిత్యమున్నది. కనుక దానికి పరిచ్ఛిన్నత్వము వచ్చును. దానికి అపరిచ్ఛిన్నత్వమును త్రోయుటకొఱకు వస్తువుచేత పరిచ్ఛేదరహిత్యమే యపరిచ్ఛిన్నత్వ మని యంగీకరింపవలయును. అయితే కాలమునకు వస్తువుచేత పరిచ్ఛిన్నత్వము కలదా యనిన; కాల మాకాశాదివస్తువు కాదు. కనుక వస్తువుచేత కాలమునకు పరిచ్ఛిన్నత్వము కలదు. ఇటుల చెప్పటచేత ఆత్మకు వస్తువుచేత పరిచ్ఛిన్నత్వము తోచుచున్నది.

అది యెట్లు లనిన; ఆత్మ వ్యాపకుడై యున్నాఁడు. కనుక ఆత్మకు దేశకాలములచేత పరిచ్ఛేదరహిత్యము కలిగియున్నప్పటికిని ఆత్మ యాకాశాదివస్తువు కాదు. కనుక వస్తువుచేత పరిచ్ఛేదము తోచుచున్నదంటివేని ఆత్మకు వస్తువుచేతను పరిచ్ఛిన్నత్వము లేదు. ఆకాశము, వాయువు, తేజస్సు, అప్పు, పృథివి వీనికి కాలమనెడి వ్యవహారములేదు గావునను, కాలము నుపజీవించుకొని యాకాశాదులు ఉండలేదు గనుకను, వానివలెనే కాలమవిద్యాపరిణామము గనుకను, వ్యవహారంబునందు ఆకాశాదులును కాలంబును భిన్నసత్తాకంబులై తోచుచున్నవి గనుకను ఘటాదులచేత ఘటాదులకు పరిచ్ఛిన్నత్వ మెటుల ప్రత్యక్షమో అటులే ఆకాశాదులచేత కాలమునకు పరిచ్ఛిన్నత్వము ప్రత్యక్షముగా తోచుచున్నది. కనుక వస్తువుచేత కాలమునకు పరిచ్ఛిన్నత్వము

యుక్తము. ఆత్మయైతే ఆకాశాదులుగాని వానివలెఁ దోచినప్పటికిని సత్తై యున్నాఁడు గనుకను ఆయాత్మస్వరూపమైన సత్తును ఉపజీవించుకొని ఆకాశాదు లున్నవి గనుకను రజ్జ్వాదులయం దారోపింపబడిన సర్పాదు లా రజ్జ్వాదులకంటెఁ బరిచ్ఛిన్నము లేటుల కావో మృత్తునందుఁ దోచెడిఘటాదులు మృత్పరిచ్ఛిన్నము లేటువలెఁ గావో అటువలెనే ఆత్మస్వరూపమైన సత్తుకంటె వేటుగా లేదు గాన ఆత్మకు పరిచ్ఛేదకములు కావు గనుక ఆత్మకు వస్తువువలనను బరిచ్ఛిన్నత్వము లేదనెడిది యుక్తమే. అట్లయితే దేశంబును కాలంబును వస్తువులై యున్నవి గాన వస్తువుచేతను పరిచ్ఛేదరాహిత్యమే ఆత్మకు అపరిచ్ఛిన్నత్వమని చెప్పినఁ జాలదా యనినఁ; జాలును. అయినను దేశకాలంబులకు ఆకాశాదులకువలె వస్తుత్వప్రసిద్ధి లేదు గనుక ఆత్మకు స్వతస్సిద్ధమైన వ్యాపకత్వంబును నిత్యత్వంబును సర్వాత్మకత్వంబును, అనాది యగు నజ్ఞానమువలన వచ్చిన దేహేంద్రియాద్యభ్యాసవలన తోచదయ్యెఁ గాన నాభ్రాంతిని దోలఁగఁజేయుటకొఱకు త్రివిధపరిచ్ఛేదభూతస్వత్వ మపరిచ్ఛిన్నత్వ మని చెప్పవలసివచ్చెను. అదే యఖండత్వము. అదే యద్వితీయత్వము అని శ్రుత్యాదులచేతఁ జెప్పబడినది. ఈచొప్పున విచారించి పరిపూర్ణఁ డైనయాత్మ నే నని యెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాడే ముక్తుడని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము. అసంగత్వమును విచారించుదము. ఆత్మకు సంగిత్వము ప్రసక్తమైనఁగదా అసంగత్వ మెటులని విచారింపవలెను. ఆత్మకు సంగిత్వము గలదా? యనినఁ; గలదు. ఎటువలెఁ గలదనిన; భ్రాంతిజన్యమైన దేహేంద్రియాభ్యాసవలన సంగిత్వము తోచుచున్నది. ఇంతేకాదు. వారితోఁగూడియుంటిని, వీరితోఁగూడియుంటిని అని సంగిత్వము తోచుచున్నది. విచారించి ఆత్మ యద్వితీయుఁ డని యెప్పు డెఱుఁగుచున్నాఁడో, అప్పుడు రెండవవస్తువు లేదు గనుక ఆత్మకు సంగిత్వము దోలఁగును. పరమార్థతః ఆత్మ యద్వితీయుఁడు గనుక అసంగుఁడై యున్నప్పటికిని వ్యవహారకాలమందు సంగివలెనే తోచునట్టి యాత్మకు నసంగత్వ మెటువలె కూడుననిన; రజ్జ్వాదులయం దారోపింపబడిన సర్పాదులతోడ నారజ్జ్వాదులకు కాలత్రయ ముదును నెటువలె సంగము లేదో అటువలెనే ఆత్మయం దారోపింపబడి తోచునట్టి దేహేంద్రియాదిప్రపంచముతోడను ఆత్మకు కాల

త్రయమందును సంగము లేదు. ఇంతమాత్రమే కాదు. లోకమందు సావయవములై యుండెడి పదార్థములను అన్యోన్యసంగము గన్నారము. నిరవయవములై యుండెడి పదార్థములకు సావయవము లగు పదార్థములతో కాలత్రయమందును సంగము గానమే యనిన; చెప్పి చూపుచున్నారము. పరమార్థమందు నిరవయవము లని సమ్యతమై యుండెడి ఆకాశాదులకు పృథివ్యాదులతోడి సంగము చెప్పఁగానము. సంగము చెప్పినట్లయితే జలాదులసంగమువలన వస్త్రాదులకు ఆర్ద్రత్వాదికము లెటువలె వచ్చుచున్నవో అటువలెనే ఆకాశాదులకు పృథివ్యాదులతోడి సంగమువలన నాయాపృథివ్యాదివికారములు రావలెను. అటువలె వచ్చినది కానము గనుక ఆయాకాశాదులకు పృథివ్యాదులతోడ నెటువలె సంగము లేదో అటువలెనే ఆత్మయును భ్రాంతివలన దేహేంద్రియాది ప్రపంచముతోఁ గూడుకొనియుండునట్టి వానివలెఁ దోచినప్పటికిని ఆత్మ యసంగుండే. వ్యవహార కాలమందు పరమార్థము ననుసరించి ఆకాశాదులకు నిరవయవత్వము నంగీకరించి ఈమేరకు చెప్పితిమి. పరమార్థతః విచారించునపుడు ఆకాశాదిసర్వపదార్థంబులు భ్రాంతివలన నాత్మయం దారోపితములై యున్నవి గాన నాయారోపితము లగు పదార్థములకు రజ్జ్వాదులయందుఁ దోచెడి సర్పాదులవలెనే అధిష్ఠానాత్మ సత్తే స్వరూపమై యున్నది గనుక కాలత్రయంబునందు నద్వితీయుండు గాన నసంగుండ. ఈమేరకు విచారించి యసంగుండగు నాత్మ నే నని ముముక్షువు లెఱుంగవచ్చును. ఇటువలె నెవఁ డెఱుంగుచున్నాఁడో వాడే ముక్తుడని వేదాంతసిద్ధాంతము. ఇటుల చెప్పుట వలన ఆత్మకు కర్తృత్వము ప్రసక్తమాయె గదా యనిన; ప్రసక్తమాయెను. అదెట్లనిన; దేహేంద్రియాద్యధ్యాసమువలన నేనున్నానము చేయఁబోవుచున్నాఁడను, జపము చేసితి. జపము చేయఁబోవుచున్నాఁడను. అగ్నిహోత్రముఁ జేసితిని, అగ్నిహోత్రముఁ జేయఁబోవుచున్నాఁడ. యజ్ఞముఁ జేసితిని, యజ్ఞము చేయఁబోవుచున్నాఁడను అనే కర్తృత్వము అధ్యాసచేత ఆత్మనిష్ఠముగాఁ దోచుచున్నది గనుక ఆకర్తృత్వము లేదని తెలియుటకొఱకు విచారింపవలసినచెప్పును. కర్తృత్వ మనఁగా; క్రియాశ్రయత్వము గనుక ఆకర్తృత్వము పరిచ్ఛిన్నమై సంగియై సావయవమయి వికారియయిన వస్తువు నాశ్రయించు

కొనియుండుట గన్నారము. ఆత్మయైతే అపరిచ్ఛిన్నుడు, నసంగుడు, నిర్వికారుడు, నిరవయవుడు గనుక ఆత్మకర్తృత్వము చెప్పఁగూడదు గనుక ఆత్మ యకర్త యని చెప్పవచ్చును. ఆత్మకు అద్వితీయత్వజ్ఞానము చేతనే అకర్తృత్వము సిద్ధము. అయినప్పటికిని స్పష్టముగా నెఱుంగవలసి విశేషముగాఁ జెప్పితిమి. వ్యవహారమందు స్నానాదిక్రియాశ్రయత్వము దేహదులకే కాని వ్యాపకమయిన ఆకాశదులకుఁ గానము. అపరిచ్ఛిన్నమయిన యాత్మకు లేదనెడివి చెప్పవలసినది లేదు. భ్రాంతి వలన వచ్చినది లేదు. దేహేంద్రియాద్యధ్యాసవలన నాత్మకర్తవలెనే తోచినప్పటికి నవి విచారించునప్పు డాత్మ యపరిచ్ఛిన్నుడై యున్నాడు గనుక ఆత్మ యకర్త యనుటకు సందేహము లేదు. ఆయకర్తయే నేనని ముముక్షువు లెఱుఁగఁదగినది. ఆత్మకు భోక్తృత్వ మెటువలె నని విచారింపుదము. ఆత్మకు భోక్తృత్వము ప్రసక్తమయిన గదా ఆత్మకు అభోక్తృత్వ మెటువలె నని విచారింపవలెను. ఆదేవదత్తాదులు తమకు తామే భోజ్యమయి యుండుట యొక్కడనుకానము. అభోజ్యవస్తువు లేకనే భోక్తృత్వ మెందును గానము గనుక అద్వితీయుడయిన ఆత్మకు అభోక్తృత్వము సిద్ధమే. ఈమేరకు విచారించి యద్వితీయుడై యసంగుడయి యపరిచ్ఛిన్నుడయి యకర్తయై యభోక్తయైన ఆత్మ నేనని యెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడే కృతార్థుడు, విద్వాంసుడు, సమస్తమైన వారలకును పూజ్యుడు, జీవన్ముక్తుడు నని వేదాంతసిద్ధాంతము. ఈ యర్థమందు సంశయము లేదు.

ఇది చతుర్థశవర్ణకము.

పంచదశవర్ణకము.

— ప్రతిబంధత్రయవివేచనము. —

శ్లో. మాతామహామహాశైలం మహస్తదపితామహమ్,
కారణ జగతాం వందే కంతా దుపరివారణమ్.

శరీరత్రయనిరూపణము—ప్రాణుల కెన్ని శరీరంబు లని విచారించుచున్నారము. ఈవిచారంబునకు ప్రసక్తి యెయ్యది? ప్రయోజనం

బెద్ది? యనిన; చెప్పెదము. స్థూలశరీరముమాత్ర మందఱికిని ప్రత్యక్షంబుగఁ దోచుచున్నది. మఱి యెద్దియును దోచలేదు గనుక ఈ విచారంబునకు ప్రసక్తి కలదు. ఇంతియ కాదు. వేదాంతలకంఠె నన్యులయిన వారలందఱును దేహేంద్రియంబులు తోచినప్పటికిని ప్రత్యక్షంబుగఁ దోచునట్టి శరీర మొకటితప్ప వేఱు శరీరంబు లేదని వచించుచున్నారు. కాబట్టి విచారంబునకుఁ బ్రసక్తి కలదు. ఈ విచారంబువలననే సమస్తదేహంబులును దేహాదినిష్ఠమయిన వికారంబులును ఆత్మను కాలత్రయంబునను స్పృశింపలేవని తోచుచున్నది. ఇటులఁ దోచుటయే యీవిచారంబునకు ఫలము గనుక ఈవిచారంబునకు ప్రసక్తియుఁ బ్రయోజనంబును గలిగెను. ఇందువలన ప్రాణుల కెన్ని శరీరంబు లని విచారింపవలయును. అయితే ప్రాణుల కెన్ని దేహంబు లనిన; స్థూలంబనియు, సూక్ష్మంబనియు, కారణంబనియు మూడు దేహంబులు. అందు స్థూలంబునకు శరీరలక్షణంబుండుటవలన స్థూలశరీరమునకు శరీరత్వము వచ్చుట సరియే. సూక్ష్మకారణంబులకు శరీరత్వ మెటు లనిన; వానికి 'శీర్షత ఇతి శరీరం' అనెడి లక్షణం బున్నది గాన శరీరత్వం బున్నది. జీర్ణత్వము వాని కెచట కనబడియె ననిన; సుషుప్తియందును ముముక్షులయందును గనంబడియెం గావున వానికి శరీరత్వము గలదు. ఈసూక్ష్మకారణశరీరంబులు స్థూలంబుచందంబున ప్రత్యక్షంబుగఁ గానఁబడకుండుటవలన సూక్ష్మకారణశరీరంబులు లేవని చెప్పుద మనిన; ఈరెండు శరీరంబులును కలవని శాస్త్రంబులయందుఁ బ్రసిద్ధంబుగఁ జెప్పఁబడియున్నది. మఱియు పెద్దలవలన నంగీకరింపఁబడి యున్నది. కాబట్టి సూక్ష్మకారణ శరీరములు లేవని చెప్పఁగూడదు.

అట్లయినచో ఒకప్రాణికి స్థూలశరీరంబు లెన్ని? సూక్ష్మశరీరంబు లెన్ని? ఒకటొకటి మూడుశరీరంబులు శరీరత్వతుల్యంబులయి యుండఁగా ప్రాణికి స్థూలశరీరంబు లనంతంబులయి సూక్ష్మకారణశరీరంబు లొక్కటొక్కటిగా నేల యనిన; స్థూలశరీరము కర్మజన్యమగుటచేత దానికి సూక్ష్మము కలిగెను. సూక్ష్మకారణశరీరంబులు కర్మజన్యంబులు గాకుండుటవలన నొకటొకటి యయ్యెను. సూక్ష్మకారణశరీరంబులు కర్మజన్యంబులు గావని చెప్పినందున సూక్ష్మశరీరంబునకు ప్రకా

రాంతరముచేత జన్యత్వంబును కారణశరీరంబునకు నేటువలె గూడు నని తోచుచున్నది. తోచినం దోచ నిష్ఠునిన; కారణశరీరంబునకు జన్యత్వంబు నంగీకరించినందున శరీరత్వమే లేకపోవుచున్నది. పోయినం బోనిష్ఠునిన; ప్రాణులకు మూడుశరీరంబు లని చెప్పినది అసమంజస మగును. ఇకను సూక్ష్మశరీరంబునకు ప్రకారాంతరంబువలన నుత్పత్తి నంగీకరించినచో జీవున కనాదిత్వము పోవుచున్నది. జీవున కనాదిత్వ మెందుకొఱకు పోవుచున్న దనగా; ఆత్మకు జీవత్వము సూక్ష్మశరీర మను నుపాధిచేత వచ్చిన దని చెప్పుచున్నారు గనుక జీవునియుపాధి యైన సూక్ష్మశరీరమునకు నుత్పత్తిని జెప్పటచే జీవున కనాదిత్వము పోవుచున్నది జీవునకు ననాదిత్వంబు సిద్ధించుటకొఱకు సూక్ష్మశరీరం బున కుత్పత్తి నంగీకరింపక యుండుద మనిన; సూక్ష్మశరీరంబునకు నుత్పత్తిని చెప్పటచేత శ్రుత్యాదులకు విరోధంబు వచ్చుచున్నది. ఇంత మాత్రమే కాదు; సూక్ష్మశరీరంబునకు జన్యత్వంబు నంగీకరింపకపోయినచో సూక్ష్మశరీరంబునకు నిత్యత్వంబు వచ్చి అద్వితీయత్వంబై పోవు చున్నది. కావున శ్రుత్యాదులయందలి యర్థము సిద్ధించుటకొఱకును ఆత్మ కద్వితీయత్వము సిద్ధించుటకొఱకును సూక్ష్మశరీరంబున కుత్పత్తి నంగీకరించినచో ఆజీవున కనాదిత్వము పోయినది.

ఇదిగాక లోకంబునం దెయ్యవి జన్యంబులయి యున్నవో అవి యన్నియు కర్తజన్యంబులుగానే యున్నవి. కాబట్టి సూక్ష్మశరీరంబునకు జన్యత్వంబు నంగీకరించునపుడు కర్తజన్యం బనియే యంగీకరింపవలెను. అట్లు గానియెడల ద్రష్ట్రవిరోధము వచ్చుచున్నది. వచ్చెనేని రానిష్ఠునిన; అది యుక్తము గాదు. ఈవిరోధమును పరిహరించుటకయి సూక్ష్మ శరీరమునకు కర్తజన్యత్వము నంగీకరించినచో కర్తజన్యమగు స్థూలశరీరమునకువలె ననేకత్వము రావలెను. అటు లనేకత్వంబు నంగీకరించినపక్షమం దొక ప్రాణి కొక సూక్ష్మశరీర మని చెప్పినది వ్యర్థమగుచున్నది. వ్యర్థమైనం గానిష్ఠునిన; పూర్వ మొకటియనియు, గర్తజన్యము కాదనియును చెప్పి యిప్పుడు అనేక మనియు, గర్తజన్య మనియును జెప్పటవలన పరస్పరవిరోధము సంభవించుచున్నది. ఈ ప్రకారముగా నొకదోషమును పరిహరించినపుడు మఱియొకదోషము సంప్రాప్త మగుచున్నది గాన నీవిచారమును వదలి మఱియొకవిచారము

నారంభించుదమనిన; మఱియొకటిని చెప్పుటకు వీలు లేదు గనుక ఇప్పు డీ సూక్ష్మశరీరము కర్తజన్యమని చెప్పినందుచే జీవుని అనాదిత్వంబున కును సూక్ష్మశరీరం బొకటి యనుటకును పూర్వము సూక్ష్మశరీరము కర్త జన్యము కాదని చెప్పినందుకు విరోధము రాకుండునటుల ముందఱఁ జెప్పుచున్నారము. ఇప్పుడు కారణశరీరమునకు జన్యత్వమును చెప్ప కయే శరీరత్వలక్షణమును జెప్పుచున్నారము.

అది యెటు లనఁగా; సూక్ష్మశరీరంబునకు జన్యత్వంబు నంగీక రించికదా వానికి శరీరత్వ మంగీకరింపవలెను. కారణశరీరంబునకు జన్య త్వంబు నంగీకరింపకయే శరీరత్వ మెటుల చెప్పఁబడునంటివేని దానికిని 'శీర్షతే' అనెడి శరీరలక్షణం బున్నయది గావున చెప్పవచ్చును. అయితే అనాదియగు వస్తువునకు నాశము గలదా యనిన; కలదు. అది యెటు లనఁగా; ఘటాదిప్రాగ్భవ మనాదియై యున్నప్పటికిని, దానికి ఘటా ద్యుత్పత్తిచేతను నాశంబును, ప్రకృతిపురుషసంయోగ మనాదియయి యున్నప్పటికిని ఆ ప్రకృతిపురుషులయొక్క వివేకముచేత నా సంయో గమునకు నాశం బెటులనో అటులనే అనాదియైన అజ్ఞానమనెడి కారణ శరీరంబునకును బ్రహ్మైక్యజ్ఞానమువలన నాశము వచ్చుచున్నది గనుక దానికి శరీరత్వంబు నంగీకరించుట విరుద్ధంబుగాదు. ఈ చొప్పున సూక్ష్మశరీరంబునకు నుత్పత్తి నంగీకరించినయెడల నొకవిరుద్ధంబును లేదు. ఆసూక్ష్మశరీరం బాత్మకార్యంబై యున్నది గావున కారణంబగు నాత్మకంటె వ్యతిరిక్తంబుగ లేకుండుటవలనఁ గారణంబైన యాత్మకంటె వ్యతిరిక్తము కాదు. ఆత్మ కద్వితీయత్వహానియును లేదు. ప్రళయంబు నందును సూక్ష్మశరీరంబు కారణాత్మకంబుగ నున్నది గనుకను ఆ సూక్ష్మశరీరమున కుపాధిగాఁ గలిగిన జీవసంస్కార మున్నది గనుకను జీవున కనాదిత్వభంగమును లేదు. అయితే సూక్ష్మశరీరంబు ప్రళయం బునం దుండె నేని దానికి నుత్పత్తి చెప్పఁగూడదు. అది యెటులనఁగా; మృదాదులయందు లేని ఘటాదులకు మాత్ర ముత్పత్తిని గంటిమి. మృదాదులకు ఉత్పత్తిని కానమే యనియెడవేని, వస్తు వనఁగా, నసత్తు. ఆయనత్తునకు ఉత్పత్తిని చెప్పునపుడు శశవిషాణాదులకును ఉత్పత్తిని చెప్పవలసివచ్చును. అవి పుట్టలేదు గనుక అసత్తుకు ఉత్పత్తిని చెప్పఁ గూడదు. మఱి యెటులనఁగా; ఉండునట్టి వస్తువు సత్తు. అసత్తునకు

ఉత్పత్తిని చెప్పవలెననుట లోకమందుఁ గన్నారము. అది యెట్లనిన; ఘటము చేయవలెనని ప్రవర్తించునట్టి పురుషుఁడు మృత్తికను గొని వచ్చును. కోక నేయవలయునని ప్రవర్తించునట్టి పురుషుఁడు తంతువులను గొనివచ్చును. పెరుగు చెన్న సంపాదింపఁ గోరునట్టి పురుషుఁడు పాలు సంపాదించును. నూనియ గావలసినట్టి నరుఁడు నువ్వులను సంపాదించును గనుక ఈమృదాదులయందు ఘటాదులు లేకున్న నాకులా లాదులు మృదాదులను నియతంబుగ నెందుకొఱకు సంపాదింతురు? సంపాదించుచున్నారు గాన ఉండునట్టి వస్తువునకే ఉత్పత్తిని చెప్పవలెను. అటుగాక లేనివస్తువునకు ఉత్పత్తిని చెప్పినచో ఈకార్యమున కిది కారణమను నియమము లేక పోవుచున్నది. ఆనియమము లేకపోవునపుడు తంతువులవలన ఘటంబును, మృత్తువలనఁ బటంబును, నీళ్లవలనఁ బెరుంగును, ఇసుకవలన నూనెయును పుట్టవలెను. అటులపుట్టుట గానము గనుక ఆయావస్తువులకు నియతమైన కారణము లుండుట కన్నారము. కాబట్టి ఉండెడి వస్తువే పుట్టుచున్న దని చెప్పవలెను. అయితే ఆయా కార్యంబులకు కారణంబులైన వస్తువులు నుండు నవి యగుటవలన నవియు నిటువలెనే పుట్టుచున్న వని చెప్పఁగూడదు. ఆమృదాదులకు ఉత్పత్తి ప్రత్యక్షముగాఁ గనఁబడలేదు గాన నీఘటాదులకు వలె వీటికి కారణములైన మృదాదులకు నుత్పత్తి చెప్పఁగూడదు. ఇదియును గాక; యీకారణములగు మృదాదుల కొక్కొక దిక్కున నుత్పత్తి గనఁబడి నప్పటికిని, శ్రుత్యాదులచేత పృథివ్యాదులకును జన్యత్వము వినఁబడి నప్పటికిని, సర్వకారణ మగు ఆత్మకు ఉత్పత్తి కల దని యొక ప్రమాణ మేనియు లేదు గనుకను అవస్థాదిదోషములు వచ్చుచున్నవి గనుకను సర్వకారణమయిన ఆత్మకు ఉత్పత్తిని చెప్పఁగూడదు. ఉండెడి వస్తువునకు ఉత్పత్తిని జెప్పుట యుక్తియుక్తము గా దని చెప్పఁగూడదు. అది యెటువలె ననిన; ఈచెప్పిన యుక్తులచేత ససత్తునకు ఉత్పత్తి చెప్పఁ గూడకపోయెను గనుక సత్తునకు ఉత్పత్తిని చెప్పవలెను. సత్తనఁగా నుండెడి వస్తువు. దానికి ఉత్పత్తి నెటువలెఁ జెప్పఁ గూడుననిన; పూర్వము తోచక నామరూపాంతరమై కారణాత్మకముగా బీజముల యుండుండెడివృక్షముల కెటు లుత్పత్తియో, అటులే ప్రళయమందును తోచక నామరూపాంతరమయి యుండెడి సూక్ష్మశరీరాదులు

నామరూపాత్మకముగఁ దోచుటయే యుత్పత్తి. అట్లయితే అనభివ్యక్త రూపమై యుండెడి కారణము, అభివ్యక్తనామరూపమై యుండెడి కార్యము వీటికి భేదము కలదా యనిన; కార్యము కాలత్రయమందును కారణాత్మకమై యున్నప్పటికిని ఘటాదులు కులాలాదివ్యాపారము నపేక్షించుట యుక్తమే. పూర్వము చెప్పిన కాలత్రయమందును కార్యము కారణాత్మకముగా నున్నది గనుక ప్రళయమందును ఆత్మకు జీవత్వమందు ఉపాధిభూతమైన సూక్ష్మశరీరము కారణాత్మకముగా నున్నది. కనుక ప్రళయమందును ఆత్మకు జీవత్వము సంస్కారాత్మకముగా నున్నది. కనుక జీవున కనాదిత్వభంగము లేదు. ఆసూక్ష్మశరీరము నామరూపాత్మకముగాఁ దోచుటయే యుత్పత్తి యని యంగీకరింపఁ బడియె. కాన శ్రుత్యాదులకును విరోధము లేదు. ఈదోష మెటుల పరిహరించినప్పటికిని లోకమందు జన్యములగువస్తువులకు కర్తజన్యత్వంబును అనేకత్వంబును కన్నారము. కనుక సూక్ష్మశరీరంబు జన్యమగునపుడు దానికి కర్తజన్యత్వంబును అనేకత్వంబును వచ్చునట్టి దోషంబు పరిహరింపఁబడ లేదంటివేని, వానికిని పరిహారము చెప్పెదము. అది యెటువలె ననిన; ఆ సూక్ష్మశరీరమునకు కర్తజన్యత్వంబును అనేకత్వంబును అంగీకరింపక దోషంబులు పరిహరింపవలెను. ఇటువలె నంగీకరించునపుడు పూర్వము సూక్ష్మశరీరము కర్తజన్యంబు గాదనియును, అది యొకటి యనియును జెప్పినందున విరోధంబు దోచుచున్నదే యనిన; ఈవిరోధంబు లేకుండునటుల దోషపరిహారంబు జేసెదము. అది యెట్లు లనిన; జన్యమంతయుం గర్తజన్యంబే యని గ్రహింపవలయును గాన నాజన్యంబు సామాన్యకర్తజన్యంబనియు, విశేషకర్తజన్యంబనియు రెండువిధంబులు. ఈద్వివిధంబునందు సూక్ష్మశరీరంబునకు సామాన్యకర్తజన్యత్వ మంగీకరింపఁబడియెం గావున జన్యమాత్రంబునకు కర్తజన్యనియమభంగంబు లేదు. ఈ సూక్ష్మశరీరంబునకు సామాన్యకర్తజన్యత్వ మంగీకరించి నప్పటికిని విశేషకర్తజన్యత్వ మంగీకరింపఁబడును గనుక పూర్వము సూక్ష్మశరీరము కర్తజన్యము కాదని చెప్పినందుకు విరోధము లేదు. సామాన్యకర్తజన్యమైన వస్తువున కేకత్వంబును విశేషకర్తజన్యంబగు వస్తువున కనేకత్వంబును వ్యవహారమునందుఁ గన్నారము. కాబట్టి

సూక్ష్మశరీరంబు సామాన్యకర్తజన్యంబైనను విశేషకర్తజన్యము గాక పోయెను గనుక సూక్ష్మశరీర మొకటి యని చెప్పినందుకు విరోధంబు లేదు. ఇటుల సామాన్యకర్తజన్యమైన వస్తువున కేకత్వంబును విశేషకర్తజన్యమైన వస్తువున కనేకత్వంబును నెక్కడనయిననుం గలదాయనిన; లోకమందుఁ గన్నారము. ఎం దనిన; పృథివ్యాదులయందుఁ గన్నారము. వానికి కర్తజన్యత్వము గానమే యనిన; జగత్తంతయుం జన్యంబ కావునను జీవులకు భోగ్యము కావునను జగత్తు కర్తజన్యమనే చెప్పవలయును. జీవులకు భోగ్యమయితే జగత్తు కర్తజన్యము కావలెనా? యనిన; కర్తములకు సుఖదుఃఖములు, ఆ సుఖదుఃఖము లానుకూల్య ప్రాతికూల్యవస్తువు లవలంబించుకొని వచ్చుచున్నవి గనుక జగన్నిష్ఠపదార్థంబులలోఁ గొన్నిపదార్థంబులు కొందఱి కనుకూలంబులును సుఖకరంబులునై యున్నవి. మఱి కొందఱికి ప్రతికూలంబులును దుఃఖకరంబులునై యున్నవి గనుక ఆ జీవులయొక్క కర్తములు తమకు ఫలంబులయిన సుఖదుఃఖములకు సాధనంబులయిన ఆకారదులకు ఉత్పత్తిని సంపాదించుకొని అయ్యె జీవులకు సుఖదుఃఖముల నిచ్చుచున్నవి. కాబట్టి జగత్తంతయుం గర్తజన్యంబే యని చెప్పవలయును. స్థితికాలంబునందుఁ గదా జీవులును వారికర్తంబులును కనఁబడుట, ప్రళయంబునందైతే జీవులును జీవులయొక్క కర్తంబులును గానము. ఇట్లుండఁగా జీవులయొక్క కర్తములచేత నాకాశాదిజగత్తు పుట్టు ననునది యెట్లు లనిన; ప్రళయకాలమందును జీవులందఱు తమ తమ యుపాధులతోఁ గూడుకొని సుషుప్తియందు సంస్కారాత్మకముగా నున్నారు. కాన వారలయొక్క కర్తంబులును సంస్కారాత్మకంబులై యున్నవి గనుక అటువంటికర్తముచేత నాకాశాదిజగత్తు పుట్టె ననుట కూడును. ఇటు లంగీకరింపనియెడల, పూర్వకల్పంబునందు జీవులచే జేయఁబడిన కర్తంబులకు ఫలము లేక పోవలయును. పూర్వకల్పంబునందు జేయని కర్తంబుల కీ కల్పంబునందు ఫలములు రావలయును. ఇంతమాత్రమే కాదు; శ్మిత్యాదులకు వైయర్థ్యంబును వచ్చును. ఒక కారణంబును లేకయే జగత్తు పుట్టునని చెప్పునపుడు ముక్తపురుషులకును ఉత్పత్తి కలుగవలెను. జగత్తునందు మనుష్యులు దేవతలు తిర్యక్కులు బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్య శూద్రులు అనునట్టి

వ్యవహారవ్యవస్థలు లేకపోవలయును. ఈదోషంబులు వచ్చెనేనియు రాని
 మ్మనుట యుచితంబు కాదు. కావున ప్రళయంబునందును సంస్కారా
 త్తేకమైన జీవులయొక్క కర్తంబులవలననే ఆకాశాదిజగత్తులు పుట్టు
 ననుటయందు సందేహంబు లేదు. ఇటులే యాకాశాదులు కర్తవలనఁ
 బుట్టినను స్వగతవికారము లున్నను ప్రళయంబులయందు లయించి
 యుండి ఆయాసృష్టియం దాకాశ మాకాశంబుగ వాయువు వాయు
 వుగ తేజస్సు తేజస్సుగ జలంబు జలంబుగ పృథ్వి పృథ్విగ నేటుల పుట్టు
 చున్నవో, అటులే సూక్ష్మశరీరమును ప్రళయంబులయందు లయించి
 యున్నప్పటికిని ఆ జీవులయొక్క కర్తముచేత పూర్వకల్పంబునం దెటు
 లుండునో అటుల ప్రతికల్పంబునందును బుట్టుచున్నది. ఇటుల పుట్టి
 స్వగతవికారవత్తై యుండినను సూక్ష్మశరీరంబు ముక్తిపర్యంతంబు నొక
 టియే. ఈ చొప్పునఁ జెప్పుటవలన ముక్త్యనంతరము సూక్ష్మశరీరంబు
 లనేకంబులై యుండు నని తోచుచున్న దంటివేని, ముక్త్యనంతరం
 బున సూక్ష్మశరీరము లేనేలేదు. అటువలె ననేకంబు లని తోచుట
 కవకాశంబు లేదు. ఈమేఱకు సూక్ష్మశరీర మాకాశాదులవలె సామాన్య
 కర్తమువలనఁ బుట్టియున్నది గనుక నొకప్రాణికి నొక సూక్ష్మశరీర
 మని చెప్పినది యుక్తమే. అయితే యిటులు చెప్పుట విరోధముగాఁ
 దోచుచున్నది. ఆవిరోధ మేది యనిన; ఆకాశాదులు సమస్తప్రాణికర్త
 జన్యములు గాన నయ్యాకాశాదులకు సామాన్యకర్తజన్యత్వంబును
 ప్రళయపర్యంతంబు నొకటియై యుండుటయును ప్రతికల్పమందును అటు
 వలెనే పుట్టుటయును యుక్తము. ఆయాప్రాణులయొక్క సూక్ష్మశరీరము
 లయితే సమస్తప్రాణికర్తజన్యములు కావు గనుక వాటికి సామాన్య
 కర్తజన్యంబును ఒకప్రాణి కొకటి యనుటయును ప్రతికల్పమందును
 పుట్టుచున్న వనుటయును ముక్తిపర్యంతము నిత్య మనుటయును
 నేటుల చెప్పవచ్చు ననిన; చెప్పవచ్చును. అది యెటువలె ననిన;
 ఆకాశాదులవలె నాయాప్రాణులయొక్క సూక్ష్మశరీరములు సమస్త
 ప్రాణులయొక్క కర్తములచేత పుట్టకున్నప్పటికిని ఆయాప్రాణులకు సృష్టి
 మొదలుకొని ప్రళయపర్యంతంబును స్థూలశరీరద్వారా సుఖదుఃఖ
 ముల నిచ్చునట్టి కర్తములచేతను ఆయాప్రాణులయొక్క సూక్ష్మశరీర
 ములు పుట్టుచున్నవి గనుకను, ఆ సూక్ష్మశరీరములకు సామాన్య

కర్తజన్యత్వంబును నొకప్రాణినొక సూక్ష్మశరీరం బనుటయు ప్రతికల్ప మందు నటులే పుట్టుచున్న దనుటయును ముక్తిపర్యంతము నిత్య మనుటయును చెప్పవచ్చును. లీనమైన వస్తువు కర్తము నవేక్షించి పుట్టుచున్నదనుటకును సామాన్యకర్తమువలనఁ బుట్టిన వస్తువు ఒకటియై యుండుననుటకును విశేషకర్తములవలనఁ బుట్టిన వస్తువు నానారూప ములు కలిగియుండు ననుటకును దృష్టాంతము కలదా యనిన; కాష్ఠ పాషాణాదులయందు లీనమై యుండెడి అగ్నికి మథనాదిరూపమైన కర్తములచే నెట్లు బుట్పెత్తియో యటులే కారణరూపమైన సూక్ష్మ శరీరమునకును కార్యకారణములుగాఁ దోచెడి కర్తముచేతనే యుత్పత్తి కలుగుచున్న దనుట చెప్పవచ్చును. ఇటుల చెప్పినందున కార్య మసత్తనుటయును దోచెను. సామాన్యకర్తమువలనఁ బుట్టినవస్తు వొకటి యనుటకును విశేషకర్తమువలనఁ బుట్టినవస్తువు అనేక మనుట కును దృష్టాంతము చెప్పెదము. కులాలునిచేతను నానావిధములయిన భాండములును చేయవలె నని సంపాదింపఁబడిన మృత్పిండ మొకటియే. అది యనేకకర్మలచేత చేయఁబడినను ఆకులాలుని మృత్పిండమువలనఁ బుట్టిన భాండములన్నియును సమానములై యున్నవి. ఆమృత్పిండము సామాన్యకర్తకార్యము గనుక నేకము. దానివలనఁ జేయఁబడిన భాండములలో నొక భాండమును జేసిన కర్తవలన మరియొకభాండ మును జేయలేదు గనుక నా భాండములు విశేషకర్తజన్యములు. అవి నానారూపములు ననేకములు నై యున్న వనుట సర్వానుభవసిద్ధము. ఇటువలె సూక్ష్మశరీరము సామాన్యకర్తజన్యం బయ్యెఁ గాన నది యొక్కొక్కశరీరమనుటయు స్థూలశరీరంబు విశేషకర్తజన్యం బయ్యెఁ గాన నది యొక్కొక్కప్రాణి కనంతంబు లనుటయును గూడదు. మఱియు నీయర్థమందు విశేషదృష్టాంతంబు గలదా యనిన; కలదు. అది యెటు వలె ననిన; లోకమందు దేవదత్తునకే కర్తవశంబున నానావిధంబులగు వస్త్రంబులు వచ్చుచున్నవి. ఆవస్త్రంబు లొకటిగా నుండలేదు గనుక అది యెటువలె విశేషకర్తవలన వచ్చుచున్నదో అటువలెనే స్థూలశరీ రంబులును చిత్రంబులై యొక్కొక్కప్రాణికి అనంతంబులై వచ్చుచున్నవి గనుక ఆస్థూలశరీరంబులును విశేషకర్తజన్యంబులే యని తెలుసుకొఁ దగినది. ఆదేవదత్తునికే ఆ యా విశేషకర్మలచేత వస్త్రములు వచ్చి ఆ

వస్త్రములచేత వచ్చెడి సుఖదుఃఖంబులకు సాధనభూతంబగు స్థూలశరీర మొకటియై యున్నది. కాబట్టి ఆవస్త్రంబుల నవేక్షించి స్థూలశరీర మెటువలె సామాన్యకర్తజన్యమాయెనో, అటువలెనే సూక్ష్మశరీర మొక్కొకప్రాణికి నొక్కొకటై యున్నది గనుక అదియును సామాన్య కర్తజన్యమని తెలుసుకోఁదగినది. ఇట్లు చెప్పటవలన సిద్ధించుట యేమి యనిన; సూక్ష్మశరీరమునకే స్థూలశరీరముయొక్క గ్రహణంబును వాటి యొక్క త్యాగంబు నని తెలుసుకోఁదగినది. దృష్టాంతమందు స్థూలశరీరంబుకే వస్త్రాదులయొక్క గ్రహణంబులును వాటియొక్క త్యాగంబును ప్రత్యక్షంబుగ నెటుల కన్నారమో యట్లులే సూక్ష్మశరీరమునకు స్థూల శరీరమును పరిగ్రహించుట జన్తము. దానితోడ నిఁకమీఁద సంబంధము లేనియటుల విడుచుట మరణంబని సిద్ధించుచున్నది. ఈవిధంబున జన్తమరణంబులుగల సూక్ష్మశరీరమునకే జన్తమరణములు లేవని తోచుచుండఁగా ఆత్మకు జన్తమరణముల ప్రసక్తి లేదని చెప్పవలసిన దేమి? ఇటువలెఁ జెప్పనప్పు డాసూక్ష్మశరీరంబు లనంతంబులని చెప్పఁబడినట్టు తోచుచున్నది. తోచినం దోచనిప్పుని యంటి వేని పూర్వము ప్రాణులకు స్థూలశరీరము లనంతములని చెప్పి యప్పుడు సూక్ష్మశరీరమునకు స్థూలశరీరము లనంతము లని చెప్పినందున పూర్వము చెప్పినందుకు నిపుడు చెప్పినందుకును విరోధము వచ్చుచున్నది గనుక సూక్ష్మశరీరమే ప్రాణిశబ్దమున కర్థమని చెప్పదమనిన; అట్లు చెప్పఁగూడదు. ఎందుచేత ననిన; పూర్వము ప్రాణులకు సూక్ష్మశరీరలోక మొకటియని చెప్పి ఇప్పుడా సూక్ష్మశరీరమే ప్రాణిశబ్దమున కర్థమని చెప్పినచో ఇప్పుడే రెండువిధములుగాఁ దోచుచున్నది గనుక అటువలె చెప్పఁగూడదు. అయితే మఱియెటుల చెప్పవలెననిన; ఇచట ప్రాణిశబ్దమునకు ఆత్మయని యర్థము. ఆయాత్మకే కారణశరీర మనెడి పేరుకల అజ్ఞానముచేతవచ్చిన సూక్ష్మశరీరాధ్యాసద్వారా అనంతములైన స్థూలశరీరములు వచ్చుచును బోవుచును ఆ స్థూలశరీరనిష్ఠమయిన జన్తమరణములు ప్రసక్తమైనటుల తోచుచున్నది. ఎప్పుడు తోచుచున్న దనిన; దృష్టాంతమందు దేవదత్తునిచేత నానావిధములయిన వస్త్రములు గ్రహింపఁబడుటయును విడువఁబడుటయును ప్రత్యక్షముగఁ గనఁబడినప్పటికిని, స్థూలశరీరవ్యతిరిక్తుడై యాస్థూలశరీరమం దధ్యాసచేత దేవదత్తుడనే పేరుగల జీవు

నికి స్థూలశరీరద్వారా వస్త్రగ్రహణత్యాగాదు లెటువలె దోచుచున్నవో, అటువలెనే అజ్ఞానముచేత వచ్చిన సూక్ష్మశరీరద్వారా ఆత్మకు ననంతములయిన స్థూలశరీరములు వచ్చుచుబోవుచున్నట్లు మోహముచేత తోచుచున్నది. విచారించినపుడు స్థూలశరీరమునకు జన్తమరణములు ప్రత్యక్షంబుగాఁ గనబడలేదు. కనుక సూక్ష్మశరీరమునకు స్థూలశరీరంబుతోడ సభ్యాస వినాగా జన్తమరణంబులు లేవు. సూక్ష్మశరీరంబునకే జన్తమరణంబులు లేకపోయెఁ గాన ఆత్మకు మోహమాత్రము వినాగా జన్తమరణంబులు లేవని చెప్పవలసినదే లేదు. ఈ చెప్పినచొప్పున ప్రాణులకు స్థూలశరీరంబు లనంతంబులు. సూక్ష్మకారణశరీరంబు లొకటొకటి యనియుం జెప్పినది యుక్తమే. ఇందువలన సిద్ధించునవి ఏవి యనిన; శరీరత్రయంబును ప్రాణిశబ్దముచేతఁ జెప్పఁబడిన ఆత్మ కాదనుటయే. అది యెటు లనిన; లోకంబునందు ఒకఁడు మఱి యొకనిని నీకు రుద్రాక్ష పేరు లెన్ని యని అడిగిన మూఁడనియును, జందెము లెన్ని యని అడిగిన మూఁడనియును, మఱియు నీకు దోవతు లెన్ని యని అడిగిన మూఁడనియును యెటువలె చెప్పుచున్నాఁడో అటువలెనే ప్రాణుల కెన్ని శరీరములని విచారించునపుడు మూఁడుశరీరములని తోచుచున్నది. ఇటుల దోచుటవలన దృష్టాంతమందు రుద్రాక్ష పేరులు మొదలయినవి వాటి ధరించినవారల నెటుల స్పృశింపలేదో అటువలెనే దాష్టాంతికమందును స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరములు ప్రాణిశబ్దముచేతఁ జెప్పఁబడిన ఆత్మ కాదనియును, శరీరత్రయనిష్ఠమయిన వికారము లాప్రాణిశబ్దవాచ్యుడైన ఆత్మను స్పృశింప లేవనియును దోచుచున్నది. లోకమందు దేవదత్తాదులకు గృహి యనియు క్షేత్రి యనియు పుత్రి యనియు ధని యనియు కుండలి యనియు వ్యవహారము కన్నారము. ఇటువలెనే ఆత్మకు శరీరియనియు దేహియనియు ప్రాణి యనియు ననెడి వ్యవహారము లోకమందును వేదములయందును తోచుచున్నది. దృష్టాంతమందు గృహి క్షేత్రి పుత్రి ధని కుండలి అని తోచునట్టి దేవదత్తాదులు ఆ గృహాదు లెటువలె కారో ఆగృహాది నిష్ఠమయిన వికారములు వారి నెటువలె స్పృశింపలేదో అటువలెనే శరీరి యనియు దేహి యనియు ప్రాణి యనియు సుపాధివలనం దోచెడి

ఆత్మయును శరీరాదులు కాదు. ఆశరీరాదినిష్ఠవికారము లాత్మను కాంత్రయమందును స్పృశింపలేవు. ఈప్రకారమున శరీరత్రయంబును ఆత్మ కాదనియు శరీరత్రయనిష్ఠవికారము లాత్మకు లేని వయినను సామాన్యముగఁ దోచుచున్నవి గనుకను విశేషముగా స్థూలశరీరము వలె సూక్ష్మకారణశరీరములు రెండును దోచలేదు గనుకను పలుమారు విచారించినప్పటికిని యీశరీరములు మూడును ఆత్మ కాదు. ఈశరీరత్రయనిష్ఠమైన వికారంబులు ఆత్మను స్పృశింప లేవు. ఇందుకొక విశేషము క్రి కదు. ఆయుక్తి యేదియనిన; స్థూలశరీరము సమస్తప్రాణులకు ప్రత్యక్షము గనుక అది కలదో లేదో యని యెవరికిని సందేహము కలుగదు. చార్వాకపామరులకన్న నితరులయిన స్థూలశరీరమాత్మ కాదనుకొనుటకు సందేహము లేదు. ఆచార్వాకపామరులకును స్థూలశరీరమే ఆత్మ యని తలచుట యుచితము కాదు. ఎందుచేత ననిన; సూక్ష్మశరీరమందలి అధ్యాసచేత జీవస్వరూపుడగు ఆత్మ సూక్ష్మశరీరద్వారా స్థూలశరీరాధ్యాసచేత వచ్చిన పుత్రాద్యవేక్షవలన పిత్రాదిశబ్దములచే జెప్పబడుచున్నాడు. ఇటువలె పిత్రాదిశబ్దములచేత జెప్పబడినవానివలెనే తోచునట్టి ఆత్మ స్థూలశరీరమునకంటె భిన్నుడయి పిత్రాదిశబ్దములచేత నీస్థూలశరీరమే చెప్పబడనేని ఆపిత్రాదులు చచ్చిపోయిరని చెప్పక యుండవలయును. అటు లుండక చచ్చిపోయి రని చెప్పుచున్నారు గాన స్థూలశరీరవ్యతిరిక్తుడే ఆత్మ యని చార్వాకపామరులును అంగీకరింపవలెను. మఱియును యుక్త్యంతరముచేతను స్థూలశరీరవ్యతిరిక్తుడే ఆత్మ యని తోచుచున్నది.

అది యెటువలె ననిన; ఆపిత్రాదిశబ్దంబులకు అర్థమని తోచెడి ఆపిత్రాదిస్థూలశరీరములు చచ్చిపడియుండఁగా దానిం గొఁగిలిండుకొని యేడ్చెడిపుత్రాదులు మమ్ము నవాంతరమీన విడిచి అప్పు ఇచ్చినచో టిది. పుచ్చుకొనినచో టిది యది చెప్పక మానోట మన్నుఁ గొట్టి మాతండ్రి మొదలయినవారు చచ్చి పోయి రని చెప్పుచున్నారు. ఇంతే కాదు. బంధువులు స్నేహితులు మొదలైనవారు ఆపిత్రాదులను మీతండ్రి మొదలైనవారు చచ్చిపోయిరి గదా యని విచారించునపుడు ఆవచ్చినవారితో పుత్రులైనవారు అయ్యా! మాతండ్రిపోయెను; మాతల్లి పోయెను; మమ్ము జెఱచిపోయిరి. ఇక మాకు దిక్కెవరును లేరుగదా

అనియును; తోడఁబుట్టువులైనవారలు మాతోడు పోయెను, మాయన్న పోయెను, మాతమ్ముడు పోయెను, మమ్ము గతిమాలినవారినిగాఁ జేసి పోయెను అనియును; భార్యలైనవారు నాదేవుఁడు నన్నుఁ జెటిచిపోయెను. సర్వవిధముల చేతను చెడితిని, చీమలపుట్టలో చిచ్చువెట్టినట్లు మమ్ముబట్ట బయలున విడిచి కంచంత కాపురమును కాటిలోఁ బెట్టిపోయెను. ఇంక నీ కసుగందలకు దిక్తైవ్వరు. ఈదుఃఖమునుజూడలేను. నన్ను దేవుఁడు కొంచు పోకపోయెను అనియును; తల్లిదండ్రులైనవారు అన్నా మూచిన్న వాఁడు పోయెను, మాయెన్ని కలన్నియు మన్నుగలసిపోయెను, అన్నా మాట్లాడరా, అప్పా మాట్లాడరా, నాతండ్రిపలుకవేమిరా, నన్నుగూడఁ దోడు కొనిపోరా, ఒకపోడిమియుఁ గానకపోయితివి గదరా అనియును; ఆపిత్రాదులు బహువిధముగా దుఃఖపడుచుండఁగా నప్పుడు విచారించుటకు వచ్చినవారు అమ్మా మీ రెందుకు దుఃఖపడుచున్నారు. ఈదుఃఖపడుట వలన పోయినవారు రాఁబోరు. దుఃఖమును మానుడని యాశ్వాసించు నపుడు అయ్యా! యేడుగురు చిన్న వారిని యేటిలోకలిపితిని. ఒకముహూర్తముననే పోయిరి. ఈదుఃఖమును సహింపలేను. మమ్ము దేవుఁడు శోధించెను. మావారలందఱు నాకన్న దుఃఖమును పొందియున్నారు గనుక మేమందఱము నొకతేపనే విషముఁ బుచ్చుకొని చిలిమిఁదఁ బండుకొనెదము. ఈదుఃఖమును తరించుటకు నింతకన్న వేరుగతి లేదని మొత్తుకొని మొత్తుకొని యేడ్చుచున్నారు. ఇంతమాత్రమే కాదు. విద్వాంసుఁడైన వాఁడు తనభార్య చచ్చిపోయినపుడు తనవారినిజూచి, అయ్యా నాప్రాణ పదమైన పెండ్లాము పోయెను. ఈదుఃఖమును సహింప నాకు వశము గాదు. లోకములోని యిల్లాండ్రవలెఁ గాదు. మహాపతివ్రత. మిగుల సుగుణములు గలది. అయ్యో ప్రాణనాయకీ! మాడలాడవేమే. నాకు దిక్కైవ్వరే. ప్రాణపదమైన నొన్నెడఁబాసి యుండలేనుగదవే. వేళ తప్పక నన్నాదరించి అన్నముఁ బెట్టువా రెవ్వరే. నీసుగుణములు వర్ణింప వశముగాదు కదవే. నేనును నీవెంట వచ్చెదనే యని యేడ్చుచున్నాఁడు. కాబట్టి ఈచెప్పినవి యెటుల నున్న వనిన; మీమామ మొదలయిన వారు వచ్చియుండిరిగదా వారు పోయిరా యని యొకఁడడిగితే అందుకు మరియొకఁడు మాతో చెప్పకయే కట్టుకొనునట్టి బట్టలతో విడిచి పెట్టి పోయినట్టున్న దని చెప్పినట్లున్నది. కాబట్టి దృష్టాంతమం దా

మామ మొదలయినవారల కెటువలె నర్థమో అటువలెనే ఈస్థూల శరీరమును విడిచిపెట్టి కర్మానుసారముగా లోకాంతరమునకు పోయిన వారే పిత్రాదిశబ్దముల కర్థము గాని వెల్లిపోకమును విక్కడ నుండెడి స్థూలశరీర మాపిత్రాదిశబ్దముల కర్థము కాదు గనుక అటుల చెప్పఁ గూడదు. అటుల చెప్పినచో దోషతులు విడిచిపెట్టి పోయిన మామ మొదలయినవారు ఆదోషతులు పెట్టిపోకమునుపు ఆదోషతులై కావలెను. ఇంతమాత్రమే కాదు, ఒకగృహముం దుండి వెడలిన పురుషుఁడు ఆగృహమునందుండి వెడలకమునుపు గృహమే కావలయును. అట్లు కాలేదు గనుక దోషతులు మొదలయినవానితోఁ గూడుకొని యుండెడి మామ మొదలయినవారు ఆదోషతులు గృహము నెటువలె కారో అటువలెనే పిత్రాదులు స్థూలశరీరముతోఁ గూడుకొనియున్నప్పటికిని కూడియుండకున్నప్పటికిని ఆపిత్రాదిశబ్దములకు స్థూలశరీరమును విడిచిపెట్టిపోయినవారే అర్థముగాని స్థూలశరీరము అర్థముకాదు. ఏపిత్రాదిశబ్దములు మరణమునకు మునుపు స్థూలశరీరమున కర్థమని యెంచుకొని ఆశరీరముఁ గూర్చి యొకయుదాసీనత చేసినప్పటికిని అట్టి వానికి అనేకనరకములు సంప్రాప్తము లగునని శాస్త్రము చెప్పుచున్నదో ఆశరీరమునే పుత్రాదులు కాలవేయుచున్నారు. ఆపిత్రాదిశబ్దములకు స్థూలశరీరమే అర్థమైనట్టియితే ఆశరీరములను కాలవేసిన పుత్రాదులకు పితృహత్యాదిదోషములు రావలెను. ఆదోషములు వచ్చునెడల నాపుత్రాదుల కనంతకోటి నరకములును గలుగవలెను. ఇదియే గాక లోకు లాపిత్రాదిదేహంబులను దహించినవారిని పితృహత్యాపరులు మాతృహత్యాపరులు అని దూషించి వారితో మాటలాడక యుండవలయును. అటుల గానము గనుకను వారలకు పిత్రాదిదేహములను కాలవేసినందున నరకాదులు సంప్రాప్తమగునని శాస్త్రంబులయందు లేదు గనుకను ఈస్థూలశరీర మాపిత్రాదిశబ్దంబుల కర్థంబు గాదు గనుకను, ఏశరీరంబు పిత్రాదిశబ్దంబుల కర్థంబని యెంచి సకలోపచారంబుల చేతను బూజించుచున్నారో ఆశరీరంబులను మరణాంతరంబున దహింపకపోయిరేని ఆపుత్రాదులకు ప్రత్యవాయదోషంబును శాస్త్రంబులయందు విధించియున్నది గనుక ఆపిత్రాదులకు దహనాదిక్రియలు చేసి స్థూలశరీరంబునం దుండి లోకాంతరంబునకు వెల్లిన పిత్రాదులకు ప్రేత

త్వవిమోచనరూపమైన యతిశయత్వంబును ఆశరీరంబులను దహించు జేసిన పుత్రాదులకు ప్రత్యవాయదోషము లేదనియు శాస్త్రంబుల యందు విధించియున్నది. కనుకను పట్టణంబునం దుండిన రాజు బైట వెళ్లెనేని ఆపట్టణంబున కేకీడును రాకుండునటుల వాసిభృత్యు లెటుల కాపాడుచుందురో, ఆభృత్యు లటులఁ గాపాడుకున్న రాజు వారి నెటుల శిక్షించుచున్నాడో అటులనే చచ్చిపడియుండెడి పిత్రాదిశరీరంబులకు పుత్రాదులును సంస్కారాదులు చేసిరేని యాపిత్రాదుల కతిశయత్వంబును దహించినవారలకు ప్రత్యవాయదోషరాహిత్యంబును కలుగు నని తెలుసుకొనఁదగినది.

మఱియును లోకములోని జనులు చచ్చియుండెడి పిత్రాదిశరీరంబులను సంస్కరించిన పుత్రాదులకు వీరు పిత్రాదులకు మంచి గతిని సంపాదించి రని కొనియాడుచున్నారు. సంస్కారాదులు చేయనివారిని దూషించుచున్నారు. కాబట్టి ఆపిత్రాదిశబ్దంబులకు నీష్ఠాలశరీరంబునం దుండి వెడలి లోకాంతరంబునకుఁ బోయినవారే అర్థమని తోచుచున్నది. అటు గాకపోయినపక్షమందు ఈ స్థూలశరీరమునే పిత్రాదులని యెంచి యెల్లరును శుశ్రూషచేయుటకు కారణ మేమి యనిన; ఈ స్థూలశరీరము దుండెడివానికి ప్రీతికొఱకు శుశ్రూషచేయుచున్నారు గాని స్థూలశరీరమునకు ప్రీతికొఱకుఁ గాదు. అది యెటు లనఁగా; నగరులో రాజుండఁగా నతనికి ప్రీతికొఱకు మేలుకట్టు మొదలయిన యలంకారము లెటుల చేయుచున్నారో, ఆనగరుకు ప్రీతికొఱకు కెటు వలె జేయలేదో అటువలెనే స్థూలశరీరంబునకు శుశ్రూషచేసెడివారు మోహమువలన నాశరీరములే పిత్రాదిశబ్దముల కర్థమని యెంచుకొని యున్నప్పటికిని, ఆ స్థూలశరీరమున నుండెడివారికిని ప్రీతికొఱకే శుశ్రూష చేయుచున్నారు గనుక ఆ స్థూలశరీరంబులయం దుండెడి వాడే పిత్రాదిశబ్దంబుల కర్థము.

ఇంతమాత్రమే కాదు లోకమందు గ్రామాంతరమునకుఁ బోయిన వాని దోషతులు దొంగలు దోచుకొనిపోయిరేని వాని పుత్రాదు లామాట వినినవారై వేరు దోషతు లిచ్చి పంపునటుల లోకాంతరమునకు పోయినపిత్రాదులు నగ్నులై పోవుచున్నారు. వారలకు నగ్నుప్రచ్ఛాదనార్థంబుగా నిక్కడ బ్రాహ్మణునికి వస్త్రమిచ్చినచో,

ఆవస్త్రము వారికి చెందుచున్నదని శాస్త్రంబులు చెప్పఁగా విని వారి యొక్కపుత్రాదులు ఇక్కడ బ్రాహ్మణునికి వస్త్ర మిచ్చుచున్నారు. ఇందు చేతను ఈస్థూలశరీరము పిత్రాదిశబ్దములకు అర్థము కాదని తోచుచున్నది. ఇంతే కాదు. మడిలో పనిచేసేడివాఁ డెండచేతఁ గొట్టువడి దాహతాపాదులచేత బాధపడుచున్నాఁడని విని గృహమం దుండెడి వాఁడు వానికి అన్నపానీయాదులను కొనిపోయినటుల చచ్చి లోకాంతరమును పొందిన పిత్రాదులకు ఆఁకలిదప్పు లిక్కడ నిచ్చెడి పిండతిలో దకములచేత పోవు నని శాస్త్రములచేత విని వారలయొక్క పుత్రాదులు వారలకు పిండతిలోదకంబుల నిచ్చుచున్నారు. మఱియు దేశాంతరము పోవలెనని పరస్థానము చేసినవానికి నింటివారు కట్టువంటకము నిచ్చిపంపునటుల చచ్చి లోకాంతరమున కుపవాసులయిపోవునట్టి పిత్రాదుల కిక్కడ స్వర్గపాథేయంబు నిచ్చిరేని వారియాఁకలి పోవునని శాస్త్రముఖంబున విని వారలయొక్క పుత్రాదులు స్వర్గపాథేయంబు నిచ్చుచున్నారు. ఇంతియెగాక పొరుగుారికి పోవుటకై యనుపఁబడి పోయినపురుషుఁడు ఏటి వెల్లువ వచ్చినం బోవఁజాలక యేటిగట్టున నున్నాఁడని విని యింటనుండెడివా రొక తెప్పఁ బంపినటువలె చచ్చి లోకాంతరంబు నొందిన పిత్రాదులకు స్వర్గప్రాప్తి కలుగుట కాటంకముగా వైతరణి యను నది యొకటి ఉన్నదని శాస్త్రముచే విని వారు దాటి పోవుటకై వారి యొక్క పుత్రాదు లిక్కడ వైతరణిగోదానంబు నిచ్చుచున్నారు. ఉండియుఁ జచ్చి.లోకాంతరవాసులైన పిత్రాదులనుగూర్చి వారు చచ్చినది మొదలు సంవత్సరపర్యంతంబు ప్రతిమాసంబున మాసికంబును తరువాత వారివారిపుత్రాదు లెంతకాలము జీవించియుందురో అంతపర్యంతంబును ప్రతిసంవత్సరంబును వారలనుద్దేశించి శ్రాద్ధంబులును మధ్యేమధ్యే అష్టకాదిశ్రాద్ధంబులును పుణ్యక్షేత్రంబులయందు తీర్థశ్రాద్ధాదులును చేయుచున్నారు. కాబట్టి ఈచెప్పబడిన దృష్టాంతములచేతను, ఈస్థూలశరీరము పిత్రాదిశబ్దంబుల కర్థంబు గాదని స్పష్టముగాఁ దోచుచున్నది. అటువలెఁ గాక భస్మమైపోయిన స్థూలశరీరమే పిత్రాదిశబ్దంబుల కర్థమనుట కూడదు. ఈ స్థూలశరీరంబునందుండి లోకాంతరగమనంబు పొందినవారే ఆపిత్రాదిశబ్దంబుల కర్థమనుట కూడును. కాబట్టి ఈ స్థూలశరీరము పిత్రాదిశబ్దంబులకు అర్థంబు కాదు. ఈ చెప్పిన

యుక్తులచేత నీస్థూలశరీరంబు పిత్రాదిశబ్దంబులకు అర్థము గాకపోయినను, ఇందుచేత సూక్ష్మశరీరసిద్ధి కలిగెనా? యనిన; కలిగెను.

అది యెటులనిన; ఈస్థూలశరీరమును విడిచి లోకాంతరగమనంబు నొందునది యేదియో అదియే సూక్ష్మశరీరంబు. ఇటువలె జెప్పునపుడు ఆపిత్రాదిశబ్దంబులకు ఈసూక్ష్మశరీరమే అర్థమని చెప్పినట్లాయెను గదా యనిన; అటుల గాదు. పిత్రాదిశబ్దంబులకు సూక్ష్మశరీరద్వారా చేతనమని యర్థము. సూక్ష్మశరీరముచేత గదా పిత్రాదిశబ్దంబులకు చేతనమను నర్థంబు సిద్ధించె. అచేతనమయిన సూక్ష్మశరీరంబు పిత్రాదిశబ్దంబుల కెటువలె నర్థమో ననిన; చేతనమనగా ఆత్మ. ఆయాత్మయాకాశమువలె వ్యాపకుడు గాన నితనికి లోకాంతరగమనాగమనములు కూడదు. నిరవయవుడు గనుక కర్మాదిసంస్కారాశ్రయత్వము కూడదు. కర్మాదిసంస్కారాశ్రయము నంగీకరింపకపోయినచో కృతనాశకృతాభ్యాగమాదిదోషంబులు వచ్చుచున్నవి. కాబట్టి కర్మాదిసంస్కారంబున కాశ్రయంబయిన సూక్ష్మశరీరమే లోకాంతరగమనంబు నొందునది యని యంగీకరింపవలెను. అట్లయితే చావుపుట్టువులును లోకాంతరగమనాగమనంబులును పుణ్యాపాపంబులును చేతనకర్తంబులయి యెట్లు తోచుచున్నవనిన; వ్యాపకుడైన ఆత్మ సూక్ష్మశరీరంబునకు పదియాఱవ యవయవమై అంతఃకరణంబునందలి ప్రతిబింబద్వారా ఆసూక్ష్మశరీరంబుతోడ నధ్యాస వచ్చినందున నగ్నితోడితాదాత్మ్యంబువలన నయఃపిండం బెటుల దోచుచున్నదో యటుల నీ సూక్ష్మశరీరంబుతోడి తాదాత్మ్యంబువలన స్థూలశరీరంబును మోహంబుననే చేతనంబుచందంబున దోచుచున్నది. కాన చావుపుట్టువులు మొదలైన ధర్మంబులు మోహముచేత నధర్మంబులచందంబున దోచుచున్నవి గనుక స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరంబులును అంతఃకరణంబునందలి ఆత్మ ప్రతిబింబంబును వీనికి అధిష్ఠానభూతం బయిన చైతన్యంబును గూడి మోహముచేత పిత్రాదిశబ్దంబులకు అర్థమయి తోచుచున్నది. విచారించునపుడు వానివానికి వాచకంబులయిన శబ్దంబులవలన జెప్పబడియెను గనుక వీనిలోపల నొకటియును అర్థమని తోచలేదు. జన్మమరణంబు లీ స్థూలశరీరంబునకే యని ప్రత్యక్షంబుగ గనుపడుచున్నది. కనుక ద్రష్టయై నిత్యుడయి వ్యాపకుడై చైతన్య

స్వరూపుఁడైనయాత్మకే చెప్పినధర్మంబులలో నొకటియును లేదని తోచుచున్నది. ఇట్టిస్వరూపముగల ఆత్మకు మోహముచేత వచ్చిన జీవత్వంబున లోకాంతరగమనాగమనంబులును పిత్రాదిశబ్దవాచ్యత్వంబును దేనియందు నధ్యాసద్వారా వచ్చినదియో అదియే స్థూలశరీర వ్యతిరిక్తమయిన సూక్ష్మశరీర మని యెఱుంగఁడగినది.

మఱియును యుక్త్యంతరముచేతను స్థూలశరీరముకంటె సూక్ష్మ శరీరంబు భిన్నం బని తోచుచున్నది. ఆయుక్త్యంతరం బెయ్యది యనిన ; విచిత్రంబులయి నానావిధంబులగు వ్యాపారంబులు దేనివలనఁ జేయఁబడుచున్నవియో అదియే సూక్ష్మశరీరంబు. ఈవ్యాపారంబులన్నియు స్థూలశరీరమువలననే చేయఁబడుచున్న వని చెప్పద మనిన; ప్రేత శరీరంబువలననుం జేయఁబడవలయు. అట్లు గానము గనుక స్థూలశరీరంబునకంటె నన్యమగు సూక్ష్మశరీరముచేతనే చేయఁబడినట్లు తోచుచున్నది. ఇటుల చెప్పవలసినదేమి? ఆత్మ తానే సకలకర్తంబులను జేయుచున్నాఁడని చెప్పదమనిన; ఆయాత్మ వ్యాపకుడయియున్నాఁడు గనుక ఆకాశాదులయం దుండెడి ఆత్మయు నటువలె చేయవలయును. చేయలేదు గనుక ఆత్మ కర్తముచేయుచున్నాఁడని చెప్పఁగూడదు. ఆకాశాదులయం దుండునట్టి యాత్మ కర్తము నేయకున్నను స్థూలశరీరముతోఁగూడుకొనియుండెడి ఆత్మ కర్తము చేయుచున్నాఁడని చెప్పద మనిన; ప్రేతశరీరముతోఁ గూడుకొనిన యాత్మయును కర్తము చేయవలెను. అటుల చేయలేదు గనుక స్థూలశరీరముతోఁ గూడుకొనిన ఆత్మ కర్తలను జేయుచున్నాఁడని చెప్పఁగూడదు. అయితే ఆత్మతోఁ గూడుకొనియుండెడి స్థూలశరీరము గదా కర్తంబులఁ జేయుచున్నదని చెప్పవలెను. అటుల చెప్పనపుడు వ్యాపకుడయిన ఆత్మతోఁ గూడుకొనియుండెడి ప్రేతశరీరము వలననుం గర్తం బొనర్పబడవలయును. అటు లొనర్పఁబడుట లేదు గనుక ఆత్మతోఁ గూడుకొనియుండెడి స్థూలశరీరంబు కర్తమొనర్చుచున్నదని చెప్పఁగూడదు. ఇటుల విచారింపఁగా స్థూలశరీరంబు కర్త నేయుట లేదు. సద్రూపుఁడైన కేవలమైన ఆత్మయును స్థూలశరీరముతోఁ గూడుకొనియుండెడి ఆత్మయును ఆత్మతోఁ గూడుకొనియుండెడి స్థూలశరీరంబును కర్తము నేయుట గానము. ఇట్లున్నప్పటికిని చిత్రంబులయి నానావిధములయిన కర్తంబులు చేయఁబడుట కనుపడు

చున్నయది. ఇవియన్నియు దేనివలనఁ జేయఁబడుచున్నవియో అదియే సూక్ష్మశరీరము. సద్రూపుడైన ఆత్మ వ్యాపకుడై నిరవయవుడై నిర్వికారుడై అద్వితీయుడై యున్నాఁడు గనుక దేనితోడనుఁ గూడియుండులేదు. ఆయాత్మకంఠె నన్యమైన వస్తువు లేదు. కాబట్టి మఱియొకటియు నాత్మతోఁ గూడుకొనియుండులేదు. సకలకర్మలును కారకసాపేక్షంబులై యుండినను ఆత్మ యొక కర్మ యేనియుం జేయకుండినను, ఆత్మయం దనాదియై అవిద్య యను నజ్ఞానంబు కల్పితంబయి యుండుటచేత, దానివలనఁ గల్పింపఁబడిన అపంచీకృత పంచమహాభూతద్వారా కల్పితంబయి ఆత్మసత్త్వవలన సత్తువలెఁ దోఁచెడి సూక్ష్మశరీరంబు స్థూలశరీరంబును గూడుకొని సమస్తకర్మంబులను జేయుచున్నది. అటుల చెప్పటచేత సూక్ష్మశరీరము స్థూలశరీరమువలె ప్రత్యక్షముగఁ గనఁబడక స్థూలశరీరముతోఁ గూడుకొని కర్మమును చేసినప్పటికిని, ఆ కర్మము సూక్ష్మశరీరముచేతనే చేయఁబడుచున్నదని అర్థమగుచున్నది.

సూక్ష్మశరీరము స్థూలశరీరముతోఁ గూడుకొని కర్మలు చేసినప్పటికిని, సూక్ష్మశరీరముచేతనే చేయఁబడుచున్నవని యెటు లెఱుంగవచ్చునని; సూక్ష్మశరీరము సూక్ష్మమే. కాబట్టి స్థూలమువలెఁ దోఁచలేదు. లోకంబునం దేవస్తువు కర్మంబునకుఁ గర్తగా నున్నదో అవస్తువు మఱియొక దాని నాశ్రయించుకొని కర్మము చేయుచున్నది గాన ఆ కర్మమును చేసినను నేవస్తువు నాశ్రయించుకొని చేయుచున్నదో, ఆశ్రయమయిన దానిచేతనే చేయఁబడినట్లు అజ్ఞానులకు తోచుచున్నది గనుక అటులే సూక్ష్మశరీరము స్థూలశరీరము నాశ్రయించుకొని సకల కర్మములను చేసినప్పటికిని ఆ కర్మలన్నియు నాశ్రితమైన సూక్ష్మశరీరము యొక్క కర్మలే యని యీకర్మద్వారా స్థూలశరీరమువలెనే సూక్ష్మశరీరమును యీస్థూలశరీరముకంటె భిన్నముగ విచారించునట్టి పురుషునికిఁ దోచును. నాచక్షుస్సు నాశ్రోత్రము నావాక్కు నాప్రాణము నాయంతఃకరణము నాబుద్ధి అనెడి యనుభవముచేతను స్థూలశరీరముకంటె భిన్నముగ సూక్ష్మశరీర మొకటి తోచుచున్నది. ఇటుల కార్యములయిన స్థూలశరీరంబువలన వీనికి కారణంబయిన ఆత్మకు జీవత్వేష్వరత్వజగత్కారణత్వంబులయందు ఉపాధియైన అవయవములచేత ననిర్వచనీయమై ప్రకృతి యనియు మాయయనియు నవిద్యయనియుఁ జెప్పఁ

బడిన కారణశరీర మొకటికలదని శ్రుత్యాదులచేతఁ జెప్పబడుచున్నది. ఇంతేకాదు; నేను అజ్ఞుఁడను, జడుఁడను, ఏమియు నెఱుంగనివాఁడ ననెడి అనుభవమువలన ఉన్నాఁడు గనుక సద్రూపుఁడనియును కారణ శరీర మొకటి కలదనియును తోచుచున్నది.

ఈ ప్రకారముగా సమస్తప్రాణులకును మూఁడుశరీరములయొక్క కూడిక గలిగి యున్నప్పటికిని ఆకాశమువలె నాశరీరములతోడను గూడనివాఁడయి కాలత్రయమందు నున్నాఁడు గాన సద్రూపుడై సమష్టి వ్యష్టిరూపమై శరీరత్రయాత్మకమయిన ప్రపంచనిష్ఠపదార్థములలో నే పదార్థము చేతనుం దెలియఁబడక తానాపదార్థముల నెఱుంగుచున్నాఁడు గనుక చిద్రూపుడై పరమప్రేమాస్వదుఁ డగుటవలన నానందరూపుడై తోచుచున్నాఁడు. ఇటువంటి ఆత్మ నేనని ముముక్షువు లెఱుంగఁదగినది. కార్యమైన శరీరత్రయంబును కారణమైన పృథివ్యాదులును ప్రత్యక్షముగఁ దోచుచుండఁగా శ్రుత్యాదులచేతఁ జెప్పబడిన అద్వితీయత్వపరిపూర్ణత్వము లాత్మ కెఱులఁ గూడు ననిన; సమష్టివ్యష్ట్యాత్మకమైన శరీరత్రయమనెడి ప్రపంచ మా యాత్మయం దారోపితమై యున్నది. కనుక రజ్జ్వాదులయం దారోపింపబడినసర్పాదులకు రజ్జుమాత్రస్వరూపమెటు వలెనో అటుల ఆత్మయం దారోపితమైన ప్రపంచమునకు ఆత్మ వినాగా వస్త్యంతరంబు లేదు గాన ఆత్మకు సద్వితీయత్వాపాదకమైన వస్త్యంతరము లేదు. కాబట్టి ఆత్మ యద్వితీయుఁ డనుటకు సందేహము లేదు. ఎప్పుడు ఆత్మకు అద్వితీయత్వము సిద్ధించెనో అప్పుడే పరిపూర్ణత్వంబును సిద్ధించెను. అ దెటు లనిన; ఆత్మకు భ్రాంతిచేత పరిచ్ఛిన్నముల వలెనే తోచెడి దేశకాలవస్తువు లాత్మవ్యతిరిక్తముగా లేకపోయెను. కనుక త్రివిధపరిచ్ఛేదశూన్యస్వరూపమైన పరిపూర్ణత్వము సిద్ధించెను. ఇటువంటి ఆత్మ నే నని ముముక్షువు లెఱుంగవచ్చును. ఈ ప్రకారముగ నెవ్వఁ జెఱుంగుచున్నాఁడో వానికి కాలత్రయమందును ప్రపంచము లేదు. అయినప్పటికిని సారభ మెంతపర్యంత మున్నదో, అంత పర్యంతంబును ఈదేహేంద్రియాదిప్రపంచము మిథ్యాభూతమై తోచవచ్చును. అటువలెఁ దోచినందున జీవన్ముక్తికి మిథ్యాభూతమై ఆభాసరూపమైన సుఖదుఃఖప్రతీతిచేత బాధ లేదు. మిథ్య యనఁగా నెయ్యది యనిన; రజ్జుసర్పాదులవలె స్వాధిష్ఠానాజ్ఞానముచేత బాధింపబడునది

యనియు స్వప్నమనోరాజ్యములవలె చూచుచుండఁగానే నశించిపోవు నది యనియు మరుమరీచికాజలములవలె ననిర్వచనీయ మనియు దగ్ధ పటాదులవలె సత్తారహితమై తోచునది యనియు శాస్త్రమందుఁ జెప్పఁ బడిన మిథ్యాత్వలక్షణ మిసమప్టివ్యప్యోత్తకమైన దేహేంద్రియాది ప్రపంచమం దున్నది గనుక పరమార్థస్వరూపుడైన ఆత్మయే పర తత్త్వము. ఆత్మకంటె భిన్నమువలె భ్రాంతిచేతఁ దోచెడి జగత్తు మిథ్య యని నిశ్చయించుటకు సందేహము లేదు. ఎవ్వఁడెనియు శాస్త్రోక్తసాధన సంపత్తి కలిగి పరమార్థాద్వితీయ పరిపూర్ణసచ్చిదానందస్వరూపుడైన ఆత్మ నేను, నన్ను వినాగా జగత్తు లేదని తోచెనేనియు నీమిథ్యా భూతమైన జగత్తుచేతను నాకు శరీరము లేదని సంశయభావనావిప రీతభావనలు లేక యెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడే జీవన్ముక్తుఁడు, విద్వాంసుఁడు, సకలశాస్త్రవేది, సమస్తమైనవారలకును బూజ్యుఁడు నని శాస్త్రసిద్ధాంతము. ఈయర్థమందు సంశయము లేదు.

ఇతి పంచదశవర్ణకము.

షోడశవర్ణకము.

— తాపత్రయనిరూపణము. —

తాపత్రయముయొక్క స్వరూపము నిరూపింపుచున్నారము. తాపత్రయ మనఁగా; ఆధ్యాత్మికతాపమనియు, ఆధిభౌతికతాపమనియు, ఆధిదైవికతాప మనియు మూఁడువిధములు. అందు శరీరము నధిష్ఠించి వచ్చునట్టి క్షీయరోగము శీతజ్వరము సన్నిపాతము తలనొప్పి కడుపు నొప్పి మొదలైనరోగములచేత వచ్చెడి దుఃఖమునకు ఆధ్యాత్మికతాప మని పేరు. ఇట ఆత్మయన శరీరమని తెలియవలెను. పశువులు, ఏనుఁ గులు, గుఱ్ఱములు, పెద్దపులులు, సర్పములు, వృశ్చికములు, మౌళ కములు, మక్షికములు, మత్కుణములు మొదలైన జంతువులవలన వచ్చెడిదుఃఖమునకు ఆధిభౌతికతాప మని పేరు. మంచు, ఎండ, జలము, వర్షము, పిడుగు, వాయువు, గుడి, గోవురములు, ప్రాకారమంటపములు మొదలైన అచేతనములవలన దైవవశమున వచ్చెడి దుఃఖమునకు ఆధి

దైవికతాప మని పేరు. ఈతాపత్రయములయొక్క స్వరూప మిట్టి దని తెలిసి ఈ తాపత్రయము శరీరంబునకును, దేహేంద్రియాదులకును గాని వీనికి సాక్షియైన నాకు (ఆత్మకు) లేదని యెవఁ డెఱుఁగు చున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁడని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది షోడశవర్ణకము.

సప్తదశవర్ణకము.

—● ప్రతిబంధత్రయనిరూపణము. ●—

జ్ఞానమునకు ప్రతిబంధకమైన ప్రతిబంధత్రయంబును, వానికి నివృత్తియును నిరూపించుచున్నారము. ప్రతిబంధము-భూత ప్రతిబంధ మనియు, వర్తమాన ప్రతిబంధమనియు, భావి ప్రతిబంధమనియు మూఁడు విధంబులు. అందు భూత ప్రతిబంధలక్షణం బెట్టి దనిన; బహుకుటుంబి యగు బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు జీవనార్థమై యొక యెనుమును సంపాదించి దానివలనఁ గలిగిన పాలు పెరుగు నెయ్యి విక్రయపెట్టి ఆద్రవ్యముచేత పుత్రకళత్రాదులను రక్షించుచు, ఎనుమును కసపు ప్రత్తిగింజలు మొదలైనవానివలన తుష్టిగా మేపుచు తదేకనిష్ఠుఁడైయుండఁగా కొంతకాలం బునకు కర్మవశంబువలన నతనిపుత్రకళత్రాదులు నశించిరి. ఎనుమునుం జచ్చెను. అప్పు డతం డేకాంగియై సంసారము సత్య మని నమ్మి బహు శ్రమలు పడితిని. ఇప్పుడది స్వప్నంబువలె నసత్యంబయ్యె. సంసారాపేక్ష కలిగినవానికన్న మూర్ఖుం డొరుం డెవ్వండును గాఁడు. అని వానికి సంసారమునందు తుచ్ఛృత్పబుద్ధి పుట్టి విరాగియై సన్యసించి సద్గురు సాన్నిధ్యంబు సంపాదించుకొని శ్రవణాదులను చేసెను. అంత నొక సమయంబున గురువు లతనిఁ జేరఁబిలిచి నీవు బహుదినంబులనుండి శ్రవణాదులను చేసితివే కృతకృత్యత నీకుం దోచియున్నదా? యనిన; మతేమియుఁ గాన. పూర్వాశ్రమంబునం దొకయెనుము గలిగి యుం డెను. ఆ యెనుము నాఁడే మృతమై పోయెను. అయినప్పటికిని శ్రవణ మనననిదిధ్యాసనకాలంబులయందును ఆ యెనుమే సాక్షాత్కారమయి యున్నది యని యథార్థంబుగా విజ్ఞాపనము చేసెను. అంతట గురువు

లిది భూతప్రతిబంధమని నిశ్చయించి దానిం బోనడఁచుటకై ఆ యెనుమునందలి స్నేహంబు ననుసరించి తత్త్వము నుపదేశించిరి.

అది యెటువలె ననిన; గురువులు శిష్యునిఁ జూచి నీకు సాక్షాత్కారమైన యెనుము అస్తి భాతి ప్రియనామరూపము లనెడివానిలో తుది రెండవయవములను త్రోచి అస్తి భాతి ప్రియములను నేనని చింతింపుమని యుపదేశించిరి. ఆయుపదేశ ప్రకార మతఁడు చింతించుచు రాగా ఆనామరూపములు తోచక సచ్చిదానందస్వరూపుడైన ఆత్మ నేననే నిశ్చయము తోచి కృతకృత్యుఁ డాయెను. ఇది లోకమందు ప్రసిద్ధము. విద్యారణ్యాస్వాములవారు ప్రతిబంధత్రయంబును దానికి నివృత్తిని పంచదశ ప్రకరణమందు ఈ ప్రకారముగానే నిరూపించి నారు. వర్తమానప్రతిబంధము - విషయాసక్తిలక్షణము, ప్రజ్ఞామాంద్యము, కుతర్కము, విపర్యయదురాగ్రహము అని నాలుగువిధంబులు. అందు విషయాసక్తిలక్షణం బనఁగా; విషయంబులయందు గాఢమయిన ఆసక్తి కలిగియుండుట. ప్రజ్ఞామాంద్య మనఁగా; గురువులు చెప్పిన మర్థము బుద్ధియందెక్కకపోవుట. కుతర్కమనఁగా; గురువులానతిచ్చిన శ్లోబునకు విపరీతార్థంబు తోచుట. విపర్యయదురాగ్రహ మనఁగా; నేను శ్రోత్రీయఁడను, పండితుఁడను, విరక్తుఁడనని దేహేంద్రియాదుల యందాత్మత్వబుద్ధి కలుగుట. ఇవి నాలుగును వర్తమానప్రతిబంధము లనఁబడును. వీనికి నివృత్తి యెటులనిన; శమదమోపరతితిత్కలవలన విషయాసక్తిలక్షణంబును, పునఃపునః శ్రవణము చేయుటవలన ప్రజ్ఞామాంద్యంబును, మననమువలన గుతర్కంబును, నిదిధ్యాసనమువలన విపర్యాసదురాగ్రహంబును పోవును. ఈ ప్రకారంబున ప్రతిబంధంబునకు నాశము వచ్చుచుండఁగా ముముక్షువులయినవారికి తానే ఆత్మస్వరూప మను నిశ్చయంబు బుద్ధియందు కలుగును. ఆగామిప్రతిబంధంబు పాప కర్తవ్యంబువలన నెపుడు వచ్చుటయును తెలియఁబడక వచ్చునట్టిది. దాని నెటువలె నెఱుంగ నగు ననిన; ఉపస్థితమయిన పాపకర్తవ్యంబు ముముక్షువున కొకవిధంబునందు రూఢమయి దయారూపమయిన యాసక్తి పుట్టించునది భావిప్రతిబంధమని తెలియవలెను. ముముక్షువైనవాఁడయ్యాసక్తిని భావిప్రతిబంధమని తెలియఁజాలక అకర్తయు నసంగుఁడు నైన నన్ను ఈ యాసక్తి యేమి నేయఁగల దని దానికి అసద్దనేయ

కున్నట్లయితే అవి వానికి కొన్ని జన్తంబుల నీయక పోదు. ఆభావిప్రతి
బంధంబు జన్తంబుల నిచ్చు ననుటకు ప్రమాణం జేమి యనిన;
వాసుదేవుల కొక జన్తంబు గలిగెననియు, భరతునకు మూడుజన్తం
బులు గలిగెననియు, మఱికొందఱి కనేకజన్తంబులు గలిగెననియు
శ్రుతిస్త్రుతిపురాణంబులయందుఁ జెప్పబడియున్నది. కాబట్టి ముముక్షు
వైనవాఁ డీచెప్పబడిన ప్రతిబంధత్రయంబును విచారించి ప్రతిబంధం
బులు త న్నుటకుండునటుల తొలగఁజేసికొనవలయును. అట్లొనర్ప
కున్న, వానికి కొన్ని జన్తంబులు కలుగుట సిద్ధంబు. సందేహంబు లేదు.
ఈప్రతిబంధత్రయం బెవ్వని కేజన్తమందు నశించిపోవుచున్నదో, వాని
కాజన్తమందు ముక్తి సిద్ధము.

ఇది సప్తదశవర్ణకము.

అష్టాదశవర్ణకము.

—●● పద్విధలింగప్రపేయము. ●●—

లింగమనఁగా అంతరార్థము:— 1. ఉపక్రమోపసంహారములు,
2. అభ్యాసము, 3. అపూర్వత్వము, 4. ఫలము, 5. అర్థవాదము,
6. ఉపపత్తి యనునాఱును తాత్పర్యనిర్ణయమునందు లింగములు.

1. ప్రపంచోత్పత్తికిఁ బూర్వము నామరూపరహితమై సత్తా
మాత్రమగు పరబ్రహ్మముమాత్రమే యుండెను. అది అద్వితీయము
అని ఉపక్రమించి, ఈదృశ్యప్రపంచమంతయు ఆయాత్మయే. అదియే
సత్యము అని ఉపసంహరించుట ఉపక్రమోపసంహారము.

2. 'తత్త్వమసి' యను వాక్యమును తొమ్మిదిమా ర్థుచ్చరించి
దాని నభ్యసించుట అభ్యాసము.

3. అఖండైకరసస్వరూపుడగు బ్రహ్మము ప్రత్యక్షాదిప్రమాణ
గోచరుఁడు కాఁడు అనెడి వివేకము అపూర్వత్వము.

4. అఖండైకరసానుభవముగలిగి ప్రారబ్ధభోగానంతరము విదే
హముక్తినిఁ బొందుట ఫలము.

5. ప్రకరణప్రతిపాద్యమగుదానివిషయమై ప్రశంసించుట అర్థవాదము.

6. మట్టివలనఁగలిగిన ఘటాదులు మట్టికంటె వేలుకానియట్లు కారణమువలనఁ గలిగిన జగత్తు కారణముకంటె వేలుకాదనెడి యుక్తి ఉపపత్తి.

లోకమందుఁగల శ్రుతిస్మృతిలిహాసపురాణాగమాభియుక్తవచనంబులు నీవే, ఆత్మ నీవే బ్రహ్మమని చెప్పినప్పటికిని గురువులు నీవే ఆత్మ, నీవే బ్రహ్మమని శ్రుతియుక్త్యనుభవంబులవలన బహుప్రకారంబులుగా నుపదేశించినప్పటికిని ఈశ్వరకటాక్షంబును పెద్దలకటాక్షంబును సంపాదించలేని పాపాత్మునియొక్క దుర్మార్గపుబుద్ధి సచ్చిదానందస్వరూపుఁడైనఆత్మ నేనని గ్రహింపఁజాలక జడమైన దేహేంద్రియాదులే తానని పరిభ్రమించును. ఇందుకు దృష్టాంతమయిన కథయొకటి కలదు. ఆకథ యెట్లులిన; ఈలోకమందు ధర్మగుప్తుఁడనురాజుకొండకులఁడు. వాడు మిక్కిలి ధర్మంబు కలిగి సకలస్రాణులను రక్షించుచుండ, కొంతకాలంబునకు వంచకుడును పాపాత్ముఁడు నైనభర్జు వనురుగలవాఁడొకఁడారాజునకు ప్రధానియై అధర్మంబులు మెండుగా ననికి బోధింపసాగెను.

అది యెటులనఁగా—ఈవిద్వాంసులను చుట్టు కూర్చుండఁబెట్టుకొని జీతము లిచ్చుటవలన వీరు మనకుఁ గలుగఁజేసెడి లాభమేమి? సేనాపతులు సంప్రతులు వాఁటికావలివాండ్లు మొదలయిన ప్రజలకు విశేషంబుగ జీతము లియ్యనేల? కొంచెపుజీతంబుదీసుకొని మనకుఁ బ్రీతి కరంబులైనపనులు సేయుచుండునట్టి నలుగురు సేవకుల నుంచుకొనినఁజాలదా అని ఈరీతిగా నాయాసమయంబులయందు రాజునకు బోధించి సకలమైనవారిని జీవనంబు లేనివారినిగాఁ జేసి యందఱికిని ద్వేషియై రాజు తనవాడయి యుండఁగా నితరులవలనఁ బనియేమి యని గర్వించి యెట్టివారినినైన నవమానించుచు సడ్డలేక మెలఁగుచుండఁగా నాపట్టణంబునందలిజనులందఱు నేకీభవించి వాని నెట్టులేనియు రాజసన్నిధిఁ జేరకుండునట్లు నర్పవలయు నని నిశ్చయించుకొని యొకనాడు సంఘిభవించి రాజద్వారమందు నిలిచి వాడు రాజదర్శనమునకై వచ్చుచుండ, నెదురుగాఁ బోయి చుట్టుముట్టి బడియలతోఁ గొట్టి తఱిమిరి.

వాడును పౌరులవలన దెబ్బలు పడఁజాలక యాపట్టణంబును విడిచి పారిపోయెను.

తర్వాత రాజు భర్తృవు కొలువునకు రానికారణ మేమియనివిచారింపఁగా నన్ని థానమందున్న వారు వానికి జ్వరంబు వచ్చినందున రాలేదని విన్నవించిరి. ఆమాట విని రాజు వానికి మంచి ఔషధంబు లిచ్చి వ్యాధిరహితునిగాఁ జేయుం డని వైద్యుల కాజ్ఞాపించెను. వైద్యులు చెప్పినప్రకార మొనర్చుచున్నా మని చెప్పి మరుసటిదినంబున రాజసభకు వచ్చి యో రాజేంద్రా! భర్తృవునకు సమస్తౌషధంబులును నిచ్చి బహుశ్రమలు పడితిమిగాని వానికి కలిగియుండెడి దోషగుణంబులను జూడఁగా బ్రతుకు నని తోచలేదని చెప్పిరి. రాజు ఆమాట విని ఖిన్నుని దుఃఖితుడై వానియింటికిఁ బోయి చూచి రావలయు నని ప్రయాణమయి పోవుచుండఁగా కొందఱు బ్రాహ్మణు లారాజున కెదురుగ వచ్చి మీరేలపోయెదరు. భర్తృవు చచ్చినాఁడు, రాజ్యాధిపతులగు మీబోటివారు శవంబు నవలోకించిన రాజ్యంబునకు కీడు సంభవించును. తిరుగా నగరు ప్రవేశించుట మంచిది. రండని పిలుచుకొని వచ్చి భర్తృవును గూర్చి దుఃఖించుచున్న రాజునకు తగినమాటలు చెప్పి దుఃఖంబుం దొలగించిరి. తర్వాత భర్తృవు ఈవృత్తాంతంబు దెలిసికొని యాగ్రహించి యెవ్విధంబున నైన రాజసాన్నిధ్యంబు నొంది వీరి నందఱిం దగిన దండనంబులకు పాత్రులనుగాఁ జేయుదు ననుదీక్ష వహించి తలవెండుకలు వెంచి రాజదర్శన మెప్పు డగునో యని యెదురుచూచుచుండెను.

ఇవ్విధంబునఁ గొంతకాలంబు గడిచెను. అంత నొకనాఁడు రాజు స్వారి తరలిపోవుచుండఁగా నామార్గమం దొకరావిమ్రానిమీఁద నెక్కి యెవరికిని కనుపడకుండ ఆకులనడుమ నొదిగియుండి రాజుచెట్టునమీ పంబునకు రాఁగా 'జయ విజయీ భవ' యని కూతలు పెట్టుచు నేను భర్తృవును నన్ను మీసన్నిధికిఁ జేరకుండఁ జేయవలయు నని పురజను లందఱును సంకేతం బొనర్చికొని నన్నుఁ గొట్టితఱిమి మీకు దూరస్థునిగాఁ జేసిరి అని కూతలు పెట్ట నారంభించెను. అప్పుడు రాజు అశ్వేత్థంబు మీఁదనున్న భర్తృవునుజూచి యాశ్చర్యపడి దగ్గఱనున్న ఉద్యోగస్థులను చూడఁగానే వారు మహాప్రభూ! చచ్చిపోయిన భర్తృవు బ్రహ్మరక్షుడైన

యారావిచెట్టుమీఁద చేరియున్నాఁడు. వానిదృష్టిమీపైని సోఁకరాదు. ఇచట నిలువవలదు. పదండని వేగించుచు నయ్యవనిపాలకునికి వస్త్రంబులు కప్పి విభూతి నుడుటఁబెట్టి బాలాబగళాదిమహామంత్రంబులు జపించుచు భయహరంబు లగు మాటలవలన నతనిజడుపుఁ దీర్చుచు పట్టణంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయిరి. తర్వాత కొందఱు భర్జువును చబుకులతోఁ గొట్టి తఱిమిరి. ఆరాజు దోషరహితంబు లయిన చతుస్సులవలన భర్జువును జూచినవాఁడయ్యును సమీపమం దుండినవారియొక్క మాటలవలన భ్రమించి వానిని బ్రహ్మరక్షస్సని యెటుల నిశ్చయించెనో అటులే శ్రుతిస్తోత్రీహాసపురాణాగమాభియుక్తవచనంబులు నీవే ఆత్మ, నీవే బ్రహ్మ మని చెప్పినప్పటికిని గురువులు బహువిధంబులుగా నుపదేశించినప్పటికిని ప్రతిబంధంబు గలవారు విఫలంబులయిన దేహేంద్రియాదులే నేనని గ్రహించుచున్నారు. ఈయర్థంబు నెవ రెచ్చట నిరూపించి రనిన ; సంక్షేపకాచార్యులవారు పురాణంబు లన్నియు శోధించి ఆపురాణార్థంబు సంక్షేపరూపంబుగ శారీరంబునందు నిరూపించియున్నారు. ఆవాక్య మెయ్యది యనిన;

శ్లో. పురుషాపరాధవతి నారీ ఫణినిరవద్యచతురుదయాపి యథా,
విఫలాయ భర్జువిషయా భవతి శ్రుతిసంభవాపి తథాత్మవిదః.

ఇది అష్టాదశవర్ణకము.

ఏకోనవింశతివర్ణకము.

— తార్కికప్రకరణము. —

వేదాంతశాస్త్రవ్యతిరీక్తమయిన కావ్యనాటకశబ్దశాస్త్రతర్కశాస్త్రాదులను చదివినవారలను కేవలకర్తృత్వలైనవారలను ముముక్షువును నానోపాయంబులను బన్ని బెదరు పుట్టించి చెరుతు రనుట దృష్టాంతపూర్వకంబుగ నిరూపించుచున్నారము. అది యెటు లనిన; ఈలోకంబునందు మండలేశ్వరుం డనురాజు గలఁ డతఁడు తన పురోహితునిఁ బిలిచి యజ్ఞము నేయు మని యజ్ఞాపించి సకలపదార్థంబుల

నిచ్చెను. తరువాత పశువు దొరకక పశుపరీక్షకుడైన బ్రాహ్మణునిఁ బిలిచి కొంత ద్రవ్య మిచ్చి పశువును విలిచి తెమ్మని సంపించెను. అటు తర్వాత ఆ బ్రాహ్మణుఁడు గ్రామాంతరంబునకుఁ బోయి పశువును తీసి కొని వచ్చుచుండఁగా సుంకముతీయువారు సుంక మిమ్మని యడ్డగించిన ఈపశువు నగరికి పోవునది యని చెప్పఁగా వాండ్లు నగరికి వెఱచి సుంకంబు తీయకవిడిచిరి. అంతట నక్కడనుండి బయలుదేరి పశువు తీసు కొని వచ్చుచుండెను. అప్పుడు ఆసుంకరులలో నొకఁడు మఱియొకని చూచి వానిని భ్రమింపఁజేసి యుపాయముచే ఆపశువును గ్రహింత మని చెప్పఁగా వాఁడు విని యాయుపాయ మెటువంటి దనిన; నందుకు రెండవవాఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

మనము నలుగురముగా పోయి యీపశువును గొనిపోవుచుం డెడి మార్గమునకు నాలుగు ప్రక్కలయందుఁ జేరి వానికి చిత్తవైక ల్యంబు కలుగునట్టి మాటలాడి పశువు నపహరింపవచ్చు నని చెప్పెను. అంతట నాయరువురును మఱియు నిద్దఱు మనుష్యులను సహాయ ముగాఁ బిలుచుకొనిపోయి యీబ్రాహ్మణుఁడు పోవునట్టిత్రోవకు నాలుగు దిక్కులయందును గనిపెట్టియుండిరి. బ్రాహ్మణుఁడును ఆపశువును గట్టిన రజ్జువును చేతఁ బట్టుకొని పోవుచుండెను. అప్పుడు మొదట నున్న వాఁడు అయ్యా! బ్రాహ్మణునికి కుక్కను పెంచుట యుచితమా? లేక పెంచినప్పటికిని వెట్టికుక్కనా పెంచవలె; మంచికుక్క దొరకకపోయెనా? నీయొక్క అదృష్టము మంచిది. కాకపోయిన నిదివరకే నిన్ను చంపదా? ఇది మనుష్యులను చంపును గనుక దూరముగాఁ బట్టుము. మా యొద్దకు తేవలదు. అని చెప్పి దానికి భయపడినవానివలెనే పరుగెత్తి పోవసాగెను. బ్రాహ్మణుఁడు వానిమాటలును వాఁడు పరుగెత్తుట యును జూచి వీఁడు వెట్టివాఁడుగా నున్నాఁడు. కాకుండిన ఈ పశు వును చూచి యిటువలె చెప్పి పరుగెత్తునా యని వానిమాటలు సడ్డ సేయకపోవుచుండెను. మఱికొంతదూరము పోఁగానే రెండవవాఁడును ఆబ్రాహ్మణుం జూచి అదేప్రకారము చెప్పెను. అప్పుడు బ్రాహ్మణుఁడు, వాఁడు చెప్పినట్టే వీఁడును జెప్పుచున్నాఁడు. వెట్టికుక్కను జూచి పశు పని భ్రమసి తెచ్చితినేమో యని సంశయించి యది తన్ను చంపునేమో యని చేతిరజ్జువును పొడుగుగాఁబట్టుకొని భయపడి తిరిగితిరిగిచూచుచు

పోవుచుండెను. మఱికొంతదూరము పోయినతర్వాత మూడవవాడు ఆబ్రాహ్మణుని జూచి యోయయ్యా! వెట్టికుక్కను మా యొద్దకు తేవలదు దూరముగాఁ బొమ్మని కూతలుపెట్టుచుఁ బాటిపోయెను. అంతట నాబ్రాహ్మణుడు దిగులుపడి మోసపోయి వెట్టికుక్కనుగొంటిని. దీని నిచ్చట విడిచిపెట్టి పోయినా, తన్ను దిగవిడిచిపోవుట తెలుసుకొని తరుముకొని వచ్చి చంపును. ఏమి నేయుదును. దీనిని విడుచుట కెయ్యది యుపాయం బని చింతించుచు మెల్లమెల్లగాఁ బోవుచుండఁగా నాలుగవవాడు అతనిం బిలిచి, పూర్వరీతిగానే చెప్పఁగా, నాబ్రాహ్మణుడు వానితో అయ్యా! యీ వెట్టికుక్కను విడుచుటకుఁదగిన యుపాయము చెప్పి నన్ను కాపాడితివేని నీకు మిక్కిలి సుకృతంబు గలుగునని వేడుకొనెను. అందుకు వాడు నాకు నీసమీపంబునకు వచ్చుటకు భయమగుచున్నది. ఆ వెట్టికుక్కను వదలుటకుం దగిన యుపాయంబును చెప్పెదను వినుము. ఇప్పుడు నీవు రజ్జువుతోడ దాని నొకచెట్టునొద్దకు తీసుకొనిపోయి ఛెట్టుకు రజ్జువుచేత మూడుచుట్లుచుట్టి ముడివేసి పాటి పోయితివేని అది నిన్ను తరుముకొని రాజాలక అక్కడ నే యుండును. నీవు సౌఖ్యంబుగా ప్రాణంబులు కాపాడుకోవచ్చునని చెప్పెను. బ్రాహ్మణుఁడందుకు సమ్మతించి, యావళువు నొక్కవృక్షంబునకు కట్టివేసి నీవంటిపుణ్యాత్ము లెక్కడను లేరు. నాకు పోయినప్రాణంబును తెచ్చి యిచ్చితివి. దుర్మరణంబు దప్పెను. పోయి వచ్చెద దయయుంచు మని చెప్పి వానిం బొగడుచు పశువును కొనవలె నని వచ్చి తిరిగి తల్లి కడుపునఁ బుట్టిన ట్లాయెను. ఇంకమీఁద నిట్టిపెత్తనమునకుం బోరాదని తలఁచుచు దన నివాసంబునకుఁ బోయెను.

ఈ ప్రకారంబున వంచకులైన యాసుంకరులు బ్రాహ్మణుఁడు ప్రత్యక్షంబుగఁ గొనినపశువును గ్రహించుటకై యతనిబుద్ధిని యెట్లుల చెఱచిరో అటులే తార్కికులు శబ్దకులు పౌరాణికులు కర్మతులు మొదలైనవారు ముముక్షువులైనవారిని గీతలు చదువుటవలనను, యోగీశ్వరులసాంగత్యంబువలనను, ఉపనిషత్తులు చదువుటవలనను ఫల మేమి? నీకేమో పాపకర్త ముపస్థితమయి యున్నది. నారదాదులకుఁగూడ జ్ఞానము లేదని పురాణాదులయందుఁ జెప్పబడియున్నది. ఏకజీవపక్షమువారు జ్ఞానము సర్వాత్మనా కూడ దని చెప్పినారు. కలి

యుగమందు సన్యాసమే కూడదని శాస్త్రంబులయందుఁ జెప్పఁబడినది. వీరందఱును కూటికొఱకు సన్యసించినవారు. జ్ఞానమేది ? అజ్ఞానమేది ? మేము సకలశాస్త్రములును చదివి జ్ఞానముఁ గూడ దని విచారించి కర్తములే చేయుచున్నారము. ముక్తి పొందవలె నను కోరిక గలిగియుండే నేని తర్కవ్యాకరణాదిశాస్త్రంబులు చదివి కావ్యనాటకాలంకారాదులయందు ప్రవీణత్వంబు సంపాదింపుము. ఉపనిషత్తులు మొదలైనవానిని స్మరింపక జ్ఞానబోధ చేసెడివారు వంచకు లని యెంచుకొనుము. వారికి జ్ఞానము గలిగి గదా నీకు బోధింపవలెను. వారికే అమానిత్వాదిసాధనంబులు లేవు. ఊణమాత్రమైన నెండకు సహింపలేరు. జ్ఞాను లని పేరు పెట్టుకొని యున్నారగుని జ్ఞానలక్షణంబులైన స్థితప్రజ్ఞత్వాదు లొకటి యైన వారియందు లేదు. కోపతాపంబు లధికంబులై యున్నవి. ఒకశ్లోకంబునకు అర్థ మడిగితే చెప్పలేరు. వీరివంచకత్వంబునకు లోపడి లోకంబు సం దనేకులు చెడిరి. నీవును చెడియెడ వని నీయందుఁగల విశ్వాసము చేత నింతదూరము చెప్పితిమి. నీకు ముక్తి కావలెనను తలంపు గలిగి యుండేనేని సులభమయిన మార్గంబును జెప్పెదము. మాకు రహస్యములైన మంత్రంబు లనేకంబులు తెలియును. వానియం దొకమంత్రంబు నుపదేశించెదము. ఆమంత్రమును జపించుచు వచ్చితి వేని, ఇహంబున సర్వాభీష్టములును గలుగును. పరంబున మోక్షంబు గలుగును. ఇందుకు సందేహంబు లేదు. మామాటలు నమ్మి బ్రతుకు మని చెప్పి ఈ ప్రకారంబుగ నాక్షేపించి వంచకు లగు తాము సద్గురువులు వంచకు లని బోధించి వేదాంతమందును ఆత్మస్వరూపోపదేశకులగు గురువులయందును ముముక్షువులకుఁ గల విశ్వాసమును తొలగింతురు. కాబట్టి యట్టి వంచకులమాటలు విశ్వసింపక వేదాంతమందును సద్గురువులయందును విశ్వాసము గలిగి గురుశుక్రపాపూర్వకంబుగా శ్రవణాదులు చేసి జ్ఞానంబు సంపాదించి ముముక్షువైనవాఁడు కృతార్థుఁడు కావలెను. ఇది సిద్ధము.

వింశతివర్ణకము.

—●— సంశయశ్రయనిరూపణము. —●—

సంశయాసంభావనావిపరీతభావంబులన నెయ్యవి యనిన; దృష్టాంత పూర్వకంబుగ నిరూపించుచున్నారము. వస్తువ్యయంబు నొకదానియం దారోపించుట సంశయము. అనఁగా ఇది స్థాణువో, పురుషుడో యని తలచెడి చిత్తవృత్తి. ఇక్కడ స్థాణువు ఉండవలసినపని యేమి? స్థాణువు ఉండనేరదే యని తలచెడి చిత్తవృత్తి యసంభావన. ఒకవస్తువునందుఁ గలనైజమును కాదని తలచుట విపరీతభావన. అది ప్రమాణగతసంశయము, ప్రమేయగతసంశయము, ప్రమాణగతాసంభావన, ప్రమేయగతాసంభావన, ప్రమాణగతవిపరీతభావము, ప్రమేయగతవిపరీతభావము అని ఒకటొకటి రెండేసివిధములై యుండును. అందు ప్రమాణసంశయం బెయ్యది యనిన; శ్రుతి కర్తను ప్రతిపాదించుచున్నదా? లేక శిష్టమయిన ప్రత్యగ్భ్రష్టమును ప్రతిపాదించుచున్నదా? యని వచ్చెడి సంశయము ప్రమాణగతసంశయము. ప్రమేయగతసంశయ మనఁగా; జగత్కారణ వస్తువు బ్రహ్మమా? లేక ప్రధానాదులా? యని వచ్చెడి సంశయము. ప్రమాణగతాసంభావన యనఁగా; బ్రహ్మము శుద్ధవస్తు వగుటవలన ప్రమాణాంతరముచేత పృథివ్యాదులవలె నెఱుంగబడుచున్నది కనుక శ్రుతులు ఆశుద్ధబ్రహ్మము జగత్కారణ మని యెఱుల ప్రతిపాదించును ప్రతిపాదింప నేరవే అనెడి నిశ్చయంబే ప్రమాణగతాసంభావన. ప్రమేయగతాసంభావన యనఁగా; జగత్తు కంటె బ్రహ్మము విలక్షణమయి యున్నది గనుక జగత్తుకు కారణ మని చెప్పఁగూడదు. ప్రధానాదులే జగత్తుకు కారణ మనే నిశ్చయము ప్రమేయగతాసంభావన. ప్రమాణగతవిపరీతభావన యనఁగా; బ్రహ్మము శుద్ధవస్తువు గనుక శ్రుతులకు శుద్ధబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించుట యందు తాత్పర్యము లేదు. శ్రుతులు శుద్ధబ్రహ్మంబును ప్రతిపాదించినట్లయిన పురుషునకు వృత్తినివృత్తులు కానము గనుక ప్రయోజనము లేకపోవును. లోకమందు ప్రవృత్తిపూర్వకముగానే పురుషార్థంబును

కన్నారము. అశుద్ధ్యాదివికారంబులతోఁ గూడుకొనియుండెడి జగత్తుకు కారణమైన బ్రహ్మంబును అశుద్ధ్యాదులతోఁ గూడుకొనియుండవలెను. అటుల నుండలేదు. కాబట్టి ప్రధానాదులే జగత్తుకు కారణమని బుద్ధియందుఁ దోచుట ప్రమేయగతవిపరీతభావన. ఇటువలె ఆంతర్యమందును జీవుఁడు గాను జగత్తులో నొకఁడు గాను తోచుచుండెడితాను జగద్విలక్షణమయిన బ్రహ్మమగునో కాదో యనెడిది ప్రత్యగాత్మవిషయసంశయము. అటువలెనే కర్తృత్వాద్యనేక ధర్మయుక్తుడై పరిచ్ఛిన్నుడై జననమరణంబులతోఁ గూడుకొనియుండెడి తనకు విపరీతలక్షణములు గల బ్రహ్మస్వరూపత్వము నెటువలెఁ గూడును? కూడ నేరదే యని నిశ్చయించుట ప్రత్యగాత్మవిషయమయిన అసంభావన. ఇటుల తాను అకర్త యయ్యెనేని తన్నుద్దేశించి ఈకర్తను చేయుము, ఈకర్తను చేయకుము, దీనిని మానుము, దీనిని మానకుము, దీనిని గ్రహింపుము, దీనిని గ్రహింపకుము, దీనిని భక్షింపుము, దీనిని భక్షింపకుము అను నీలాటి ధర్మములు శ్రుతులయందు ప్రవర్తింప నేరవు కాబట్టి నేను కర్తనే? సందేహము లేదు అనే కర్తృత్వాదుల కుపయోగమయిన అభిమానాదులకు సర్వధర్మప్రతీతిలక్షణమయిన విపరీతభావన. ఈప్రకారముగా న్యాయమందు సంశయము, అసంభావన, విపరీతభావన అనెడి సంశయత్రయమును విచారించి ఇవి రాకుండఁ జేసికొని యెవఁడు విజ్ఞానమును సంపాదించుచున్నాఁడో, వాడే ముక్తుఁడని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది వింశతివర్ణకము.

ఏ క వింశ తి వ ర్ణ క ము.

—ॐ ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికములు. —

ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవికములను విచారించుచున్నారము. శ్రోత మధ్యాత్మంబు. దీనికి అధిభూతము శబ్దంబు. దిక్కు లధిదైవతములు. త్వక్కు అధ్యాత్మంబు. దీని కధిభూతము స్పర్శంబు. వాయు వధిదైవతంబు. చక్షుస్సు అధ్యాత్మము. దీనికి అధిభూతము రూపము.

సూర్యుడు అధిదైవతము. జిహ్వా అధ్యాత్మము. దీనికి అధిభూతము రసము. వరుణుడు డధిదైవతము. ధ్రువా మధ్యాత్మము. దీనికి అధిభూతము గంధము. అశ్వినీదేవత లధిదైవతములు. వాక్కు అధ్యాత్మము. దీనికి అధిభూతము పలుకు. అగ్ని యధిదైవము. హస్తము లధ్యాత్మము. దీనికి అధిభూతము దానము. ఇంద్రుడు డధిదైవతము. పాదము లధ్యాత్మము. దీనికి గమన మధిభూతము. ఉపేంద్రుడు డధిదైవతము. వాయువు అధ్యాత్మము. దీనికి విసర్గ మధిభూతము. మృత్యు వధిదైవతము. ఉపస్థ మధ్యాత్మము. దీనికి ఆనంద మధిభూతము. ప్రజాపతి యధిదైవతము. మనస్సు అధ్యాత్మము. దీనికి సంకల్ప మధిభూతము. చంద్రుడు డధిదైవతము. బుద్ధి యధ్యాత్మంబు. దీనికి నిశ్చయ మధిభూతంబు. చతుర్ముఖుడు డధిదైవతము. చిత్త మధ్యాత్మంబు. దీనికి స్వరణ మధిభూతము. తే త్రజ్ఞుడు డధిదైవతము. అహంకార మధ్యాత్మంబు. దీనికి ఆభిమాన మధిభూతంబు. రుద్రుడు డధిదైవతము. మనస్సు అధ్యాత్మంబు, దీనికి వికార మధిభూతము. ఈశ్వరుడు డధిదైవతము. ఇవియన్నియును గూడి జాగ్రత్సృష్టుసుఖ స్తవస్థలు. వీనికి సాక్షియైన ఆత్మ నే నని యెవఁ డెఱుంగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁ డని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది ఏకవింశతివర్ణకము.

ద్వావింశతివర్ణకము.

— నవవిధసంస్కారనిరూపణము. —

నవవిధసంస్కారంబులను నిరూపించుచున్నారము. జ్ఞాతృ జ్ఞాన జ్ఞేయంబులనియు, కర్తృ కర్తృక్రియలనియు, భోక్తృ భోజ్యభోగంబులనియు సంస్కారంబులు తొమ్మిదివిధంబులు. పక్షాంతరంబున ప్రాణపంచకంబును జ్ఞానేంద్రియంబులును కర్తేంద్రియంబులును భూతపంచకంబును అంతఃకరణచతుష్టయంబును స్థూలశరీరంబును త్రివిధకర్తృంబులును అవస్థాత్రయంబును వీనికి కారణమయిన అజ్ఞానంబును గూడి నవవిధసంస్కారంబు లని చెప్పబడెను. దీనికి నవవిధప్రపంచ మనియు పేరు. ఈ నవవిధసంస్కారంబులును అహంకారంబునకేకాని అహంకారసాక్షి

నైన నాకు లే వని యెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁడని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది ద్వావింశతివర్ణకము.

త్ర యో వి ం శ తి వ ర్ణ క ము.

—● పు ర్యష్ట క ము లు. ●—

శ్లో. జ్ఞానేంద్రియాణి ఖలు పంచ తథాపరాణి
కర్తేంద్రియాణి మనసాది చతుష్టయం చ,
ప్రాణాదిపంచకమథో వియదాది పంచ
కామశ్చ కర్త తమసః పునరష్టథా స్యాత్.

అర్థము:—జ్ఞానేంద్రియపంచకమును, కర్తేంద్రియపంచకమును, అంతఃకరణచతుష్టయంబును, ప్రాణాదిపంచకంబును, వియదాదిపంచకంబును, కామంబును, కర్తంబును, తమస్సు అను నీ యెనిమిదియును పుర్యష్టక మనబడును.

ఇది త్రయోవింశతివర్ణకము.

చ తు ర్వి ం శ తి వ ర్ణ క ము.

—● వై రాగ్యబోధోపరతులు. ●—

వైరాగ్యబోధోపరతులకు హేతుస్వరూపకార్యంబులును, వానికి అవధియును నిరూపించుచున్నారము. వైరాగ్యబోధోపరతులు వివేకులయం దొకటికొకటి సహాయంబై శ్రవణాదులవలన ప్రాణులను కూడుకొని యుండును. కర్తవశంబువలన నొక్కటి యొక్కొకసమయంబున నొక పురుషునికి లేక యుండును. ఈవైరాగ్యబోధోపరతులకు హేతువెయ్యది? స్వరూప మెయ్యది? కార్య మెయ్యది? యని ముముక్షువు ప్రత్యేకంబుగా విచారించి యెఱుఁగఁదగినది. వీనిలో వైరాగ్యంబునకు

హేతుస్వరూపకార్యంబు లెవ్వి యనిన; సమస్తవిషయములను వాంత్యశేనంబువలె వదలవలయు నని తోచునట్టిది హేతువు. ఈవిషయంబులయందు వృత్తి రాకుండునట్టిది స్వరూపంబు. ఆవిషయంబులను అనుభవింపక యెందుకు తోసివేసితి నని తిరుగబడక వానియం దా సక్తిరాకుండుట కార్యంబు. ఈమూడును వైరాగ్యంబునకు సాధారణ హేతుస్వరూపకార్యంబులు. బోధకు హేతుస్వరూపకార్యంబు లెవ్వి యనిన; శ్రవణమనననిధిధ్యాసనములు హేతువులు. ఆశ్రవణాదుల చేత దేహేంద్రియాదిప్రపంచంబువలన ఆత్మస్వరూపమును బంచి అద్వితీయాత్మస్వరూపమే నేను; ఈదేహేంద్రియాది ప్రపంచంబు నేను గాను; ఈప్రపంచంబు దోచినప్పటికిని కాలత్రయమందును నేను కానని బుద్ధియందు దృఢమైన నిశ్చయం బుంచుట బోధకు స్వరూపంబు. ఈయనాత్మస్వరూపమైన దేహేంద్రియాదులు నే నని తలఁచకుండుట బోధకు కార్యంబు. ఈమూడును బోధకు సాధారణంబైన హేతుస్వరూపకార్యంబులు. ఉపరతికి హేతుస్వరూపకార్యంబు లేవి యనిన; యమనియమాదులు హేతువులు. చిత్తనిరోధంబు స్వరూపంబు. సర్వవ్యవహారనాశంబు కార్యంబు. ఈమూడును ఉపరతికి సాధారణమైన హేతుస్వరూపకార్యంబులు. ఈప్రకారముగా వైరాగ్యబోధోపరతులకు స్వరూపకార్యంబు లన్యోన్యసహకారంబులే యని చెప్పబడెను. ఈవైరాగ్యబోధోపరతులు మూడును మోక్షంబునకు సమప్రధానంబులో లేక రెండుప్రధానంబులో యొకటి యుపసర్జనంబో యని శంకరాచార్యుని నాశంకను దొలగించుచున్నారము.

సాధనాంతరంబు నవేక్షింపక ప్రత్యక్షంబుగ మోక్షంబు నిచ్చునది గాన బోధము ప్రధానంబు. వైరాగ్యోపరతులు రెండును బోధకు సాధనంబులు. ఇవి మూడు నొక పురుషునియం దున్నట్టయితే మహత్తై న తపస్సుయొక్క ఫలము. ఒకపురుషునియందు మూడింటిలో నొకటికి కర్మవశంబున ప్రతిబంధంబు వచ్చినను వచ్చును. ఒకపురుషునికి వైరాగ్యోపరతులు పూర్ణంబులైయుండి జ్ఞానంబు లేకున్నవానికి మోక్షంబు లేదు. అయితే యీవైరాగ్యోపరతులు వ్యర్థంబు లయ్యెంగదా యనిన; వైరాగ్యోపరతులు తపస్సు కాబట్టి వానివలన పుణ్య లోకప్రాప్తి యగును. ఒకపురుషునికి జ్ఞానంబు పూర్ణంబయి యుండి

వైరాగ్యోపరతులు లేకున్నను వానికి మోక్షంబు సిద్ధించును. అయితే వైరాగ్యోపరతులవలన ప్రయోజనం జేమియినన; అవి లేకపోయినచో ప్రత్యక్షదుఃఖంబు పోదు. ఈవైరాగ్యోపరతులకు అవధి యెప్పుడనిన; బ్రహ్మలోకతృణీకారము కలుగుపర్యంతంబు నవధి. అజ్ఞానకాలంబునం దీ దేహేంద్రియాదిసంఘాతంబు నే నని నిశ్చయంబు వచ్చినట్టు అవి తోచకయే ఆత్మస్వరూపంబు నే నని దృఢనిశ్చయము కలుగుపర్యంతంబును బోధకు అవధి. సుషుప్తియందువలె జాగృత్తయందును ముము తువు సమస్తవిషయంబులను మఱచియుండుట యెప్పుడు సిద్ధించునో అంతపర్యంతంబు సుపరతికి అవధి. ఈప్రకారంబున వైరాగ్యబోధోప రతులకు తారతమ్యము నవధియును జెప్పినట్టాయెను. ప్రారబ్ధంబు నానా విధంబు కాబట్టి వివేకులయినవారలు వారలయొక్క వ్యాపారమును జూచి శాస్త్ర మెటువలె నున్నది వీరలెటువలె నున్నా రని భ్రమింపఁ బనిలేదు. వారికర్హ చేత వారు నానావిధవ్యాపారంబులతోఁ గూడు కొని యున్నప్పటికి జ్ఞానంబును జ్ఞానఫలంబైన ముక్తియును సమా నంబు. ఈప్రకారము వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇది చతుర్వింశతివర్ణకము.

పంచవింశతివర్ణకము.

—● వాసనాత్రయనిరూపణము. ●—

జ్ఞానమునకు ప్రతిబంధకమైన వాసనాత్రయమును నిరూపించు చున్నారము. వాసనాత్రయ మనఁగా; లోకవాసనయనియు శాస్త్రవా సనయనియు దేహవాసనయనియు మూడువిధంబులు. అందు లోక మందు సమస్తమయినవారు తన్ను నిందింపక యుండవలయుననియు అందఱును తన్ను సర్వదా స్తోత్రంబు సేయవలయుననియు ననెడి యభి నివేశంబు లోకవాసన యని చెప్పఁబడును. ఈలోకవాసనాప్రతి బంధంబునకు నివృత్తి యెప్పు డనిన; నే నొకనిచేతను నిందింపఁబడక ఉండవలెను. తన్ను అందఱును స్తోత్రంబు చేయవలె ననెడి అభి నివేశం బీశ్వరునికైనను గూడదు గనుక అజ్ఞానజీవులు నిందించి

నను నిందితురు, స్తోత్రముచేసినను చేయుదురు, అని నిందాస్తుతులయం దొకరినిందచేత హానియేమి? స్తోత్రముచేత ఫలమేమి? యని యెఱుంగుటయే ప్రతిబంధంబునకు నివృత్తి. అయితే యీశ్వరుని నిందచేసెడి వారు కలరా యనిన; గలరు. అదియెటులనిన; సర్వలోకేశ్వరుడై చతుర్ముఖుడై నట్టి బ్రహ్మ శివునిచేతను కుమారస్వామిచేతను శిక్షింపబడియె నని ఆ బ్రహ్మదేవునిమహిమ యెఱుగనివారలు నిందించుచున్నారు. మఱియును లోకమందలి సమస్తమైన వారలకును ఆత్మస్వరూపుఁడును లోకపాలకుఁడును లక్ష్మీపతియు నయిన విష్ణువును జీవులలోపల నొకఁ డనియు శివునిచేత శిక్షింపబడియెననియు నెంచి యతనిమహిమంబు నెఱుగని శివపాపండులు నిందించుచున్నారు. వెండియు సమస్తమైన వారలకును గురువైయుండునట్టి మహాదేవుఁడు దక్షప్రజాపతి మొదలయినవారిచేతను దూషింపబడినాఁడని నిందించి యతనిమహిమంబు నెఱుగని విష్ణుపాపండులు నిందించుచున్నారు. ఇటులనే అంతర్యామిని నీరీశ్వరసాంఖ్యులనెడి కొందఱు మీమాంసకులు అంతర్యామి లేఁడని నిందించుచున్నారు. ఇటువలెనే ఈశ్వర సమృతిగల రామకృష్ణాదులు రావణశిశుపాలాదులచేత నిందింపబడిరని పురాణంబులయందు కానఁ బడుచున్నది. కాబట్టి పామరులును బహిర్ముఖులు నయిన జనులు మనల నిందించుచున్నారు. ఆ నిందనుగుఱించి చింతనేయఁ బనిలేదు. అయితే ఈనింద యెవరికని విచారింపుదము. ఆత్మకు అని చెప్పిన, అద్వితీయుఁ డును పరిపూర్ణుఁడును సర్వాత్మకుఁడు నయిన ఆత్మ యెవరిచేతను నింద చేయబడఁగూడదు. ఎందుచేత ననిన; ఆయాత్మ సర్వప్రాణులకును స్వరూపంబు గనుక తన్నుదానే నిందించుకొన్నట్టవును. అయితే కానీ యనిన; లోకమందొకఁడు మరియొకని నిందింపఁగా కన్నారము. తన స్వరూపంబును తానే నిందించుకొనుట కానము. తన్నే తాను నిందించు కొనినచో ఆనిందచేత తనకు హానిలేదని యెఱుగఁదగినది. అయితే దేహంబును నిందించుచున్నారని చెప్పుదమనిన; దేహము ముముక్షువు చేత పూర్వమే నిందింపబడెను. కాబట్టి ఆదేహమును పరులు నిందించి నచో ఆనింద ముముక్షువులకు లాభ మాయెను.

అది యెటు లనిన; ఒకనియొక్క శత్రువును మఱియొకఁడు నిందిం చినచో వాఁడు వాని కెటువలె ప్రియుఁడో అటువలెనే వివేకిని

తనదేహమును నిందించినవాడు తనకు ప్రియుఁ డని యెఱుఁగఁదగినది. ఈమూఁడుశరీరములలోపలను స్థూలశరీరమే నిందింపఁబడుచున్నది. కొదవ రెండుశరీరములును దృశ్యములు కావు గనుక నిందకు విషయములు కావు. ఈశరీరములే నిందకు విషయము లాయెను. కనుక సర్వాతీతుడై సమస్తమైనవారిని ఆత్మస్వరూపుడై అనంగుడై సాక్షియై స్వప్రకాశస్వరూపుడై తన్ను ఏనిందలును స్పృశింప నేరవనుట చెప్పవలెనా అని విచారించుపురుషునికి లోకవాసనాస్వరూపమైన ప్రతిబంధము నశించిపోవును. ఈయర్థమందు సంశయము లేదు. దేహవాసనయనఁగా; జీవించియుండెడి శరీరమునకు చిరకాలావస్థానము. ఆ దేహస్థిలియు కర్తాధీనము గనుక పురుషయత్నముచేత సంపాదించనే కూడదు. ఇటువలె కూడదని చెప్పఁగూడదు. లోకమందు కొందఱు యోగాభ్యాసము చేసి దీర్ఘమైన ఆయుస్సును సంపాదించుచున్నారని పురాణములయందుఁ గానఁబడుచున్నదని చెప్పితిరా! ఆ యోగాభ్యాసము అనాత్మవిషయము గనుక జ్ఞానము రాకుండఁ జేయును. కాఁబట్టి దేహము కర్తాధీనము గనుక కర్తము ఎంతవర్యంత మున్నదో అంతవర్యంతమును దేహమును ఉండును. కాఁబట్టి దేహము బహుకాల ముండవలెనని యెట్టి యత్నము చేయవలసినవని లేదు. అని ముముక్షువు దేహమందుపేక్ష చేయఁదగినది. ఈ యర్థమే శ్రుతిస్త్రుతిహింసపురాణముల చేతను చెప్పబడ్డది. ఇటువలె ఆరోగ్యమును పురుషునిచేత సంపాదించఁగూడని దయ్యె.

అది యెటువలె ననిన; ఆరోగ్యమును కర్తాధీనము గనుక పురుషులయత్నముచేత సంపాదించఁగూడదు. సిద్ధించినప్పటికిని ముముక్షువునకు దానివలన లాభ మేమియు లేనందుచేత హింసాత్మమే యగును. ఆయురారోగ్యసిద్ధిపల్లను హర్షస్వరూపుడైనటువంటి తనకు వికారమును సిద్ధింపఁకపోయినందున దుఃఖస్వరూపుడై తిననే విచారమును అంతఃకరణసాక్షియైన నాకు లేవని విచారించి ఆయురారోగ్యములు సిద్ధించవలె ననుటయందు ముముక్షువు అభిలాష నేయఁదగదు. ఈ యర్థమే శ్రుతులచేతను చెప్పబడ్డది. ఇటువలెనే లావణ్యము గలిగిన పురుషునియందు కాలాంతరమందు రూపస్రాప్తి కన్నారము గనుకను లావణ్యము రావలెనని యత్నము చేసినప్పటికిని ఆ యత్నము వ్యర్థ

మయి పోయినది కన్నారము గనుకను లావణ్యమును సంపాదించు
 గూడదు. ఆలావణ్యమును సంపాదించ వలెనని అభినివేశముగా వచ్చెడి
 ప్రవృత్తి సమస్తమయిన పారలౌకికవృత్తికి విఘాతమయి అనర్థపరంపరకు
 హేతువాయెను గనుక ఆ లావణ్యము సిద్ధింపవలెననుటయందలి అభి
 నివేశము ముముక్షువుచేత విడువఁదగినది. ఈయర్థమే శ్రుతిస్మృతితిహాస
 పురాణములచేతఁ జెప్పఁబడ్డది. శాస్త్రవాసనయనఁగా శాస్త్రపాఠమందును,
 శాస్త్రార్థజ్ఞానమందును శాస్త్రానుష్ఠానమందును వ్యసనము. శాస్త్రవిషయ
 మయిన వాసనాస్వరూపప్రతిబంధము మోక్షసాధనమయిన శాస్త్రము
 వలె ప్రతిబంధమని చెప్పఁబడినదనిన; భారద్వాజనారదాదులు వేదశాస్త్ర
 ములను సాకల్యముగా నధ్యయనము చేసెదమని యుపక్రమించి బహు
 దుఃఖమును పొంది అసాధ్యమని విడిచిపెట్టినారని శ్రుత్యాదులయందు
 వినఁబడినది గనుకను వేదాంతవ్యతిరిక్తమయిన అన్యశాస్త్రాభ్యాసము
 ఆత్మవిచారమునకు విరోధము గనుకను, అది ప్రతిబంధమని చెప్ప
 వచ్చును. కాబట్టి అన్యశాస్త్రపఠనమందును శాస్త్రార్థజ్ఞానమందును
 శాస్త్రానుష్ఠానమును సాకల్యముగా ప్రజ్ఞ సంపాదించుగూడదు గనుక
 ముముక్షువుచేతను వీటిని సాకల్యముగా సంపాదించవలె ననెడి అభి
 నివేశము విడువఁదగినది. లోకమందు శాస్త్రాభ్యాసము చేసినవారికి
 పూర్వము అభ్యసించినది మఱచుటచేతను దుఃఖమయి తోచుచున్నది.
 తాను పరులతో వాదించి జయించినప్పటికిని ఓడినప్పటికిని దుఃఖమే
 తోచుచున్నది. కాబట్టి శాస్త్రాభ్యాసము సర్వానర్థహేతువు గాన
 ముముక్షువుచేతను అన్యశాస్త్రాభ్యాసమువల్ల నుపరతి యభ్యసించఁదగి
 నది. ఇటు లభ్యసించిన శాస్త్రము లనర్థమని విచారించి అన్యశాస్త్రముల
 వలనను ఉపరతి పొందినచో శాస్త్రవాసనావిషయమయిన ప్రతిబంధము
 నశించిపోవును. ఈ యర్థమే శ్రుతులయందు చెప్పఁబడినది. ఎవఁడు ఈ
 ప్రకారంబుగా విచారించి యీ ప్రతిబంధంబులను రాకుండ చేసికొని
 ఆత్మ ప్రతిపాదకమయిన శాస్త్రార్థవిచారంబుచేతను జ్ఞానంబును సంపా
 దింపుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁడని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇది పంచవింశతివర్ణకము.

షడ్వింశతివర్ణకము.

— ౧౭ అసురవాసనానిరూపణము. ౧ —

అసురవాసనాస్వరూపమైన ప్రతిబంధమును నిరూపించుచున్నారము:—ఆ ప్రతిబంధము తనయందును లేనిదిగా తోచినప్పటికి నొక సమయమందు పరునియొక్క ఆచారంబును చూచి తరువాతను అపేక్షాదులచేతను ఆ ప్రతిబంధము ప్రకటమౌను. అది యెటువలె ననిన; ఓరీ భ్రష్టా! ఆచారంబులు ఇటులనా చేయుట. భ్రష్టుడవయి పోతివి. సందేహము లేదు. నీకు ఆచారంబు చెప్పిన గురు వెవఁడో వాఁడు భ్రష్టుడే. సందేహంబు లేదు. ఓరీ! రేపు మొదలుకొని నీవు మా సముఖంబునకు రావలదు లేచిపోరా! అనియును, ఓరీ! మమ్ము నమస్కరించి బ్రతికిపోరా! అనియును, గురుపాదతీర్థంబు పుచ్చుకొని బ్రతికిపోరా! అనియును, మాకు శుశ్రూష చేయుటకన్న వేదాంతవిచారమందు ఏమి యున్నది? మమ్ము బూజించితి వేని నీకు సకలాభీష్టంబులు సిద్ధింపుచున్నవనియును, మమ్ము వినాగా నెవరికిని శుశ్రూష సేయవలదనియును, ఓరీ! యెవ్వరికైనా మావారికి సమస్తమును నీయవేని నీవు మాయొద్దకు రావద్దనియును, ఒకఁడు మమ్ము సడ్డనేయక లేవకపోయెను. వానికి ఆయుస్సు ఇంతమట్టుకు సరి అంటిమి. వాఁడు భస్మమయిపోయెను. మఱియొకఁడు ఐశ్వర్యమదముచేత మమ్ము పరామర్శింపకపోయెను. వానికి ఐశ్వర్యంబు ఇంతటితో సరి యనిన; అటువలెనే వానికి ఐశ్వర్యంబు పోయెను. ఓరీ! మావద్ద మంత్ర ముపదేశించుకొని యొకఁడు మమ్ము గణింపకపోయెను. వానిని భస్మమయి పోదువని చెప్పితిమి. వాఁడు అటువలెనే భస్మమయిపోయె ననియును, మామహిమ మావంటి వారు ఎఱిగిరి. ఇంతేకాని యెవరు ఎఱుంగఁబోవుచున్నారనియును, మేము భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలవృత్తాంతము లెఱింగినవారలమనియును, గతంబున ననేకుల రక్షించితిమి. ఇప్పుడు అనేకులను రక్షించుచున్నారమనియును, ఇంకమీఁద ననేకుల రక్షింపఁబోవుచున్నారమనియును, మాచేత ననేక ద్రవ్యంబులు సంపాదింపఁబడెను. అవి యన్నియు దానము చేసితి మనియును, తనమనసున నేమి కోరు

చున్నాడో అదియంతయు ముందట వచ్చి నిలుచుననియును, తన కింతద్రవ్యము రాజోపుచున్నదనియును, వీడు నాచేతఁ బెంపఁబడెను. ఇంతమాత్రమే కాదు. వీడు తలక్రిందుగాఁ బడుచున్నాడు. వాడు తలక్రిందుగాఁ బడుచున్నాడు. మఱికొందఱు తలక్రిందుగాఁ బడుచున్నారు. వీరినందఱిని సంహరింపఁజోపుచున్నామనియును, నీమనస్సు రావలెననియును, నే నీశ్వరుడనియును, భోగిననియును, సిద్ధుండనియును, బలవంతుడననియును, ఆధ్యుడననియును, నాకు సమానమయినవాఁడెవ్వఁడున్నాడనియును, యజ్ఞము చేసినను, బ్రాహ్మణభోజనము చేయించినను, దానము చేసినను, నేనే చేయవలయుననియును, నాయంత సామర్థ్యమును బుద్ధియును సుగుణంబులును లోకమం దెవరికిని లేవనియును, తాను మంత్రశాస్త్రంబునం దతిసమర్థుండననియును, తన కొక ద్వేషియుండఁగా వాని నొక మంత్రప్రయోగంబుచేత భస్మంబుచేసితి ననియును, మఱియొకఁడు నాకు శిష్యుడైయుండెను, వాని కొక మంత్రముపదేశించితిని. వానికి సకలైశ్వర్యంబులు వచ్చెననియును మరియొకఁడు చచ్చిపోవలయునని యొకమంత్రంబు నుపదేశించితిని, వాఁడొకమంత్రంబును మూఁడుదినంబులు జపించి భస్మమయి పోయెను. పూర్వమందు వెద్ద లెందఱో యుండిరిగాని వారల కీపాటిమహిమలు లేవు. వంచన లేక యెవరు శుశ్రూష చేయుచున్నారో వారే కృతార్థులు. నాశరీరంబు నెవ్వరు రక్షింపుచున్నారో, వారే ధన్యు లౌదురు. ఇచ్చునట్టి సమస్తంబును మాకే యెవరిత్తురో వారికి పరలోకము సిద్ధించును. మాయొక్క దర్శన మెవరికి దొరుకుచున్నదో, వారలకు సర్వపాపములు నశించును. మాపాదరేణువు లెవ్వరిగృహమందుఁ బడుచున్నవో ఆ గృహమే గృహము. మాపాదరేణువు లెవఁడు శిరసావహింపుచున్నాడో వాడే కృతార్థుడు. మా కింతటి మహిమ లేకపోయినచో అందఱును మమ్ము నెందుకొఱ కుపాసింపుదురు. మేము దొడ్డవారము సందేహము లేదు. బహుప్రకారంబులుగాఁ జెప్పెడి దేమి యున్నది అనియును, మనోవాక్కాయంబులచేత నీ శరీరంబు నీశ్వరునిగా నెంచి యెవరు పూజించుచున్నారో, వారలకు దోషపరిహార మనియును, ఈప్రకారంబుగా ననర్థరూపమయి వచ్చునట్టి చిత్తవృత్తి అసురవాసనాప్రతిబంధమని చెప్పఁబడును.

ప్రతిబంధంబు మిగుల ననర్థహేతువు గనుకను అనాత్మవిషయంబు గనుకను ఆత్మజ్ఞానంబునకు విరోధంబు గనుకను మోక్షేచ్ఛగలవా రీప్రతిబంధంబు విచారించి విడువఁదగినది. ఈ ప్రతిబంధంబుండఁగానే శ్రవణాదు లెవరు చేయుచున్నారో వారికి ఆజన్మమందు జ్ఞానంబు రానేరదు. అయితే యీ శ్రవణాదులు వ్యర్థమై పోవునాయనిన; పోవు. మఱి యేమో ననిన; అశ్వమేధాదికృతువులు చేసిన వారికి ఏలోకంబు కలదో ఆలోకంబునకు పోయి ఆలోకమందు బహుభోగంబులు అనుభవించినతర్వాతను బ్రహ్మనిష్ఠులగర్భమందు పుట్టును. పుట్టినతర్వాత సంసారాసక్తుడై యున్నప్పటికిని పూర్వజన్మవాసనావశంబువలన శ్రవణాదులయందే అభిరుచి గలిగి తర్వాత తనకు ప్రతిబంధంబులు ఏవైనఁ గలవా యని విచారించి ప్రతిబంధంబులను పోగొట్టుటకై శ్రవణాదులు చేసి ఆశ్రవణాదులచేత జ్ఞానంబు సంపాదించి ముక్తుఁడౌ నని శ్రుతిస్మృతిపురాణంబులచేత చెప్పఁబడుచున్నది. ఈ ప్రకారంబుగా ప్రతిబంధంబుల నెవఁడు పోగొట్టుకొని శ్రణాదులుచేసి జ్ఞానంబు సంపాదించుచున్నాఁడో వాఁడు ముక్తుఁడవు నని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది షడ్వింశతివర్ణకము.

సప్తవింశతివర్ణకము.

శ్రవణమనననిదిధ్యాసననిరూపణము.

శ్రవణమనననిదిధ్యాసనంబులను నిరూపించుచున్నారము. శ్రవణమనఁగా—సమస్తమైన వేదాంతంబులకును షడ్విధలింగంబులచేతను బ్రహ్మస్వరూపమయిన ఆత్మయందు తాత్పర్యమని బుద్ధియొక్క నిశ్చయమే శ్రవణమని చెప్పఁబడును. మననమనఁగా—శ్రుత్యర్థమును విని ఆయర్థంబును యుక్తులచేతను ఏకవాక్యముచేత చింతించుట మననమని చెప్పఁబడును. నిదిధ్యాసనమనఁగా—విజాతీయములైన కామక్రోధాదులను విడిచి సజాతీయమయిన ‘అహం బ్రహ్మాస్మి’ యనెడి నిరంతరచింతనము నిదిధ్యాసనమని చెప్పఁబడును. వీనికి ప్రయోజనం బెయ్యది

యనిన; సర్వదా శ్రవణంబుచేయుటచేత సకలసంశయంబులును నశించును. మననము అసంభావనలను పోగొట్టును. సర్వదా నిదిధ్యాసనము విపరీతభావనంబును బోగొట్టును. ప్రతిబంధభావాశ్శయంబు గలవానికి సర్వదా మూఁడును జేయవలయు. ప్రతిబంధనివృత్తులయిన సూక్ష్మబుద్ధిగలవారికి శ్రవణకాలమందే మనననిదిధ్యాసనంబులు సిద్ధించును. అది యెటువలె ననిన; బుద్ధిశాలియైనవాఁడు గురువులదగ్గర పాఠము చదివేటప్పుడు యుక్తులచేతను వాక్యార్థాలోచనచేసి అర్థము నేకము చేయును గనుక అదే వానికి మననమాయెను. చిత్తము విషయముల యందుఁ బోసీయక శ్రవణమనననిదిధ్యాసనంబులు పలుమాటలును చేయవలెను. ఎవఁడు సూక్ష్మబుద్ధి గలిగి ప్రతిబంధంబులు లేనివాఁడయి యున్నాఁడో, వానికి శ్రవణకాలమందే మనననిదిధ్యాసనంబులు సిద్ధించును. ఈయర్థమందు సంశయంబు లేదు.

ఇది సప్తవింశతివర్ణకము.

అష్టావింశతివర్ణకము.

— అసంభావన, విపరీతభావన. —

అసంభావన, విపరీతభావన లనఁగా; దృష్టాంతపూర్వకంబుగా నిరూపించుచున్నారము. అది యెటువలె ననిన; శ్రుతులకు తాత్పర్యంబు నిరూపించునపుడు షడ్విధలింగంబులను నిరూపించుచున్నారము. అది యెటువలె ననిన; ఉపక్రమ మనియును, ఉపసంహార మనియును, అపూర్వక మనియును, ఫల మనియును, అర్థవాద మనియును, ఉపపత్తి యనియును నాలు విధంబులు. వీనిలో నుపక్రమోపసంహారములు రెండును నొకలింగము. అభ్యాసం బొకలింగము. అపూర్వకమొకలింగము. ఫల మొకలింగము. అర్థవాద మొకలింగము. ఉపపత్తియొకలింగము. ఈయాఁటిచేతను శ్రుతులయొక్క తాత్పర్యంబు నిర్ణయింపబడుచున్నది. కాబట్టి వీనికి లింగంబు లని పేరు. ఉపక్రమ మనఁగా; సృష్టికి ముందు ఈజగత్తు నామరూపరహితమయిన సత్తా

మాత్రమే యుండె నని ప్రతిపాదించుట. ఉపసంహార మనఁగా—ఈ తోచునట్టి సమస్తజగత్తును ఆసత్తుయొక్క స్వరూపంబు. ‘అదే సత్యము. అదే ఆత్మ’ యని ప్రతిపాదించుట. ఈ రెండును అద్వితీయాత్మ స్వరూపంబును ప్రతిపాదింపుచున్నవి గనుక ఈ రెండును కూడి ప్రథమ లింగము. అభ్యాసమనఁగా; నీవు బ్రహ్మమని తొమ్మిదిప్రకారంబుల నుపదేశించుట. ఆయుషదేశముచేతను నీయొక్క స్వరూపంబునకే అద్వితీయాత్మమును బోధింపుచున్నది గనుక ఈయభ్యాసంబు రెండవలింగము. అపూర్వమనఁగా; అష్టప్రమాణములలోపల నుపనిషత్ప్రమాణంబుల చేత ఆత్మలక్షణంబు లెఱుంగఁ బడుచున్నవి. ఇతరప్రమాణంబులచేత నెఱుంగఁబడ లేదనుట. ఈయపూర్వము ఈయద్వితీయాత్మయందే సిద్ధించియున్నది గనుక ఇది మూడవలింగము. అద్వితీయాత్మజ్ఞానంబునకు ప్రారబ్ధ మెంతవర్జ్యంతంబు నశింపలేదో అంతవర్జ్యంతంబును దేహేంద్రియాది ప్రపంచంబు మిథ్యారూపంబుగాఁ దోచుట. ఆప్రారబ్ధంబునకు నిశ్శేషనాశ మెప్పుడు వచ్చుచున్నదో, అప్పుడు జగత్తు సర్వాత్మనా తోచక అద్వితీయాత్మస్వరూపంబుగా నుండు ననెడి ప్రతిపాదనంబు ఫలము. ఇది నాలుగవలింగము. అర్థవాద మనఁగా; ఏవస్తువు విన్నందుచేత వినఁబడని వస్తువు వినఁబడుచున్నదో, యేవస్తువు మననము చేయుటచేత మననము చేయఁబడని వస్తువు మననము చేయఁబడుచున్నదో, యేవస్తువు నెఱుంగుటచేత నెఱుంగఁబడని వస్తు వెఱుంగఁబడుచున్నదో, అది యర్థవాదము. ఈయర్థంబునకు స్వార్థమంద తాత్పర్యంబు లేదు గనుక అద్వితీయాత్మస్వరూపమందే తాత్పర్యము. దీనికి అర్థవాదమని పేరు. ఇది పంచమలింగము. ఉపపత్తి యనఁగా—మృత్తువలనఁ బుట్టిన ఘటశరావాదులును స్వర్ణంబువలనఁబుట్టిన కటక మకుటాదులును అయస్సువలనఁ బుట్టిన ఖడ్గాదులును కారణముకన్న పృథక్కుగాఁ దోచినప్పటికిని నీకార్యాదులకు ఉచ్చారణంబు మంత్రము వినాగా అర్థము లేదు గనుక కారణవ్యతిరిక్తంబుగా కార్యంబు లేదనెడియుక్తి ఉపపత్తి యని చెప్పఁబడును. ప్రసిద్ధంబుగాఁ దోచునట్టి జగత్తు పరమాత్మస్వరూపమైన బ్రహ్మంబు గాన దృష్టాంతస్వరూపమైన యీజగత్తుకు పరమాత్మకన్న అభిన్నత్వంబు ప్రతిపాదింపుచు నుండు ప్రత్యగాత్మకు అద్వితీయత్వంబును సూచింపుచున్నది గనుక

త్రయస్త్రింశద్వర్ణకము.

—● ప్రారబ్ధత్రయస్వరూపనిరూపణము. ●—

ఇచ్ఛాప్రారబ్ధమనియు, అనిచ్ఛాప్రారబ్ధమనియు, పరేచ్ఛాప్రారబ్ధమనియును ప్రారబ్ధము మూడువిధంబులు. ఈ త్రివిధప్రారబ్ధమును వివేకులకు నవివేకులకును సమానమైయుండును. ఉన్నప్పటికిని వివేకియొక్క ప్రారబ్ధంబునకును అవివేకియొక్క ప్రారబ్ధంబునకును భేదంబు గలదు. అది యెటులనగా; అవివేకియొక్క ప్రారబ్ధ మాశ్వీజమాసమందలి మేఘంబువంటిది. ఆమేఘ మెట్టిదనిన; ఆశ్వీజమాసమందు స్వల్పంబుగా నుండును. ఆస్వల్పమైన మేఘంబు సర్వత్ర వ్యాపించి కుంభద్రోణంబుగా వర్షించి వైర్లను మునిగి పోవునట్లు చేసి యిండ్లు గోడలు పడునట్లు చేసి ప్రాణులకు అనేకంబులగు ననర్థంబుల నెటుల నేయుచున్నదో అటులే అజ్ఞానికిని స్వల్పంబుగానే యిచ్చు పుట్టును. ఆపుట్టినయిచ్చ ఆమేఘంబువలెనే సర్వత్ర వ్యాపించుకొని పరుల కనేకదుఃఖంబులను చేసి వానికిని ఇహపరలోకసుఖములను దొలగించి నరకంబును సంపాదించును. వివేకియొక్క ఇచ్చ మకరమాసమందలి మేఘంబువంటిది. ఆమేఘ మెట్టిదనిన; మకరమాసమందు మేఘము సర్వవ్యాపియై యుండును. అట్లుండినను స్వల్పంబుగా వర్షంబు గురిసి సస్యాదులకు నష్టము నేయక ప్రాణులకును అనర్థంబును చేయక తాను నశించిపోవును. అటులే వివేకియొక్క యిచ్చయును కర్తవశంబువలన మకరమాసమందలి మేఘంబువలెనే విస్తారంబుగా వ్యాపించియున్నదానివలె నున్నప్పటికిని పుష్కలమైనవివేకంబువలన పరుల నుపద్రవపెట్టక తనయొక్క పరలోక సౌఖ్యంబునకు హానిని సంపాదింపక దేహధారణమాత్రమందే నిల్చును. ఈప్రకారంబున వివేకియొక్క యిచ్ఛాప్రారబ్ధంబునకును అవివేకియొక్క ప్రారబ్ధంబునకును భేదము. ఇప్పుడు ప్రారబ్ధంబును సామాన్యంబుగా నిరూపించితిమి. ఇకను విశేషంబుగా నిరూపించుచున్నారము.

అది యెటులనగా; లోకమందు వివేకులైనవార లసత్యంబుచేసి చచ్చిపోయినవారలను, దొంగిలించి తలగొట్టబడినవారలను, రాజ

త్రింశద్వర్ణకము.

— శ్రీ తేంద్రియునిలక్షణనిరూపణము. —

శ్లో. అజిహ్వష్ణండకః పంగు రంధో బధిర ఏవ చ,
ముగ్ధశ్చ ముచ్యతే భిక్షుః పడ్భిరేతైర్న సంశయః.

అజిహ్వష్ణండనగా నాలుక లేనివాడు అజిహ్వష్ణుడు కాడు. మఱి యెవఁ డనఁగా; ఇది నాకు ప్రియము, ఇది నాకు ప్రియము కాదు అని చెప్పక కర్తృత్వాద్యభిమానరహితుడై పెట్టినది భజించి అసత్యంబులు పలుకక మితభాషియై యెవఁ డున్నాఁడో వాడు అజిహ్వష్ణుడని చెప్పబడుచున్నాడు. పండుడనఁగా; శిశ్నంబు లేనివాడు కాడు. సద్యోజాతమైన శిశువును పదియాతేండ్లయువతిని నూతేండ్లముదిదానిని చూచి ముగ్ధురియందును సమచిత్తుడై నిర్వికారుడై యెవఁ డున్నాఁడో వాడు పండుడని చెప్పబడును. పంగువనఁగా; కుంటివాడు గాడు. మఱి యెవఁడనఁగా భిక్షార్థమయిపోవుట, మూత్రపురీషాదులు విడుచుటకై బాహ్యమందు పోవుట. గ్రామాంతరంబునకు పోవలెనని యిచ్చ పుట్టి యోజన దూరంబుకన్న అధికంబు పోకయుండుట, ఇటువలె నెవఁ డున్నాఁడో వాడు పంగు వని చెప్పబడును. అంధకుఁ డనఁగా; గుడ్డి వాడు గాడు. మఱి యెవఁడనఁగా; కన్ను లున్నప్పటికిని సంచరించి నప్పటికిని నే సన్యాసియొక్క దృష్టి నాలుగు కాడిమ్రాకులు పొడవు గల భూమిని విడిచి దృష్టి యావలికి పోలేదో ఆ సన్యాసి యంధుడని చెప్పబడును. బధిరుఁ డనఁగా; చెవులు వినరాని వాడు కాడు. మఱి యెవఁడనఁగా; హితమయిన వాక్యంబును, అహితమయిన వాక్యంబును మిక్కిలి రమ్యమయిన వాక్యంబును, మిక్కిలి దుఃఖకరమయిన వాక్యంబును శ్రోత్రంబువలన విన్నప్పటికిని యెవఁడు హితాహితంబులను గ్రహింపకున్నాఁడో, వాడు బధిరుఁ డని చెప్పబడును. ముగ్ధుఁ డనఁగా; మూఢుడును సౌందర్యహీనుడును కాడు. సమస్తవిషయంబు లును సన్నిధానమందు వచ్చియున్నప్పటికిని యింద్రియపటుత్వంబు గలవాడయి విషయంబుల ననుభవింపఁగల సమర్థుడయి యున్నప్పటి

కిని నిద్రపోవువానివలెనే యెవఁ డున్నాఁడో, వాఁడు ముగ్ధుడని చెప్పఁబడును. ఈయార్థును శ్రవణద్వారా జ్ఞానమును సంపాదించి ముక్తు లొందు రని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇతి త్రింశద్వర్ణకము.

ఏక త్రిం శ ద్వర్ణ క ము.

—● సప్తవిధచైతన్యనిరూపణము. ●—

శ్లో. శుద్ధమీశ్వరచైతన్యం జీవచైతన్యమేవ చ,
ప్రమాతా చ ప్రమాణం చ ప్రమేయాశ్చ ఫలం తథా.
ఇతి సప్తవిధం ప్రోక్తం భిద్యతే వ్యవహారతః,
మాయోపాదివినిర్ముక్తో శుద్ధ ఇత్యభిధీయతే.
మాయాసంపర్తతశ్చే శో జీవో విద్యావశస్తథా,
అంతఃకరణసంబంధః ప్రమాతేత్యభిధీయతే.
తథా తద్వృత్తిసంబంధం ప్రమాణమితి కీర్తితమ్,
అజ్ఞానమపి చైతన్యం ప్రమేయమితి కథ్యతే.
తథాజ్ఞాతశ్చ చైతన్యం ఫలమిత్యభిధీయతే.

ఇందుకు అర్థము:—శుద్ధచైతన్యమనియు, నీశ్వరచైతన్యమనియు, జీవచైతన్యమనియు, ప్రమాతృచైతన్యమనియు, ప్రమాణచైతన్యమనియు, ప్రమేయచైతన్యమనియు, ఫలచైతన్యమనియు వ్యవహారమందొక్క చైతన్యమే యిటువలె నేడువిధంబులుగాఁ జెప్పఁబడును. ఆ యేడువిధంబులకును భేద మేమి యనఁగా; మాయోపాధిరహితమగు నది శుద్ధచైతన్యము. మాయాసహితమైనది ఈశ్వరచైతన్యము. అంతఃకరణప్రతిబింబితము జీవచైతన్యము. ప్రమాతయన సర్వము నెఱుఁగు సాక్షిమాత్రుఁడు, అట్టి సాక్షిచైతన్యము ప్రమాతృచైతన్యము. ప్రత్యక్షాదిజ్ఞానకారణమగునది ప్రమాణచైతన్యము. యథార్థముగాఁ దెలియఁదగినది ప్రమేయచైతన్యము. యథార్థజ్ఞానము

ప్రమా (ఫల) చైతన్యము. ఒకపరిపూర్ణచైతన్యమే యిట్లు ఉపాధి సంబంధమువలన సప్తవిధములుగా జెప్పబడుచున్నది. ఉపాధినిరసనము వలన నీ భేదము నశించి పరిపూర్ణచైతన్య మొకటియే శేషించును. అట్టి పరిపూర్ణచైతన్యరూపపరమాత్మయే నేను అని యెఱిగినవాడే ము క్తుడు.

ఇది ఏక త్రింశ ద్వర్ణ క ము.

ద్వా త్రింశ ద్వర్ణ క ము.

పంచభ్రమనిరూపణము.

పంచభ్రమలను నిరూపించుచున్నాము:— ప్రత్యగాత్త వేటు. పరమాత్మ వేటు నని యనుకొనుట, ఆత్మయందు ప్రతీయమానమగు కర్తృత్వాదులు వాస్తవముగ ఆత్మవే యని అనుకొనుట, శరీరత్రయమునకు విలక్షణుడగు ఆత్మకు శరీరత్రయముతో సంబంధముకలదని యనుకొనుట, జగత్కారణమగు బ్రహ్మమునకు షడ్భావవికారములు ఉన్నవని అనుకొనుట, కారణము (బ్రహ్మము) కంటె భిన్నమగు కల్పిత ప్రపంచము సత్యమని అనుకొనుట. ఇవి పంచభ్రమ లనబడును. ఈభ్రమలకు నివృత్తియెట్లన; దర్పణమందలి ముఖప్రతిబింబము కంఠస్థముఖముకంటె భిన్నము కాదనియు, శుద్ధమగు స్పటికమునకు రక్త కాంతిగల పుష్పాదుల చేరికవలన స్పటికమందుఁ దోచు రక్తిమ నిజముకాదనియు, ఘటమకాదులయందుఁగల ఆకాశము, మహాకాశము కంటె భిన్నము కాదనియు, రజ్జువందు భ్రమచే గల్పింపబడిన సర్పము మిథ్యయై, కారణమగు రజ్జుమాత్రమే సత్యమైనటుల జగత్కారణమగు బ్రహ్మము నిర్వికారియనియు, మనఃకల్పితమగు గంధర్వ నగరమువలెనే, భ్రమమూలమగు దృశ్యప్రపంచము సత్యము కాదనియుఁ దెలిసికొనుటవలన నీపంచభ్రమలు నివర్తించును.

ఇది ద్వా త్రింశ ద్వర్ణ క ము.

త్రయస్రింశద్వర్ణకము.

—● ప్రారబ్ధత్రయస్వరూపనిరూపణము. ●—

ఇచ్ఛాప్రారబ్ధమనియు, అనిచ్ఛాప్రారబ్ధమనియు, పరేచ్ఛాప్రారబ్ధమనియును ప్రారబ్ధము మూడువిధంబులు. ఈ త్రివిధప్రారబ్ధమును వివేకులకు నవివేకులకును సమానమైయుండును. ఉన్నప్పటికిని వివేకియొక్క ప్రారబ్ధంబునకును అవివేకియొక్క ప్రారబ్ధంబునకును భేదంబు గలదు. అది యెటులనఁగా; అవివేకియొక్క ప్రారబ్ధ మాశ్వీజమాసమందలి మేఘంబువంటిది. ఆమేఘ మెట్టిదనిన; ఆశ్వీజమాసమందు స్వల్పంబుగా నుండును. ఆస్వల్పమైన మేఘంబు సర్వత్ర వ్యాపించి కుంభద్రోణంబుగా వర్షించి వైర్లను మునిగి పోవునట్లు చేసి యింట్లు గోడలు వడునట్లు చేసి ప్రాణులకు అనేకంబులగు ననర్థంబుల నెటుల నేయుచున్నచో అటులే అజ్ఞానికిని స్వల్పంబుగానే యిచ్చు పుట్టును. ఆపుట్టినయిచ్చు ఆ మేఘంబువలెనే సర్వత్ర వ్యాపించుకొని పరుల కనేకదుఃఖంబులను చేసి వానికిని ఇహపరలోకసుఖములను దొలగించి నరకంబును సంపాదించును. వివేకియొక్క ఇచ్చు మకరమాసమందలి మేఘంబువంటిది. ఆమేఘ మెట్టిదనిన; మకరమాసమందు మేఘము సర్వవ్యాపియై యుండును. అట్లుండినను స్వల్పంబుగా వర్షంబు గురిసి సస్యాదులకు నష్టము నేయక ప్రాణులకును అనర్థంబును చేయక తాను నశించిపోవును. అటులే వివేకియొక్క యిచ్చయును కర్మ వశంబువలన మకరమాసమందలి మేఘంబువలెనే విస్తారంబుగా వ్యాపించియున్నదానివలె నున్నప్పటికిని పుష్కలమైనవివేకంబువలన పరుల నుపద్రవపెట్టక తనయొక్క పరలోక సౌఖ్యంబునకు హానిని సంపాదింపక దేహధారణమాత్రమందే నిల్చును. ఈ ప్రకారంబున వివేకియొక్క యిచ్ఛాప్రారబ్ధంబునకును అవివేకియొక్క ప్రారబ్ధంబునకును భేదము. ఇప్పుడు ప్రారబ్ధంబును సామాన్యంబుగా నిరూపించితిమి. ఇతను విశేషంబుగా నిరూపించుచున్నారము.

అది యెటులనఁగా; లోకమందు వివేకులైనవార లసత్యంబుచేసి చచ్చిపోయినవారలను, దొంగిలించి తలగొట్టబడినవారలను, రాజ

స్త్రీలను బట్టి బాడినెలచేత చేదింపబడినవారలను జూచి మన మీ
కార్యంబులను చేయరాదు. చేసితిమేని మనకు గండంబులు వచ్చునని
తద్విషయంబు నెఱిగియుండియు నది యంతయు లేక వాండ్రసమర్థు
లనియు తాము సమర్థులమనియు నెంచుకొని యావ్యాపారంబుల
యందు ప్రవర్తించి తుదకు తామే తలఁగొట్టబడుచున్నారు. ఈ
ప్రకారంబున ఆవివేకియొక్క ప్రార్థనంబు. అయినను వివేకులైనవారలు
ప్రవృత్తులనియు ననర్థంబులనియు విచారించి యర్థాసక్తులైన సంసారు
లర్థంబును సంపాదించుటయందును దానిసంరక్షణమందును ఆయర్థంబు
నాశనంబు చేయుటయందును దుఃఖపడుటను చూచి యాయర్థమం
దాసక్తి చేయరాదు. చేసితి మేని వారికి దుఃఖము వచ్చినట్టే మనకును
దుఃఖము వచ్చునని విచారించి సమస్తవిషయంబులయందును ఆసక్తిని
వదలి యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టులై యుందురు. వారలకు శరీరభారణ
మాత్రమైన క్రియలయందును, శౌచాదిక్రియలయందును ఇచ్చు
పుట్టును. అంతేకాని అన్యత్ర యిచ్చు పుట్టదు. ఆప్రకారంబుగా వివే
కులయొక్క యిచ్ఛాప్రార్థనము. అనిచ్ఛాప్రార్థన బెయ్యది యనిన;
కోరక సంప్రాప్తమగునట్టి ప్రార్థనము. అది వివేకులకును అవివేకులకును
సమానమై యుండును. అది యెటులనిన; తలఁదాఁకుటయును, కాలు
తాఁకుటయును, కన్నీరు ఉఱియుటయు, వానలోఁ దడియుటయు,
ఎండచేఁ గొట్టువడుటయు, క్షయాదివ్యాధులును, పిడుగులుపడుటయు,
గుడిగోపురప్రాకారమంటపాదులు పడుటయు ఇవి మొదలైనవానిచేత
వచ్చినదుఃఖంబులు. ఎండవలన, వానవలన, అగ్నివలన వచ్చిన సుఖం
బులు ఇవి మొదలైన సుఖంబులును వివేకులకును, అవివేకులకును
సమానమయి యుండును. వీనియొక్క అనుభవంబులే అనిచ్ఛా ప్రార్
థనంబు లని పేరు. పరేచ్ఛావర్థంబును నిరూపించుచున్నారము. ఆప్రార్
థనంబును వివేకులకును, అవివేకులకును సమముగానే యుండును. అది
యెటు లనిన; ఒకపురుషుఁడు మానియై కూర్చుండియుండఁగా అన్యఁ
డొకఁడు వచ్చి వానికి నమస్కరించి నీ వీకార్యంబును చేయవలెనని
చాల అడుగుకొనఁగా దాక్షిణ్యంబుచేత చేసి వానివలన వచ్చిన సుఖ
దుఃఖంబులను అనుభవించుట. ఈయనుభవము వివేకులకు అవివేకులకు
సహా పరేచ్ఛాప్రార్థనంబు. ఈప్రకారంబుగా ప్రార్థనత్రయంబును విచా

రించి యీ ప్రారబ్ధత్రయానుభవంబు అహంకారంబునకేకాని అహంకార సాక్షియైన తనకు (ఆత్మకు) లేదని యెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁ డని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది త్రయస్త్రింశద్వర్ణకము.

చతుస్త్రింశద్వర్ణకము.

— సంచితప్రారబ్ధాదినిరూపణము. ౧౬ —

సంచితప్రారబ్ధాగాములును వానికి నాశనంబులును దృష్టాంత పూర్వకంబుగా నిరూపించుచున్నారము. ఆదృష్టాంత మెయ్యది యనిన; ఒక ప్రాణికి పదిక్షేత్రంబులు గలవు. ఈపదిక్షేత్రంబులును తానే పైరు పెట్టుకొనును. క్షేత్రమొకటి వేయితూముల లెక్కను సంవత్సరంబు నకు పదివేలతూములు పండును. అందులో వేయితూములు ఇంటిలో గ్రాసంబునకు పట్టును. ఏనూరు తూములు విత్తనము కట్టును. మఱియు నేనూలుతూములు ధర్మవ్యయము చేయును. వేయితూములు వ్యవసాయంబునకు నెలవు చేయును. వేయితూములు కప్పమునకై అమ్మును. ఈప్రకారంబుగా నెలవు అయినది పోగా సంవత్సరంబునకు ఆఱువేల తూముల వడ్లు మిగులును. ఈమిగిలిన థాన్యంబును పదిలముచేయును. ఈప్రకారంబుగా ప్రతిసంవత్సరంబును మిగిలిన థాన్యంబును చేర్చి పెట్టి హెచ్చుధర కలిగినప్పుడు అమ్మదమని యుండును. ఆథాన్యంబునకు సంచితం బని పేరు. ఇంటిగ్రాసంబునకు నిలిపిన వేయితూముల థాన్యంబునకు ప్రారబ్ధమని పేరు. పెద్దవైరు మొలకవైరు ఎన్ను దీసిన పైరు పండినపంట వీనికి ఆగామి యని పేరు. ఇటులుండఁగా నొక సమయమందు కలహంబు ప్రాప్తమయ్యెను. ఆసమయంబునందు పరులు సంచితమయిన థాన్యంబునంతయుఁ గొనిపోయిరి. రాజోవు పంటను కొల్లగాండ్రు కొనిపోయిరి. వైరంతయు అశ్వములు మొదలైనవానిచే మేపిరి. అంతట యజమానుఁడు విచారపడినవాఁడై గృహమందున్న పదార్థంబులను దాచి వానిని భుజించుచుండెను. ఇట్లుండఁగాఁ బంధువు లందఱును గ్రాసమున కేమి చేసెదవని యడిగినచో

సంచితంబు బహుదినములుగా నుండెను. ఆసంచితంబు సంతయు పరరాష్ట్రంబువారు గొనిపోయిరి. రాజోవుపంట కొల్లగాండ్ర పాలాయెను. వైరంతయు అశ్వంబులు మొదలైనవి మేసిపోయె. గృహంబునందును కొంతపదిలము చేసుకొనియుంటిని. దాని భుజించి తీరవలెనని చెప్పెను.

ఇందువలన నేమి చెప్పబడినట్లాయె ననిన; ఆగామిసంచితంబు లకు నాశము చెప్పినట్లాయెను. ప్రారబ్ధంబును భుజించి తీరవలె నని చెప్పినట్లాయెను. ఇటుల దృష్టాంతమందు సంచితప్రారబ్ధాగాములు. ఇటులనే దాష్టాంతికమందును సమస్తప్రాణులకును సంచితప్రారబ్ధాగాములను స్పష్టంబుగా నిరూపించుచున్నారము. అది యెటు లనగా; లోకమందు అనాదియైన జీవుఁడు పుణ్యపాపకర్తంబులను చేసికొనుచు వచ్చును. ఇట్లు చేసికొనుచు రాగా నొకదినమందుచేసిన పుణ్యపాపకర్తమే బహుజన్మంబులకు కారణమయి యుండును. అటువలె జన్మావధిచేసికొనుచు నుండును. ఆయాపుణ్యపాపకర్తంబు లన్నియు రాసులు రాసులుగా కూడును. వీనికి సంచిత మని పేరు. అటుతరువాత మరణంబును పొందును. మరణంబు పొందినతరువాత తిరుగా జన్మ మెత్తు నిమిత్తమయి ఆసంచితంబులో కొంతగ్రహించుకొనును. ఆసంగ్రహంబు కర్తంబు. భావిశరీరంబునకు కారణంబులయిన పంచీకృతపంచమహాభూతంబుల శరీరాకారంబుగా పరిణమింపఁజేసి యాశరీరంబుచేత కొన్ని కర్తంబులను చేసి యాకర్తములవలనఁ గొన్ని సుఖదుఃఖంబుల ననుభవించును. దీనికి ప్రారబ్ధ మని పేరు. ఈప్రారబ్ధంబును అనుభవించుకొనుచు మరణపర్యంతంబును చేసినపుణ్యపాపంబులకు నాగామి యని పేరు. ఇదియు నాసంచితంబుతోఁ గూడును. ఈప్రకారంబుగా జీవుఁడు అనాదిగా కర్తంబులఁ జేయుచురాగా సంచితము వృద్ధి బొందుచు వచ్చును. కాఁబట్టి జీవులయొక్క జన్మంబులకు అవధి లేదు. అయితే ఈజన్మంబుల కవధి యెప్పుడు వచ్చుననఁగా; ఈప్రకారంబుగా కర్తంబులు చేయుచు రాగా నొకజన్మమం దొక పుణ్యకర్తపరిపాకమువలన దీనికి సుసారంబు రాకుండఁ జేసుకోవలె నని వివేకంబు పుట్టును. ఇది యెటువలె ననఁగా; తనకు కామ్యకర్తంబులను జేయుటవలన చిత్తశుద్ధి రానేరదు. సుసారంబు పోనేరదని విచారించి కామ్యకర్తంబులను విడిచి విహితములైన

కర్తృంబుల నీశ్వరార్పణంబుగాఁ జేయవలయు నను వివేకంబు పుట్టును. ఆకర్తృంబులవలన భక్తి కలుగును. భక్తిద్వారా చిత్తశుద్ధి జనించును. చిత్తశుద్ధిద్వారా సద్గురులాభ మగును. పిదప సద్గురువులయొద్ద నుండు కొని శుశ్రూష చేయుచు శ్రవణమనననిదిధ్యాసంబులనెల్లఁ జేయుచుండును. ఈప్రకారంబుగాఁజేసి జ్ఞానంబు సంపాదించును. అప్పుడు జ్ఞానాగ్నిచేత సజ్జానంబు దగ్ధమై పోవును. అజ్ఞాన మెప్పుడుపోవునో అప్పుడే అజ్ఞానకార్యంబులైన సంచితకర్తృంబులన్నియు దగ్ధమైపోవును. జ్ఞానంబు వచ్చినతర్వాతను చేయఁబడినపుణ్యపాపంబులు అకర్తయైన వీనిని స్మృశింపలేవు. అయితే ఆపుణ్యపాపంబులకు గతి యేది యనిన; ఈ జ్ఞానిని నెవఁడు భూషించుచున్నాఁడో, వాఁడు పుణ్యమును కొని పోవును. ఎవఁడు దూషించుచున్నాఁడో వాఁడు పాపంబును గొని పోవును. ప్రారబ్ధంబు భుజించితీరవలెను.

ఈయర్థమందు సమ్మతివచనంబులు:—

శ్లో. ప్రారబ్ధం భోగతో నశ్యేత్తత్త్వజ్ఞానేన సంచితమ్,

అగామి ద్వివిధం కర్త తద్దేవీషి ప్రియవాదినః.

ఈప్రకారంబుగా సంచితప్రారబ్ధాగాములను కూలంకషంబుగా విచారించి యీసంచితప్రారబ్ధాగాములు అహంకారంబునకే కాని అహంకారసాక్షియైన తనకు లేవని యెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁ డని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది చతుస్త్రింశద్వర్ణకము.

పంచత్రింశద్వర్ణకము.

— పంచప్రళయములయొక్క మననము. —

ప్రళయస్వరూప మెయ్యది యనిన; నిత్యప్రళయ మనియు, అవాంతరప్రళయ మనియు, దైనందినప్రళయ మనియు, బ్రహ్మప్రళయ మనియు, ఆత్యంతికప్రళయ మనియు అయిదువిధంబులు. వీనిలోపల నిత్యప్రళయ మనఁగా; సమస్తప్రాణులయొక్క సుషుప్తి నిత్యప్రళయము. అవాంతరప్రళయ మనఁగా; కృతత్రేతాద్వాపరయుగములును,

ఆయా మనువులయాధిపత్యము అమరుపర్యంతంబును అవాంతరప్రళయ మని చెప్పబడును. కాబట్టి బ్రహ్మదేవునియొక్క పగటియందు పదు నాలుగవంతరప్రళయములు. వీనికి నైమిత్తికప్రళయ మనియును, మన్వంతరప్రళయ మనియును రెండుపేళ్లు. యుగప్రళయము వీనిలో నంతర్భూతము. దైనందినప్రళయ మనఁగా; బ్రహ్మదేవునియొక్క సుషుప్తి దైనందినప్రళయము. బ్రహ్మప్రళయ మనఁగా, బ్రహ్మదేవుని యొక్క నాశావస్థ. ఆ యవస్థయందు ఆకాశాదిపంచభూతములును సర్వాత్మనా లేవు. అజ్ఞానంబుమాత్రమే మహాప్రళయమై యుండును. దానికి ప్రకృతిప్రళయ మనియును, మహాసుషుప్తి యనియును, ఆత్యంతికప్రళయ మనియును మూడుపేళ్లు. ఆత్యంతికప్రళయ మనఁగా; ముక్తి. ఆ యవస్థయందు సర్వాత్మనా జ్ఞానంబు లేదు. ఈప్రకారంబుగా పంచప్రళయంబులును అనోన్యన్యవ్యావృత్తంబులై యున్నవి గనుక అసత్తైపోయెను. ఈప్రళయంబుల కాధారుడై యీప్రళయంబులయం దనుసూయతుడై అసంగుడై అసంసారియైన ఆత్మ నే నని యెవఁ డెఱుంగుచున్నాఁడో వాడు ముక్తుఁ డని వేదాంతసిద్ధాంతము.

ఇది పంచత్రింశద్వర్ణకము.

ష ట్రిం శ ద్వర్ణ క ము.

ముక్తిపంచకనిరూపణము.

పంచవిధంబులైన ముక్తులను నిరూపించుచున్నారము:—అది యెటువలె ననిన; సాలోక్యమనియును, సారూప్యమనియును, సామీప్య మనియును, సార్వత్రిక మనియును, కైవల్యమనియును అయిదువిధంబులు. సామీప్య మనఁగా; ఉపాసనపలన బ్రహ్మలోకంబునకు పోయి బ్రహ్మ దేవునియొక్కసముఖంబు లేకయే ఒకప్రదేశమందుండి సమస్తభోగం బులు ననుభవించుట సామీప్యముక్తి. సారూప్య మనఁగా; బ్రహ్మదేవునికి నేరూపంబు కలదో ఆరూపంబును పొంది సమస్తభోగంబుల ననుభవించుట సారూప్యముక్తి. సార్వత్రిక మనఁగా; బ్రహ్మదేవుని కే

యైశ్వర్యంబు గలదో అట్టి యైశ్వర్యంబు గలిగి సమస్తభోగంబుల ననుభవించుట సార్థికముక్తి. సాలోక్య మనగా; బ్రహ్మదేవునియొక్క సమీపమందుఁ జేరి, ఆయన యెటువంటిభోగంబు లనుభవించునో ఆలాటిభోగంబులను బొందుచు నా బ్రహ్మదేవుని యెల్లప్పుడును చూచు చుండుట సాలోక్యముక్తి. ఈ నలుగురికిని ముక్తి యేకరూపమై యున్నప్పటికిని ఉపాసనాతారతమ్యంబువలన నవాంతరఫలతార తమ్యంబు కలదు. కైవల్య మనగా; ముముక్షువులైనవారు శమద మాదులతోఁ గూడుకొని గురువులయొద్ద శ్రవణమననాదులను చేసి జ్ఞానంబును సంపాదించి సచ్చిదానందస్వరూపుడైన యాత్మ నే నని యెఱిగినతర్వాత స్వరూపమాత్రంబు నుండుట కైవల్యము. ఇది విచారంబువలనఁ బుట్టిన జ్ఞానంబుచేతనే రావలెను. కర్మోపాసనాయోగం బులచేత వచ్చునట్టిది కాదు. కనుక బ్రహ్మలోకమున నుండెడివారును, బ్రహ్మదేవునియొద్ద విచారంబు చేసి జ్ఞానంబు సంపాదించి బ్రహ్మదేవుని తోడ ముక్తి నొందుదురు. ఇందువలన నేమి చెప్పఁబడియె ననిన ; ముస్తప్రాణులకును జ్ఞానంబుచేతనే ముక్తి. కర్మోపాసనాయోగంబుల సేతను ముక్తి లేదనుట చెప్పఁబడెను.

ఇది షట్త్రింశద్వర్ణకము.

నప్తత్రింశద్వర్ణకము.

❖ బ్రహ్మవిద్వారవరీయవరిష్ఠలక్షణనిరూపణము. ❖

లోకమందు జ్ఞానియైనవాఁడు సదా సమాధినిష్ఠుడై యుండ వలయుననియును, యోగంబు లేకయే వచ్చినజ్ఞానంబు దృఢంబుగాదని యును, వ్యవహారంబుతోఁ గూడుకొని యుండెడి వారికిఁ గూడదని యును, వివేకులైనవారిలో కొందఱి కనేకవిధంబులయిన సంశయంబు లున్నవి. వారియొక్క సంశయంబులను పోఁగొట్టుటకొఱకై బ్రహ్మ విద్వారవరీయవరిష్ఠలక్షితి ప్రకారము చెప్పుచున్నారము.

౧. బ్రహ్మవేత్తయైనవాఁడు తనకు కాలత్రయాబాధ్యత్వంబును ప్రపంచంబునకు స్వప్నతుల్యత్వంబును సర్వదా చూచుచు యజ్ఞాది

కర్తృంబులును అతిథిపూజనంబును సర్వధర్మంబులయిన సంధ్యావందనాదిక్రియలును సర్వదా చేసికొనుచున్నప్పటికిని నేను సాక్షిని, ఏ కర్తృమును చేసినవాడను కాను, అహంకారాదులు తమతమవిషయంబులయందు ప్రవర్తించుచున్నవి. నేను అసంగుడను, నాకు సాక్షిత్వము కల్పితమని నిశ్చయించుకొని సకలవ్యవహారంబులును జేయుచుండును. వానికి బ్రహ్మవేత్త యని పేరు.

౨. బ్రహ్మవిద్యరునియొక్క స్థితిప్రకారంబును జెప్పెదము:— బ్రహ్మవిద్యరుఁ డయినవాఁడు ఈ బాహ్యవ్యాపారంబులన్నియు దుఃఖదములని యెంచి వ్యాపారంబులవలనఁ దనకు ప్రయోజనం జేమియు లేదని విచారించి యీవ్యాపారమం దంతర్ముఖుండయి నిద్రపోవువాని వలె నుండి కాలత్రయమందును ప్రపంచంబు తోచినప్పటికిని అదిమిథ్య. నాకు సాక్షిత్వము కల్పితమని నిశ్చయించుకొని ముముక్షువులైనవారలకుపదేశము చేయుచు, అనివార్యములైన శౌచాన్నపానాదిక్రియలయందును మాత్రము ప్రవృత్తిగలవాఁడై యున్నప్పటికిని సకలవ్యవహారంబులను అహంకారము చేసికొని పోవుచున్నది. తానొక కర్తృమును చేసినవాఁడు కాడని నిశ్చయించుకొని బాహ్యవ్యాపారంబులను విడిచిపెట్టి సర్వదా యేకాంతనిష్ఠుడయి యుండును. వానికి పరుండని పేరు.

౩. వరీయునియొక్క స్థితిప్రకారంబును జెప్పెదము:-వరీయుడైనవాఁడు బాహ్యప్రపంచ బంతయు దుఃఖప్రదమనియు, మిథ్యయనియు, నిశ్చయించి బాహ్యంబును విడిచిపెట్టి సర్వదా నిదిధ్యాసనపరుడై యుండి పరులచేత ప్రేరేపింపఁబడినవాడయి అన్నపానాదిక్రియలను చేసినప్పటికిని సకలవ్యవహారంబులును అహంకారముచేత చేయఁబడుచున్నవనియు తా నొకవ్యాపారంబును చేయలేదనియు, తాను సాక్షి ననియును, ఆసాక్షిత్వంబునం గల్పితమే యనియు, తాను అసంగుఁడు, దేనితోను తనకు సంబంధంబు లేదనియును నిశ్చయించుకొని సకలసంశయరహితుడయి సర్వదా నిదిధ్యాసనపరుడయ్యే యుండును. వానికి వరీయుడని పేరు.

౪. వరిష్ఠునియొక్క స్థితిప్రకారంబును జెప్పెదము:—వరిష్ఠుడైనవాఁడు బాహ్యము సమస్తంబును మిథ్యయని తలచి సకలసంశయరహి

తుండై సర్వదా నిదిధ్యాసనపరుడై నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠుడై ఆంతర
 వ్యాపారంబును బాహ్యవ్యాపారంబును మఱచి స్వరూపానందమగ్న
 మయినచిత్తంబు గలవాడై యుండును. వానికి స్వతః వ్యుత్థానంబును,
 పరతః వ్యుత్థానంబును లేదు. వానికి అన్నపానాదిక్రియలు సర్వా
 త్తనా లేవు. అనేకపుణ్యకర్త పరిపాకంబువలన వానికి సమాధి సిద్ధిం చెను
 గనుక పరిష్ఠుడని పేరు. ఈనలుగురికిని ముక్తి సమానమే. అయితే వీ
 రిటువలె నున్నందుకు ప్రయోజన మేమి యనిన; కర్తంబు నానావిధం
 బులు గనుక దృష్టాంతసౌఖ్యమే ప్రయోజనము. జ్ఞానులైనవారలంద
 టును ఈ ప్రకారంబుగా నుండవలెనని చెప్పఁగూడదు. ఇందుకు ప్రమాణ
 మేమి యనిన; జనకుడు నిస్సంగుడై రాజ్యంబు చేసె ననియు, జడభర
 తుం డసంగుడై యుండె ననియును, శ్రీశుకు లుపనయనా త్పురస్కమే
 సంసారమును త్యజించి యోగియై, వెడలిపోయె ననియును, దూర్వా
 సులు, తపోనిధియయ్యును వాసనారహితుఁడు కానందున కొందఱిని
 శపించి, కొందఱి ననుగ్రహించుచు నుండె ననియు స్మృతీతిహాసపురా
 ందులు చెప్పుచున్నవి. కర్తంబు నానావిధంబులు గనుక జ్ఞానులందఱు
 'కతీరుననే యుండరనుటయందు యీజనకాదులును బ్రమాణము.
 వేకులయినవారు 'జ్ఞానులు ఇటువలె నున్నారు. అటువలె నున్నారు'
 అని సందేహపడవలసినది లేదు. వారియొక్క కర్తంబు ఎటువలె
 నుండునో అటువలెనే యుందురు. సందేహంబు లేదు. ఇది సిద్ధము.

ఇది సప్తత్రింశద్వర్ణకము.

అష్టత్రింశద్వర్ణకము.

— సప్తావస్థలనిరూపణము. —

లోకమందు కొందఱు శాస్త్రజ్ఞులు వేదాంతవాక్యంబులు పరోక్ష
 జనకంబు లనియు నపరోక్షజనకంబులు గావనియు సర్వదా ఆపరోక్షుఁ
 డగు ఆత్మ పరోక్షాపరోక్షంబులకు విషయుఁడు కాఁడనియు స్వయం
 ప్రకాశుడైన ఆత్మకు జ్ఞానాజ్ఞానయుక్తత్వము కూడదనియుఁ జెప్పట

పలన నామాటలను విని యనేకులు భ్రమ నొందుచున్నారు. కాబట్టి అష్టిభ్రమ నివారించుటకై యాత్మయందు సప్తావస్థలను దృష్టాంతపూర్వకముగ నిరూపించుచున్నారము. అది యెట్లనిన; లోకమందు 'పరమ జీయ'రని యొకసన్యాసి కలఁడు. అతని కనేకులు శిష్యులు గలరు. ఆశిష్యులలో పదిమందిని బిలిచి యొక కార్యంబునకుఁ బంపెను. ఆపదుగురు నాకార్యార్థంబుగ నరుగునప్పుడు మాన్దమందొకయేట ప్రవహించుచుండఁగా వారందఱును పరుసగా నాయేరు దాఁటి యావలిగట్టు చేరిరి. అప్పుడు వారిలో ముఖ్యుడయినవాఁడు తనతోడవచ్చినవా రందఱును దరిఁ జేరిో లేక నదిలోఁ గొట్టుకొనిపోయిరో యను సంశయంబున నందఱిని లెక్కపెట్టెడివాఁడు. తొమ్మిదిమందియందే చిత్తము నిలిపి అజ్ఞానము చేత గణనకర్తయైన తన్ను పదియవవాఁడని యెఱుంగకపోయెను. అదియె అజ్ఞానంబు. ఆవరణము లేట్టివనిన; సదావరణమనియు, అసదావరణమనియు రెండువిధంబులు. పదియవవాఁడు తన్నుఁ దా నెఱుంగక పదియవవాఁడుండినచో కనఁబడఁదా. కాబట్టి దశముఁడు లేడని పలుకుచున్నాడు. ఈవ్యవహారంబునకుఁ గారణ మెయ్యదియో అదియె అజ్ఞాన కార్యమైన యావరణద్వయ మనఁబడును. ఆదశముఁడు లేడు. నది యందు మునిఁగిపోయె నని నిశ్చయించి దుఃఖించె గనుక అది యజ్ఞాన కార్యమైన విశ్లేషము. ఆదశముఁడు దుఃఖించుచుండఁగా ఆప్తుడైన వాడు వచ్చి యెందుకు రోదనము నేసెదపు. దశముఁడు వచ్చిపోలేదు డన్నాడని చెప్పఁగా వాఁడామాట విని శాస్త్రముచేత స్వగ్రాదుల నెఱిఁగినట్లు దశముని పరోక్షంబుగ నెఱిఁగెను. ఇది పరోక్షజ్ఞానము. ఆదశముని యాభాసావరణంబు నివర్తకమైన యపరోక్షజ్ఞాన మెయ్యది యనిన; ఆప్తునిమాటలు విని యేడ్చుమానిన పదియవవాఁడు దశముఁ డెక్కడ నని పిలిచి పలుకకున్నందున ఆప్తునిఁ జూచి పదియవవాఁ డెక్కడ నని యడిగి వానివలన దశముఁడు తానగుట దెలిసికొని సందేహమును వదలి నా మనస్సుచేతనే భ్రమను బొందితిని; కాలత్రయమందును నేనే పదియవవాఁడ నని తన్ను అపరోక్షజ్ఞానంబుగా నెఱిఁగెను. తరువాత రోదనంబును విడిచిపెట్టి సంతోషించెను.

ఈప్రకారముగానే చిదాభాసుఁడు సంసారమం దాసక్తిగలవాఁడయి యొకానొకప్పుడు తనకు స్వరూపభూతుఁడును స్వప్రకాశుఁడు

నగు కూటస్థుని నెఱుంగ ననుటయే అజ్ఞానము. ఒకఁ డాచిదాభాసుని బిలిచి కూటస్థు నెఱుంగుదువా యని యడుగుచుండఁగా కూటస్థుఁ డని యొకఁడున్నాఁడా? డంటే తోచఁడా? లేడు అని పలుకుటయే అజ్ఞాన కార్యమగు నావరణద్వయము. నేను కర్తను భోక్తను సుఖిని దుఃఖిని మనుష్యుఁడను బ్రాహ్మణుఁడను అనెడియారాధునకు కారణమై దేహ ద్వయంబుతోడఁ గూడుకొనియుండెడు చిదాభాసుఁడు నిత్యేపుఁ డనఁ బడును. ఈ చిదాభాసుఁడు గురూపదేశంబుచే మొదట కూటస్థుఁ డొకఁడు కలఁడని పరోక్షంబుగ నెఱుగుట పరోక్షజ్ఞానంబు. చిదా భాసుఁడు గురువులదగ్గర శ్రవణాదులనుచేసి జ్ఞానంబును సంపాదించి తరువాత నాకూటస్థుఁడు నేను అని యెఱుగుట యపరోక్షజ్ఞానము. అనర్థనివృత్తి యెఱులనిన; ఈ చిదాభాసుఁడు నిర్వికారుఁడు నసంగుఁడు నైనయాత్మ నే నని యెఱిగినతర్వాత కర్తృత్వాదులు శోకజాతంబు లని యెఱుగుట యనర్థనివృత్తి. ఆనందావాప్తియనఁగా ; సకలకర్తవ్య జాతంబును పొందఁదగినఫలజాతం బంతయును తనవలననే కల్పితంబు లయి పొందఁబడునని సంతోషించుటయే ఆనందావాప్తి. ఇప్పుడు నిరూపింపఁబడిన అజ్ఞాన, ఆవరణ, విత్తేష, పరోక్ష, అపరోక్ష, అనర్థ నివృత్తి, ఆనందావాప్తు లనెడి సప్తావస్థలయందును మొదటి మూడవస్థలు బంధహేతువులు. తక్కిన నాలుగవస్థలును మోక్షహేతువులు. ఈ ప్రకారంబుగా విచారించి యీ యవస్థ లేడును ఆరోపితమైన అహంకారంబునకేకాని యహంకారసాక్షియై నిర్వికారుడైన తనకు లేవని యెవఁ డెఱుగుచున్నాఁడో వాడే ముక్తుఁ డని వేదాంత సిద్ధాంతము.

ఇది అష్టత్రింశద్వర్ణకము.

ఏకోనచత్వారింశద్వర్ణకము.

—●— తాదాత్మ్యనిరూపణము. —●—

తాదాత్మ్యము సహజజన్యతాదాత్మ్యమనియును, కర్తృజన్యతాదాత్మ్యమనియును భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్యమనియును మూడువిధంబులయి

యుండును. చిత్తు అహంకారమందు ప్రతిబింబించి యాప్రతిబింబంబు నయ్యహంకారంబునుగూడి తప్తాయగిపిండంబువలె నేకమై చిత్తువలెనే తోచును. ఆచిత్ప్రతిబింబంబునం గూడుకొనియుండెడి అహంకారము నకు ఆప్రతిబింబంబుతోడి తాదాత్మ్యము సహజజన్యతాదాత్మ్య మనఁ బడును. అది యెటులనఁగా; పుట్టునపుడు రెండునుకూడ పుట్టినవి గనుక సహజజన్యతాదాత్మ్య మని పేరు వచ్చెను. చిత్ప్రతిబింబంబును గూడి చిత్తువలెఁ దోచునట్టి యహంకారంబు స్థూలదేహంబుతో సంబంధమై నప్పు డాయహంకారంబునకు స్థూలశరీరంబుతోడ తాదాత్మ్యము కర్త జన్యతాదాత్మ్య మనఁబడును. జాగ్రద్భౌగమైన కర్తంబు జనించినప్పుడు జనించి ఆకర్తంబు నశించెనేని తానును నశించును గనుక దీనికి కర్త జన్యతాదాత్మ్యమని పేరు వచ్చెను. కర్తంబు గలిగిన, తాదాత్మ్యంబును గలుగును. కర్తంబు లేకున్న, తాదాత్మ్యంబును లేదనుటకు జాగ్రత్స్వప్నంబులే దృష్టాంతము. ఈ తాదాత్మ్యమువలన స్థూలదేహంబు అచే తనంబయ్యు చేతనంబువలె నయ్యెను. నేను బ్రాహ్మణుడను, క్షత్రియుఁ డను, వైశ్యుడను, శూద్రుడను, బ్రహ్మచారిని, గృహస్థుడను, వాన ప్రస్థుడను, సన్యాసిని, అనే చిత్తవృత్తులతోఁ గూడుకొనియుండెడి అహంశబ్దార్థమైన సాక్షితోడి తాదాత్మ్యము భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్య మనఁబడును. సర్వాధిష్ఠానమయిన ఆత్మస్వరూపము తానని యెఱుఁగ నందువలన వచ్చినది గనుక దీనికి భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్య మని పేరు వచ్చెను. ఈప్రకారంబుగా సహజజన్యతాదాత్మ్యంబు, కర్తజన్య తాదాత్మ్యంబు, భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్యంబు నని మూడుతాదాత్మ్యంబులు చెప్పఁబడెను గదా! ఈతాదాత్మ్యత్రయంబునకు నివృత్తి యెప్పుడనిన; సంబంధమయిన చిచ్ఛాయ అహంకారమయి యెంతపర్యంతం బుండునో, అంతపర్యంతంబును సహజతాదాత్మ్యంబునకు నివృత్తి రానేరదు. ఆయహంకార మెప్పుడు నశించునో, అప్పుడే సహజతాదాత్మ్యంబునకు నివృత్తి యని తెలుసుకోవలసినది. ప్రతినిత్యమును కర్తప్రదమయినకర్తము సుషుప్తికాలమందు నాశము కలుగుచుండఁగా ఆకర్త జన్యతాదాత్మ్యంబునకు నాశమని కనుఁగొనవలసినది. ఇది సర్వానుభవ సిద్ధము. ఈతాదాత్మ్యంబునకు విదేహకైవల్యంబునందు ఆత్యంతిక నాశము భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్యము నేను బ్రహ్మమనెడి జ్ఞానము పుట్టి

నప్పుడు నశించును. విద్యారణ్యస్వాములవారు “ఉద్ధృత్య వివేకమందు” ఈచొప్పుననే నిరూపించినారు. మేము ఎక్కడెక్కడ నేవేవి నిరూపించి యున్నారమో, అవి యన్నియు శాస్త్రంబులయందు నిరూపించి యుండునవి యని తెలుసుకోవలసివచ్చినది. ఈయర్థమందు సంశయము లేదు గనుక నెవఁడు ఈతాదాత్మ్యత్రయంబును విచారించి యిది యహంకారంబునకేగాని అహంకారసాక్షియు, నిర్వికారుఁడు, నసంగుఁడు నైన తనకు ఆత్మకు లేదని యెఱుఁగుచున్నాఁడో, వాడే ముక్తుఁడని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇది ఏకోనచత్వారింశద్వర్ణకము.

చ త్వారింశద్వర్ణకము.

❖ జీవేశ్వరస్వరూపనిరూపణము. ❖

జీవుఁడనగా అంతఃకరణంబును, అంతఃకరణాధిష్ఠానంబును, అంతఃకరణమందు ప్రతిబింబించిన చైతన్యంబును నీమూఁడును గూడి జీవుఁడని చెప్పవచ్చును. అటుల చెప్పవలసినదేమి? కేవలమైన అంతఃకరణమునకు జీవత్వము చెప్పుద మనిన; ఘటమునకు జీవత్వంబు రావలెను. దానికి జీవత్వము లేదు. కనుక కేవలాంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పఁ గూడదు. అటుల కాదు. ఘటము స్వచ్ఛద్రవ్యము కాదు గనుకను, అంతఃకరణము స్వచ్ఛద్రవ్యము గనుకను, అంతఃకరణమునకు జీవత్వముచే దర్పణాదులు స్వచ్ఛద్రవ్యంబులు గనుక వానికి జీవత్వంబు రావలయును. వానికి జీవత్వంబు రాఁగూడదు గనుక కేవలాంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు. దర్పణాదులు బాహ్యపదార్థంబులు. అంతఃకరణంబు అంతరంబు గనుక అంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పుద మనిన; ఇంద్రియాదులకును అంతరంబు లేదు గనుక వానికిని జీవత్వంబు రావలయును. వానికిని జీవత్వంబు కూడదు గనుక అంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు. ఇంతేకాదు, అంతఃకరణము ఇంద్రియాదులకన్న అంతరంబు గనుక దానికి జీవత్వంబు చెప్పుద

మనిన ; ఇంద్రియాదులు అజ్ఞానంబు. ఆ అజ్ఞానంబు అంతఃకరణంబున కన్న అంతరంబు గనుక దానికి జీవత్వంబు రావలయును. దానికి జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు. ఇంతమాత్ర మే కాదు. జీవుఁడు చేతనుఁడు గనుకను, అచేతన మయిన అంతఃకరణంబునకు జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు.

అయితే కేవలప్రతిబింబంబునకు జీవత్వంబు చెప్పద మనిన ; అంతఃకరణము లేక ప్రతిబింబంబు లేదు గనుక కేవల ప్రతిబింబమునకు జీవత్వము చెప్పఁగూడదు. అయితే ప్రతిబింబముకొఱకు అంతఃకరణము నంగీకరించి కేవలప్రతిబింబంబునకు జీవత్వంబు చెప్పద మనిన ; ప్రతిబింబంబునకు స్వయంవికారంబు గలిగియున్నను, కర్తృత్వాదివికారము లేదు గనుక కేవలప్రతిబింబంబునకు జీవత్వంబు చెప్పఁగూడదు. అయితే అధిష్ఠానచైతన్యమునకు జీవత్వము చెప్పద మనిన ; ఆచైతన్యంబు నిర్వికారంబు గనుక వికారస్వరూపమయిన జీవత్వ మాయధిష్ఠానచైతన్యంబునకుఁ గూడదు. అయితే అంతఃకరణమును ప్రతిబింబమును గూడి జీవుఁడని చెప్పద మనిన ; ఇవిరెండును కల్పితంబులు గనుక అటువలె చెప్పితే జీవునికి నిత్యత్వము సిద్ధింపదు. అందువలన ముక్తుఁడైయుండే వాఁ డెవఁడును లేకపోవుచున్నాఁడు. కాబట్టి అంతఃకరణప్రతిబింబములు రెండును గూడి జీవుఁడని చెప్పఁగూడదు. అధిష్ఠానచైతన్యంబును ప్రతిబింబచైతన్యంబునుఁగూడి జీవుఁడని చెప్పద మనిన ; కేవలచైతన్యంబుమాత్రము నిర్వికారము గనుక ఆబింబప్రతిబింబచైతన్యములకు కర్తృత్వభోక్తృత్వాదివికారలక్షణమయిన జీవత్వము చెప్పఁగూడదు. అయితే అధిష్ఠానచైతన్యంబును అంతఃకరణంబును గూడి జీవుఁడని చెప్పద మనిన ; దర్పణంబును దర్పణాధిష్ఠానచైతన్యంబును గూడి జీవుఁడు కావలెను. వాటికి జీవత్వము కూడదు గనుక అధిష్ఠానచైతన్యాంతఃకరణములకు జీవత్వము చెప్పఁగూడదు. కాబట్టి అంతఃకరణప్రతిబింబచైతన్యములు గూడి జీవుఁడని చెప్పవలెను.

మఱియును జీవత్వంబునకు ఇంతమాత్రము చాలదు. కర్తృత్వభోక్తృత్వాదివిశిష్టత్వంబు జీవత్వము గాన కర్తృత్వభోక్తృత్వాదులు సిద్ధించుటకు అంతఃకరణముతోడం గూడిన సూక్ష్మశరీరము జీవత్వము కావలెను. ఇంతేకాదు. సూక్ష్మశరీరమును స్థూలశరీరమును

విడిచియుండదు గనుక ఆయాగోళకము వినాగా నాయుంద్రియగ్రహణము కూడదు గనుకను బ్రాహ్మణత్వాద్యభిమానము లేక కర్తృత్వము కూడదు గనుకను స్థూలశరీరంబునుం గావలయు అసంగుడైన ఆత్మకు అజ్ఞానము లేదు. అజ్ఞానంబు లేక శరీరంబు రాదు గనుక అజ్ఞానమును అధిష్ఠానచైతన్యంబును ప్రతిబింబచైతన్యంబును అంతఃకరణంబును శరీరత్రయంబును వీటియందలి అధ్యాసయునుం గూడి డివుడని చెప్పబడును.

❖ ఈశ్వరునియొక్క స్వరూపంబు నిరూపించుచున్నారము. ❖

మాయయు, మాయాధిష్ఠానచైతన్యంబును, మాయాప్రతిబింబచైతన్యంబునుం గూడి యీశ్వరుడని చెప్పబడును. ఇటుల చెప్పనేల? కేవలమైనమాయకు నీశ్వరత్వము చెప్పుద మనిన; ఆకాశంబునకును ఈశ్వరత్వము చెప్పవలసివచ్చును. దానికి నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు గనుక కేవలమైన మాయకు ఈశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. ఆకాశము ఉత్పత్తి మత్తు గనుక ఆకాశమునకు నీశ్వరత్వము గూడకపోయినను అనాదియై యుండునట్టి మాయకు నీశ్వరత్వంబు చెప్పఁగూడదా యనిన; అత్యంతాభావంబునకు నీశ్వరత్వంబు రావలెను. దానికి నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. అభావము భావపదార్థంబు కాదు గావున మాయ అభావపదార్థము గనుక దానికి నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. మాయ అనిర్వచనీయము. దానికి నీశ్వరత్వంబు చెప్పెద మనిన; అనిర్వచనీయములయిన శుక్తిరజతాదులకును నీశ్వరత్వంబు . రావలెను. వానికి నీశ్వరత్వము కూడదు గనుక మాయకు నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. ఈశ్వరుడు చేతనుడు. మాయ యచేతనము. కాబట్టి అచేతనమైనమాయకు నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. కేవల ప్రతిబింబమునకు నీశ్వరత్వము చెప్పుద మనిన; మాయలేకనే ప్రతిబింబము లేదు గనుక వానికి నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. ప్రతిబింబముకొఱకు మాయ నంగీకరించి ప్రతిబింబమాత్రంబున కీశ్వరత్వంబు చెప్పుద మనిన; మాయలేకయే ప్రతిబింబమునకు సర్వజ్ఞత్వాదులు కూడదు గనుక కేవల ప్రతిబింబమాత్రంబున కీశ్వరత్వంబు చెప్పఁగూడదు. అయితే, అధిష్ఠానచైతన్యంబున కీశ్వరత్వంబు చెప్పుద మనిన; నిర్వికారము గనుకను, కేవల నిర్వికారచైతన్యమునకు జగ

తృప్త్యాదులు కూడవు గనుకను, దానికి నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. అయితే అధిష్ఠానచైతన్యంబును మాయయుఁ గూడి యీశ్వరత్వ మని చెప్పుద మనిన; ఈరెండును గల్పితంబులు గనుక వీనికి నీశ్వరత్వంబు చెప్పినచో నీశ్వరునికి నిత్యత్వము సిద్ధింపదు. సిద్ధింపకపోయినచో నేమి యనిన; ఈశ్వరునికి నిత్యత్వము ప్రతిపాదించెడి శ్రుతులకు విరోధము వచ్చుచున్నది గనుక మాయాప్రతిబింబములకు నీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. అధిష్ఠానచైతన్యంబును నిర్వికారంబు గాన నిర్వికార చైతన్యమునకు వికారమయిన యీశ్వరత్వము చెప్పఁగూడదు. మాయయును, మాయయందుఁ బ్రతిబింబించిన చైతన్యంబును, మాయాధిష్ఠానచైతన్యంబునుం గూడి యీశ్వరుం డని చెప్పవలెను.

ఈప్రకారంబుగ జీవేశ్వరుల నెచట నిరూపించినా రనిన; విద్యా రణ్యాస్వాములవారు పంచదశ ప్రకరణమందు నిరూపించినారు.

ఆవాక్యము లేవి యనిన.—

శ్లో. చైతన్యం యదధిష్ఠానం లింగదేహం చ యా పునః,
చిచ్ఛాయా లింగదేహస్థా తత్సంగో జీవ ఉచ్యతే.
చిదానందమయీ బ్రహ్మ ప్రతిబింబసమన్వితా,
తమోరజస్సత్త్వగుణా ప్రకృతిర్ద్వివిధా చ సా.
సత్త్వశుద్ధవిశుద్ధాభ్యాం మాయా విద్యా చ తే మతే,
మాయాబింబం వశీకృత్య తాం స్యాత్సర్వజ్ఞ ఈశ్వరః.

అని ఈప్రకారంబుగ జీవేశ్వరులయొక్క స్వరూపంబును విచారించి జీవేశ్వరులు మాయాకల్పితు లని నిశ్చయించి జీవేశ్వరుల కధిష్ఠాన భూతుఁడై నిర్వికారుఁడు నిరవయవుఁడు ననంగుడు స్వప్రకాశుఁడు సర్వసాక్షియు నైన 'ప్రత్యగాత్మయే పరమాత్మ. ఆ పరమాత్మయే నేను' అని యెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుఁడని వేదాంత శాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఏకచత్వారింశద్వర్ణకము.

—❖❖❖❖❖❖❖—
❖ మనోనిగ్రహనిరూపణము. ❖

మనస్సు చంచలము. ఒకదిక్కున నుండెడిది కాదు. తనతోఁగూడి యుండెడి పురుషునిఁ దప్పింపఁజేయును. ఒకవిషయంబునందుఁ బడియె నేని దీని దప్పింపఁగూడదు. మిక్కిలి వేగముగల వాయువును, నిగళంబులు ద్రెంచుకొని పారిపోవునట్టి యేనుఁగును అడ్డగింప నెటుల వశముగాదో అటులే మనస్సును నిలుప వశముగాదని అర్థుఁడు భగవంతునిఁ గూర్చి చెప్పినాడనియును, సముద్రంబునైన పానంబు నేయవచ్చును, మేరుపర్వతంబునైన బెల్లగింపవచ్చునుగాని చిత్తనిరోధంబుచేయుట అశక్యమని వసిష్ఠుఁడు శ్రీరామున కుపదేశించినాఁ డనియును గీతలయందును జ్ఞానవాసిష్ఠమందును చెప్పఁబడియున్నది. ఆ భగవద్వసిష్ఠులే చిత్తనిరోధంబు దుర్లభంబని చెప్పిరని ఆవాక్యములను విడిచిపెట్టి లోకమందు కొందఱు చిత్తనిరోధంబు కఠినమని చెప్పెడి కావ్యములను మాత్రము విని చిత్తనిరోధ మెవరికిని సర్వాత్మనా కూడదని నిశ్చయించి వేదాంతవిచారమందు అధికారియే లేడని చెప్పుచున్నారు. వారిమాటలను విని మఱి కొందఱు జనులు భ్రమియించుచున్నారు. వారలయొక్క భ్రమను పోఁగొట్టుటకై చిత్తనిరోధము మిక్కిలి సులభ మనుటను దృష్టాంతపూర్వకంబుగ నిరూపించుచున్నారము. మనస్సు ఒంటిపసరంబువంటిది. ఒంటిపసరము సర్వదా వైరును గూర్చి పోవును. పట్టవచ్చిన బారిపోవును. దానిని బ్రయాసమునఁ బట్టి తెచ్చి గృహంబునందుంచి దానిముందుఁ గసపు వేసినట్టయిన ఆకసపు నాఘ్రాణించి వైరునే చింతించుచుండును. కొంతసేపు ఈప్రకారంబుగా నుండినతరువాత దానిని విడిచిపెట్టిరేని అది మరల వైరునుగూర్చియే పోవును. మరునాడును మునుపటివలెనే పట్టి తెచ్చి గృహమందు కట్టివేసి కసపు ప్రత్తిగింజలు తవుడు మొదలగువానిని వేసేరేని దాని నించుకనేపు భ్రమించి తిరుగా నావైరునే ధ్యానించుచుండును. మరల దానిని విడిచిపెట్టుచు పట్టి తెచ్చి కట్టివేయుచు

రాఁగా రాఁగా, ఇంటితిండి అభ్యాసమై బైట తోలినప్పటికిని తిరుగా గృహంబునకే వచ్చును. వైరుమీఁది యిచ్చ మాని గృహంబునందే యుండును. కాఁబట్టి యభ్యాసవశంబున నొంటిపసరము గృహమందు కట్టఁబడినట్లు మనస్సును నభ్యాసముచేత నిలువవచ్చును.

• అది యెటువలె ననఁగా; నిత్యమును దన కభీష్టమయినమూర్తిని రెండుగడియలు ధ్యానము సేయునపుడు ఆచిత్తంబు తిరుగా విషయంబులయందే వ్యాపించుచుండును. దానిని తిరుగా ఆమూర్తిని ధ్యానించునట్లు త్రిప్పి విడుచుట యభ్యాసము. ఈప్రకారమే మఱునాఁడు నాలుగుగడియలు ఆమఱునాఁ డాటుగడియలు ఆమఱునాఁ డెనిమిదిగడియలు ధ్యానంబుచేయుచు రాఁగా నీయభ్యాసమువలన చిత్తము నెక్కడ నిలిపిన నక్కడ నిలుచును. అనేకజన్తంబులయందు చేసిన విహితకర్తములనెల్ల నీశ్వరార్పణంబుగాఁ జేయుచు రాఁగా నొకజన్తమునందు పురుషునికి చిత్తము పరివక్ష్వ మవును. తరువాత విషయములయందు దోషదృష్టి కలుగును. పిదప ఆవిరించ్యాదులు మిథ్యయని బ్రహ్మలోకతృణీకారము కలుగును. అదియే వైరాగ్యమని చెప్పఁబడును. అట్టి వైరాగ్యపురుషుని చిత్తంబు శ్రవణాదులయందెక్కడ నిలిపినను చంచలము లేక నిలుచును. కాఁబట్టి చిత్తనిరోధంబు సర్వత్ర సాధ్యంబు గాకపోయినను ఈశ్వరసద్గురుకటాక్షము గలవారికి అభ్యాసవైరాగ్యంబులచేత చిత్తనిరోధము సులభసాధ్యంబుగానే యుండును గనుక వేదాంతవిచారమందు సాధనచతుష్టయ సంపన్నుడైన అధికారి లేడని భ్రమించవలసినది లేదు. ఈచిత్తనిరోధము కఠినంబు గాదు. సులభంబే యనుటకు సమృతివచనంబులు:—

శ్లో. చంచలం హి మనః కృష్ణ ప్రమాథి బలవద్దృఢమ్,
తస్యాహం నిగ్రహం మన్యే వాయోరివ సుదుష్కరమ్.
అభిపానాదపి హతః సుమేయాన్తలనాదపి,
అపవర్ణ్యావనాత్సాధో విధుతశ్చిత్తనిగ్రహః.
అసంశయం మహాబాహో మనో దుర్నిగ్రహం చలమ్,
అభ్యాసేన తు కాంతేయ వైరాగ్యేణ చ గృహ్యతే.
అపి ప్రజ్యోత దళనాదపి లోచనమీలనాత్,
సుకరో హరివృత్తిత్వా న క్లేశః ప్రమనాగపి.

ఈప్రకారంబుగ విచారించి వైరాగ్యమును సంపాదించి
వైరాగ్యపూర్వకంబుగ శ్రవణాదులు చేసి జ్ఞానము నెవఁడు సంపాదించు
చున్నాఁడో వాఁడు ముక్తుఁడని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇది ఏకచత్వారింశద్వర్ణకము.

ద్విచత్వారింశద్వర్ణకము.

—ॐ దేహేంద్రియనిరూపణము. ॐ—

దేహేంద్రియంబులకును ఆత్మకును వైలక్షణ్యంబు నిరూపించు
చున్నారము. దేహేంద్రియములు అనిత్యంబును, అశుద్ధంబును, జడ
రూపంబును, దుఃఖరూపంబును, దృశ్యంబులును, నవికారంబులును,
పరిచ్ఛిన్నంబులును, సాపేక్ష ప్రకాశ్యంబులును, సంకల్పంబులును, ఆధే
యంబులును, సావయవంబులును, అప్రకాశ్యంబులును, ఆద్యంతసహి
తంబులును, సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదసహితంబులును, కార్యం
బులును, గుణవంతంబులును అనియును, ఆత్మ నిత్యుఁడు, శుద్ధుఁడు, అజ
డుఁడు, సుఖస్వరూపుఁడు, ద్రష్ట, నిర్వికారుఁడు, అపరిచ్ఛిన్నుఁడు,
స్వప్రకాశుఁడు, నిష్కలుఁడు, ఆధారుఁడు, నిరవయవుఁడు, అప్రకా
శుఁడు, ఆద్యంతరహితుఁడు, సజాతీయవిజాతీయస్వగత భేదరహితుఁడు,
కారణుఁడు, నిర్గుణుఁడు అనియును, ఈప్రకారముగా దేహేంద్రియా
దులకును, ఆత్మకును వైలక్షణ్యము విచారించి ఆత్మ నేనని యెవఁ
డెఱుఁగుచున్నాఁడో, వాఁడే ముక్తుఁడని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇది ద్విచత్వారింశద్వర్ణకము.

త్రిచత్వారింశద్వర్ణకము.

—ॐ సుఖదుఃఖవిచారఘట్టము. ॐ—

లోకమందు వేదాంతులకంటె నన్యులలో కొందఱు విద్వాం
సులు మఱికొందఱు తార్కికులు మరికొందఱు పామరులునై యున్నారు

వీరందఱును ఆభాసశాస్త్రపురాణాదులను జదివి విని అదే సత్యమని యెంచుకొని, కొమాళ్లు గలవారికి నిహలోకమందును పరలోక మందును సుఖము కలదు. కొమాళ్లు లేనిచో నిహపరములయందును సుఖము లేదు. అని కొందఱు చెప్పఁగా విని మఱికొందఱు శ్రమసి యున్నారు. వారలయొక్క శ్రమను పోఁగొట్టుటకై కొమాళ్లు కల వారికే దుఃఖ మధిక మనెడి శాస్త్రంబును విచారించి ముముక్షువులయిన వారు కొడుకులు మొదలయినవారియందు మమకార ముంచుకొనక ఆత్మస్వరూపుఁడై తనయందే పరమప్రీతిని కల్పించుకొని ఆత్మనిష్ఠుఁడై యుండవలయు ననుటను నిరూపించుచున్నారము. అది యెటు లనఁగా;

శ్లో. అలభ్యమానస్తనయః పితరా క్లేశయేచ్ఛిరమ్,
 లభ్యోఽపి పిండపాతేన ప్రసవేన చ బాధతే.
 జాతస్య గ్రహరోగాది కుమారస్య చ ధూర్తతా,
 ఉపసీతేఽప్యవిద్యత్వమనుద్వాహశ్చ పండితే.
 యూనోశ్చ పరదారాది దారిద్ర్యం చ కుటుంబినః,
 పుత్రో దుఃఖస్య నాప్త్యంతో ధనీ చేత్సంతయే తథా.
 ఏవం వివిచ్య పుత్రేఽసౌ ప్రీతిం త్యక్త్వా నిజాత్మని,
 నిశ్చిత్వ పరమప్రీతిం వీక్ష్యతే తదహర్నిశమ్.

అని యీ ప్రకారంబుగ చెప్పటవలన కొడుకులు పుట్టియుఁ బుట్టకయు తల్లిదండ్రులకు సర్వదా క్లేశమునే యిచ్చుచున్నారు. అది యెటువలె ననిన; కొడుకులు లేనివారలు సంతానము లేదనే దుఃఖముచేత నొక బ్రాహ్మణునిఁ బిలిచి మాకు పుత్రులు లేకపోయిరే యింక మా కేమి గతి యని యడిగితే మీరు పాపకర్తులు కాఁబట్టి సంతానము లేనివార లైతిరి. రామేశ్వరంబు మొదలయిన పుణ్యతీర్థములయందు స్నానంబు చేసి వచ్చితిరేని మీపాపంబులు నశించును. పుత్రులు కలుగుదురని ఆ బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పఁగానే ఆమాటలను విని అదే ప్రకారముగా అనేకదినములు తీర్థయాత్రలు చేసి అక్కడక్కడ కాలానుసారంబుగ కాయక్లేశాది సకలదుఃఖంబులు ననుభవించియు నిష్టసిద్ధి పొందనేరక పరియొక శాస్త్రజ్ఞుని రావించి మాకు కొమారుఁడు లేకపోయేనే, ఇందుకేమి చేయవచ్చు నని యడిగితే, అతండు మీకు ప్రతిబంధములు

కలిగియుండుటచేత ముగ్ధులు వేసి మంత్రింపించి ఆ ప్రతిబంధంబులను బాపుకొంటిరేని, పుత్రులు కలుగుదురని చెప్పగానే వారామంత్ర వాదిమాటలను నమ్మి యేవిధంబున నయిన మాకు కొమారుఁడు కలుగు నట్లు చేయవలయునని అతని వేడుకొని అందుకుఁ దగిన ప్రయత్నంబు చేయఁగా, ఆమంత్ర వాదియు పుట్టవ్వు మాచకవ్వు మాతంగి సహాదేవి మొదలయినవారలకు తృప్తి చేయవలె నని వారిచేత విశేషంబుగ ద్రవ్యవ్యయంబు చేయించి మోసగించును. అందుచేతను కొమారుఁడు కలుగకపోవుటకు దుఃఖించి, మరియొక కర్తృత్వనియొద్దకు పోయి మాకు సంతానము లేకపోయెనే మాగతి యేమియని యడిగితే మీరు మహా పాపాత్ములరు గనుక సంతానంబు లేకపోయెను. దంపతులయిన మీరిద్దరును నిరాహారులరయి మిక్కిలి నియతితో నోటిబీగాలు వేసుకొని తిరుపతికి పోయి వేంకటేశ్వరులను దర్శించి నూటుమాడలు కానుక పెట్టి ఆ దేవుని నుద్దేశించి అనేక సమారాధనలు దీపారాధనలు మొదలయినవి చేసి నియమము తప్పక యింటికివచ్చి యింటిలో తిరుగా బ్రాహ్మణసంతర్పణలు చేయించినచో మీకు కొమాళ్లు కలుగుదురు. సుదేహంబు లేదని చెప్పగా అతనివాక్యములు నమ్మి విశ్వాస యుక్తులై ఆ ప్రకారమే సకలంబును చేసి అప్పటికిని సంతానంబు లేక దుఃఖపరంపరలో మనుఁగుచుఁ దేలుచు నుండుదురు. కాఁబట్టి లేని పుత్రుఁడు తల్లిదండ్రులను బహుదుఃఖంబులను బెట్టుచున్నాఁ డనుటకు సంశయంబు లేదు.

కలిగినపుత్రుఁడు దుఃఖపెట్టుట యెటువలె ననిన; దైవాధీనంబున సంతానకాంక్ష కల్గినవారికి తనంతటనే గర్భము నిలిచినట్లయితే గర్భము ధరించిన కొన్నిదినంబుల కొకకర్తవశమువలన గర్భపాత మకాను. అందువలన తల్లిదండ్రులు మిక్కిలి దుఃఖింతురు. అటులగాక ఆగర్భము పడినెలలు నిండునంతవరకు నిలిచియుండినయెడల ప్రసవకాలమందు ప్రసవవేదనచేత తల్లికి బహుబాధలు కలుగును. ఆబాధలు చూడఁజాలక మంత్రసాని మొదలైనవారు అయ్యా తిరుమలభట్ల మీభార్య ప్రసవ వేదనచేత మిక్కిలి బాధపడుచున్నది. ప్రార్థన లేమైన నుండెనేని చేసుకొనుఁడు. అని చెప్పుదురు. అప్పు డతఁడు నేను సమస్తప్రార్థనలు మునుపే చేసుకొనియున్నాను. కుమారునికి ఆశపడినందుకు పెద్దప్ర

ణికే హాని వచ్చెనుగదా! ఇక నేమి చేతును. అది బ్రతికితే చాలును. దేవుడు మమ్ము సకలవిధములను దుఃఖపెట్టుచున్నాడనును. అందువలననుం దల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే కలుగుచున్నది. ఒకవేళ సుఖముగా ప్రసవించినట్లయినచో ఆపుట్టినవానికి ముట్టుదోషము పక్షిదోషము మొదలైనదోషంబులుతాకును. అదిచూచి తల్లిదండ్రులు వానికి రక్షలుకట్టించి విభూతి మంత్రింపించి బహుశ్రమపడి పెంచుదురు. అటువలెరాక నిశ్చింతగా పెరిగినయెడల ఆకుమారుడు పదియేండ్లవాడై మిక్కిలి దుర్మార్గముచేత నూరిలోని చిన్నవాండ్రనందఱనుకొట్టి తాను వారి చేతనుం దెబ్బలు దిని వచ్చి తనపెద్దలకును నూరిలోని పెద్దలకును కలహము పెట్టును గనుక ఇందుచేతను తల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే కలుగును. అటువలెగాక బుద్ధిమంతుడై యుండెనేని వానికి ఉపనయనము చేసి వానిని చదువ వేతురు. వాడు చదువురానివాఁ డయ్యెనేని వానిమూఢత్వము నెంచక చదువుచెప్పెడి యుపాధ్యాయునితో మాచిన్న వానికి చదువు చెప్పక మావద్ద ద్రవ్యము తీసుకొని తింటివి. నీకు ఋణముండి యిచ్చితి మని జగడము వేయుదురు. అందువలనను తల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే కలుగుచున్నది. మఱియు నాకుమారుడు విద్యానిహీనుడు గాక చదువరి యయ్యెనేని వానికి వివాహముచేయవలయునని కన్యకలు గలవారియిండ్లకు పోయి పడుచుల నడిగిన నొకరు ముప్పది వరహా లియ్యవలయుననియు, మఱియొకరు నలువదివరహా లిప్తునియు పడుగునపుడు తమకు ద్రవ్యోపపత్తి లేకపోయెను గదా? యనియు, ఇంకొకరు కన్యాప్రదానము చేయుటకు సమ్మతిపడినను వధూవరుల రాశి నక్షత్రంబులు అనుకూలంబులు గాకపోవుటవలన నది తమయిష్టానుసారంబుగాఁ గుదిరియు ననుకూలించక పోయెను గదా యనియును మఃఖంతురు. కాఁబట్టి ఇందువలనను ఆకుమారుడు తల్లిదండ్రులకు మఃఖమునే సంపాదించుచున్నాడు.

అటుగాక అన్నివిషయంబులును జక్కపడి వివాహ మయ్యెనేని తరువాత ఆపడుచు పోది గలిగి యుండక క్షయరోగివలె చిక్కిపోయి ప్రడకవలె నుండిన దానికి తల్లిదండ్రులు కూర్చాండఘృతము మొదలయిన ఔషధంబులు చేయుచుండఁగాఁ జూచి ఆకుమారుడు కామాకురుడయి భార్యను తనకుపయోగింపదని యెంచి జారుడయి పరస్త్రీ

లను గలయుచుండును. అప్పుడు అపకీర్తికి హేతువులయిన వానివనులు చూచి నగరివారు విని దండుగఁ బెట్టెంతరు. ఇందువలనను తల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే కలుగుచున్నది. ఇట్లుండునపుడు ఆపుత్రునియొక్క భార్య యెదిగి సంసారంబునకు వచ్చి దానికి బిడ్డలు గలిగినట్లయిన అప్పుడు సంసారబాహుళ్యంబువలనను తమదారిద్ర్యదశవలనను బిడ్డలతోడ పుత్రుఁడు కష్టపడుచుండఁగాఁ జూచి తల్లిదండ్రులు దుఃఖించుదురు. అప్పుడు తటస్థులు వారలను చూచి యేల దుఃఖించెద రని యడిగితే, పిన్నవాండ్రకు కట్టుకోవడమునకు బట్టలు లేవు. కడుపుకు అన్నము లేదు. ఇదిచూచి మేము తాళలేము. మాకు మరణంబు సంప్రాప్తంబు గాకపోయెను. అని బహువిధంబుల దుఃఖించుచున్నారు. ఇందువలననుం దల్లిదండ్రులను పుత్రుఁడు దుఃఖపెట్టుచున్నాఁడు. ఈ ప్రకారంబుగ పుత్రులు గలిగినను కలుగకున్నను తల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే కలుగు ననుటను చక్కఁగా విచారించి అందువలన ఇహపరములు రెంటియందును సుఖములేదని తెలుసుకొని ముముక్షువు లైనవారలు పుత్రమిత్రకళత్రాదులయందు ప్రీతిని వదలి ఆత్మస్వరూపుఁడైన తనయందు పరమప్రీతి నునిచి సర్వదా ఆత్మనిష్ఠుఁడై యుండవలయు ననియు, అద్వితీయాత్మఁడు తా ననియు నెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో, వాడే ముక్తుఁడని వేదాంతశాస్త్రసిద్ధాంతము.

ఇది త్రిచత్వారింశద్వర్ణకము.

చతుశ్చత్వారింశద్వర్ణకము.

—● ఆత్మప్రియత్వనిరూపణము. ●—

శ్లో. విత్తాత్పుత్రః ప్రియః పుత్రాత్ స్వపిండం చ తథా ప్రియమ్,
ఇంద్రియాశ్చ ప్రియాః ప్రాణాః ప్రాణా దాత్మా పరః ప్రియః.
విత్తమునకన్న పుత్రుఁడు ప్రియుఁడు. పుత్రునికన్న శరీరము
ప్రియము. శరీరముకన్న ఇంద్రియంబులు ప్రియంబులు. ఇంద్రియం

బులకన్న ప్రాణంబులు ప్రియంబులు. ప్రాణంబులకన్న ఆత్మ ప్రియుడు అని విచారించవలెను. అది యెటువలె ననిన; లోకమందు పుత్రుడైన వాడు అకృత్యము చేసినప్పుడు వానిని నగరివారు దండన చేయుటకు ప్రయత్నపడిరేని వాని తల్లిదండ్రుల కా కొమారుడు దండింపబడుట సహించక యింట నుండెడి పదార్థంబుల నెల్ల నగరివారికి లంచమిచ్చి ఆ పుత్రుని విడిపించుకొనుచున్నారు. కాబట్టి విత్తముకన్న పుత్రుడు ప్రియుఁ డాయెను. ఆయకృత్యముచేసిన పుత్రుని లంచములు తీసుకొని వదలక వానిదండనకు నీవు లోబడితే వానిని వదలెదమని నగరివారు చెప్పినచో ఆ తండ్రియైనవాడు అందుకు సమ్మతించక ఆనగరివారితో నాకును చిన్న వానికిని సంబంధము లే దని చెప్పి తాను తప్పించుకొని వచ్చును. కాబట్టి పుత్రునికన్న శరీరంబు ప్రియంబు. మఱియును అకృత్యము చేసిన యేపురుషుడయినను నగరివారు దండించునపుడు వాని కండ్లు పొడువుడని చెప్పినచో, అప్పు డాపురుషుడు శరీరదండనంబు నకు సమ్మతించి ఇంద్రియంబులనుగూర్చి మంద్రాడుచున్నాడు. కాబట్టి శరీరమునకన్న ఇంద్రియంబులు ప్రియంబులు. ఆయకృత్యము చేసిన వానిని నగరివారు శరీరముతో వదలక తలగొట్టి నాజ్ఞాపించిరేని నింద్రియంబులను విడిచి తలనుగూర్చి మంద్రాడుచున్నాడు గనుక ఇంద్రియంబులకన్న ప్రాణంబులు ప్రియంబులు. అటువలెనే తాను పర లోకమందును సుఖంబుగ నుండవలయునని ఇచ్ఛయించుచున్నాడు. ప్రాణంబును త్యజించుటకు సమ్మతించినవాడు పరంబునం దిచ్చ యుంచు చున్నాడు గనుక ప్రాణంబునకన్న ఆత్మ ప్రియుడు. ఈప్ర కారంబుగ విచారించి పుత్రమిత్రకళత్ర దేహేంద్రియాదులనెల్ల దుఃఖరూపం బుగ నెఱిగి వానియం దభిమానంబును వదలి ప్రియతముడైన తన్ను ఆత్మగా నెవఁ డెఱుఁగుచున్నాఁడో వాడు ముక్తుడని వేదాంతశాస్త్ర సిద్ధాంతము.

ఇది చతుశ్చత్వారింశద్వర్ణకము.

పంచచత్వారింశద్వర్ణకము.

—● మహావాక్యార్థవిచారఘట్టము, ౧ —

శ్లో. యస్యప్రసాదాద్వశమేవతత్త్వం బ్రహ్మైవజానాతినీరస్తమోహః,
తమేవ సత్యం విభుమాత్తతత్త్వం శ్రీవాసుదేవం శిరసా నమామి.

“లోకమందు అధికారి అనేకజన్తంబులయందు నీశ్వరార్పణంబు చేసిన నిత్యనైమిత్తికర్తంబులచేతను సగుణోపాసనచేతను శుద్ధాంతఃకరణుడై యీమనుష్యలోకంబు మొదలుకొని బ్రహ్మలోకపర్యంతంబును సర్వంబు కర్తనిర్మితము అని ఇహముత్పాద్యలభోగవిరాగము, శమాదిషట్కసంపత్తి, నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, ముముక్షుత్వము అనేది నాలుగువిధంబులైన సాధనములతోఁ గూడుకొని కానుక మొదలైనవి చేతఁబట్టుకొని వేదాంతశాస్త్రజ్ఞుడయి యుపశాంతనిధియైన సద్గురుని శరణుఁబొంది సాష్టాంగనమస్కారమునులచేసి ‘అహోన్వామి కామగురోఁ’ ఈసంసారమందు ఆధ్యాత్మిక ఆధిపైవిక ఆధిభౌతిక రూపమైన కాపత్రయముచేత మిక్కిలి కొట్టఁబడినవాఁడనయితని గనుక ఈసంసారయమువలన ప్రయాసలేక సులభముగ నేను తరించునట్టి ప్రకారంబును తెలిపి సకలవేదాంతంబుల తాత్పర్యార్థంబును సంక్షేపించి నాయందు కటాక్షించి అనుగ్రహముచేయుఁ” డని శిష్యుఁడడుగఁగా గురువులు ఉపదేశము చేయుచున్నారు. ఓయీ! మహావాక్యార్థవిచారమువలనఁ బుట్టిన జీవపరమాత్మైక్యజ్ఞానమే మోక్షసాధనము. ఇదియే సకలవేదాంతంబులయందును నిర్ణయింపఁబడిన అర్థమని గురువు లుపదేశించఁగానే శిష్యుఁడు మరల నిట్లని విన్నవించును. స్వామీ, మహావాక్య మనఁగా; నేదియో? వాక్యార్థవిచార మనఁగా; నేదియో? జీవుండన; నెవ్వఁడో? ఈశ్వరుండన; నెవ్వఁడో నే నెఱుంగను. ఆ జీవేశ్వరులయొక్క వికారము సంధానం బేదియో యెఱుంగను. మఱియు నాకు బంధంబు వచ్చిన విధంబును ఇంక మోక్షమును పొందఁదగినవిధంబును నెఱుంగను. కాబట్టి యెవమదయాపరమార్తులగు మీరు నాయందు కరుణించి సవి

స్తారంబుగ నానతీయవలయునని ప్రశ్నచేయఁగానే మంచిప్రశ్న చేసితివి. చెప్పెదను. సావధానంబుగ వినుము. నాలుగు వేదముల యొక్కయు నుపనిషత్తులయందును నాలుగు మహావాక్యంబులు గలవు.

అవి యేవి యనిన; 'ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ' అని ఋగ్వేదోపనిషత్తులయందును 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అని యజుర్వేదోపనిషత్తులయందును 'తత్త్వమసి' అని సామవేదోపనిషత్తులయందును 'అయమాత్మా బ్రహ్మ' అని యధర్వణవేదోపనిషత్తులయందును కలవు. ఈవాక్యములకు అర్థమేమి యనిన; వాక్యార్థజ్ఞానంబునకు కారణంబు పదార్థంబు గనుక పదార్థవిచారమే ముందుగాఁ జేయఁదగినది. పద మెద్ది? పదార్థమెయ్యదినిన; త్వంపదము, తత్పదము, అసిపదము నని మూడుపదములు. త్వం పదార్థము జీవుఁడు, తత్పదార్థ మిశ్వరుఁడు, అసి యనుట ఆరెంటియొక్క ఐక్యార్థము. త్వంపదార్థమైన జీవునియొక్క స్వరూప మెయ్యది యనిన; అధిష్ఠానచైతన్యంబును దానియందుఁ గల్పితమైన లింగశరీరమును లింగశరీరంబునందుఁ బ్రతిఫలించిన చిదాభాసుండును చిదాభాసునియొక్క ధర్మంబులైన కించిద్జ్ఞత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వాదులును గూడి త్వంపదార్థభూతుఁడైన జీవునియొక్క స్వరూపము. తత్పదార్థమైన ఈశ్వరునియొక్కస్వరూప మేది యనిన; మాయయు మాయాధిష్ఠాన బ్రహ్మచైతన్యంబు మాయయందు ప్రతిఫలించిన చిదాభాసుండును అతనిధర్మంబులయిన సర్వజ్ఞత్వసర్వేశ్వరత్వాదిగుణంబులును గూడి తత్పదార్థభూతుఁడయిన ఈశ్వరునియొక్క స్వరూపము అసి యనఁగా; జీవుఁడే బ్రహ్మము. బ్రహ్మమే జీవుఁడు. అని ఐక్యార్థము. ఈ ప్రకారంబుగ గురువు లుపదేశింపఁగా శిష్యుఁడు హేసచ్చిదానందగురో కించిద్జ్ఞత్వాదిగుణంబులతోడఁ గూడుకొనిన జీవునికిని సర్వజ్ఞత్వాదిగుణంబులతోడఁ గూడుకొనిన ఈశ్వరునికిని ఐక్య మెటువలె కూడును? ఈవిరుద్ధార్థమును శ్రుతులు ఎటువలె బోధించుచున్నవి? ఇది నాకు సంశయముగా నున్నది. ఈసంశయంబును పరిహరించి రక్షించవలయు ననిన; గురువులు శిష్యునిం జూచి ఓ శిష్యుడా! నీవు అడుగఁదగిన మంచి ప్రశ్నము నడిగితివి. ఈవాక్యంబునకు లక్ష్యార్థమనియు వాచ్యార్థమనియు నర్థము రెండువిధంబులు. వాచ్యార్థ మంగీకరించినచో నెక్కడ

ప్రత్యక్షవిరోధముండునో అక్కడ లక్ష్యార్థ మంగీకరింపఁదగినది కాఁగా ఈ మహావాక్యము దీలక్షణచేతను ఐక్యంబు బోధింపఁబడుచున్నది.

లక్షణ లెన్ని విధంబు లనిన; జహల్లక్షణ, అజహల్లక్షణ, జహద జహల్లక్షణ యని మూఁడువిధంబులు. (విడిచినలక్షణ విడువనిలక్షణ విడిచివిడువనిలక్షణ యని వీటికిపేర్లు.) ఒక బ్రాహ్మణుఁడు గంగాతీరంబునందుండి వచ్చెనేని అతనింజూచి మఱియొక బ్రాహ్మణుండు గంగాతీరమందు విశేషంబు లేసి యని అడిగిన ఆతఁడు 'గంగాయాం ఘోషః' అనఁగా గంగయందు గొల్లపల్లె యున్నదని చెప్పెను. ఈమాటకు తాత్పర్య మేమియనిన; గంగ యనుపదమునకు ప్రవాహమర్థము గనుక ఆ ప్రవాహమందు గొల్లపల్లెయున్నదని అంగీకరించినచో ప్రత్యక్షవిరోధము గనుక గంగ యనుపదంబునకు అర్థమైన ప్రవాహమును సర్వాత్మనా విడిచి ఆ ప్రవాహపుగట్టునందు గొల్లపల్లెయున్నదని తాత్పర్యము చేసుకోవలెను. ఇది జహల్లక్షణ. ఇటువలె మహావాక్యమందును జహల్లక్షణ చెప్పుదమనిన; కూడదు. అది యెటువలె ననిన; త్వంపదార్థమైన కూటస్థతైన్యవర్వంతంబును విడిచిపెట్టినచో ముముక్షువులయొక్క స్వరూపమే లేకపోవుచున్నది. కనుకను ప్రత్యక్షవిరోధము గనుకను ఈజహల్లక్షణ కూడదు. ఏలక్షణచేత నేవాక్యము బ్రహ్మజ్ఞానమును బోధించు చున్నదనిన; అన్నమయకోశము మొదలుకొని విజ్ఞానమయకోశవర్వంతంబును పరబ్రహ్మమని చెప్పెడివాక్యమందు జడమైన కోశంబులు బ్రహ్మమని చెప్పఁగూడదు గనుక వాటిని విడిచి వాటికి అధిష్ఠానభూతమయిన చైతన్యంబునకే తాత్పర్యము చెప్పవలెను. ఇది యిప్పుడు జహల్లక్షణ. అజహల్లక్షణ అనఁగా; 'మంచాః క్రోశంతి' అను వాక్యమందు మంచములు కూతలు పెట్టుచున్న వని చెప్పితే ప్రత్యక్షవిరోధము గనుక మంచములను విడువకనే మంచములమీఁద పురుషులు కూతలు పెట్టుచున్నారని అజహల్లక్షణచేత తాత్పర్యము నిర్ణయింపఁదగినది. అటువలెనే వేదమందు 'సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ' అనెడి వాక్యంబునకు ఆవాక్యమం దానందమయకోశముతోఁ గూడ నుండు ఆత్మను చెప్పుచున్నారు గనుక సచ్చిదానందంబులను విడువకనే ఆనందమయకోశము చెప్పుచున్నది. ఈయర్థము మహావాక్యమందంగీకరింపఁదగినది; కిందిజ్ఞాత్వాదిగుణములతోఁ గూడుకొనిన చైత

స్యమే జీవుఁడు గనుక గుణవిశిష్టఁడైనవానికి ఐక్యంబు చెప్పఁగూడదు గనుక ఇక్కడ అజహల్లక్షణ కూడదు. జహదజహల్లక్షణ యనఁగా; 'సోఽయం దేవదత్తః' అనెడివాక్యంబున గంగాతీరమందు అయిదోయేట దేవదత్తుని చూచితిమి. ఆ దేవదత్తుని ఈకావేరీతీరమందు నేఁబదియవ యేట చూచితిమి అనే వ్యవహారమందు ఆదేశకాలంబులు ఈ దేశ కాలంబులు వీట్లను కూడుకొనిన పురుషుఁడే వాక్యార్థమని అంగీకరించితిమేని బహువిరోధ మున్నది.

అది యెటువలెననఁగా; గంగాతీరము కావేరీతీరము కాదు. కావేరీ తీరము గంగాతీరము కాదు. ఆకాలము ఈకాలము కాదు. ఈకాలము ఆకాలము కాదు. ఆవయసు ఈవయసు కాదు. ఈవయసు ఆవయసు కాదు. కాఁబట్టి ప్రమాణాంతరమైన ప్రత్యక్షంబునకు విరుద్ధమై యున్నది గనుక వాక్యార్థమయిన తద్దేశతత్కాలంబులను ఏతద్దేశ ఏతత్కాలంబులను విడిచి లక్ష్యభూతుఁడయిన దేవదత్తుఁడే వాక్యార్థముగా నూహింపవలెను. మహావాక్యమందును తత్పదార్థంబునక వాక్యార్థమయిన మాయాప్రతిబింబసర్వజ్ఞత్వాదిగుణంబులకును త్వం పదార్థంబునకు వాక్యార్థమైన అవిద్యాప్రతిబింబచిదాభాసునకును వాని యొక్కగుణంబులయిన కించిద్జ్ఞత్వాదులకును అన్యోన్యము ఐక్యమంగీకరించిన పక్షమందు ప్రత్యక్షవిరోధమైనను మాయాసర్వజ్ఞత్వాది గుణంబులను ఆద్యత్వాదిగుణంబులను తోసివేసి లక్ష్యభూతమైన చైతన్యమాత్రమునుఁబట్టి ఆసచ్చిదానందబ్రహ్మమే నీవు నీవే ఆసచ్చిదానందబ్రహ్మము అని జహదజహల్లక్షణములను మహావాక్యములు బోధించుచున్నవి గనుక నీవే బ్రహ్మము సంశయంబు లేదు. ఇక నీ నాలుగువాక్యంబులయొక్క అర్థంబును క్రమంబుగఁ జెప్పెదము. 'ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ' యను వాక్యమందు ప్రజ్ఞానమనెడి పదంబునకు అర్థమును ప్రతిపాదించు—

శ్లో. యేనేక్షతే శృణోతీదం జిఘ్రతి వ్యాకరోతి చ,

సాధ్వసాధు విజానాతి తత్ప్రజ్ఞానమితీర్యతే.

అనఁగా; స్వాధిష్ఠానచిదాభాసుఁడైన ఈజీవుఁడైన పురుషుఁడు కన్నుల వలన బయలుదెలిసిన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడుకొని ఏజ్ఞానంబు

వలన నలుపు తెలుపు మొదలయినవాని నెఱుఁగుచున్నాఁడో, చెవుల వలన బయలు దెలిసిన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడుకొని యేజ్ఞానంబు వలన శబ్దమును వినుచున్నాఁడో, ఘ్రాణేంద్రియంబువలన బయలు దెలిసిన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడుకొని యేజ్ఞానంబువలన గంధంబు నెఱుఁగుచున్నాఁడో, వాక్కువలన బయలు దెలిసిన అంతఃకరణ వృత్తులతోఁ గూడుకొని యేజ్ఞానంబువలన మాటలాడుచున్నాఁడో, నాలుకవలన బయలు దెలిసిన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడుకొని యేజ్ఞానంబువలన నుప్పు పులుసు వగరు కారము మొదలైనవాని నెఱుఁగు చున్నాఁడో, మఱియును, సకలేంద్రియములవలనను బయలుదెలిసిన అంతఃకరణవృత్తులతోఁ గూడుకొని యేజ్ఞానంబువలన సకలబాహ్యం బుల నెఱుఁగుచున్నాఁడో ఆజ్ఞానముమాత్ర మే ప్రజ్ఞానమనెడిపదము నకు లక్ష్యార్థము అంతఃకరణము.

శ్లో. చతుర్ముఖేంద్ర దేవేషు మనుష్యాశ్వగవాదిషు,
చైతన్యమేకం బ్రహ్మతః ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ మయ్యపి.

చతుర్ముఖుఁడు మొదలైన దేవతలయందును మనుష్యులు గుఱ్ఱు లు గోవులు మొదలైనవానియందును అనుసూతమై యేచైతన్యము లదో ఆ చైతన్యమే బ్రహ్మమనెడి పదమునకు లక్ష్యార్థము. బ్రహ్మపదం బునకు బ్రహ్మ మొదలుకొని వీరిశరీరపర్యంతంబును సకలశరీరంబులును వాచ్యార్థము గనుక మాయాకార్యమని తోసివేయఁదగినది. ఓయీ! యిటుల నీవు నిశ్చయించుకొన్న యేవాచ్యార్థమునుబట్టి సర్వత్ర అను సూతమయిన ఏచైతన్యము బ్రహ్మస్వరూపమో, అదియే నాయందుం డెడి ప్రజ్ఞానమనెడి చైతన్యము. అదియే బ్రహ్మస్వరూపము, చైతన్యము, ప్రజ్ఞానము, బ్రహ్మము, ఆత్మ అనువీనికి వేల్పుమాత్రము వేటుగాని వస్తువొకటియే కాన నేనే బ్రహ్మమని నిశ్చయించుకొనుము. ఇది బ్రహ్మజ్ఞానము. బ్రహ్మస్వరూప మని వాచ్యార్థము. 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అనఁగా; అహం బ్రహ్మ అస్మి అని మూఁడుపదములు. అహం అనుపద మునకు

శ్లో. పరిపూర్ణః పరాత్పాస్మిన్ దేహే విద్యాధికారిణి,
బుద్ధేస్సాక్షితయా స్థిత్యా స్ఫురన్నహమితీర్యతే.

సర్వత్ర పరిపూర్ణమయిన పరమాత్మ బ్రహ్మవిద్యకు యోగ్యమయిన యేశరీరమందు బుద్ధికి సాక్షిగానుండి స్ఫురించుచున్న అహమనెడి పదము లక్షణవృత్తిచేత చెప్పబడు ననిన; అహ మనునప్పుడు చైతన్యంబు నిర్వికారంబు గనుక అహ మననేరదు. అహంకారము జడము గనుక అహమని తోచనేరదు. పరమాత్మ భూతమయిన చైతన్యమే అహంకారంబుతోడఁ గూడుకొని అహమని స్ఫురించుచున్నది. కాబట్టి జడమయి అహంకారమయిన వాచ్యమును అహంకారము తోసివేసి చైతన్యమాత్రమే అహమనెడి పదమునకు అర్థము. ఎట్లనిన;

శ్లో. స్వతః పూర్ణః పరాత్పాత్ర బ్రహ్మశబ్దేన వర్ణితః,

అస్మిత్త్యైక్య పరామర్శస్తేన బ్రహ్మభవామ్యహమ్.

స్వతః తానై పరిపూర్ణమయిన పరాత్మ. ఈమహావాక్యమందు బ్రహ్మమనెడి పదమునకు లక్ష్యార్థము. ఏదే నొక కారణమునుబట్టి సర్వత్ర పరిపూర్ణుడై యుండెడి ఆత్మ బ్రహ్మమో ఆకారణమునుబట్టి బుద్ధికి సాక్షియైయుండెడి నేనే బ్రహ్మమైతిని. అస్మియనెడు పదముచేత వికృతము ప్రతిపాదింపబడుచున్నది. కనుక నీ విటుల నిశ్చయించుకొనుము. సామ వేదమందలి మహావాక్యంబునకు అర్థము.—తత్త్వదము, త్వం పదము, అసిపదము అని మూడుపదములు. తత్త్వదంబునకు అర్థము

శ్లో. ఏకమేవాద్వితీయంస న్నామరూపవివర్జితం,

సృష్టిః పురాధునావ్యసృతాద్భక్త్వం తదితీర్యతే.

సృష్టికి పూర్వమందు ఏకమై నామరూపరహితమై యే చిద్రూపుడైన ఆత్మ యుండెనో, ఆయాత్మకు నిప్పుడు స్థితిసమయమందును, ఉపదేశ కాలమందును తత్ అను పదముచేతను నామరూపరహితమయి లక్ష్యార్థమయిన చైతన్యముమాత్రమే తత్త్వదార్థము చెప్పబడును. త్వంపదంబునకు అర్థము.—

శ్లో. శ్రోతుద్దేహేంద్రియాతీతం వస్త్యత్ర త్వంపదేరితం,

ఏకతా గ్రాహ్యతేనీతి తదైక్యమనుభూయతామ్.

వినునట్టి యధికారియొక్క దేహేంద్రియాదులకు అతీతమై సాక్షిభూతమయిన చైతన్యమే త్వంపదముచేతను చెప్పబడుచున్నది. అసియనెడిపదంబుచేతను వికృతము. ఆతత్త్వదలక్ష్యార్థమయిన చైతన్యమే

నీవు. త్వంపదలక్ష్యార్థమయిన నీవే ఆతత్పదలక్ష్యార్థంబు. ఇట్లని ఐక్యంబు ప్రతిపాదించుచున్నది. కనుక అధికారియైన నీవు ఈవాక్యార్థంబును అనుసంధానము చేయుము. ఇతను అధర్వణమందలి మహావాక్యము నకు అర్థము—‘అయమాత్మా బ్రహ్మ’యనెడి వాక్యంబునకు అయం ఆత్మా బ్రహ్మ యని మూఁడుపదంబులు. అయం అను పదంబున కర్థము.—

శ్లో. స్వప్రకాశపరోక్షత్వ మయ మిత్యుక్తితో మతం,
అహంకారాదిదేహాంతాత్మ్యత్వగాత్రేతి గీయతే.

అయం అనెడిపదంబుచేతను స్వవశమై నిత్యాపరోక్షమై యుండు నది యీ ఆత్మయని చెప్పబడుచున్నది. అహంకారము మొదలుకొని స్థూలదేహపర్యంతంబును నాయహంకారంబు నాదేహం బని యెఱుఁగు చుండెడి చైతన్యమే ప్రత్యగాత్మరూపంబు. ఇందుకు అర్థంబు చూడఁ బడెడి సమస్తము నాజగత్తుయొక్క తత్త్వం బ్రహ్మమనెడి శబ్దంబు చేతను చెప్పబడిన లక్ష్యార్థంబు. జగదధిస్థానభూతమయిన బ్రహ్మమే స్వప్రకాశమయిన ఆత్మ. ఆ యాత్మస్వరూపమే తాను. ఈ నాలుగు మహావాక్యంబులయందు నీవే సచ్చిదానందస్వరూపమయి అద్వితీయ మయిన ఆత్మస్వరూపుడవు. బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్య శూద్రవర్ణంబులు నీకు లేవు. బ్రహ్మచర్యాదులగు నాలుగాశ్రమంబులును వానియొక్క ధర్మంబులును నీకు లేవు. నీవు అసంగుడవు. కాలత్రయమందును నీవు జీవుడవు కావు. కనుక నీకు ఆగామిసంచితప్రార్థకర్తంబులు లేవు. అఖండైకరసమై సుఖస్వరూపమయిన ఆత్మవు నీవు. ఇట్లని గురువులవారు హస్తస్పర్శచేసి శిరస్సుపై తమయొక్క శ్రీహస్తం బునిచి పూర్ణాను గ్రహంబు చేసిరి. అటుతర్వాత నాశిష్యుఁడు బాహ్యంబు మఱచి పలు తడవలకు కన్నులు దెఱచి చూచి దిగ్గునలేచి గురుస్వాములకు అనేక సాష్టాంగవందనంబులు చేసి విజ్ఞాపనము చేయుచున్నాఁడు. హే స్వామీ! నేను కృతార్థుడనైతిని. నాకు మోహనివృత్తి యాయెనని విజ్ఞాపనంబు చేసినవాఁ డాయెను. కనుక ఈ నాలుగు మహావాక్యం బులయొక్క వివేక మెవఁడు వినినను చదివినను వ్రాసి అర్థంబు విచారింపినను వాఁడు కృతార్థుఁ డగును.

శ్లో. తాపత్రయార్కతప్తానాం సదాపాపవిమోచనం,
కామాదిరహితశ్రీమద్వాసుదేవగురుం భజే.

ఇది పంచచత్వారింశద్వర్ణకము.

షట్చత్వారింశద్వర్ణకము.

— ఆత్మానాత్మవివేకనిరూపణము. —

ఆత్మ యనఁగా నెవ్వరనిన; స్థూలసూక్ష్మకారణములకంటె వ్యతి
రిక్తుడై అవస్థాత్రయసాక్షియై నిత్యుడై నిర్వికారుడై పుణ్యపాపం
బులచేత స్పృశింపఁబడనివాడై సర్వసంబంధశూన్యుడై సత్యుడై కాల
త్రయాబాధ్యుడై పరమానందస్వరూపుడై నవాఁడు ఆత్మయని చెప్పఁ
బడును. అనాత్మ యనఁగా; సమష్టిస్వరూపమైన స్థూలసూక్ష్మకారణశరీ
రంబులు అనాత్మ యని చెప్పఁబడును. స్థూలశరీరమనఁగా నెయ్యది
యనిన; పంచీకృతభూతకార్యమై ప్రారబ్ధకర్తృంబుచేత సంపాదింపఁబడి
నదై జీవునియొక్క కర్మానుభవఫలరూపమయిన సుఖదుఃఖములయొక్క
భోగమునకు ఆశ్రయస్థానమయినది స్థూలశరీరమని చెప్పఁబడును.

ఇందుకు సమృతి.—

శ్లో. పంచీకృతమహాభూతసంభవం కర్తృసంచితం,
శరీరం సుఖదుఃఖానాం భోగాయతనముచ్యతే.

ఈస్థూలశరీరమే అన్నమయకోశమని చెప్పఁబడును. అన్నమయ
కోశ మనఁగా; తల్లిదండ్రులచేత భుజింపఁబడిన అన్నమువలనఁ బుట్టిన
శుక్లశోణితంబులచేత నేదేహంబు పుట్టెనో తరువాత క్షీరాన్నంబుల
చేత నేదేహంబు వృద్ధిబొందుచున్నదో ఆదేహము అన్నమయకోశ
మని చెప్పఁబడును. ఈస్థూలదేహము పుట్టకమునుపును మరణానంతర
మందును లేదు గనుకను పంచమహాభూతంబులయొక్క కార్యంబును
దృశ్యంబును జడంబును పరిచ్ఛిన్నంబును గనుకను కుడ్యాదులవలెనే
ఆత్మ కానేరదు గనుక కుడ్యాదిద్రష్టయైనవాఁడు కుడ్యాదులకన్న
భిన్నుం డెటులో అటుల స్థూలశరీరద్రష్టయైనవాఁడు స్థూలశరీరం

బునకన్న భిన్నుడని విచారించి ముముక్షువైనవాడు ఆస్థూలదేహ సాక్షి చేతనుండైన ఆత్మ నేనని యెఱుంగవలెను. సూక్ష్మశరీర మనఁగా; అపంచీకృతభూతకార్యమయిన పదునేడు అవయవములతోఁ గూడు కొనినది సూక్ష్మశరీరమని చెప్పబడును. ఆపదునేడవయవంబులు నేవి యనిన; జ్ఞానేంద్రియపంచకంబును, ప్రాణాదిపంచకంబును, మనస్సును, బుద్ధియుఁ గూడి పదునేడవయవంబు లని చెప్పబడును.

ఇందుకు సమృతి.—

శ్లో. పంచప్రాణమనోబుద్ధి దశేంద్రియసమన్వితం,

అపంచీకృతభూతోత్థం సూక్ష్మాంగం భోగసాధనమ్.

ఈసూక్ష్మదేహము కోశత్రయాత్మకమని చెప్పబడును. కోశత్రయ మనఁగా; ప్రాణమయకోశ మనియు, మనోమయకోశ మనియు, విజ్ఞాన మయకోశమనియు మూడువిధంబులు. ప్రాణమయకోశమనఁగా; పదియవ యవంబులతోఁ గూడుకొని యుండును. ఆపదియవయవంబులు నేవి యనిన; అపంచీకృతభూతకార్యమహాభూతంబులయొక్క ఆదియైనరజో భాగంబువలన ప్రత్యేకప్రత్యేకంబులుగా క్రమంబుగాఁ బుట్టినవాక్పాణి పాదపాయూష్ణ లనెడి పేరు గలిగిన కర్తేంద్రియంబులు, ఆభూతంబుల యొక్క రజోగుణసమష్టివలనఁ బుట్టిన ప్రాణాపానోదానవ్యాససమా నంబు లనెడి పేరుగలిగిన ప్రాణాదిపంచకంబులును, ఇవి పదియుఁగూడి ప్రాణమయకోశమని చెప్పబడును. మనోమయకోశ మనఁగా; అదియు నాఱవయవంబులతోఁ గూడుకొని యుండును. ఆయాఱవయవంబులు నేవి యనిన; ఈచెప్పబడిన అపంచీకృతపంచమహాభూతంబులయొక్క ఆదియైన సత్త్వగుణభాగంబులవలన ప్రత్యేకప్రత్యేకంబుగా క్రమం బుగాఁబుట్టిన త్వక్చక్షుశ్రోత్రజిహ్వప్రాణంబులనెడి పేరుగలిగిన జ్ఞానేంద్రియంబులును, ఆభూతంబులయొక్క సమష్టివలనఁబుట్టిన సంశయాత్మక మయి అంతఃకరణవృత్తిరూపమయిన మనస్సును, ఈ యాఱవయవంబు లును మనోమయకోశమని చెప్పబడును. విజ్ఞానమయకోశ మనఁగా; అదియు నాఱవయవంబులతోఁ గూడుకొనియుండును. ఆయాఱవయ వంబు లెయ్యవి యనిన; ఈచెప్పబడిన శ్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియంబులును, ఆభూతంబులయొక్క సత్త్వగుణసమష్టివలనఁబుట్టి నిశ్చయాత్మకమయిన

అంతఃకరణవృత్తిరూపమయిన బుద్ధి యీయాలును గూడి విజ్ఞానమయ కోశమని చెప్పబడును. ఈ కోశత్రయమును లింగశరీరమందే అంత ర్భూతము. ఈ లింగశరీరము దృశ్యంబును జడంబును పరిచ్ఛిన్నంబును భూతకార్యంబును శరీరియు గనుక స్థూలశరీరంబువలెనే ఆత్మ కానే రదు. అయిన నీలింగశరీరంబునకు భూతకార్య మెట్లనిన; 'అన్నమయం హి సౌమ్య మన ఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీ వా' గనెడి శ్రుతిచే నిశ్చయింపబడుచున్నది. కాబట్టి యీశరీరమును భూతకార్య మే కనుక స్థూలదేహంబువలెనే దీనికి దృశ్యత్వంబును జడత్వంబును పరి చ్ఛిన్నత్వంబును వికారత్వంబును నిశ్చయింపబడుచున్నది. స్థూలదేహ ద్రష్టయైన నేను స్థూలదేహముకన్న నెటుల భిన్నుండనో అటులనే లింగ దేహద్రష్టయైన నేను ఆ లింగదేహంబునకన్న భిన్నుడను, ఆలింగ దేహంబునకు సాక్షియని నిశ్చయించుకోఁదగినది. కాబట్టి శరీరమనఁగా నేది యనిన; హేతువై అనాదియై అనిర్వచనీయమై నిరుపాధికమయిన బ్రహ్మజ్ఞానంబుచేతను నశింపబడునదై భావరూపమై జడమై మోహ త్తకమయిన ఆత్మ ఆశ్రయంబుగాఁ గలిగినదై బ్రహ్మవారకమైనటువంటి ఆత్మజ్ఞానంబు కారణశరీరమని చెప్పబడును. ఇందుకు సమృతి.—

శ్లో. అనాద్యవిద్యానిర్వాచ్యా కారణోపాధిరుచ్యతే,
ఉపాధిత్రితయాదన్యమాత్మానమవధారయేత్.

కారణశరీరమే ఆనందమయకోశ మని చెప్పబడును. దీనికి ఆనందమయకోశత్వ మెట్లనిన; ప్రియమోదప్రమోదవృత్తిమంతమగు అంతఃకరణము ఉపసర్జనంబుగాఁ గలిగినది గనుక ఆనందమయకోశమని చెప్పబడును. ప్రియమోదప్రమోదవృత్తు లనఁగా; ఇష్టమయిన వస్తువును చూచినమాత్రముచేత వచ్చునట్టి సంతోషంబునకు ప్రియమని పేరు. ఆవస్తువు లభించినవెనుక వచ్చినసంతోషమునకు మోద మని పేరు. ఆవస్తువును భుజించినందువల్లఁ గలిగినసంతోషము ప్రమోదమని చెప్పబడును. ఈయజ్ఞానంబునకు భావరూపత్వ మెట్లనిన; నేను అజ్ఞాఁ

డను జడుడను మోహితుడను అసంతుష్టుడ నని సమస్తప్రాణులచేత అజ్ఞానం బనుభవింపబడుచున్నది. ఈ యజ్ఞానంబునకు దృశ్యత్వ మెట్లు నిన; నేను అజ్ఞానిని, నాయజ్ఞానంబు నన్ను బాధించుచున్నది, నాయజ్ఞానంబు వెనుక ముందర తోచనియ లేదని సాక్షియైన నాచేత నెఱుంగబడుచున్నది గనుక నజ్ఞానంబునకు జడత్వంబును మోహత్వంబును నిశ్చయింపఁదగినది. ఈ ప్రకారంబుగాఁ జెప్పఁబడిన యుక్తులచేత పంచకోశస్వరూపంబునకు శరీరత్రయంబునకు అన్యత్త్వత్వంబు స్పష్టంబుగా నిశ్చయింపఁబడుచుండఁగా నేసాక్షిస్వరూపమయిన బోధ శేషించుచున్నదో ఆయాత్మ శరీరత్రయముకన్న విలక్షణుడయిన ప్రత్యగాత్మయని చెప్పఁబడును. ఆ ప్రత్యగాత్మ నే నని ముముక్షువుచేత నిశ్చయించుకొనఁదగినది. చెప్పఁబడినయుక్తులచేత పంచకోశాత్మకమయిన శరీరత్రయమునకు ఆత్మత్వంబు కూడదు. కనుక నెవఁడు దేహేంద్రియాదివిలక్షణుడయిన ఆత్మ నే నని యెఱుంగుచున్నాఁడో వాఁడే ముక్తుడని వేదాంతసిద్ధాంతము అవస్థాత్రయ మనఁగా; జాగ్రదవస్థయనియు, స్వప్నావస్థయనియు, సుషుప్త్యవస్థయనియు మూఁడువిధంబులు. ఇందులో జాగ్రదవస్థ శ్రోత్రమాదిగాఁగలిగిన యింద్రియంబులచేత శబ్దాదివిషయజ్ఞాన మెంతవర్యంతము వచ్చుచున్నదో అంతవర్యంతంబును జాగ్రదవస్థయని చెప్పఁబడును. ఈజాగ్రదవస్థయందును స్థూల శరీరమందును అభిమానముగల ఆత్మకు విశ్వుడనియు, వ్యావహారికుడనియు, చిదాభాసుడనియు మూఁడుపేళ్లు. అవి ఎట్లునిన; సమస్తమందును అభిమానంబు నేయుచున్నాఁడు గనుక విశ్వుడని పేరు. సమస్తవ్యవహారంబులును నేయుచున్నాఁడు గనుక వ్యావహారికుడని పేరు. చిత్తువలెనే తోచుచున్నాఁడు గనుక చిల్లక్షణంబు లేని వాడు గనుక ఇతనికి చిదాభాసుడని పేరు. ఇట్లు వ్యప్తిస్వరూపంబు నిరూపించితిమి. ఈస్థూలశరీరంబును సమప్తివ్యప్తి భేదంబులచేతను రెండువిధంబులై యుండును. సమస్తజాగ్రదవస్థలయందును సమప్తిస్థూల శరీరమందును * అభిమానము గల ఆత్మకు విరాట్టనియు, వైశ్వానరుఁ

డనియు, వైరాజసుడనియు మూడుపేళ్లు. అదియెట్లనిన; నానావిధంబులుగాఁ దోచుచున్నాఁడు గనుక విరాట్టనియు, సమస్తనరులయందును నేనని అభిమానంబుచేయుచున్నాఁడు గనుక వైశ్వానరుడనియు, విశేషంబుగాఁ దోచుచున్నాఁడు గనుక వైరాజసుడనియు పేళ్లు వచ్చెను. స్వప్నావస్థ యేది యనిన; జాగ్రద్వాసనవల్లఁ బుట్టిన విషయంబుతోఁ గూడుకొని యుండెడి జ్ఞానంబు స్వప్నావస్థ యని చెప్పబడును. ఈ స్వప్నావస్థయందును సూక్ష్మశరీరమందును అభిమానముగల ఆత్మకు తైజసుడనియు, ప్రాతిభాసికుడనియు, స్వప్నకల్పితుడనియు మూడు పేళ్లు. అది యెట్లనిన; తేజోరూపమైన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడుకొన్నాఁడు గనుక తైజసుడనియు, తోచేకాలమందు మాత్రమున్నాఁడు గనుక ప్రాతిభాసికుడనియు, అజ్ఞానకార్యమయిన నిద్రాశక్తితో కల్పింపబడును గనుక స్వప్నకల్పితుడనియు మూడుపేళ్లు వచ్చెను. స్థూలశరీరవృష్టి నిరూపించితిమి. ఇక సూక్ష్మశరీరవృష్టిని నిరూపించుచున్నారము.

ఈ సూక్ష్మశరీరంబు సమష్టివృష్టిభేదంబులచేత రెండువిధంబులై యుండును. సమస్తస్వప్నావస్థయందును సూక్ష్మశరీరసమష్టియందును అభిమానముగల ఆత్మకు హిరణ్యగర్భుడనియు సూత్రాత్తుడనియు ప్రాణుడనియు మూడుపేళ్లు. అది యెట్లనిన; జ్ఞానశక్తిగలవాఁడు గనుక హిరణ్యగర్భుడనియు, నానావిధంబులయిన మణులయందు కూర్పబడిన సూత్రంబువలెనే నానావిధప్రపంచమందును అనుస్యాతుడై యున్నాఁడు గనుక సూత్రాత్మయనియు, క్రియాశక్తితోఁ గూడుకొని యున్నాఁడు గనుక ప్రాణుడనియు మూడుపేళ్లు వచ్చెను. సుషుప్త్యవస్థ యనగా నేది యనిన; సమస్తవిషయజ్ఞానంబు లేకుండుట యేది కలదో అది సుషుప్తి యని చెప్పబడును. ఈ సుషుప్త్యవస్థయందును కారణశరీరమందును అభిమానించిన ఆత్మకు ప్రాజ్ఞుడనియు, పారమార్థికుడనియు, అపరిచ్ఛిన్నుడనియు మూడు నామధేయంబులు చెప్పబడును. అవి యెట్లనిన; స్వప్రకాశస్వరూపుఁడు గనుక ప్రాజ్ఞుడనియు,

అవస్థాత్రయంబులయం దనుస్మృతుడయి యున్నాడు గనుక పారమార్థికుఁ డనియు, దేహేంద్రియాద్యుపాధులచేత నపరిచ్ఛిన్నుడు గనుక అపరిచ్ఛిన్నుఁ డనియు మూఁడుపేళ్లు వచ్చెను. సూక్ష్మశరీరవ్యప్తి నిరూపించితిమి. కారణశరీరసమష్టిని నిరూపించుచున్నారము.

ఈ కారణశరీరంబును వ్యప్తిసమష్టిరూపంబులచేత రెండువిధంబులై యుండును. సమస్తసుఖవ్యవస్థయందును కారణశరీరసమష్టియందును అభిమానముగల ఆత్మకు ఈశ్వరుఁ డనియు అంతర్యామియనియు అవ్యాకృతుడనియు మూఁడుపేళ్లు. అది యెట్లనిన; సమస్తప్రాణులను శీఠింపుచున్నాడు గనుక నీశ్వరుఁ డనియు, సమస్తప్రాణులయొక్క హృదయమందును ఉండి సమస్తప్రాణులను ప్రేరేపించుచున్నాడు గనుక అంతర్యామి యనియు, నామరూపరహితుఁ డయి యున్నాడు గనుక అవ్యాకృతుఁ డనియు మూఁడుపేళ్లు వచ్చెను. ఈ ప్రకారంబుగా వ్యప్తిసమష్టిశరీరత్రయంబు జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులను వ్యప్తిసమష్టిభిమానులను స్పష్టంబుగ నిరూపించితిమి. ఈ చెప్పబడిన శరీరత్రయంబునకన్న అన్యమై ముప్పదియాఱుతత్త్వంబు లుండఁగా వానిని చెప్పకయే శరీరత్రయంబుమాత్రము చెప్పితిరి. ఆముప్పదియాఱుతత్త్వంబులను చెప్పలేదనిన; ఆ ముప్పదియాఱుతత్త్వంబులును శరీరత్రయమందే అంతర్భూతములును, ఆశరీరత్రయంబు చెప్పినందున ఆ ముప్పదియాఱుతత్త్వంబులు చెప్పబడెను. అయిన ఆ ముప్పదియాఱుతత్త్వములు నేవి యనిన; ఆకాశాదిపంచమహాభూతములును, ఆకాశాదులకు గుణములయిన శబ్దస్పర్శరూపసగంధములును, త్వక్చక్షుశ్రోత్రజిహ్వపూణములును, వాక్పాణిపాదపాయూపస్థలును, ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానవాయువులును, నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయములును, మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములు ననెడి అంతఃకరణచతుష్టయమును ఒకటియైన అవిద్యయును ముప్పదియాఱవవాఁడై పశుత్తుల్యుఁడైన జీవుఁడునుకూడి ముప్పదియాఱుతత్త్వములని చెప్పబడును. ఐన నీముప్పదియాఱుతత్త్వములకన్న భిన్నుఁడైనవాఁడు పరమశివుఁడని చెప్పబడును.

ఇందుకు సమృతి.—

ఆకాశాదీని భూతాని పంచ తేషాం ప్రకీర్తితాః,
గుణాశ్శబ్దాదికం పంచ పంచ కర్తేంద్రియాణి చ.
జ్ఞానేంద్రియాణి పంచైతే ప్రాణాదిదశ వాయవః,
మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తం చేతి చతుష్టయమ్.
తేషాం కారణభూతై కావిద్యా షట్త్రింశతః పశుః,
విశ్వస్య జగతః కర్తా పశోరస్య పరశ్శివః.

ఇట్లే ముప్పదియాలుతత్త్వములును నిరువదినాల్గుతత్త్వము
లలో నంతర్భూతము లని నిశ్చయించి యీరువదినాల్గుతత్త్వము లే
చాలునని చెప్పినారు. ఆ యిరువదినాల్గుతత్త్వము లేవి యనిన;
జ్ఞానేంద్రియపంచకము, కర్తేంద్రియపంచకము, ప్రాణాదిపంచకము,
శబ్దాదిపంచకమునుగూడి అంతఃకరణచతుష్టయముతో యిరువదినాల్గు
తత్త్వము లని చెప్పబడెను.

శ్లో. జ్ఞానేంద్రియాణి పంచైవ పంచ కర్తేంద్రియాణి చ,
తథా ప్రాణాదయః పంచ పంచశబ్దాదయస్తథా.
మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తం చేతి చతుష్టయమ్,
ఇత్యాదికాని తత్త్వాని చతుర్వింశతి కాని వై.
ప్రాహుర్వివేకిన ఇతి సమ్యక్సాస్త్రేషు నిశ్చితమ్.

ఇతను ఇంద్రియాద్యధిష్ఠానదేవతలను నిరూపించుచున్నారము.

శ్లో. దిగ్వాతార్కప్ర చేతోర్ద్వీవహ్నిం ద్రోపేంద్రమృత్యుకాః,
తథా చంద్రశ్చతుర్వక్త్రో రుద్రక్షేత్రజ్ఞ ఈశ్వరః.

ఇటువలెనే తదధిష్ఠానదేవతలను నిరూపించినారము. శ్రోత్రాది
జ్ఞానేంద్రియములకును శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములును, హాగాదికర్తేంద్రి
యములకు వచనాదానగమనవిసర్గానందములును విషయములు. అంతః

కరణచతుష్టయమునకు సంకల్పనిశ్చయాభిమానావధారణములు విషయములు. ఈ ప్రకారముగా విచారించి శరీరత్రయవిలక్షణుడై అపస్తాత్రయరహితుడై అఖండసచ్చిదానందస్వరూపుడైన ప్రత్యగాత్మయే నేనని లక్ష్యార్థముచే నెవ్వఁ డెటుంగుచున్నాఁడో వాడే బ్రహ్మము, ఈయర్థమందు సంశయము లేదు. సిద్ధము. ఈయర్థమందు శ్రుతిస్త్రుతులు ప్రమాణములు. “బ్రహ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి. సర్వం అభయం వై బ్రహ్మప్యేతి, తరతి శోకమాత్మవత్, తత్ర కో మోహః, కశ్చిక్ ఏకత్వ మనుపశ్యతః, అభయం వై ప్రాప్నోతి.”

“అవ్యక్తోఽయమచింత్యోఽయమవికార్యోఽయముచ్యతే,
తస్మాదేవం విదిత్యైసం నానుశోచితుమర్హ”సీతి భగవద్వచనాత్.
ఆత్మనాత్మవివేకేన పునస్సంసారనిర్వృత్తిః,
తద్వినా జన్మకోట్యాపి బంధచ్ఛేదో న సిద్ధ్యతి,
ఆత్మనాత్మవివేకం తు కృత్వా తిష్ఠతి యః పుమాన్,
జటీ ముండీ శిఖి వాపి ముచ్యతే నాత్ర సంశయః.

ఇవి మొదలైన శ్రుతిస్త్రుతులు ప్రమాణము లున్నవి గనుక ముముక్షువులైనవారలు ముక్తివిషయమయి సంశయింపవలదు.

ఇది పట్టత్యాగింశద్వర్ణకము.

శ్రీవాసుదేవమననము సంపూర్ణము.

ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఉ ప ని ష త్తు లు.

ప్రతి 1-కి రు. ఆ.

అధర్వవేదీయప్రాణాగ్నిహోత్రోపనిషత్తు	...	0	3
గణపతి, దక్షిణామూర్తి, బాబాలి, సాంధ్ర టీకాతాత్పర్యము	...	0	3
అమృతబిందూపనిషత్తు, సాంధ్ర తాత్పర్యము	...	0	2
అద్వయతారణోపనిషత్తు	..	0	2
కైవల్యోపనిషత్తు	..	0	2
సర్వసారోపనిషత్తు	..	0	2
బ్రహ్మవిద్యోపనిషత్తు	..	0	3
మండలబ్రాహ్మణోపనిషత్తు	..	0	3
యోగతత్త్వోపనిషత్తు	..	0	3
బాబాల్యుపనిషత్తు	..	0	2
వజ్రసూచికోపనిషత్తు	..	0	2
వాసుదేవోపనిషత్తు	..	0	2
శారీరకోపనిషత్తు	..	0	2
గర్భోపనిషత్తు	..	0	2
అధర్వశిరోపనిషత్తు, సాంధ్ర టీకాతాత్పర్యము	...	0	5
ఆరుణేయ్యుపనిషత్తు	..	0	3
ఈశావాస్యోపనిషత్తు	..	0	4
ఐతరేయోపనిషత్తు	..	0	8
పరమహంసోపనిషత్తు	..	0	4
ప్రశ్నోపనిషత్తు	..	0	12
ముక్తికోపనిషత్తు	..	0	8
ముండకోపనిషత్తు	..	0	12
అధర్వశిఖోపనిషత్తు, సాంధ్ర తాత్పర్యము	...	0	2
ఆత్మబోధోపనిషత్తు	..	0	2
నిరాలంబోపనిషత్తు	..	0	2
లేజోబిందూపనిషత్తు	..	0	8
మహావాక్యోపనిషత్తు	..	0	2
యోగశిఖోపనిషత్తు	..	0	10
యోగచూడామణ్యుపనిషత్తు	..	0	3
యోగకుండల్యుపనిషత్తు	..	0	4
హంసోపనిషత్తు	..	0	2

ప్రతి 1-కి ద్వ. అ.

బ్రహ్మవిద్యోపనిషత్తు, సాంధ్ర తాత్పర్యము	...	0	3
స్కంధోపనిషత్తు	...	0	2
తురికోపనిషత్తు	...	0	2
కేనోపనిషత్తు	...	0	4
కృష్ణోపనిషత్తు, సాంధ్ర టీకా తాత్పర్యము	...	0	3
కఠోపనిషత్తు	...	1	0
తైత్తిరీయోపనిషత్తు, ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్య వివరణసహితము	...	3	0
మాండూక్యోపనిషత్తు	...	1	8
శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు	...	1	12
త్రిశిఖాబ్రాహ్మణోపనిషత్తు	...	0	5
దర్శనోపనిషత్తు, సాంధ్ర టీకా తాత్పర్యవివరణసహితము	...	0	6
ద్వాదశోపనిషత్తులు, తెనుగువచనము	...	3	0
తైత్తిరీయోపనిషద్భాష్యము (సంస్కృతము)	...	2	0
బృహదారణ్యకోపనిషద్భాష్యమ్, (సంస్కృతము)	...	6	0

స్తోత్రములు.

ఆదిత్యహృదయము, సటీక	...	0	3
ఇంద్రాక్షీశివకవచము	...	0	2
కనకధారాస్తవము, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	0	2
కృష్ణకర్ణామృతము, ఆంధ్ర టీకాపద్య తాత్పర్యసహితము	...	1	8
శ్రీకృష్ణలీలాతరంగిణి, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	1	8
గంగాస్తవరాజము	...	0	1
గంగాలహరి, ఆంధ్ర తాత్పర్యసహితము	...	0	2
శ్రీగుణరత్నకోశము, ఆంధ్ర టీకా తాత్పర్యవిశేషార్థ సహితము	...	0	4
తులసీస్తోత్ర కదంబము	...	0	3
త్రైలోక్యమోహనకవచము, త్రిపురసుందరీస్తోత్రము, త్రిపురాస్తవరాజము	...	0	4
దక్షిణామూర్తిస్తోత్రము, సాంధ్ర తాత్పర్యము, చిన్ననైఋ	...	0	2
దేవీమానసికత్రాజ, చిన్ననైఋ	...	0	1
దేవీఖడ్గమాల	...	0	1
దేవీస్తోత్ర కదంబము	...	0	6
నవగ్రహస్తోత్రము, చిన్ననైఋ	...	0	4

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్,

292, ఎన్.జే.రోడ్, చెన్నపురి.